แนวทางการอธิบายกลวิธีการประพันธ์บทร้อยกรองใน อิเซะ โมะโนะงะตะริ

นางยอดสวรรค์ อิกูจิ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาและวรรณคดีญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออก
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2544
ISBN 974-030-234-3
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

GUIDELINES FOR EXPLANATION METHODS OF RHETORICAL DEVICES IN THE *ISE MONOGATARI*

Mrs. Yordsawan Iguchi

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
For the Degree of Master of Arts in Japaneses Language and Literature
Department of Eastern Language
Faculty of Arts
Chulalongkorn University
Academic Year 2001

ISBN 974-030-234-3

หัวข้อวิทยานิพนธ์	แนวทางการอธิบายกลวิธีการประพันธ์บทร้อยกรองใน อิเซะโมะโนะงะตะริ
โดย	นางยอดสวรรค์ อิกูจิ
สาขาวิชา	ภาษาและวรรณคดีญี่ปุ่น
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	อาจารย์ ดร. รังสิมา บุญสินสุข

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ม.ร.ว. กัลยา ติงศภัทิย์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ มณฑา พิมพ์ทอง)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(อาจารย์ ดร. รังสิมา บุญสินสุข)

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร. ชมนาด ศีติสาร)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ยอดสวรรค์ อิกูจิ : แนวทางการอธิบายกลวิธีการประพันธ์บทร้อยกรองใน อิเซะโมะโนะงะตะริ. (Guidelines for explanation methods of rhetorical devices in the Ise monogatari) อ. ที่ปรึกษา : ผศ. ดร. เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล, อ. ที่ปรึกษาร่วม : อ. ดร. รังสิมา บุญสินสุข, 243 หน้า.
ISBN 974-030-234-3

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาและให้แนวทางการอธิบายกลวิธีการประพันธ์ประเภท kakekotoba, engo, jokotoba และ makurakotoba เพื่อให้คนไทยเข้าใจ โดยการอธิบายลักษณะและยกตัวอย่างบทกวีที่ใช้กลวิธีการประพันธ์แต่ละประเภทอย่างมีระบบ และแปลเนื้อเรื่องบางตอนพร้อมทั้งบทกวีบางบทที่ใช้กลวิธีการประพันธ์ดังกล่าวใน Ise monogatari เป็นภาษาไทยให้คงลักษณะตามบทกวีภาษาญี่ปุ่น การอธิบายโดยยกตัวอย่างบทกวีที่ใช้กลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภทอย่างมีระบบพร้อมกับการตั้งชื่อที่เหมาะสมเป็นภาษาไทย น่าจะทำให้คนไทยเข้าใจกลวิธีการประพันธ์เหล่านี้

จากการแปลเนื้อเรื่องพร้อมทั้งบทกวีบางบทใน Ise monogatari พบว่า บทกวีส่วนใหญ่สามารถแปลเป็นภาษาไทยโดยคงรักษาความหมาย ความสำคัญ คุณค่าและลักษณะเด่นของกลวิธีการประพันธ์แต่ละประเภทได้ใกล้เคียงกับบทกวีภาษาญี่ปุ่น ผู้วิจัยคิดว่า การให้แนวทางการอธิบายกลวิธีการประพันธ์ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ น่าจะช่วยให้คนไทยสามารถเข้าใจความหมาย และชื่นชมความงามทางภาษาของบทกวีในวรรณคดีเรื่องนี้ได้ในระดับหนึ่ง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา ภาษาตะวันออก ลายมือชื่อนิสิต.....
สาขาวิชา ภาษาและวรรณคดีญี่ปุ่น ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา 2544 ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4280267722 : MAJOR: JAPANESE LANGUAGE AND LITERATURE
KEY WORD : ISE MONOGATARI/RHETORICAL DEVICES/JAPANESE POETRY
YORDSAWAN IGUCHI : GUIDELINES FOR EXPLANATION METHODS OF RHETORICAL DEVICES IN THE ***ISE MONOGATARI***.
THESIS ADVISOR : ASST.PROF. SAOWALAK SURIYAWONGPAISAL,Ph.D., THESIS CO-ADVISOR : RANGSIMA BOONSINSUKH,Ph.D., 243 pp.
ISBN 974-030-234-3

The objective of this thesis is to study and give guidelines for explanation methods of rhetorical devices known as ***kakekotoba, engo, jokotoba,*** and ***makurakotoba*** to Thai readers by giving systematic explanation and poem citations for each rhetorical device, and translating selected chapters and poems using these rhetorical devices in ***Ise monogatari*** while retaining their original poetic characteristics. My guidelines and rendering of these technical terms into appropriate Thai are likely to help Thai readers understand these rhetorical devices.

Through my translation of selected chapters and poems, I find that most poems in this thesis can be translated into Thai while largely retaining the original meaning, significance, value and characteristics of each rhetorical device. It is thus expected that my study will enable Thai readers to appreciate the meaning and linguistic beauty of ***Ise monogatari*** poems to a certain extent.

Department : Eastern Languages Student's signature.....
Field of study : Japanese Language and Literature Advisor's signature.....
Academic year 2001 Co-Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

ความสำเร็จในการเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอระลึกถึงพระคุณของคณาจารย์ใน สาขาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และอาจารย์ผู้สอนภาษาญี่ปุ่นทุกท่านที่ได้ประสาทความรู้ ที่ทรงคุณค่าจนมิอาจประเมินค่าได้

ผู้วิจัยซาบซึ้งในพระคุณของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ อาจารย์ ดร. รังสิมา บุญสินสุข อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้ทุ่มเท กำลังกาย กำลังใจ และสละเวลาอันมีค่า ให้คำแนะนำ และข้อคิดเห็นต่างๆ จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ มณฑา พิมพ์ทอง และอาจารย์ ดร. ชมนาด ศีติสาร เป็นอย่างสูงที่กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่ามาเป็นประธานกรรมการ และกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้รับทุนอุดหนุนจากมูลนิธิญี่ปุ่น ให้เดินทางไปเก็บข้อมูลประกอบการวิจัยที่ประเทศญี่ปุ่น เป็นเวลา 3 สัปดาห์ ภายใต้การดำเนินการช่วยเหลือและประสานงานของคณาจารย์ในสาขาภาษาญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล ซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ มะโมะรุ นะริตะ แห่งมหาวิทยาลัย ไดโตบุนกะ ที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่าให้คำแนะนำต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ รวมทั้งช่วยเหลือในการจัดหา หนังสือ เอกสาร และแนะนำแหล่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณท่าน อะซะดะ ฟุมิมะซะ ผู้ดูแลศาลเจ้า มุระมะท์ซุ ที่กรุณาให้ข้อมูลบางอย่างที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

ท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ คุณพ่อ-แม่ และ คุณพ่อ อะกิระ คุณแม่ ยะเอะ อิกูจิ ที่ให้กำลังใจ และให้การสนับสนุนในการจัดซื้อหนังสือต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ขอบคุณ ฮิเดอากิ, คาเร็น และ โชตะ ผู้เป็นที่รักและคอยให้กำลังใจที่ดีเสมอมา และขอขอบคุณอย่างยิ่งสำหรับน้องๆ ร่วมชั้นทุกคนที่คอยถามไถ่ให้กำลังใจ โดยเฉพาะน้องดาที่ช่วยกรุณาอ่านและตรวจแก้คำผิดให้

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย..... ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ..... จ
กิตติกรรมประกาศ..... ฉ
สารบัญ..... ช

บทที่

1. บทนำ..... 1
- ความเป็นมาของปัญหา..... 1
- วัตถุประสงค์ในการทำวิจัย..... 3
- สมมุติฐานในการทำวิจัย..... 3
- ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย..... 4
- ขอบเขตการวิจัย..... 4
- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ..... 5
- ข้อตกลงเบื้องต้น..... 5
- คำศัพท์สำคัญที่ใช้ในการอธิบายความหมายบทกวี..... 8
- วรรณคดีเรื่อง Ise monogatari..... 9
- ชื่อและความเป็นมาเกี่ยวกับชื่อ.....10
- ผู้แต่งและปีที่แต่ง..... 12
- ลักษณะเนื้อหา..... 14
- ตัวละครเอก..... 14
- การปริทัศน์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง..... 17
- สรุปเนื้อหาบทที่ หนึ่ง..... 24

2 . ลักษณะกลวิธีการประพันธ์ประเภทต่างๆ..... 25

1. กลวิธีการประพันธ์ประเภท kakekotoba 28

1.1. ลักษณะของคำ kakekotoba..... 28

หน้า

1.2. ประวัติของคำ kakekotoba 29
1.3. ประเภทของคำ kakekotoba..... 33
1.3.1. 兼用型 (Kenyougata) รูปแบบของการใช้ร่วมกั..... 33
1.3.2 連鎖型 (Rensagata) รูปแบบของการเชื่อมโยงกัน..... 37
2. กลวิธีการประพันธ์ประเภท engo..... 45
2.1. ลักษณะของคำ engo 45
2.2. หลักเกณฑ์ในการพิจารณาคำหลักและคำ engo..... 46
2.2.1. หลักเกณฑ์ในการพิจารณาคำที่จะสามารถเป็นคำหลักของคำ eng.... 46
2.2.2. หลักเกณฑ์ในการพิจารณาคำที่มีลักษณะเป็นไปได้ทั้งคำหลักและ
คำ engo..... 47
2.3. ประวัติของคำ engo..... 48
3. กลวิธีการประพันธ์ประเภท jokotoba 55
3.1. ลักษณะกลวิธีการประพันธ์ประเภท jokotoba..... 55
3.2. ประเภทของ jokotoba 58
3.2.1. 縁語式序詞 (Engo shiki jokotoba) 58
3.2.2. 同音(類似音)反復式序詞
(Douon (ruijion) hanpuku shiki jokotoba)…….. 61
3.2.3. 掛詞式序詞 (Kakekotoba shiki jokotoba) ..... 64 4.
กลวิธีการประพันธ์ประเภท makurakotoba..... 74
4.1. หน้าที่ของคำ makurakotoba..... 74
4.2. ลักษณะของคำ makurakotoba 75
4.3. ประวัติความเป็นมาของคำ makurakotoba..... 78
4.4. ประเภทของคำ makurakotoba..... 81
4.4.1. 縁語式枕詞 (Engo shiki makurakotoba) ..……... 81

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หน้า

4.4.2. 同音反複式枕詞 (Douon hanpuku shiki makurakotoba)..... 84
4.4.3. 掛詞式 (Kakekotoba shiki makurakotoba)..... 86
สรุปเนื้อหาบทที่ สอง..... 91

3. กลวิธีการประพันธ์ใน Ise monogatari..... 92
1. ตอนที่ 1 初冠 (Uikou buri) 92
2. ตอนที่ 2 西の京 (Nishi no Kyo)..... 101
3. ตอนที่ 3 ひじき藻 (hijikimo) 106
4. ตอนที่ 6 芥川 (Akuta gawa) 109
5. ตอนที่ 7 かえる浪 (Kaeru nami) 114
6. ตอนที่ 9 東下り (Azumakudari) 117
7. ตอนที่ 10 たのむ雁 (Tanomu kari) 128
8. ตอนที่ 11 空ゆく月 (Sora yuku tsuki) 131
9. ตอนที่ 12 盗人 (Nusu bito) 134
10. ตอนที่ 13 武蔵鐙 (Musashi abumi) 137
11. ตอนที่ 15 しのぶ山 (Shinobu yama) 145
12. ตอนที่ 16 記の有り常 (Ki no aritsune) 149
13. ตอนที่ 19 天雲のよそ(Amagumo no yoso) 153
14. ตอนที่ 21 おのが世々 (Ono ga yoyo) 159
15. ตอนที่ 22 千夜一夜 (Sen ya ichiya) 165
16. ตอนที่ 23 筒井筒 (Tsutsu izutsu) 168
17. ตอนที่ 24 梓弓 (Azusa yumi) 176
18. ตอนที่ 25 逢はで寝る夜 (Awade neru yoru) 186
19. ตอนที่ 28 あふごかたみ (Augo katami) 191

หน้า

20. ตอนที่ 32 倭文の苧環 (Shizu no odamaki) 195
21. ตอนที่ 41 紫 (Murasaki) 198
22. ตอนที่ 69 狩の使 (Kari no tsukai) 201

4. บทสรุป..... 206
1. กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียง..... 206
2. กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำสัมพันธ์..... 215
3. กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำกล่าวนำ..... 218
4. กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำประดับ..... 221

รายการอ้างอิง..... 230
บรรณานุกรม..... 235
ภาคผนวก..... 238
ประวัติผู้เขียน..... 243

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1
บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ญี่ปุ่นเป็นชาติหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์ ความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปะ และวัฒนธรรม ที่แสดงออกถึงความมีอารยธรรมมาช้านานซึ่งความเจริญรุ่งเรืองเหล่านั้น ส่วนหนึ่งได้สะท้อนออกมา ผ่านทางวรรณคดีประเภทร้อยกรอง หรือบทกวี ในแต่ละยุคสมัยออกมา การที่จะศึกษาให้เข้าใจและสามารถชื่นชมความงามในอรรถรสของบทกวีเหล่านั้นได้ สิ่งหนึ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ก็คือ ผู้อ่านจำเป็นต้องเข้าใจกลวิธีการประพันธ์ หรือ 修辞法 (shuujihou) ประเภทต่างๆ ที่กวีได้เลือกสรรมาใช้ในการแต่งบทกวี เพราะกลวิธีการประพันธ์เป็นสิ่งที่แสดงให้ถึงความสามารถ ความมีอัจริยภาพตลอดจนสะท้อนให้เห็นถึง ชั้นเชิง ฝีมือในการประพันธ์ของกวีแต่ละคนว่ามีศิลปะ ความประณีต บรรจง ในการเลือกสรรถ้อยคำมาใช้ได้ดีอย่างไร มีคุณค่าความงามทางวรรณศิลป์อย่างไร แม้กระทั่งในแวดวงการศึกษาวรรณคดีญี่ปุ่นของชาวญี่ปุ่นเอง ก็จำเป็นต้องศึกษาถึงลักษณะของกลวิธีการประพันธ์ประเภทต่างๆ ที่ใช้ในบทกวี ควบคู่ไปกับการศึกษาเนื้อหาของบทกวี

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การศึกษากลวิธีการประพันธ์ประเภทต่างๆ ในบทกวีญี่ปุ่นเป็นเสมือนด่านแรกและกุญแจสำคัญที่ผู้ศึกษาบทกวี ทุกคนจำเป็นต้องศึกษาและเข้าใจในเบื้องต้น ก่อนที่จะสามารถเข้าถึงและชื่นชมความงามของบทกวีได้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวไทยผู้สนใจศึกษาบทกวีญี่ปุ่น หากไม่เข้าใจในกลวิธีการประพันธ์ต่างๆ แล้ว การที่จะสามารถเข้าถึงคุณค่าความงามของบทกวีญี่ปุ่นได้นั้น เป็นสิ่งที่ยากยิ่งนัก เพราะนอกจากจะมีอุปสรรคทางภาษาแล้ว ยังมีข้อจำกัดในเรื่องความแตกต่างทางเชื้อชาติวัฒนธรรมและแนวคิดกับผู้ประพันธ์บทกวีค่อนข้างมาก

จากการศึกษาพบว่า แม้กลวิธีการประพันธ์บทกวีญี่ปุ่นจะมีความสำคัญอย่างมาก แต่ยังไม่พบว่าเคยมีคนไทยผู้ใด ศึกษาและอธิบายถึงคุณลักษณะของกลวิธีการประพันธ์บทกวีญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยอย่างละเอียดและมีระบบมาก่อน และนอกจากนี้ยังพบว่า ไม่เคยมีผู้ใดแปลบทกวีญี่ปุ่นโดยพยายามรักษาอรรถรสและแสดงให้เห็นถึงลักษณะการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท 枕詞 (makurakotoba) 、序詞 (jokotoba)、掛詞 (kakekotoba)、縁語 (engo) มาก่อน ถึงแม้จะมีการกล่าวถึงกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภทนี้ในตำรา **ศึกษาบท**

ละครโน่ ของ เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล ในปี 2528 แต่เป็นเพียงการให้คำจำกัดความสั้นๆ เพื่อประกอบการอธิบายบทกวีที่มีการอ้างอิงในบทละครโนเท่านั้น ดังนั้น เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับคนไทยผู้สนใจศึกษาบทกวีญี่ปุ่น ผู้วิจัยจึงจะศึกษาวิจัยแนวทางการอธิบายกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภท ในวรรณคดีเรื่อง 伊勢物語 (Ise monogatari)

สำหรับมูลเหตุในการเลือกวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari และกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภทมาทำการศึกษาวิจัย เนื่องจากว่า Ise monogatari เป็นวรรณคดีประเภทร้อยแก้วปนร้อยกรองที่แต่งในสมัย 平安 (Heian) (ค.ศ. 794-1185) ซึ่งเป็นสมัยที่วรรณคดีรุ่งเรืองถึงขีดสุด เป็นช่วงที่บ้านเมืองสงบสุขปราศจากภาวะสงคราม บรรดาขุนนาง ชนชั้นสูง และจักรพรรดิต่างให้การสนับสนุนการประพันธ์วรรณคดี ประกอบกับวรรณคดีเรื่องนี้เป็นเรื่องที่มีชื่อเสียงเป็นที่กล่าวขานและยอมรับกันว่าเป็นต้นแบบของวรรณคดีที่เกี่ยวกับความรักหลายเล่มในสมัยต่อๆ มา โดยเฉพาะเป็นที่เชื่อกันว่า วรรณคดีเรื่องนี้มีอิทธิพลต่อการแต่งวรรณคดีเรื่อง 源氏物語 (Genji monogatari)* แม้ Ise monogatari จะมีลักษณะการประพันธ์เป็นร้อยแก้วผสมกับร้อยกรอง แต่เนื้อหาสำคัญของวรรณคดีอยู่ที่คุณค่าความงามของบทร้อยกรองที่สื่อ หรือ แสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครในเรื่อง โดยเฉพาะบทร้อยกรองในวรรณคดีเรื่องนี้หลายบทได้รับการยกย่อง และชื่นชมว่ามีความไพเราะ งดงามทางภาษาอันเกิดจากกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภท ส่วนเหตุผลที่ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะกลวิธีการประพันธ์ ประเภท makurakotoba, jokotoba, kakekotoba, engo นั้น เพราะเป็นกลวิธีการประพันธ์ที่มีความโดดเด่น และ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่สำคัญซึ่งใช้มากในบทกวีญี่ปุ่นสมัยโบราณ สำหรับคนไทยการเข้าใจลักษณะกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภทนี้ จะช่วยทำให้สามารถเข้าใจ ซาบซึ้ง และเห็นถึงคุณค่าทางวรรณศิลป์ ที่อยู่ในบทกวีญี่ปุ่นสมัยโบราณได้ในระดับหนึ่ง

---

* Genji monogatari เป็นนิยายเรื่องยาว 54 ตอน แต่งขึ้นในสมัย Heian (ค.ศ. 794 -1185) ในราว คริสตวรรษที่ 11 แต่งโดยนักเขียนสตรีชื่อ 紫式部(Murasaki Shikibu) เนื้อหากล่าวถึงชีวิตและเรื่องราวความรักของตัวละครเอกคือ เจ้าชาย Hikaru Genji เป็นนิยายที่ได้รับยกย่องว่าเป็นวรรณคดีชิ้นเอกของญี่ปุ่นและของโลก

อนึ่งจากการปริทัศน์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า ยังไม่เคยมีนักวิชาการชาวญี่ปุ่นท่านใดเคยศึกษา กลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภทนี้ในวรรณคดีเรื่องนี้มาก่อน เป็นแต่เพียงการศึกษาบทกวีบางบทในวรรณคดีเรื่องนี้ ที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีเรื่องอื่นๆ รวมกับกลวิธีการประพันธ์ประเภทอื่นๆ ไม่ได้เจาะจงศึกษาเฉพาะกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภทแต่อย่างใด ดังนั้นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จึงเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ของการศึกษาแนวทางการอธิบายกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภทในวรรณคดีเรื่องนี้ เพื่อมุ่งอธิบายให้ชาวไทยผู้สนใจวรรณคดีญี่ปุ่น ได้รู้และเข้าใจถึงกลวิธีการประพันธ์ดังกล่าว โดยมีการยกตัวอย่างกลวิธีการประพันธ์ของไทยที่พบว่าเหมือนหรือใกล้เคียงกันกับกลวิธีการประพันธ์นั้นๆ มาประกอบการอธิบาย เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพและเข้าใจลักษณะของกลวิธีการประพันธ์ประเภทต่างๆ อย่างชัดเจน พร้อมกับมีการตั้งชื่อที่เหมาะสมเป็นภาษาไทยให้กับกลวิธีการประพันธ์เหล่านั้น เพื่อให้ง่ายสำหรับคนไทยในการจดจำ

วัตถุประสงค์ในการทำวิจัย

1. อธิบายกลวิธีการประพันธ์ประเภท kakekotoba , engo , jokotoba และ makurakotoba พร้อมทั้งยกตัวอย่างบทกวีที่ใช้กลวิธีการประพันธ์แต่ละประเภทโดยการแปลความหมายเป็นภาษาไทยให้คงลักษณะตามบทกวีญี่ปุ่น และนำตัวอย่างกลวิธีการประพันธ์ของไทยที่พบว่า เหมือนหรือใกล้เคียงกันมาใช้ประกอบการอธิบาย

2. แปลบทกวีบางบทที่มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทดังกล่าวใน Ise monogatari เพื่อให้คนไทยเข้าใจ

สมมุติฐานในการวิจัย

1. บทกวีที่มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ ประเภท kakekotoba , engo, jokotoba และ makurakotoba บางกรณีสามารถแปลเป็นภาษาไทย และ คงแสดงให้เห็นถึงลักษณะของกลวิธีการประพันธ์แต่ละประเภทได้ใกล้เคียงกับบทกวีภาษาญี่ปุ่น

2. การแปลและอธิบายบทกวีที่มีการใช้ กลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภท ช่วยให้คนไทย เข้าใจบทกวี ใน Ise monogatari

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยจะทำการศึกษาค้นคว้าโดยศึกษาจากเอกสารและหนังสือ (Documentary Research) และนำเสนอผลงานวิจัยในเชิงพรรณา (Descriptive Research) โดยดำเนินตามขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับกลวิธี การประพันธ์บทกวีทั้ง 4 ประเภท
2. ศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับกลวิธีการประพันธ์บทกวีของไทยเพื่อหาตัวอย่างมาประกอบการอธิบายกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภท
3. อธิบายกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภทอย่างละเอียด พร้อมยกตัวอย่างบทกวีที่ใช้กลวิธีการประพันธ์ดังกล่าว โดยการแปลบทกวีเป็นภาษาไทยให้คงลักษณะตามบทกวีญี่ปุ่น จากนั้นนำกลวิธีการประพันธ์บทกวีของไทยบางอย่างที่พบว่าเหมือนหรือใกล้เคียงกับกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภท มาใช้เป็นตัวอย่างประกอบการอธิบาย
4. แปลบทกวีบางบทที่มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภท ใน Ise monogatari เพื่อสะท้อนให้เห็นลักษณะการใช้กลวิธีการประพันธ์ดังกล่าว พร้อมอธิบายถึง บทบาท หน้าที่ และ ความสำคัญของกลวิธีการประพันธ์เหล่านั้นในบทกวี
5. เรียบเรียงข้อมูล สรุปผลที่ได้จากการวิจัย และนำเสนอเป็นรูปเล่มวิทยานิพนธ์

ขอบเขตการวิจัย

1. ศึกษากลวิธีการประพันธ์บทกวีประเภท jokotoba , makurakotoba , kakekotoba และ engo ใน Ise monogatari
2. ศึกษากลวิธีการประพันธ์บทกวีของไทยเพื่อหาตัวอย่างมาใช้ประกอบการอธิบายกลวิธีการประพันธ์ดังกล่าว
3. ศึกษาแนวทางการอธิบายกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภท โดยการแปลความหมายของบทกวีบางบทที่ได้คัดเลือกมา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. คาดว่าผลการวิจัย จะช่วยให้คนไทยที่สนใจวรรณคดีญี่ปุ่นเข้าใจในกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภทได้ดียิ่งขึ้น และตลอดจนเพื่อเป็นแนวทางในการอธิบายกลวิธีการประพันธ์ประเภทอื่นๆ ในบทกวีญี่ปุ่นต่อไป

2. การแปลบทกวีเพื่ออธิบายลักษณะการใช้กลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภท อาจช่วยให้คนไทยสามารถเข้าใจความหมาย เห็นถึงลักษณะความสำคัญ ตลอดจนสามารถชื่นชมความงามทางวรรณศิลป์ของบทกวีในวรรณคดี เรื่อง Ise monogatari

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในรายงานวิจัยวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยจะใช้ระบบถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย ซึ่งเป็นผลงานวิจัยของอาจารย์สาขาภาษา ญี่ปุ่น (ผศ. ดร. กัลยาณี สีตสุวรรณ , ผศ. สุชาดา สัตยพงศ์ , ผศ. ดร. เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล) อาจารย์ภาควิชา ภาษาศาสตร์ (ผศ. ดร. สุดาพร ลักษณียนาวิน) และ อาจารย์ ภาควิชา ภาษาไทย (ผศ. ดุษฎีพร ชำนิโรคศานต์) คณะ อักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระบบดังกล่าวนี้ กำหนดการถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นที่เขียนด้วย อักษรโรมัน (อักษรโรมะจิ) เป็นอักษรไทย โดยจะขออธิบายคร่าวๆ เพื่อให้ง่ายต่อการเข้าใจดังนี้

สำหรับคำบางคำที่ใช้เป็นที่แพร่หลายมากแล้ว เช่น ซามูไร , ซากุระ จะได้ใช้ตามความนิยม โดยไม่นำระบบถอดอักษรดังกล่าวมาใช้

สระ

อักษรโรมะจิ (สระเสียงสั้น , สระเสียงยาว)	**อักษรไทย**
a , a	อะ , อา
I , ii	อิ , อี
u , u	อุ , อู
e , e	เอะ , เอ
o , o	โอะ , โอ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

-ya , -ya	เอียะ , เอีย
-yu , -yu	อิว , อีว
-yo , -yo	เอียว , เอียว

พยัญชนะ

อักษรโรมะจิ	**อักษรไทย**
P เมื่อเกิดต้นคำ	พ
เมื่อเกิดที่อื่น ๆ	ป
b	บ
m	ม
f	ฟ
w	ว
t เมื่อเกิดต้นคำ	ท
เมื่อเกิดที่อื่น ๆ	ต
ts	ท์ซ
ch	ช
d	ด
n	น
n (ที่เป็นพยัญชนะก่อพยางค์ทำหน้าที่คล้ายตัวสะกด)	
เมื่อเกิดหน้า p , b, m	ม
เมื่อเกิดหน้า k , g , w	ง
เมื่อเกิดที่อื่น ๆ	น
n' (ทำหน้าที่เป็นตัวสะกดและตามด้วยสระ)	น
s	ซ
sh	ฌ
z	ส
j	จ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

r		ร
y		ย
k	เมื่อเกิดต้นคำ	ค
	เมื่อเกิดที่อื่นๆ	ก
g	เมื่อเกิดต้นคำ	ก
	เมื่อเกิดที่อื่นๆ	ง
h		ฮ

ตัวอย่าง การถอดอักษรที่มีอยู่ในรายงานการวิจัยฉบับนี้ เช่น

อักษรโรมะจิ	**อักษรไทย**
Ise monogatari	อิเซะ โมะโนะงะตะริ
jokotoba	โจะโกะโตะบะ
makurakotoba	มะกุระโกะโตะบะ
engo	เอ็งโงะ
Ariwara Narihira	อะริวะระ นะริฮิระ

หมายเหตุ : เพื่อความสะดวกสำหรับผู้รู้ภาษาญี่ปุ่นผู้วิจัยจะใช้อักษรภาษาญี่ปุ่นและเขียนคำอ่านเป็นอักษรโรมะจิ ในส่วนเนื้อหาวิทยานิพนธ์ ยกเว้นการเขียนทับศัพท์ในคำแปลบทกวีเท่านั้นที่จะใช้ระบบถอดอักษร และสำหรับผู้ที่ไม่คุ้นเคยกับคำอ่านในภาษาญี่ปุ่นสามารถตรวจสอบคำอ่านภาษาไทยของคำสำคัญต่างๆ ได้จากภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำศัพท์สำคัญที่ใช้ในการอธิบายความหมายบทกวี

สารระดับตื้น หมายถึง สารหรือสิ่งที่กวีต้องการนำเสนอในระดับรอง ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นการบรรยายลักษณะของสภาพทางธรรมชาติ อาจกล่าวได้ว่าสารระดับตื้นนี้เป็นฉากและบรรยากาศ ที่กวีนำมาใช้เป็นสื่อกลางในการแสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึกที่ตนต้องการสื่อออกมา ทั้งนี้เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจในสารระดับลึกของบทกวีได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น ส่วนใหญ่เป็นการนำลักษณะ หรือ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติมาเปรียบเทียบกับอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ หรือ การนำมาช่วยในการขยายแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งซึ่งเป็นสารสำคัญของบทกวี
อันมีผลทำให้บทกวีบทนั้นมีความลุ่มลึกในทางการประพันธ์ และลึกซึ้งทางความหมาย เช่น การบรรยายปรากฏการณ์น้ำขึ้นเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับความรักที่เพิ่มขึ้น หรือ การบรรยายถึงสภาพของน้ำค้างที่แห้งเหือดไปอย่างรวดเร็ว ก้อนเมฆที่ล่องลอยไปมาบนท้องฟ้า เพื่อนำมาขยายแนวคิดเรื่อง ความไม่จีรังยั่งยืนของชีวิต เป็นต้น

สารระดับลึก หมายถึง สารหลัก หรือ เนื้อหาแนวคิดสำคัญที่กวีต้องการสื่อ หรือนำเสนอออกมาในบทกวีหนึ่งๆ มักจะเป็นการแสดงออกทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ในบางครั้งการอ่านบทกวีแบบผ่านๆ อาจไม่สามารถเข้าใจสารระดับลึกนี้ได้โดยทันทีว่า กวีต้องการสื่อถึงสิ่งใด จำเป็นต้องอาศัยการตีความหมายจากของคำอื่นๆ ในบทกวีประกอบกัน ส่วนใหญ่กวีมักจะใช้การบรรยายสภาพทางธรรมชาติซึ่งถือเป็นสารในระดับตื้นมาเป็นสื่อกลางในการนำเสนอสารในระดับลึก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วรรณคดีเรื่อง Ise monogatari

วรรณคดีเรื่อง Ise monogatari มีโครงสร้างทางเนื้อหาประกอบไปด้วยร้อยแก้วผสมร้อยกรอง เนื้อหาจะแบ่งออกเป็นตอนสั้นๆ ทั้งหมด 125 ตอนและในตอนสั้นๆ เหล่านั้นส่วนที่เป็นร้อยแก้วจะเป็นการบรรยายถึงเนื้อหาความเป็นมา และส่วนที่เป็นร้อยกรองหรือบทกวีจะเป็นการบรรยายอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครในแต่ละตอน ซึ่ง Ise monogatari นี้ถือเป็นวรรณคดีที่สำคัญเรื่องหนึ่ง จัดอยู่ในวรรณคดีประเภท 歌物語 (utamonogatari) คำว่า utamonogatari ประกอบด้วย 2 คำ ซึ่งมีความหมายดังนี้คือ uta หมายถึง บทกวี หรือ บทเพลง ส่วน monogatari หมายถึง เรื่องเล่า นิทาน หรือ นิยาย เมื่อรวมความหมายแล้ว
วรรณคดีประเภท utamonogatari หมายถึง นิทาน หรือ นิยายที่มีใจความหลัก หรือ เนื้อหาสำคัญอยู่ที่บทกวี อาจกล่าวได้ว่าเป็นนิทานหรือนิยายเรื่องสั้นๆ ที่เขียนขึ้นมาประกอบกับเนื้อหาของบทกวีหนึ่งบทหรือมากกว่าหนึ่งบทส่วนที่เป็นร้อยแก้วจะมีลักษณะเหมือน 詞書 (kotobagaki)* จะเป็นการอธิบายบอกกล่าวถึงเรื่องราวว่า ใคร ทำอะไร เมื่อไหร่ ตลอดจนบอกเหตุผลในการแต่งบทกวีบทนั้นๆ ว่าแต่งขึ้นมาเนื่องจากเรื่องราวหรือเหตุการณ์อะไร เนื้อหาส่วนที่เป็นร้อยแก้วจะไม่สามารถแบ่งแยกออกมาจากเนื้อหาที่เป็นบทกวี เรียกได้ว่าหากตัดเนื้อหาส่วนที่เป็นบทกวีออกไป ส่วนที่เป็นร้อยแก้วก็แทบจะไม่มีความหมายใดๆ เลย และในทางกลับกันบทกวีก็ถือเป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งของเรื่องราวที่เป็นร้อยแก้ว แม้ว่าจะเพิ่มจำนวนของบทกวีลงไปมากมายสักเพียงใดก็ตามก็ไม่มีผลใดๆ ต่อการดำเนินเรื่องของแก่นเรื่องในส่วนที่เป็นร้อยแก้ว ดังนั้นจึงถือเป็นลักษณะเด่นที่สำคัญอย่างหนึ่งของวรรณคดีประเภทนี้

---

* 詞書 (kotobagaki) หมายถึง ข้อความส่วนที่เป็นร้อยแก้วเขียนเอาไว้หน้าบทกวีเพื่ออธิบายถึง ความเป็นมาและเหตุผลในการแต่งบทกวีนั้นๆ หรือข้อความที่เขียนอธิบายไว้ระหว่างภาพเขียนในหนังสือม้วนภาพเพื่ออธิบายถึง ลักษณะและความเป็นมาของภาพเหล่านั้น หรือ ข้อความอธิบายถึงลักษณะของตัวละครในหนังสือภาพ (Shinmura Izuru, **Koujien** , 5 ed. (Tokyo: Iwanamishoten, 1998) , p. 987.)

utamonogatari แบ่งออกเป็น 2 ประเภทดังนี้

1. 伝記的な物語 (denki tekina monogatari) หมายถึง วรรณคดีที่มีเรื่องราวเนื้อหา แปลกประหลาด อภินิหาร และเกินจริง

2. 写実的な物語 (shajitsu tekina monogatari) หมายถึง วรรณคดีประเภทที่มีเนื้อหาเรื่องราวเหมือนจริง สำหรับวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari เป็นวรรณคดีเรื่องเด่นที่สำคัญของรรณคดีประเภทนี้

ชื่อและความเป็นมาเกี่ยวกับชื่อ

เกี่ยวกับความเป็นมาของชื่อวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari นี้ ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่า ได้ชื่อมาจากไหน มีความมาเป็นมาอย่างไร เพียงแต่พบชื่อซึ่งสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นที่มาของชื่อ Ise monogatari ในวรรณคดีเล่มต่างๆ ดังนี้

ในวรรณคดีเรื่อง Genji monogatari พบชื่อ Ise monogatari ในตอน 絵合 (Eawase) และชื่อ 在五が物語り (Zaigo ga monogatari) ในตอน 総角 (Agemaki)

ในวรรณคดีเรื่อง 狭衣物語 (Zagoromo monogatari) * พบชื่อ 在五中将の日記 (Zaigochuujou no nikki)

ในวรรณคดีประเภทบันทึกเรื่อง 更級日記 (Sarashina nikki) ** พบชื่อ 在中将 (Zaichuujou)

---

* Zagoromo monogatari เป็นวรรณคดีประเภทร้อยแก้ว มี 4 เล่ม สมัยก่อนสันนิษฐานว่าผู้แต่งคือ 大弐三位 (Dainisani) ลูกสาวของ (Murasaki Shikibu) ต่อมาทฤษฎีนี้ไม่ได้รับการยอมรับ และเชื่อกันว่าผู้แต่งคือ 六条斎院禖子内親王宣旨 (Rokujou zaiinbaishinai shinnousenji) สันนิษฐานว่าแต่งขึ้นประมาณ กลางสมัย Heian ตัวละครเอกในเรื่องคือ 狭衣大将 (Sagoromo no Daishou) กับ 源氏宮(Genji no Miya) (Shinmura Izuru, **Koujien** , 5 : p.1064.)

** Sarashina nikki เป็นวรรณคดีประเภทบันทึกความทรงจำถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในทำนองอัตชีวประวัติ รูปแบบงานเขียนเป็นร้อยแก้วแทรกด้วยบทกวีญี่ปุ่น แต่งในสมัย Heian สันนิษฐานว่าผู้แต่งคือ บุตรสาวของ 管原孝標 (Sugawara Takasue)

กล่าวกันว่า คำนำหน้าชื่อต่างๆ ที่พบในวรรณคดีทั้งสาม เรื่องนี้ได้แก่ Zaigo , Zaichuujou, Zaigochuujou เกี่ยวข้องกับบุคคลที่เชื่อว่าเป็นตัวละครเอกในเรื่อง Ise monogatari คือ 在原業平 (Ariwara Narihira ค.ศ. 825-880) โดยสันนิษฐานกันว่าเป็นเพราะเขาเป็นบุตรชายคนที่ห้าของครอบครัว Ariwara และมีตำแหน่งเป็น 近衛中将 (Konoe no chuujou) หรือ ระดับรองหัวหน้าราชองครักษ์ฝ่ายรักษาพระองค์

นอกจากนี้พบข้อความที่ระบุถึงชื่อ いせの物語 (Ise no monogatari) ในวรรณคดีประเภทความเรียงเรื่อง 枕草子 (Makura no soushi)* แต่ก็ยังไม่มีหลักฐานปรากฏชัดเจนเกี่ยวกับ ที่มาของชื่อวรรณคดี Ise monogatari ฉบับปัจจุบัน ข้อสันนิษฐานต่างๆ โดยสรุป ที่คิดว่าน่าจะเป็นที่มาของชื่อวรรณคดีเรื่องนี้ได้แก่

1. ชื่อวรรณคดีเรื่องนี้น่าจะมีที่มาจากชื่อกวีหญิงผู้หนึ่งคือ 伊勢の御 (Ise no go) ซึ่งคงจะเป็นผู้เรียบเรียงเรื่องนี้
2. น่าจะมีที่มาจากสุภาษิตโบราณที่ว่า 伊勢人は僻言す(Isebito wa higagotosu)
3. เป็นการเพี้ยนเสียงมาจากวรรณคดีชื่อ 似耐非物語 (Ese monogatari)
4. เนื่องจากในการเรียบเรียงวรรณคดีเรื่องนี้ตอน 伊勢斎宮 (Ise zaiguu) ถือเป็นตอนที่สำคัญที่สุดจึงใช้ชื่อตอนนี้มาเป็นชื่อเรื่อง
5. เนื่องจากพบหนังสือที่เชื่อกันว่าน่าจะเป็นต้นฉบับดั้งเดิมเล่มหนึ่งของวรรณคดีเรื่องนี้ ซึ่งใช้ชื่อตอน Ise zaiguu ขึ้นต้นเป็นตอนแรก หนังสือเล่มนั้นคือ 小式部内侍本 (Koshikibu naishibon) ดังนั้น จึงสันนิษฐานกันว่า ชื่อวรรณคดีเรื่องนี้น่าจะ เอามาจากชื่อของตอนแรกที่ปรากฏนั่นเอง

- Makura no soushi เป็นวรรณคดีประเภทความเรียงผู้แต่งคือ 清少納言 (Seishou Nagon) สันนิษฐานว่าแต่งขึ้นในปี ค.ศ. 994-1004 เนื้อหาแบ่งออกเป็น 300 บทแต่ละบทมีข้อความสั้นๆ ลักษณะเนื้อหาเป็นการบรรยายธรรมชาติและทิวทัศน์อันงดงามของป่าเขา การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตและจิตใจ เขียนในทำนองบันทึกบรรยายความเป็นไปในพระราชวังรอบๆ ตัวเนื่องจากผู้แต่งมีตำแหน่งเป็นนางสนองพระโอษฐ์คอยรับใช้ในพระราชวัง

6. น่าจะย่อมาจากชื่อวรรณคดีเรื่อง 妹背物語 (Imose monogatari)
7. คำว่า 伊 (I) แปลว่า ผู้หญิง และคำว่า 勢 (Se) แปลว่า ผู้ชาย เนื่องจากวรรณคดีเรื่องนี้เกี่ยวข้องกับเรื่องราวความรักระหว่างหญิงและชาย ดังนั้นจึงสันนิษฐานกันว่าน่าจะมาจากคำว่า หญิงและชาย

จากข้อสันนิษฐานและทฤษฎีต่างๆ ที่กล่าวมาดูเหมือนจะเป็นที่เชื่อกันว่า ข้อสันนิษฐานที่ 4 และ 5 น่าจะเป็นทฤษฎีที่ใกล้เคียงความจริงมากที่สุด เพราะเรื่องราวความรักต้องห้ามระหว่างหญิงสาวที่ทำหน้าที่เป็น ผู้ดูแลศาลเจ้า หรือ Zaiguu แห่งเมือง Ise กับชายหนุ่มตัวละครเอกนั้นนับว่าเป็นเรื่องเด่นและสำคัญมากตอนหนึ่ง

ผู้แต่งและปีที่แต่ง

เกี่ยวกับผู้แต่งวรรณคดีเรื่องนี้ก็เช่นเดียวกันกับที่มาของชื่อเรื่องยังไม่สามารถสรุปได้แน่ชัดว่า ใครเป็นผู้แต่งและแต่งขึ้นเมื่อใด มีแต่เพียงทฤษฎีและข้อสันนิษฐานต่างๆ ทฤษฎีสำคัญๆ ที่เกี่ยวกับผู้แต่งมีดังนี้

1. สันนิษฐานว่าแต่งขึ้นโดยบุคคลที่เชื่อว่าเป็นตัวละครเอกในเรื่องนี้คือ Ariwara Narihira
2. สันนิษฐานว่ามีการแต่งเรื่องราวเพิ่มจากที่ Ariwara Narihira ได้แต่งเอาไว้โดยผู้ที่แต่งเพิ่มเติมนั้นเชื่อว่าเป็น ญาติสนิท หรือ ลูกชายของ Narihira คือ 滋春 (Shigeharu) หรือ ชาวเมือง Ise
3. สันนิษฐานว่าแต่งขึ้นโดยชาวเมือง Ise
4. เชื่อว่าแต่งขึ้นมาเองโดยคนในตะกูลของ Narihira
5. เชื่อว่าแต่งโดย 紀貫之 (Ki no Tsurayuki ค.ศ. 868-945)
6. ไม่ทราบผู้แต่ง

จากข้อสันนิษฐานทั้งหมดดูหมือนว่า ข้อสันนิษฐานที่ 6 คือ ไม่ทราบผู้แต่ง จะเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางเพราะถึงแม้จะมีข้อสันนิฐานต่างๆ แต่ก็ไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะมาสนับสนุนว่าข้อสันนิษฐานใดถูกต้องที่สุดและ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปีที่แต่งวรรณคดีเรื่องนี้ก็เช่นเดียวกัน มีทฤษฎีและข้อสันนิษฐานมากมายว่า น่าจะแต่งขึ้นในปีใดและในบรรดาข้อ

สันนิษฐานเหล่านั้นต่างก็เป็นที่ยอมรับกันว่า วรรณคดีเรื่องนี้ไม่ได้แต่งขึ้นมาโดยบุคคลเพียงคนเดียวและในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง แต่เป็นการคัดลอกจากต้นฉบับต่างๆ ที่มีอยู่สืบต่อกันมาเรื่อยๆ โดยบุคคลหลายคนและเนื้อหาจะถูกเพิ่มเติมมาเรื่อยๆ โดยผู้คัดลอก เพราะสมัยก่อนมีการคัดลอกต้นฉบับด้วยมือ จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่ผู้คัดลอกจะเพิ่มเติมความคิดเห็นส่วนตัวของตัวเองลงไปในต้นฉบับที่คัดลอกจึงเป็นไปได้ว่า วรรณคดีเรื่องนี้แต่เดิมนั้นมีอยู่เพียงไม่กี่ตอน จากนั้นก็ถูกเพิ่มเติมเนื้อหามาเรื่อยๆ จนมาเป็นฉบับที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันนี้ จากความเชื่อและข้อสันนิษฐานต่างๆ พอจะสรุปช่วงปีที่แต่งว่าน่าจะอยู่ใน 3 ช่วงดังนี้

1. น่าจะแต่งขึ้นมาก่อนวรรณคดีเรื่อง 古今和歌集 (Kokin wakashuu) * คือ ช่วงประมาณก่อนปี ค.ศ. 901
2. เชื่อว่าน่าจะแต่งขึ้นมาหลังจากการวรรณคดีเรื่อง Kokin wakashuu และแต่งก่อนวรรณคดีเรื่อง 後撰和歌集 (Gosen wakashuu) ** คือ ในราวช่วงประมาณ ปี ค.ศ 901-950
3. แต่งขึ้นมาหลังจากวรรณคดีเรื่อง Gosen wakashuu คือ ประมาณหลังปี ค.ศ. 950

---

* Kokin wakashuu หรือมักเรียกสั้นว่า Kokinshuu เป็นหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์เล่มแรกที่จักรพรรดิโปรดเกล้าให้รวบรวมขึ้นโดยพระบรมราชโองการของจักรพรรดิ 醍醐 (Daigo ค.ศ. 897-930 องค์ที่ 60) ผู้นำในการรวบรวมคือ 紀貫之 (Ki no Tsurayuki) ซึ่งรวบรวมขึ้นในปี ค.ศ. 905 มีทั้งหมด 20 เล่มบทกวีราว 1,100 บท

** Gosen wakashuu หรือมักเรียกสั้นๆ ว่า Gosenshuu เป็นหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์เล่มที่สองที่จักรพรรดิ 村上 (Murakami ค.ศ. 946-967 องค์ที่ 62) โปรดเกล้าให้รวบรวมขึ้นโดยรวบรวมเสร็จในปี ค.ศ. 951 มีผู้รวบรวม 5 คนคือ 源順 (Minamoto no Shitagou) , 大中臣能宣 (Oonakatomi no Yoshinobu) , 清原元輔 (Kiyohara no Motosuke) และ 紀時文(Ki no Tokifumi) 坂上望城 (Sakaue no Mochiki) ประกอบด้วยเนื้อหา 20 เล่ม บทกวีประมาณ 1,426 บท

การที่มีข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับปีที่แต่งเกี่ยวข้องกับวรรณคดีทั้งสองเรื่องที่กล่าวมานั้น เนื่องจากว่าในวรรณคดีทั้งสองเรื่องมีการรวบรวมบทกวีที่มีเนื้อหาเหมือนกันกับในวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari โดยเฉพาะใน Kokin wakashuu หรือ Kokinshuu นั้น มีมากถึง 62 บท และพบว่า 25 บทเป็นบทกวีที่แต่งโดย Ariwara Narihira ส่วนใน Gosen wakashuu หรือ Gosenshuu นั้นมีบทที่เหมือนกันประมาณ 11 บท โดยเฉพาะใน Kokinshuu ไม่ได้มีเฉพาะตัวบทกวีเท่านั้นที่เหมือนกัน แต่ยังมีส่วนที่เป็นร้อยแก้วอธิบายหน้าบทกวี (kotobagaki) อีกที่พบว่าเหมือนหรือใกล้เคียงกับเรื่องราวในส่วนที่เป็นร้อยแก้วใน Ise monogatari แต่ทั้งนี้ก็ไม่ได้มีหลักฐานมายืนยันที่แน่ชัดว่า วรรณคดีเล่มใดได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีเล่มใด หรือ วรรณคดีเล่มใดลอกเลียนแบบจากวรรณคดีเรื่องใด

Nakano และ Haruta ระบุว่า จากผลงานการวิจัยเมื่อไม่นานมานี้ เป็นที่ยอมรับกันว่า น่าจะแต่งขึ้นมาหลังวรรณคดีเรื่อง Kokinshuu แต่แต่งก่อนวรรณคดีเรื่อง Gosenshuu เนื่องจากช่วงระหว่างนี้ พบหนังสือที่เชื่อว่า น่าจะเป็นต้นฉบับของ Ise monogatari แล้ว และจุดนี้ถือเป็นช่วงแรกในการรวบรวมวรรณคดีเล่มนี้ และหลังจากนั้น ก็มีการแต่งเติมเนื้อหาบางส่วนเข้าไปอีกเรื่อยๆ จนกลายเป็น Ise monogatari ฉบับปัจจุบัน [1]

ลักษณะเนื้อหา

ดังที่ได้อธิบายมาแล้วในข้างต้น วรรณคดีเรื่อง Ise monogatari นี้มีลักษณะเนื้อหาเป็นร้อยแก้วปนกับร้อยกรองแบ่งออกเป็นตอนสั้นๆ ทั้งหมด 125 ตอนโดยมีบทกวีทั้งหมดประมาณ 209 บท และตอนสั้นๆ เหล่านั้นมักจะขึ้นต้นว่า “むかしをとこ、ありけり” หมายถึง “ กาลครั้งหนึ่งชายผู้หนึ่ง” ในเนื้อหาเรื่องราวแต่ละตอนจะเป็นความรักของชายหนุ่มผู้หนึ่ง กับหญิงสาวหลายๆ คน ซึ่งวัน เวลา และสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์จะมีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่วนใหญ่เรื่องราวความรักนั้นมักจะเปลี่ยนแปลงไปตามการเดินทางของตัวละครเอกที่เป็นชายหนุ่ม ตัวละครที่ปรากฏในเรื่องบางครั้งมีการระบุชื่อเสียงที่ชัดเจน แต่ในบางครั้งก็ไม่ได้มีการระบุชื่อ แต่เมื่อรวมเรื่องราวและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

---

[1] Nakano Kouichi and Haruta Kiroyuki, 2nd ed. **Ise monogatari zenshaku** (Tokyo : Musashino shoin, 2000) , p. 11.

กล่าวกันว่า เป็นบันทึกชีวิตของกวีเอกในสมัย Heian คือ Ariwara Narihira ตั้งแต่สมัยเป็นยังเป็นหนุ่มจนกระทั่งแก่และเข้าสู่วาระสุดท้ายของชีวิต กล่าวคือ ในตอนที่หนึ่ง จะเป็นการพูดถึงเรื่องราวความรักของชายหนุ่มที่เพิ่งจะบรรลุนิติภาวะ และในตอนสุดท้ายตอนที่ 125 จะเป็นการกล่าวถึงชายหนุ่มผู้หนึ่งซึ่งกำลังป่วยหนัก ได้แต่งบทกวีบรรยายอารมณ์ และความรู้สึกของคนที่กำลังจะเข้าสู่วาระสุดท้ายของชีวิต วรรรคดีเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ได้รับการยกย่องว่า เป็นตัวแทนของวรรณคดีประเภท ร้อยแก้วผสมร้อยกรอง หรือ utamonogatari และเป็นต้นแบบของนิยายรักในสมัยต่อๆ มา

ตัวละครเอก

Ariwara Narihira เกิดในสมัย Heian ราว ค.ศ. 825 เป็นบุตรชายคนที่ 5 ของเจ้าชาย 阿保親王(Abo Shinnou) ที่เป็นลูกของจักรพรรดิ 平城 (Heizei ค.ศ. 806-809 องค์ที่ 51) ซึ่งครองราชย์ต่อจากจักรพรรดิ 桓武 (Kammu ค.ศ. 781-806 องค์ที่ 50) ผู้ก่อตั้งเมืองหลวง Heian หรือ เมืองเกียวโตในปัจจุบัน มารดาคือ ลูกสาวของจักรพรรดิ Kammu ชื่อ 伊都内親王 (Itonai Shinnou) อาจกล่าวได้ว่า Narihira เป็นหลานของทั้งจักรพรรดิองค์ที่ 50 ผู้ก่อตั้งเมือง Heian ซึ่งมีฐานะเป็นตา และจักรพรรดิองค์ที่ 51 ที่มีฐานะเป็นปู่

ในราว ค.ศ. 809 หลังจากที่จักรพรรดิ Heizei สละราชสมบัติให้น้องชายคือ จักรพรรดิ 嵯峨 (Saga ค.ศ. 809-823 องค์ที่ 52) พระองค์ได้ไปสร้างปราสาท 平城 (Heijou) ที่เมืองหลวงเก่า Nara และในราว ค.ศ 810 เกิดการขัดแย้งกับทางเมืองหลวง Heian จักรพรรดิ Heizei ทรงออกผนวช ขณะที่บิดาของเขาคือ เจ้าชาย Abo ถูกเนรเทศไป 太宰府 (Dazaifu) และในราวต้นรัชสมัย 天長 (Tenchou) คือประมาณปี ค.ศ. 824 จึงได้รับการอภัยโทษ และได้เดินทางกลับเมืองหลวง ในปีถัดมาคือ ค.ศ. 825 Narihira ก็ได้ถือกำเนิดขึ้นมา กล่าวกันว่าในชีวิตวัยหนุ่มเขาได้รับการขนานนามว่า เพล์บอย เนื่องจากเป็นบุตรชายคนที่ 5 ของครอบครัวจึงไม่ต้องรับผิดชอบในภาระการสืบสกุลตามธรรมเนียมนิยมในสมัยนั้น ดังนั้นเขาจึงเป็นคนที่ค่อนข้างจะชอบเที่ยวเตร่ หาความสำราญในหมู่สตรีชั้นสูงในสมัยนั้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในหนังสือ 三代実録 (Sandai jitsuroku) * ซึ่งเป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์มีบันทึกเกี่ยวกับกวีผู้นี้ว่า เป็นหนุ่มรูปงาม เป็นคนเอาแต่ใจตัวเอง ไม่มีความรู้ทางวิชาการสูงมากนัก เป็นกวีชั้นครูที่มีความเชี่ยวชาญในการกวีเป็นเลิศ

Ariwara Narihira เสียชีวิตลงในรัชสมัย 元慶 (Genkei ที่ 4) ในราวปี ค.ศ. 880 รวมอายุได้ 56 ปี หลังจากที่เขาเสียชีวิตได้ 25 ปี บทกวีของเขาก็ถูกนำไปรวบรวมไว้ในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ตามพระราชโองการของ จักรพรรดิ เล่มแรกคือ Kokinshuu ใน ค.ศ. 905 บทกวีของ Narihira ได้รับการชื่นชมว่า มีเสน่ห์ ไพเราะ และประณีตงดงาม เต็มไปด้วยการแสดงออกทางด้านอารมณ์และความรู้สึกที่เด่นชัดในบางบทมีการใช้กลวิธีการประพันธ์หลายๆ ประเภทซึ่งเป็นสิ่งที่เพิ่มความมีเสน่ห์ ลุ่มลึก กินใจตามแบบฉบับของนักประพันธ์ชั้นครู และชื่อของเขาถูกจัดไว้เป็นหนึ่งในหกของกวีที่มีชื่อเสียงในสมัยต่อมาที่เรียกว่า 六歌仙 (Rokkasen) **

---

* Sandai jitsuroku เป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์หนึ่งในหกเล่มที่สำคัญของญี่ปุ่น มีบันทึกทั้งหมด 50 เล่มเป็นบันทึกที่ต่อจากบันทึกของจักรพรรดิ 文徳 (Montoku ค.ศ. 850-858 องค์ที่ 55) บันทึกฉบับนี้ เป็นการรวบรวมเรื่องราวบันทึกของจักรพรรดิ 3 รัชกาลคือ ตั้งแต่จักรพรรดิ 清和 (Seiwa ค.ศ. 858-876) 陽成 (Youzei ค.ศ. 876(877)-884) และจักรพรรดิ光孝(Koukou ค.ศ. 884-887) จักรพรรดิองค์ที่ 56-58 ตามลำดับรวมเรื่องราวที่บันทึกเป็นระยะเวลาประมาณ 30 ปี รวบรวมเสร็จในปี 901 ผู้รวบรวมคือ 藤原時平 (Fujiwara Tokihira) และ 大蔵善行 (Ookura Zenkou)

** Rokkasen หมายถึง กวีที่มีชื่อเสียงทั้ง 6 คน ซึ่งถูกรวบรวมผลงานเอาไว้ในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ Kokinshuu โดย Ki no Tsurayuki ได้เขียนบทวิจารณ์ผลงานและความสามารถในด้านการประพันธ์ของกวีเหล่านี้เอาไว้ กวีทั้ง 6 คน ประกอบไปด้วย Ariwara Narihira (ค.ศ. 825-880), 喜撰 (Kisen ค.ศ.810-824) , 僧正遍昭 (Soujou Henjou ค.ศ. 816-890), 文屋康秀 (Bunya Yasuhide) 小野小町 (Onono Komachi) และ 大友黒主 (Ootomo Kuronushi)

การปริทัศน์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาถึงการทำวิจัยเกี่ยวกับวรรณคดีเรื่องนี้พบว่า ในประเทศญี่ปุ่นมีการศึกษาวิจัยกันมาในหลายยุคหลายสมัยไม่ว่าจะเป็นตอนปลายสมัย Heian (ค.ศ.794-1185) และ 鎌倉 (Kamakura) (ค.ศ. 1185-1333) และ 室町 (Muromachi) (ค.ศ. 1392-1573) 江戸(Edo) (ค.ศ. 1603-1867) 大正(Taisho) (ค.ศ. 1912-1925) และ 昭和 (Showa) (ค.ศ. 1926-1989) จนถึงปัจจุบัน โดยการศึกษาวิจัยในยุคแรกจะเป็นการศึกษาวิจัยในเชิงประวัติ เพื่อสืบหาและตอบคำถามถึงที่มาของหนังสือ Ise monogatari ฉบับต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า เนื่องจากไม่มีหลักฐานยืนยันแน่ชัดว่าวรรณคดีเรื่องนี้แต่งโดยใคร เมื่อไหร่ เนื่องด้วยเหตุผลและโอกาสอันใด แต่เป็นที่ยอมรับกันว่า วรรณคดีเรื่องนี้รวบรวมมาจากฉบับคัดลอกต่างๆ มากมายหลายฉบับและมีการแต่งเติมเนื้อหามาตลอดจนปรากฏลักษณะวรรณคดีที่มีรูปแบบใกล้เคียงกับฉบับปัจจุบันในราวกลางศตวรรษที่ 10

ดังนั้น ลักษณะของงานวิจัยในยุคหลังๆ ที่มีผลงานวิจัยร่วมสมัยและพอจะสามารถสืบค้นหาต้นฉบับเพื่อการศึกษาได้นั้นจะพบว่า นักวิจัยในยุคหลังนี้ก็จะเน้นหนักไปทางการศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของวรรณคดีเรื่องนี้ตามรอยของนักวิจัยในรุ่นแรกๆ โดยจะมีการนำฉบับคัดลอกเล่มต่างๆ ที่มีการวิจัยและรวบรวมเอาไว้โดยนักวรรณคดีในสมัยก่อนมาศึกษาเปรียบเทียบ ทั้งในฉบับที่เชื่อว่าเป็นต้นฉบับของวรรณคดีเรื่องนี้และฉบับอื่นๆที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกัน โดยจะศึกษาและเปรียบเทียบในแต่ละตอนว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และหนึ่งในจำนวนผู้วิจัยในยุคนี้ได้แก่ ผลงานการวิจัยของ 大津有一 (Oosu Yuuichi) ชื่อ 伊勢物語に就きての研究 (Ise monogatari ni tsukite no kenkyu) [2] โดยทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง ทฤษฎีการแต่งและความเป็นมาของหนังสือ Ise monogatari เล่มต่างๆ ได้แก่ 定家本 (teikabon) 塗籠本 (nurigomebon) 武田本 (budabon) 泉州 (izumishuubon) ตลอดจนฉบับคัดลอกเล่มอื่นๆ ที่ยังไม่ทราบที่มา ในตอนท้ายของผลงานวิจัยเรื่องนี้มีการทำดรรชนีคำสำคัญและดรรชนีอธิบายคำศัพท์และอธิบายหน้าที่ของคำ พร้อมทั้งตีพิมพ์ตัวอย่างหนังสือ Ise monogatari ฉบับคัดลอกเล่มต่าง ๆ เอาไว้ด้วย

---

[2] Ootsu Yuuichi , **Ise monogatari ni tsukite no kenkyu** (Tokyo: Yuuseidou, 1961)

ผลงานการวิจัยเรื่อง 伊勢物語に就きての研究（校本篇）(Ise monogatari ni tsukite no kenkyu (Kouhonhen)) ซึ่งเป็นผลงานการวิจัยของ 池田亀鑑 (Ikeda Kikan) [3] ในงานวิจัยของนักวิชาการท่านนี้จะเป็นการรวบรวมฉบับคัดลอก Ise monogatari ในสายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสายของ หนังสือ 天福本 (tenpukubon) , budabon , 流布本 (rufubon) 古本 (kobon) 大島本 (oojimabon) และ nurigomebon เป็นต้น พร้อมกับนำฉบับคัดลอกเหล่านี้มาเปรียบเทียบความเหมือน และความต่าง ของจุดที่สำคัญๆ โดยแยกเปรียบเทียบไปทีละตอนตามลำดับทั้งหมด 125 ตอนจากนั้นจะมีการนำข้อมูลที่พบในฉบับคัดลอกเหล่านั้นแต่ไม่พบใน 定家本(teikabon) ซึ่งเป็นฉบับที่ได้รับความเชื่อถือ มาใส่คำอธิบาย จากผลงานการวิจัยของ Ikeda Kikan ทำให้ทราบถึงจุดเหมือนและต่างของฉบับคัดลอกเล่มต่างๆ เหล่านั้นซึ่งสามารถที่จะตอบคำถามได้ในระดับหนึ่งว่า ฉบับคัดลอกเหล่านั้นมีที่มาอย่างไร นอกจากนี้ยังได้เพิ่มเติมคำอธิบายสำหรับหนังสือที่เขียนด้วยอักษรคันจิโบราณเอาไว้ในบางส่วนด้วย และสำหรับผลงานของนักวิชาการท่านนี้นอกจากหนังสือเล่มที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีการรวบรวมผลงานการวิจัยและตีพิมพ์ฉบับซ้ำโดยมีการเพิ่มเติมเนื้อหาของฉบับคัดลอกของ Ise monogatari เล่มต่างๆ ที่เพิ่งมีการค้นพบโดยเฉพาะหนังสือเล่มอื่นๆ ในสาย teikabon, 為家本 (tameiebon) 真名本 (manabon) 小式部内侍本 (koshikibu naishibon) เป็นต้น รวมทั้งมีการกำหนดกฎเกณฑ์ในการแบ่งกลุ่มฉบับคัดลอกเหล่านั้นและบอกถึงที่มาความสำคัญของฉบับคัดลอกเล่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดี Ise monogatari

นอกจากนี้ยังมีผลงานการวิจัยของนักวิชาการทางด้านวรรณคดีผู้มีชื่อเสียงท่านหนึ่งคือ 片桐洋一(Katagiri Youichi) ซึ่งได้ทำการวิจัยและตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานการวิจัยทางด้านเอกสาร หรือแหล่งข้อมูลที่คาดว่าน่าจะเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการรวบรวมวรรณคดีเรื่องนี้คือ 伊勢物語の研究（資料編）(Ise monogatari no kenkyu (shiryouhen) [4] และในปีถัดมาได้ตีพิมพ์หนังสือผลงานการวิจัยออกมาอีกหนึ่งฉบับคือ

---

[3] Ikeda Kikan , **Ise monogatari ni tsukite no kenkyu (Kouhonhen)** , 8 ed .(Tokyo: Yuuseidou, 1963)

[4] Katagiri Youichi , **Ise Monogatari no kenkyu (Shiryohen)** (Tokyo: Meijishoin, 1969)

ฉบับรวบรวมผลงานการวิจัยชื่อ Ise monogatari no kenkyu (kenkyuhen) [5] ซึ่งผลงานการวิจัยของนักวิชาการท่านนี้ทั้งสองเล่มจะเป็นการเน้นหนักไปในลักษณะของการเปรียบเทียบและแสดงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีที่คิดว่าเกี่ยวข้องและน่าจะเป็นที่มาของวรรณคดีเรื่องนี้ได้แก่ 業平集 (Narihirashuu) , Gosenshuu , Zaichuujoushuu เป็นต้น พร้อมทั้งอธิบายถึงเนื้อหาเรื่องราวและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อเรื่องบางตอนและบทกวีบางบท

สำหรับผลงานการวิจัยของนักวิจัย 2-3 ท่าน ที่กล่าวมาข้างต้นเนื่องจากมีลักษณะเป็นการเปรียบเทียบเนื้อหาระหว่าง Ise monogatari กับหนังสือเล่มอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์กันทางด้านเนื้อหา ผู้วิจัยคิดว่าอาจจะเป็นแนวทางสำหรับนักวิจัยรุ่นหลังอย่าง 山田清市 (Yamada Seiichi) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง 伊勢物語校本と研究 (Ise monogatari kouhon to kenkyu) [6] เนื้อหาส่วนแรกของผลงานการวิจัยฉบับนี้จะเป็นการอธิบายคำศัพท์สำคัญของเนื้อหาในแต่ละตอนมีการใส่อักษรคันจิลงไปประกอบการอธิบาย ส่วนหลังจะเป็นการเปรียบเทียบเนื้อหาของ Ise monogatari กับวรรณคดีเล่มอื่นๆ ที่คิดว่าเกี่ยวข้องกันเช่น Kokinshuu เป็นต้น

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การวิจัยเกี่ยวกับวรรณคดีเรื่องนี้ในยุคแรกๆ นั้นจะเป็นการวิจัยในเชิงประวัติเพื่อตอบคำถามถึงที่มาของหนังสือที่เกี่ยวข้องกับ Ise monogatari เล่มต่างๆ พร้อมทั้งการรวบรวมหนังสือเหล่านั้นมาเพื่ออธิบายเปรียบเทียบและหาทฤษฎีถึงที่มาและความสัมพันธ์ของหนังสือเหล่านั้น ส่วนในยุคหลังๆ จะเป็นการเปรียบเทียบเนื้อหาของฉบับปัจจุบันกับวรรณคดีเล่มอื่นๆ เพื่อหาความเกี่ยวข้องกันทางเนื้อหา สรุปและกำหนดทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับที่มาของวรรณคดีเล่มนี้

---

[5] Katagiri Youichi , **Ise Monogatari no kenkyu (Kenkyuhen)** (Tokyo: Meijishoin,1970)

[6] Yamada Seiichi , **Ise monogatari kouhon to Kenkyu** (Tokyo: Sakurakaede, 1977)

สำหรับผลงานการวิจัยทางด้านกลวิธีการประพันธ์บทกวีในวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari จากการปริทัศน์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องยังไม่พบว่ามีผู้ใดได้ทำการศึกษาวิจัยมาก่อน ส่วนผลานการวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการประพันธ์นั้น พบว่า มีการวิจัยในวรรณคดีเล่มต่างๆ ได้แก่ Kokinshuu และ Gosenshuu เป็นต้น และผลงานการวิจัยเหล่านั้น มิได้มุ่งเน้นจะศึกษาเฉพาะกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภทแต่อย่างใด แต่จะเป็นการศึกษากลวิธีการประพันธ์ทุกประเภทที่ใช้ในบทกวีญี่ปุ่น

ในตำราวิชาการชื่อ 研究資料日本文法 (Kenkyu shiryou Nihon bumpou) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 10 修辞法編 (Shuujihouhen) ของสำนักพิมพ์ 明治書院 (Meijishoin) [7] ระบุเกี่ยวกับประวัติการวิจัยทางกลวิธีการประพันธ์บทกวีของญี่ปุ่นซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็นสามช่วงใหญ่ๆ ดังนี้

ช่วงแรก เป็นการวิจัยที่เน้นให้ความรู้โดยมุ่งอธิบายให้คนรู้จักและเข้าใจเกี่ยวกับกลวิธีการประพันธ์ประเภทต่างๆ ซึ่งการวิจัยในช่วงนี้ผลงานเด่นๆ ของนักวิจัยได้แก่ ผลงานการวิจัยเรื่อง 古今集、新古今集（増補国文学研究史大成） (Kokinshuu, Shinkokinshuu (Zouho kokubungaku kenkyushitaisei) ซึ่งตีพิมพ์ในปี 1977 และในเอกสารฉบับนี้มีผลงานการวิจัยทาง กลวิธีการประพันธ์บทกวีญี่ปุ่นถึง 10 ฉบับ นอกจากนี้ยังมีผลงานการวิจัยอื่นๆ ได้แก่

- ผลงานวิจัยชื่อ 古今集の修辞「心の花」 (Kokinshuu no shuuji (Kokoro no hana)) ของ 次田潤 (Tsugida Jun) ตีพิมพ์ปี 1968
- ผลงานการวิจัยของ 小倉博 (Okura Hiroshi) ชื่อ 古今集の修辞「わか竹」(Kokinshuu no shuuji (Wakatake))
- ผลงานการวิจัยของ 尾上紫舟 (Okami Shibafune) เรื่อง Kokinshuu no shuuji

ผลงานการวิจัยที่กล่าวมานี้นับเป็นผลงานที่เด่นและมีความสำคัญมาก อาจกล่าวได้ว่าในช่วงแรกนี้ลักษณะของการวิจัย จะเป็นการยกตัวอย่าง เปรียบเทียบ อธิบายถึงลักษณะของกลวิธี

---

[7] Suzuki Kazuhiko and Hayashi Ooki, **Kenkyu shiryo nihon bumpou** 10 ed (Tokyo : Meijishoin, 1985) , p. 22-23.

การประพันธ์ที่พบในบทกวีญี่ปุ่นทั้งหมดยกตัวอย่างเช่น ถ้าพูดถึง makurakotoba ก็จะเป็นการอธิบายว่าคำไหน วลีไหนที่เรียกว่า makurakotoba และเป็นคำ makurakotoba ของคำหรือวลีใด ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การวิจัยในช่างแรกๆ จะเป็นลักษณะการให้คำอธิบาย
เกี่ยวกลวิธีการประพันธ์ประเภทต่างๆ โดยมีการเก็บสถิติความถี่การใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทต่างๆ เพื่อให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกลวิธีการประพันธ์ประเภทนั้นๆ

ช่วงที่สอง เป็นการวิจัยที่มุ่งเน้นในลักษณะของการสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับกลวิธีการประพันธ์ชนิดต่างๆ ในบทกวีญี่ปุ่น ซึ่งผลงานวิจัยที่เด่นๆ ในยุคนี้ได้แก่ ผลงานวิจัยชื่อ 和歌の本質と表現 (Waka no honshitsu to hyougen) ในปี 1973 การวิจัยโดยส่วนใหญ่ในยุคนี้จะพูดถึง 2 ประเด็นคือ เนื้อหาหรือความหมาย และ มีการพิจารณาทางด้านลักษณะหรือรูปแบบการนำเสนอ , เสียง , จังหวะของกลวิธีการประพันธ์ชนิดต่างๆ , คำ และ ไวยากรณ์ นอกจากนี้ยังมีผลงานวิจัยเรื่อง 和歌の修辞 (Waka no shuuji) ของ 丸山嘉信 (Maruyama Yomishino) ที่มีการพูดถึงชนิดของกลวิธีการประพันธ์ประเภทต่างๆ และทฤษฎีของกลวิธีการประพันธ์หรือเทคนิคการประพันธ์ของต่างประเทศ พร้อมทั้งมีการยกตัวอย่างและวิเคราะห์ถึงหลักการพื้นฐานในการสื่อหรือแสดงออกของกลวิธีการประพันธ์แต่ละประเภท จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวโน้มการวิจัยในยุคที่สองนี้จะเน้นหนักไปทางด้านต่างๆ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ความหมายในแนวกว้างของกลวิธีการประพันธ์บทกวีญี่ปุ่น
2. การศึกษาวิเคราะห์ทฤษฎีกลวิธีการประพันธ์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากต่างประเทศ ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในแนวคิดหรือมุมมองของกลวิธีการประพันธ์บทกวีญี่ปุ่นเท่านั้น
3. พิจารณาวิเคราะห์หลักการพื้นฐานในการสื่อหรือแสดงออกของกลวิธีการประพันธ์แต่ละประเภท
4. การอธิบายความหมายของบทกวีโดยการวิเคราะห์กลวิธีการประพันธ์

ช่วงที่สาม เป็นช่วงของการวิจัยที่เน้นหนักไปทางด้าน การมองกลวิธีการประพันธ์บทกวีญี่ปุ่นจากการอธิบายความหมายบทกวี โดยวิเคราะห์ถึงอิทธิพลของกลวิธีการประพันธ์ที่บทกวีนั้นๆ ใช้ว่ามีผลอย่างไรต่อความหมายของบทกวีที่สื่อออกมาภายนอกหรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นการศึกษากลวิธีการประพันธ์โดยทางการอธิบายความหมายของบทกวี งานวิจัยเด่นๆ ในยุคที่ สามนี้ได้แก่ 古今和歌集巻十一恋一巻頭部管見 (Kokinwakashuu

maki juuichi Koi ichi kantoubukanken) ของ 石田穰一(Ishida Jouichi) ในปี ค.ศ. 1982 และผลงานการวิจัยของ 藤岡忠美 (Fujioka Tadayoshi) ที่ชื่อว่า 古今集前後 (Kokinshuuzengo) ในปี ค.ศ. 1968 สำหรับการวิจัยในยุคนี้จะไม่มุ่งเน้นไปที่การศึกษาตัวเนื้อหาของกลวิธีการประพันธ์หรือการเก็บสถิติตัวอย่างของกลวิธีการประพันธ์ประเภทต่างๆ เพื่อการวิเคราะห์ แต่จะเป็นการให้น้ำหนักความสำคัญไปที่การวิเคราะห์ความหมายของบทกวีเป็นอันดับแรก จากนั้นถึงจะมาวิเคราะห์ลักษณะของกลวิธีการประพันธ์ที่บทกวีนั้นๆ ใช้ ยกตัวอย่างเช่น ในการวิเคราะห์ถึงกลวิธีการประพันธ์ประเภท jokotoba ก็จะมีการวิเคราะห์ว่า ความหมายที่แท้จริงของ jokotoba นั้นมีผลโดยตรงต่อความหมายโดยรวมของบทกวีหรือไม่อย่างไร โดยมีการแยกวิเคราะห์ความหมายออกมาเป็นส่วนๆ ส่วนไหนที่ทำหน้าที่เป็น 景 (Kei) ซึ่งหมายถึง การบรรยายถึงลักษณะทางธรรมชาติ หรือบรรยากาศของบทกวี และส่วนไหนที่ทำหน้าที่เป็น 情 (Jou) ซึ่งหมายถึง การสื่อหรือแสดงออกทางด้านอารมณ์และความรู้สึกในบทกวี

สำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะแตกต่างจากงานวิจัยที่ได้มีการศึกษาวิจัยมาแล้ว กล่าวคือ จะเป็นการศึกษากลวิธีการประพันธ์ในวรรณคดีเรื่องนี้ โดยมุ่งเน้นศึกษาถึงแนวทางในการอธิบายกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภท เพื่อวิเคราะห์หาข้อสรุปว่า มีกลวิธีการประพันธ์ประเภทใดเมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้ว สามารถคงลักษณะอรรถรสเดิมของการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนั้นๆ ได้ และมีประเภทใดหรือลักษณะใดของกลวิธีการประพันธ์เมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้ว ไม่สามารถคงลักษณะเดิมเหมือนในบทกวีญี่ปุ่นได้ เพื่อมุ่งอธิบายถึงกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภทให้คนไทยเข้าใจ จากการศึกษาพบว่า ใน Ise monogatari ตอนต่างๆ ทั้ง 125 ตอนมีเพียง 46 ตอนเท่านั้น ที่มีกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภทและในจำนวน 46 ตอนผู้วิจัยได้เลือกตอนที่เด่นๆ และมีความสำคัญมาศึกษาเพียง 22 ตอน เนื่องจากเห็นว่าตอนเหล่านั้นมีความน่าสนใจ มีลักษณะโครงเรื่องและเนื้อหาของบทกวีที่เป็นสากลโดยที่คนไทยสามารถที่จะอ่านและทำความเข้าใจได้ไม่ยากนัก ประกอบกับตอนที่เลือกมานี้ส่วนใหญ่เป็นตอนที่นิยมอ่านและศึกษากันมากในบรรดาผู้ศึกษาวรรณคดีญี่ปุ่น เนื้อหาของรายงานวิจัยฉบับนี้ประกอบไปด้วยเนื้อหาทั้งหมด 4 บท ประกอบด้วย

บทที่ หนึ่ง บทนำ เป็นการกล่าวถึงความเป็นมาของปัญหา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ สอง เป็นการอธิบายถึงกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภท พร้อมทั้งยกตัวอย่างบทกวีที่ใช้กลวิธีการประพันธ์แต่ละประเภท โดยการแปลเป็นภาษาไทยให้คงลักษณะเดิมของกลวิธีการประพันธ์เหล่านั้น เพื่อให้คนไทยเกิดความเข้าใจในหลักการ แนวคิดเบื้องต้น และลักษณะโดยทั่วไปของกลวิธีการประพันธ์ประเภททั้ง 4 ประเภท และยกตัวอย่างกลวิธีการประพันธ์ของไทยที่พบว่าเหมือนหรือใกล้เคียงกันมาประกอบการอธิบาย

บทที่ สาม จะเป็นการอธิบายกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภทใน Ise monogatari ทั้ง 22 ตอน โดยผ่านการแปลความหมายของบทกวี ลักษณะเนื้อหาของบทนี้จะมีการเล่าเรื่องราวโดยย่อของแต่ละตอนแทรกอยู่ในการอธิบายกลวิธีการประพันธ์ประเภทต่างๆ ด้วยเพื่อให้สามารถทำความเข้าใจเนื้อหาหรือ ความหมายของบทกวีโดยรวมได้โดยง่าย สำหรับบทกวีที่มีการอธิบายกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภทผู้วิจัยจะแปลความหมายออกมาเป็น กลอนสุภาพ ส่วนบทกวีบทอื่นๆ ที่ไม่มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภท จะไม่มีการนำมาอธิบาย และจะแปลเป็นร้อยแก้ว ทั้งนี้ในส่วนบทกวีที่แปลเป็นกลอนสุภาพผู้วิจัยมิได้เคร่งครัดในระบบของฉันทลักษณ์กลอนสุภาพมากนัก จะพบว่ามีบางบทจำนวนคำในแต่ละวรรคมีมากกว่า 8 คำ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในด้านความหมาย และเหตุที่ใช้กลอนสุภาพในการแปลบทกวีญี่ปุ่นเพราะเป็นกลอนที่รู้จักกันแพร่หลายและเป็นนิยมแต่งกันมากในเมืองไทย ซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนของบทกวีทั้งหลายของไทย

เนื่องจากในบทกวีภาษาญี่ปุ่นจะมีการตีความลักษณะการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทต่างๆ แตกต่างกันไปตามความเห็นของนักวิชาการแต่ละคน ซึ่งในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะอาศัยการตีความจากตำราเล่มต่างๆ ของนักวิชาการเหล่านั้น มาประกอบการการแปลความหมายเพื่ออธิบายกลวิธีการประพันธ์ สำหรับในการพิมพ์บทกวีเป็นภาษาญี่ปุ่นจะใช้ตามตำรา Ise monogatari ของสำนักพิมพ์ 小学館 (Shougakukan) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 24 ปี 1995

บทที่ สี่ จะเป็นบทสรุปของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปเนื้อหาบทที่ 1

เนื้อหาในบทที่ หนึ่ง แบ่งออกเป็น สอง ส่วนใหญ่ๆ คือ ส่วนแรกจะเป็นการกล่าวถึง ความเป็นมาของปัญหา วัตถุประสงค์ สมมุติฐาน ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ขอบเขต และ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยในครั้งนี้ รวมไปถึงการอธิบายระบบถอดอักษรในข้อตกลงเบื้องต้น

ส่วนหลัง เป็นการอธิบายถึงประวัติความเป็นมา ลักษณะเนื้อหาของวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari และการปริทัศน์วรรณกรรม ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนเนื้อหาของวรรณคดี และการวิจัยทางด้านกลวิธีการประพันธ์ รวมไปถึงการอธิบายเนื้อหาโดยทั่วไปของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

ลักษณะของกลวิธีการประพันธ์ประเภทต่าง ๆ

ในการศึกษากลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภท ส่วนใหญ่มักจะอธิบายโดยเรียงตามลำดับกลวิธีการประพันธ์ที่เชื่อว่าน่าจะเกิดก่อนหลังตามลำดับดังนี้คือ makurakotoba, jokotoba , kakekotoba, engo แต่ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะอธิบายโดยเรียงลำดับจากกลวิธีการประพันธ์ประเภท kakekotoba, engo, jokotoba และ makurakotoba ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสะดวกและง่ายต่อการทำความเข้าใจเนื้อหาการวิจัยที่นำเสนอ และก่อนที่จะมีการอธิบายกลวิธีการประพันธ์ประเภทต่างๆ อย่างละเอียด จะขออธิบายถึงลักษณะโดยทั่วไปของกลวิธีการประพันธ์แต่ละประเภทดังนี้

1. กลวิธีการประพันธ์ ประเภท kakekotoba เป็นกลวิธีการประพันธ์ประเภทหนึ่งที่มักใช้ใน 和歌 (waka) * หรือ บทกวีญี่ปุ่น โดยมีการนำคำที่ออกเสียงเหมือนกันแต่เขียนต่างกันและให้ความหมายที่แตกต่างกันในลักษณะของคำพ้องเสียง มาใส่ไว้ในบทกวีเพื่อทำให้บทกวีนั้นๆ สามารถสื่อความหมายได้มากยิ่งกว่าจำนวนของคำในบทกวีที่กำหนดเอาไว้เพียง 31 คำ เนื่องจากบทกวีในสมัยโบราณมักเขียนด้วยอักษร 仮名(kana) ** ทำให้บางครั้งสามารถตีความได้มากกว่าหนึ่งความหมาย ยกตัวอย่างเช่น

---

* waka หรือ บทกวีญี่ปุ่นซึ่งประกอบไปด้วยประเภทต่างๆ ดังนี้ 長歌(chouka)、短歌(tanka) และ 旋頭歌(sedouka) เป็นต้นในบรรดาบทกวีญี่ปุ่นทั้งหลาย tanka เป็นประเภทของบทกวีที่โดดเด่นและมีการแต่งกันมาก ดังนั้นจึงมีผู้นิยมเรียกบทกวีประเภทนี้ว่า waka ประกอบกับในสมัยHeian มีการนิยมแต่งบทกวีจีนที่ชาวญี่ปุ่นเรียกว่า 漢詩(kanshi) ดังนั้นเพื่อให้เกิดความแตกต่างจากบทกวีของจีน ชาวญี่ปุ่นจึงเรียกการแต่งบทกวีของตนว่า การแต่ง waka waka จะกำหนดจำนวนพยางค์ไว้ทั้งหมด 31 พยางค์ โดยแบ่งเป็น 5 7 5 7 7

ตั้งแต่ปลายสมัย Nara จนถึงต้นสมัย Heian ญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมจีนอย่างมากจึงมีการนิยมแต่งบทกวีจีนกันอย่างแพร่หลาย ต่อมาพอถึงปลาย คริสตวรรษที่ 9 กระแสความนิยมวัฒนธรรมจีนเริ่มเสื่อมลง ทำให้ความนิยม ใน waka หรือ บทกวีญี่ปุ่นที่เคยได้รับความนิยมในอดีตกลับมาอีกครั้งพร้อมกับการแพร่หลายของอักษร kana หรือ อักษรที่ญี่ปุ่นประดิษฐ์ขึ้นมาใช้เอง ในช่วงนี้บรรดาชนชั้นสูงและขุนนาง จะเป็นผู้นำในการแต่งบทกวีญี่ปุ่นนี้ ถึงขนาดที่ในพระราชวังจะมีการประกวดการแต่งบทกวีแบบญี่ปุ่น โดยแบ่งเป็น 2 ฝ่าย มีผู้ทรงความรู้เป็นผู้ตัดสินในการประกวด ประเพณีดังกล่าวนี้เรียกว่า 歌合 (uta awase) ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าช่วงนี้เป็นช่วงที่มีการฟื้นฟูศิลปะและวัฒนธรรมญี่ปุ่น

** kana เป็นตัวอักษรที่ชาวญี่ปุ่นคิดประดิษฐ์ขึ้นมาใช้เองโดยดัดแปลงมาจากอักษรคันจิของจีนเป็นอักษรที่ไม่มีความหมายในตัวเอง ดังนั้นเมื่อนำมาเป็นคำ kakekotoba จึงสามารถตีความได้หลากหลายตามเสียงที่พ้องกัน

- คำว่า yoru คำนี้จะเป็นคำพ้องเสียงระหว่างคำว่า 夜 (yoru) ซึ่งหมายถึง **เวลากลางคืน** กับคำว่า 寄る (yoru) ที่หมายถึง **มีใจรักให้กับเพศตรงข้าม** เมื่อใช้คำ yoru ในบทกวีญี่ปุ่นจะสามารถตีความหมายได้ทั้งสองความหมายคือ หมายถึง เวลากลางคืน หรือเป็นการกล่าวถึงการมีใจรักให้กับเพศตรงข้าม

- ใช้คำว่า haru ซึ่งเป็นคำพ้องเสียงระหว่าง 春 (haru) ที่หมายถึง **ฤดูใบไม้ผลิ** และคำว่า 張る(haru) ที่หมายถึง **การผลิและแตกตาของต้นไม้, ขึง หรือ ตึง** และคำ haru ก็เช่นเดียวกันเมื่อมีการนำมาใช้ในบทกวีทำให้สามารถตีความหมายได้ทั้งสามความหมาย

2. กลวิธีการประพันธ์ประเภท engo เป็นกลวิธีการประพันธ์ประเภทหนึ่งซึ่งพบมากในบทกวีญี่ปุ่น เมื่อกวีต้องการสื่อหรือแสดงถึงแนวคิดสำคัญในบทกวี จะมีการจะเลือกสรรถ้อยคำที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันทางความหมายอย่างลึกซึ้งกับคำหลักหรือคำสำคัญมาใช้ในบทกวีหนึ่งๆ ทำให้ผู้อ่านเกิดความคิดเชื่อมโยงไปถึงสิ่งที่มีความสัมพันธ์กัน และ ความคิดเชื่อมโยงนี้ก่อให้เกิดจินตนาการที่กว้างไกล ลึกซึ้ง มีการต่อเนื่องทางด้านของอารมณ์ความรู้สึก กล่าวกันว่า เป็นกลวิธีการประพันธ์ที่ให้อรรถรสที่ละเอียดอ่อน และละเมียดละไมต่อความหมายของบทกวี คำที่นำมาสัมพันธ์กันทางด้านของความหมายเหล่านี้เรียกว่าคำ “ engo” ยกตัวอย่างเช่น

กวีต้องการนำเสนอถึงแนวคิดความไม่จีรังยั่งยืน คำหลักหรือคำสำคัญที่กวีนำมาใช้ในการถ่ายทอดแนวคิดนี้คือ คำว่า 露 (tsuyu) ที่หมายถึง **น้ำค้าง** ส่วนคำที่มีความหมายสัมพันธ์กับคำว่า น้ำค้าง คือคำว่า 消える (kieru) หมายถึง **เหือดแห้งไป** การที่คำว่า kieru เป็นคำ engo หรือคำสัมพันธ์ทางความหมายกับคำว่า tsuyu นั้น เนื่องจากโดยธรรมชาติของน้ำค้างจะเหือดแห้งหายไปอย่างรวดเร็วในเวลาเช้า ดังนั้นกวีจึงได้นำเอาภาพพจน์ลักษณะของนำค้างนี้มาใช้เปรียบเทียบเพื่อแสดงถึงความไม่จีรังยั่งยืนของสรรพสิ่งอันเป็นสารหรือแนวคิดสำคัญที่กวีต้องการนำเสนอ

3. กลวิธีการประพันธ์ประเภท jokotoba เป็นกลวิธีการประพันธ์ชนิดหนึ่ง ที่ใช้มากในการแต่ง บทกวี ญี่ปุ่น หมายถึง การนำคำหรือวลีหนึ่งๆ มากล่าวนำ คำหรือวลีใดๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสารหรือความหมายของบทกวี เพื่อทำให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์ จินตนาการ รวมทั้งสามารถเข้าใจความหมายของบทกวีได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ยกตัวอย่างเช่น

- การนำวลี あしべより満ちくるしほの (Ashibe yori michikuru shio no) ที่หมายถึง **น้ำขึ้นปริ่มริมฝั่งทะเลหรือแม่น้ำที่มีพงอ้อขึ้นอยู่** มากล่าวนำคำว่า いやましに (iyamashi ni) หมายถึง **ค่อยๆ เพิ่ม** ในบทกวีบทนี้สารสำคัญจริงๆ ที่กวีต้องการกล่าวถึงคือ ความรักที่ตนมีต่อหญิงคนรักนั้นเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ อย่างไม่มีวันที่จะลดลง ดังนั้นกวีจึงได้นำ
เอาภาพพจน์ของปรากฏการณ์น้ำขึ้นมากล่าวนำคำที่มีความหมายว่า ค่อยๆ เพิ่ม เพื่อทำให้ผู้อ่าน เห็นภาพและเข้าใจในสารหรือความหมายสำคัญที่ต้องการนำเสนออย่างชัดเจน

- หรือการนำวลี 中空にたちゐる雲の (Naka zora ni tachi iru kumo no) หมายถึง **เมฆที่อยู่บนท้องฟ้า** โดยนำมากล่าวนำคำว่า あともなく (atomonaku) ที่หมายถึง **ไม่หลงเหลือแม้ร่องรอย** โดยสารที่แท้จริงที่ทกวีต้องการกล่าวถึงคือ ความอ้างว้างโดดเดี่ยวไร้พึ่งพา และความไม่จีรังยั่งยืนของชีวิต ดังนั้นกวีจึงได้นำเอาภาพพจน์ของเมฆที่ล่องลอยอยู่บนท้องฟ้า มากล่าวนำคำว่า ไม่หลงเหลือร่องรอย เพื่อทำให้ความหมายของคำที่ถูกกล่าวนำมีความชัดเจน และมีความหมายที่ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

4. กลวิธีการประพันธ์ประเภท makurakotoba เป็นการนำคำ หรือ วลี หนึ่งๆ จำนวน 5 พยางค์ที่มีการกำหนดเอาไว้แน่นอนมาวางไว้ข้างหน้าคำหรือวลีใดๆ ที่เป็นความหมายสำคัญของบทกวี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประดับหรือตกแต่งคำนั้นๆ ให้ไพเราะ สวยงาม รวมทั้งช่วยในการขยายความหมายและทำให้เกิดภาพพจน์ที่ชัดเจนยิ่งขึ้นคล้ายกับกลวิธีการประพันธ์ประเภท jokotoba

คำ makurakotoba ส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์กับคำที่ถูกประดับทั้งในด้านของเสียงและความหมาย โดยปกติคำ makurakotoba หนึ่งคำอาจใช้ประดับคำที่มีความหมายต่างๆ กันได้มากกว่าหนึ่งคำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- กวีต้องการกล่าวถึง การเดินทางซึ่งในภาษาญี่ปุ่น คือคำว่า 旅 (tabi) ในบทกวี จะต้องมีการนำคำว่า 草枕 (kusamakura) หมายถึง **หมอนที่ทำด้วยหญ้า** มาวางประดับไว้หน้าคำ tabi ทั้งสองคำนี้มีความสัมพันธ์กันทางความหมายกล่าว

คือ ในสมัยก่อนการเดินทางไม่มีที่พักแรมจึงต้องนอนตามพื้นดินและใช้หญ้าหนุน นอนต่างหมอน ดังนั้นจึงเชื่อว่า กวีได้นำความสัมพันธ์ทางความหมายของทั้งสองคำนี้มากำหนดให้คำว่า kusamakura เป็นคำที่ใช้ประดับคำว่า tabi นอกจากนี้ kusamakura ยังใช้ประดับคำอื่นๆ ได้อีก คือ คำว่า 仮 (kari) หมายถึง **ชั่วคราว** และ 露 (tsuyu) หมายถึง **น้ำค้าง** ซึ่งความหมายของทั้งสองคำก็พอที่เห็นถึงความสัมพันธ์ทางความหมายระหว่างกัน เพราะการเดินทางนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นชั่วครั้งชั่วคราว ขณะที่เมื่อเดินทางรอนแรมตามป่าเขาก็อาจจะต้องนอนตากน้ำค้างในเวลากลางคืน

- คำว่า 若草の (wakakusa no) หมายถึง **หญ้าอ่อน** ที่กำหนดเป็นคำ makurakotoba ของคำว่า 褄 (tsuma) หมายถึง **ภรรยา** 夫 (tsuma) หมายถึง สามี ดังนั้น เมื่อจะใช้คำว่า tsuma ในบทกวีจะต้องนำคำ wakakusa no มาวางประดับไว้หน้าคำนี้ เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างคำทั้งสองจะเห็นว่าคำ wakakusa no จะทำให้ภาพพจน์ของคำ tsuma ชัดเจนขึ้นว่า เป็นการพูดถึง สามี หรือ ภรรยาที่ยังหนุ่มสาว และอ่อนวัยเปรียบดังหญ้าอ่อน เป็นต้น

ต่อไปจะเป็นการอธิบายถึงประวัติความเป็นมา ลักษณะ และประเภทขอกลวิธีการประพันธ์ประเภทต่างๆ โดยละเอียด

1. <u>กลวิธีการประพันธ์ประเภท **kakekotoba**</u>

1.1. ลักษณะของคำ **kakekotoba**

กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้เป็นการนำข้อดีของภาษาญี่ปุ่น ที่มีคำที่ออกสียงเหมือนกันแต่ต่างความหมายกันมาใช้ในบทกวี โดยสามารถสื่อหรือแสดงออกในสิ่งที่มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์ และมีความสลับซับซ้อนทางความหมาย ทำให้บทกวีนั้นมีความงามทั้งทางด้านของการใช้ภาษาและลึกซึ้งทางความหมาย ในบทกวีญี่ปุ่นเมื่อมีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ จะใช้อักษร kana ที่มีลักษณะของการพ้องเสียงคำเดียวแต่สามารถสื่อความหมายออกมาได้สองความหมายหรือมากกว่ามาใส่ไว้ในบทกวี อาจกล่าวได้ว่าเป็นกลวิธีการประพันธ์ของการเล่นคำที่ในภาษาญี่ปุ่นเรียกว่า 詞の遊び (kotoba no asobi) ที่ซ้อนความหมายทั้งระดับ

ตื้นและระดับลึกไว้ในคำคำเดียว ยกตัวอย่างเช่น まつ (matsu) สื่อความหมายได้ทั้ง 松 (matsu) ที่หมายถึง **ต้นสน** และคำว่า 待つ (matsu) ที่หมายถึง **คอย** (ในบทกวีมักใช้ในความหมายการคอยคนรัก) เป็นต้น

สำหรับภาษาญี่ปุ่นที่มีการออกเสียงคล้ายกันถึงแม้จะเป็นเสียงขุ่นหรือ 濁音(Dakuon) กับเสียงใสหรือ 清音 (Seion) ก็ตามสามารถนำมาใช้เป็นคำ kakekotoba ยกตัวอย่างเช่น はぢ (haji) มี ความหมายว่า **ละอาย** ซึ่งออกเสียงเป็นเสียงขุ่น กับคำว่า はち(hachi) ที่เป็นเสียงใส หมายถึง **ชาม** สองคำนี้หากมีการใช้คำใดคำหนึ่งในบทกวีในลักษณะของคำ kakekotoba ก็สามารถที่จะสื่อความหมายทั้งสองความหมายได้ในขณะเดียวกัน

นอกจากนี้ลักษณะการพ้องเสียงที่พบในกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ ยังพบว่าไม่จำเป็นที่คำทั้งคำจะต้องออกเสียงพ้องกันหมด อาจใช้การพ้องเสียงเพียงบางส่วนของคำก็ได้ เช่น うらやましい (urayamashi) ที่แปลว่า อิจฉา มีเสียงพ้องกับคำว่า 浦 (ura) ที่แปลว่า อ่าว ซึ่งทั้งสองคำนี้ถือว่าเป็นคำ kakekotoba ได้เหมือนกัน คำ kakekotoba มีทั้งคำที่ให้ความหมายเกี่ยวข้องโดยตรงกับความหมายโดยรวมของบทกวีและมีทั้งที่ให้ความหมายเกี่ยวข้องกับความหมายส่วนหนึ่งของบทกวีเท่านั้น ซึ่งในกรณีนี้ มักเป็นการทำหน้าที่เป็นเพียงแค่คำที่มีความสัมพันธ์กันทางความหมายหรือคำ engo เท่านั้น โดยปกติในการถอดความเป็นภาษาญี่ปุ่นปัจจุบันไม่จำเป็นต้องมีการแปลความหมายออกมาในบทกวี แต่ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัยจะพยายามแปลความหมายของคำเหล่านี้ออกมาเท่าที่จะสามารถทำได้เพื่อช่วยให้ง่ายต่อการอธิบายลักษณะของกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้

1.2. ประวัติของคำ **kakekotoba**

กลวิธีการประพันธ์ประเภท kakekotoba เป็นกลวิธีการประพันธ์ที่มีประวัติการใช้มายาวนานในบทกวีญี่ปุ่นควบคู่มากับกลวิธีการประพันธ์ประเภทอื่นๆ ได้แก่ กลวิธีการประพันธ์ประเภท jokotoba, makurakotoba และ engo บางครั้งเรียกกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ว่า 別に兼句 (betsu ni kenku) , 縁の字 (en no ji) , 言い掛け (iikake) , 秀句 (shuuku)

ในภาษาญี่ปุ่น มีคำที่ออกเสียงเหมือนกันแต่มีความหมายแตกต่างกันจำนวนมาก ดังนั้น กวีในสมัยก่อนจึงได้นำลักษณะเด่นของภาษาญี่ปุ่นนี้มาใช้เป็นกลวิธีการประพันธ์บทกวีญี่ปุ่น พบหลักฐานว่ามีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้มาตั้งแต่สมัย Nara คือ พบว่ามีการใช้ใน 歌謡 (Kayou) * หรือบทกวีที่ใช้ท่องจำด้วยปากของชาวบ้านในท้องถิ่นต่างๆ ในสมัยก่อน การใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้จะเป็นลักษณะ การให้ความสำคัญในเรื่องการจัดลำดับความไพเราะทางเสียงซึ่งเชื่อว่า ทำให้สามารถท่องจำและขับร้องบทเพลงหรือบทกวีได้ง่ายยิ่งขึ้น แต่ก็มีอยู่ไม่น้อยที่ใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทำให้ผู้อ่านเกิดความซาบซึ้งในอรรถรสของบทเพลงหรือบทกวีนั้น ๆ [1]

ในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ 万葉集 (Manyoushuu) ** มักจะเป็นการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ร่วมกับกลวิธีการประพันธ์ประเภท makurakotoba และ jokotoba และส่วนใหญ่จะเป็นการนำคำพ้องเสียงของชื่อสถานที่ต่างๆ มาใช้เป็นสารของบทกวี จากสมัย Nara ก็มีการใช้ติดต่อกันเรื่อยๆ มาจนถึงสมัย Heian โดยเฉพาะในสมัย Heian ซึ่งเป็นยุคสมัยที่วรรณคดีรุ่งเรืองพบว่ามีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้มากไม่ว่าจะเป็นใน Kokinshuu, Ise monogatari หรือแม้กระทั่งพบในวรรณคดีประเภทร้อยแก้วที่มีชื่อเสียงของญี่ปุ่นคือ Genji monogatari เป็นต้น [2]

---

* Kayou หมายถึง ชื่อที่ใช้เรียกวรรณคดีประเภทหนึ่งที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณซึ่งมีรูปแบบเป็นร้อยกรอง หรือ บทกวี โดยส่วนใหญ่จะหมายถึง วรรณคดีประเภทที่เป็นการร้องประกอบดนตรี บทเพลงชาวบ้าน เพลงกล่อมเด็ก บทเพลงที่ใช้ร้องประสานเสียง หรือเป็นการร้องและเล่าเรื่องราวประกอบดนตรี เป็นต้น

[1] Ide Itaru , “Bumpou”, **Kakekotoba** (February,1969) : 36.

** Manyoushuu เป็นหนังสือรวมบทกวีญี่ปุ่นเล่มแรกที่รวบรวมบทกวีซึ่งเป็นผลงานของกวีในหลายชนชั้นและอาชีพเอาไว้มากมาย รวบรวมขึ้นในสมัย Nara นับเป็นหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์เล่มเก่าแก่ที่สุดกล่าวกันว่าผู้รวบรวมคือ 大伴家持 (Ootomo no Yakamochi) รวบรวมเสร็จในปลายสมัย Nara ระหว่างคริสศตวรรษที่ 760

[2] Ibid., p. 36.

จากการศึกษาบทความของ 宮本永子(Miyamoto Eiko) ระบุว่าแม้กระทั่งเมื่อเข้าสมัย Kamakura – Muromachi (ค.ศ. 1185-1573) กลวิธีการประพันธ์นี้ยังได้รับความนิยมอยู่มากโดยจะพบได้ในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ชื่อ 百人一首 (Hyakunin isshu) * ซึ่งมีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้มากถึง 316 บท [3] เมื่อเทียบกับกลวิธีการประพันธ์ประเภทอื่นๆ ถือว่ามีสัดส่วนที่มากเลยทีเดียว แต่พอเข้าสมัย 明治 (Meiji) (ค.ศ. 1868-1912) เนื่องจากมีเทคนิคหรือกลวิธีการประพันธ์จากทางยุโรปและอเมริกาเข้ามาทำให้ไม่ค่อยพบเห็นการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้มากนัก ในสมัยปัจจุบันเรียกได้ว่า เป็นเพียงแค่กลวิธีการประพันธ์แบบเก่าอย่างหนึ่งที่ยังคงหลงเหลือให้เห็นอยู่เท่านั้น [4]

ขณะที่ 藤原定家 (Fujiwara Teika) ** ได้เขียนวิจารณ์ถึงการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท kakekotoba นี้ว่า ถ้าหากมีการใช้กลวิธีการประพันธ์ชนิดนี้อย่างเป็นธรรมชาติก็จะทำให้บทกวีนั้นๆ ดูมีคุณค่าแต่ถ้าเป็นการพยายามที่จะแสดงลักษณะ กลวิธีการประพันธ์ โดยใส่คำ kakekotoba ลงไปอย่างฝืนธรรมชาติจะทำให้บทกวีนั้นๆ ขาดความ

---

* Hyakunin isshu เป็นหนังสือรวมบทกวีที่รวบรวมขึ้นในสมัย Kamakura ราวปี ค.ศ. 1235 ผู้รวบรวมคือ Fujiwara Teika (ค.ศ. 1162-1241) โดยเลือกเอาบทกวีที่เด่นๆ ของกวีที่มีชื่อเสียง 100 คน คนละ 1 บท โดยคำว่า hyakunin หมายถึง 100 คน และคำว่า isshu หมายถึง 1 บท กวีที่ถูกรวบรวมผลงานมาไว้ในหนังสือเล่มนี้จะเป็นกวีที่มีชีวิตอยู่ในช่วงตั้งแต่ ค.ศ. 668 จนถึงปี ค.ศ. 1221

[3] Miyamoto Eiko, “Kakekotoba Engo”, **Tanka kenkyu** vol. 55 (June 1998) : 74.

[4] Ibid., p. 75.

** Fujiwara Teika เป็นกวีที่สำคัญและมีชื่อเสียงมากที่สุดคนหนึ่งเกิดในช่วงต้นของสมัย Kamakura คือใน ค.ศ. 1162-1241 เป็นบุตรของ 藤原俊成(Fujiwara Toshinari) (ค.ศ. 1114-1204) ซึ่งเป็นกวีผู้มีชื่อเสียงผู้หนึ่งในปลายสมัย Heian Fujiwara Teika เป็นบุคคลสำคัญผู้หนึ่งที่รวบรวมหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ตามพระราชโองการจักรพรรดิชื่อ Shinkokin wakashuu ร่วมกับกวีคนอื่นๆ และเป็นผู้รวบหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ชื่อ 新勅選集 (Shinchokusenshuu)

ไพเราะ และด้อยคุณค่าลงไป การกล่าววิจารณ์ในลักษณะเช่นนี้ของ Teika ก็คงเนื่องจากว่า ไม่อยากให้กวียึดติดกับกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้มากจนเกินไปจนลืมนึกถึงความหมายที่ แท้จริงของบทกวี [5]

กล่าวกันว่า กว่าที่ผู้อ่านบทกวีรุ่นหลังจะรู้และเข้าใจถึงลักษณะการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ ก็คงต้องอาศัยการสังเกต จากความหมายของบทกวี เพราะโดยส่วนใหญ่บทกวีที่มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้มักจะสื่อสารของบทกวีออกมา 2 ระดับคือ ระดับตื้นและลึกซึ่งสารที่แท้จริงที่กวีต้องการจะสื่อออกมานั้นจะอยู่ที่สารในระดับลึก โดยในขั้นแรกนั้น อาจเกิดจากการลองแปลจากสารระดับตื้นก่อน จากนั้นถึงจะมาแปลความหมายในระดับลึก เนื่องจากพบว่า ความหมายของสารในระดับตื้นนั้น ไม่สามารถให้ความหมายที่เป็นธรรมชาติและสื่อหรือแสดงออกถึงสารที่กวีต้องการนำเสนอได้ครบถ้วน เกี่ยวกับเรื่องนี้ Murashima Shouko ได้ให้คำอธิบายพร้อมยกตัวอย่างบทกวีใน Kokinshuu บทที่ 9 ซึ่งเป็นผลงานของ Ki no Tsurayuki ประกอบด้วย ดังนี้

霞たち　木の芽も**春**の　雪ふれば　花なき里も　花ぞ散りける

Kasumi tachi kono me mo **haru** no yuki fureba hana naki sato mo hana zo chiri keru

ความหมายของบทกวีบทนี้คือ **“สายหมอกลงปกคลุม ตาของต้นไม้เริ่มแตกงอกใหม่ เมื่อหิมะในฤดูใบไม้ผลิตกลงมา ดูราวกับดอกไม้รวงหล่น ในหมู่บ้านที่ดอกไม้ยังไม่เบ่งบาน”** ในบทกวีบทนี้คำที่เป็นคำ kakekotoba คือ คำ haru ความหมายแรกของ 張る(haru) หมายถึง **แตก งอกออกมา** ในที่นี้หมายถึงตาของต้นไม้ในฤดูใบไม้ผลิที่กำลังจะแตกหรืองอกออกมาใหม่ กับอีกความหมายคือ 春(haru) หมายถึง **ฤดูใบไม้ผลิ** ในเบื้องต้นผู้อ่านบทกวีนี้คงจะแปลจากความหมายแรกคือ Kasumi tachi kono me mo **haru** หมายถึง **สายหมอกลงปกคลุม ต้นไม้เริ่มแตกตา** แต่เมื่อจะแปลความหมายเชื่อมต่อกับวรรคถัดไปคือ **haru** no yuki fureba ถ้าตามความหมายเดิมจะได้ว่า **พอหิมะตกในการแตกหรืองอกออกมา** ซึ่งจะทำให้ความหมายนี้ขาดความเป็นธรรมชาติและไม่สามารถเข้ากันได้กับ

---

[5] Ibid., p. 74.

ความหมายของวรรคต่อๆ มา ดังนั้น ผู้อ่านจึงต้องหันมาลองแปลในอีกความหมายหนึ่งของ haru ซึ่งหมายถึง **ฤดูใบไม้ผลิ** ก็จะได้ความหมายของ **haru** no yuki fureba ออกมาว่า **พอหิมะตกในฤดูใบไม้ผลิ** และเมื่อรวมกับความหมายในท่อนแรกของบทกวีนี้ก็จะได้ความหมายว่า **สายหมอกลงปกคลุมต้นไม้เริ่มแตกตา พอหิมะในฤดูใบไม้ผลิตกลงมา ดูราวกับดอกไม้ร่วงหล่น...** จากความหมายนี้จะเห็นว่า มีความเป็นธรรมชาติและเข้ากันได้ดีกับความหมายโดยรวมของบทกวี โดยทั้งนี้ในการแปลความหมายของบทกวีต้องอาศัยการพิจารณาจากความหมายทั้งสองของคำ kakekotoba ด้วยและจากนั้นผู้อ่านบทกวีจึงได้ยอมรับกันว่าในบทกวีนี้มีการใช้คำในลักษณะของการพ้องเสียงแต่ต่างความหมายกัน หรือ ใช้คำ kakekotoba [6]

1.3. ประเภทของคำ **kakekotoba**

จากการศึกษาพบว่า มีการแบ่งประเภทของคำ kakekotoba ออกเป็นประเภทต่างๆ แยกย่อยไปตามความเห็นของนักวิชาการแต่ละคน แต่สำหรับในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะแบ่งตามหลักการแบ่งพื้นฐานที่นิยมแบ่งกันคือ ยึดตามลักษณะวิธีการสื่อ หรือ แสดงออกในด้านความหมายของบทกวีนั้นๆ ซึ่งจะสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทดังนี้

1.3.1 兼用型 (kenyougata) **รูปแบบของการใช้ร่วมกัน** หรือในบางครั้งเรียกว่า 含蓄型 (ganchikugata) ลักษณะของ kakekotoba ประเภทนี้ เป็นการซ้อนทับความหมายและใช้ประโยชน์ทางความหมายร่วมกันของคำ kakekotoba ภายใต้การออกเสียงที่เหมือนกันแต่ต่างความหมายกัน โดยความหมายทั้งสองของคำ kakekotoba นี้จะมีความเกี่ยวข้องกันกับความหมายของสารโดยรวมหรือเกี่ยวข้องกับความหมายส่วนหนึ่งส่วนใดของบทกวี และจะใช้ความเกี่ยวข้องกันนี้สื่อหรือนำเสนอทั้งสารในระดับตื้นและลึก หรือก็คือ การบรรยายลักษณะทางธรรมชาติซึ่งถือเป็นสารระดับตื้นกับการแสดงออกถึง

---

[6] แปลและเรียบเรียงจากบทความของ Murashima Shouko, “ Kakekotoba : Kouzou no bunseki to keitai no bunrui ”, **Nihon Bungaku shiyou** vol. 57 (March 1998) : 140-142.

อารมณ์ความรู้สึกของกวีซึ่งเป็นสารในระดับลึก ที่มีเนื้อหาสอดคล้องไปในทำนองเดียวกัน ทำให้บทกวีบทนั้น มีเนื้อหาการนำเสนอ หรือ แสดงออกมาอย่างลึกซึ้ง ลุ่มลึก หลากหลาย อันมีผลทำให้บทกวีส่วนใหญ่ที่ใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ มีความไพเราะ สง่างาม และมีคุณค่าทางวรรณศิลป์

ต่อไปจะขอยกตัวอย่างบทกวีที่มีชื่อเสียง เป็นผลงานการประพันธ์ของกวีสตรีชั้นครูในสมัย Heian คือ 小野小町 (Onono Komachi) * บทที่ 113 ในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ Kokinshuu ซึ่งมีลักษณะการใช้ kakekotoba ประเภทนี้

ตัวอย่าง

คำ kakekotoba

花の色はうつりにけりないたづらに我が身世にふる ながめせしまに

(Kokin wakashuu, Shichousha, p.61)

คำkakekotoba

Hana no iro wa utsurinikeri na itazura ni wa ga mi yo ni **furu** **nagame** seshi ma ni

---

* Onono Komachi (ไม่ปรากฏปีเกิด ปีตายที่แน่นอน) เป็นกวีหญิงที่มีชื่อเสียง และ ฝีมือการประพันธ์บทกวีชั้นครู สันนิษฐานว่า มีชีวิตอยู่ในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 9 เป็นหนึ่งในกวีทั้งหก ที่ได้รับการยกย่องและวิพากวิจารณ์ผลงานโดย Ki no Tsurayuki ผู้รวบรวมหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ Kokinshuu เป็นที่เชื่อกันว่ากวีหญิงผู้นี้นอกจากจะมีฝีมือการประพันธ์บทกวีชั้นครูแล้ว ยังเป็นผู้มีความงามเป็นที่เลื่องลือ ผลงานของกวีหญิงท่านนี้มีการนำไปรวบรวมไว้ในหนังสือวรรณคดีหลายๆ เล่มได้แก่ ใน Ise monogatari , Kokinshuu , Hyakunin isshu เป็นต้น

คำแปล

สายฝนลงพรมดอกไม้ไม่เลิกลา	สีบุปผาซีดจางไปใกล้ร่วงหล่น
ทอดสายตายาวนานชีวิตคน	วัยสาวพ้น**ลง**แก่วัยไปตามกาล
โอ้เราหนอทำสิ่งใดในก่อนนั้น	ชั่วฉับพลันชีวันก็ผันผ่าน
เคยรุ่งโรจน์ดั่งดอกไม้เบ่งบาน	เพียงไม่นานสิ่งเหล่านั้นพลันล่วงเลย

หมายเหตุ : คำที่ขีดเส้นใต้คือ คำ kakekotoba คำที่แลเงาคือ คำที่แปลให้มีลักษณะการพ้องเสียง

บทกวีบทนี้มีคำที่หน้าที่ทำเป็นคำ kakekotoba 2 คำ คือคำว่า furu และคำว่า nagame ทั้งสองคำมีเสียงที่พ้องกันแต่ให้ความหมายที่แตกต่างกันดังนี้ คือ

- คำ furu เป็นคำพ้องเสียงของคำว่า 降る(furu) หมายถึง **ฝนตก** กับคำว่า 経る(furu) หมายถึง **ผ่านไ ป ล่วงเลยไป หรือ วันเวลาที่ผ่านล่วงเลยไป**
- คำ nagame เป็นคำที่มีเสียงพ้องกันระหว่างคำว่า 長雨 (nagame) หมายถึง **สายฝนที่ตกยาวนานในฤดูใบไม้ผลิ** กับคำว่า 眺め(nagame) หมายถึง **สายตาที่ทอดมองออกไปยังที่ที่ห่างไกลโดยภายในใจนั้นหมกมุ่นครุ่นคิดถึงเรื่องราวบางสิ่งบางอย่าง**

ความหมายแรกของ 降る(furu) จะอยู่ในบทแปลวรรคแรกคือ **สายฝนลง** ส่วนความหมายที่สองจะอยู่ในบทแปลวรรคที่ 4 คือ **วัยสาวพ้นลงแก่วัย...** ซึ่งความจริงแล้วคำแปลทั้งหมดในวรรคที่ 4 นั้นจะเป็นการแปลรวมความหมายของ 経る (furu) แต่ที่เน้นเฉพาะข้อความที่มีคำว่า **ลง** เพราะต้องการแสดงให้เห็นถึงการใช้คำพ้องเสียงคำว่า **ลง** ในสองความหมายให้คล้ายกับต้นฉบับบทกวีญี่ปุ่น คือ **สายผนที่ตกลงมาพรมดอกไม้ในฤดูใบไม้ผลิ** และในความหมายที่ว่า **วัยที่ร่วงโรยและแก่ลงไปตามกาลเวลา**

ส่วน nagame นั้นผู้วิจัยได้เล่นเสียงที่พ้องกันคือคำว่า **สาย** ในความหมายแรกคือ 長雨 (nagame) **สายฝนลงพรมใบไม้ไม่เลิกลา** ซึ่งสื่อความหมายถึงสายฝนที่ตกยาวนานในฤดูใบไม้ผลิ กับอีกความหมายของ 眺め(nagame) คือ **ทอดสายตายาวนาน...** หมายถึงการเอาแต่ทอดสายตาเหม่อมองออกไปยังที่ห่างไกลขณะที่ใจก็นึกสะท้อนถึงความเป็นไปของชีวิต

บทกวีบทนี้มีลักษณะของการซ้อนทับกันของความหมายคำ kakekotoba ทั้งสองคำโดยในแต่ละความหมายจะแสดงสารออกมาสองระดับ กล่าวคือ ในความหมายแรกจะสะท้อนสารระดับตื้นโดยการกล่าวถึง สายฝนที่ตกพรำๆ ยาวนานอย่างไม่มีทีท่าว่าจะหยุดในฤดูใบไม้ผลิ ทำให้ดอกไม้ที่กำลังผลิบาน กลีบดอกเปลี่ยนสีซีดจางไปใกล้จะร่วงหล่น และดอกไม้ในที่นี้เชื่อกันว่ากวีหมายถึงดอกซากุระ กวีผู้รักและชื่นชมในความงามของดอกไม้ อาจรู้สึกนึกเสียดายความงามอันนั้นเพราะเพียงไม่นานดอกไม้ที่เบ่งบานเหล่านั้นก็จะเปลี่ยนสีซีดจางลงไป พร้อมกับการร่วงหล่นลงดิน และในความหมายที่สองของคำ kakekotoba จะสื่อหรือแสดงออกถึงสารในระดับลึกของบทกวีกล่าวคือ การกล่าวถึงกวีผู้กำลังนึกสะท้อนใจถึงเรื่องราวในชีวิตที่ผ่านมา ว่าช่วงเวลาที่อยู่ในวัยสาว ซึ่งเคยสวยสดงดงาม และมีชีวิตที่รุ่งโรจน์ของกวีได้ผ่านพ้นไปแล้ว กวีนึกย้อนกลับไปว่าขณะที่ตัวเองเอาแต่ทอดสายตานึกถึงเรื่องราวบางสิ่งบางอย่างอยู่นั้น ช่วงเวลาที่สดใสรุ่งโรจน์ของตัวเองได้ผ่านพ้นไปแล้วเช่นกัน

จากความหมายทั้งสองระดับของบทกวีบทนี้อาจสรุปได้ว่า เป็นการนำเอาความหมายของสารในระดับตื้นของบทกวีที่สอดคล้องไปในทำนองดียวกันคือ การพูดถึงดอกไม้ที่กำลังจะร่วงโรย มาช่วยในการขยายความหมายของสารระดับลึกที่กล่าวถึง ชีวิตคนก็กำลังล่วงผ่านวัยที่เคยรุ่งโรจน์ไป ก่อให้เกิดการซ้อนทับกันทางความหมาย อันมีผลทำให้การนำเสนอเนื้อหารายละเอียดของบทกวีบทนี้มีความสลับซับซ้อนมากขึ้นและความสลับซับซ้อนนี้เกิดจากการรับและส่งความหมายระหว่างกันของคำ kakekotoba ทั้งสองคำในลักษณะของการใช้ประโยชน์ร่วมกันของความหมายทั้งสอง

เกี่ยวกับบทกวีตัวอย่างที่ยกมานี้ Ide Itaru กล่าวว่า กลวิธีการประพันธ์ kakekotoba ในลักษณะนี้เป็นที่นิยมใช้กันมากในสมัย Heian เนื่องจากกวีที่ส่วนใหญ่เป็นคนชนชั้นขุนนางและเจ้านายที่มักจะชื่นชอบการสื่อ หรือ แสดงออกทางด้านอารมณ์และความรู้สึกในทางอ้อม [7]

---

7 Ide Itaru , “Bumpou” , **Kakekotoba** (February 1969) : 37.

1.3.2. 連鎖型 (Rensagata) kakekotoba ที่มีรูปแบบของการเชื่อมโยงกัน ลักษณะของคำ kakekotoba ประเภทนี้จะเป็นการเชื่อมโยงแนวความคิดถึงกันระหว่างความหมายทั้งสองของคำ kakekotoba โดยอาศัยการออกเสียงที่พ้องกันแต่ให้ความหมายแตกต่างกัน ความหมายแรกของคำ kakekotoba ประเภทนี้จะทำให้เกิดความคิดเชื่อมโยงไปถึงอีกความหมายหนึ่งซึ่งเป็นสารสำคัญของบทกวี ทำให้เกิดการเชื่อมต่อของสองความหมาย และนำไปสู่การขยายความหมายของสารบทกวี โดยรวม kakekotoba ประเภทนี้ แตกต่างจาก kakekotoba ประเภทแรกคือ ความหมายทั้งสองของคำ kakekotoba จะไม่มีซ้อนทับกันอยู่ในลักษณะของการใช้ประโยชน์ทางความหมายร่วมกัน แต่จะแสดงให้เห็นถึงการเชื่อมต่อของสองประโยคที่มีความหมายค่อนข้างแยกจากกันโดยชัดเจน และจากการเชื่อมต่อนี้นำไปสู่การขยายความหมายของบทกวี ซึ่งคำ kakekotoba ประเภทนี้มักจะใช้ร่วมกันกับกลวิธีการประพันธ์ประเภทอื่นๆ เช่น กลวิธีการประพันธ์ประเภท jokotoba และ กลวิธีการประพันธ์ประเภท makurakotoba ส่วนใหญ่ kakekotoba ที่ใช้ร่วมกับกลวิธีการประพันธ์เหล่านี้ คำที่ทำหน้าที่เป็น kakekotoba มักจะมีความหมายหนึ่งสัมพันธ์หรือเกี่ยวพันเป็นส่วนหนึ่งของ jokotoba หรือ makurakotoba และอีกความหมายหนึ่งจะทำหน้าที่เป็นคำหลักหรือคำที่ให้ความหมายสำคัญในบทกวี หรือ อาจเรียกได้ว่า kakekotoba ประเภทนี้ ทำหน้าที่เชื่อมต่อความหมายระหว่างส่วนที่เป็น jokotoba หรือ makurakotoba กับสารหรือความหมายของบทกวี

ต่อไปจะขอยกตัวอย่างบทกวี ที่มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ในตอนที่ 75 จากวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari

ตัวอย่าง

jokotoba kakekotoba และคำที่ถูกกล่าวนำ

*大淀の浜に生ふてふみる*からに心はなぎぬかたちはねども

(Shougakukan, Ise monogatari p.196)

jokotoba คำที่ถูกกล่าวนำและkakekotoba

Ooyodo no hama ni ou chou **miru** kara ni kokoro wa naginu katarawanedomo

คำแปล

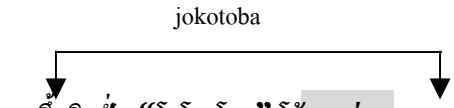

ขึ้นริมฝั่ง “โอโยะโดะ” โอ้สาหร่าย ดั่งนามได้ปรากฏมา**ตาแลเห็น**

แม้เพียงพบใจก็สุขสงบเย็น ขอแต่เห็นก็เป็นสุขไม่ผูกพันธ์

หมายเหตุ : คำที่ขีดเส้นใต้สองเส้นและแลเงาคือ คำ kakekotoba และคำที่ถูกกล่าวนำ

บทกวีบทนี้คำที่ทำหน้าที่เป็นคำ kakekotoba คือคำว่า miru โดยเป็นคำพ้องเสียงระหว่างคำ 海布松 (mirume) ซึ่งเป็น **ชื่อสาหร่ายชนิดหนึ่ง** * กับคำว่า 見る目 (mirume) หมายถึง **ตาที่มองเห็น หรือ ตาที่แลเห็น** ในบทกวีนี้คำ kakekotoba **miru** จะทำหน้าที่เป็น คำที่ถูกกล่าวนำ หมายถึง **ตาที่มองเห็น หรือ ตาที่แลเห็น** ในบทกวีนี้คำ kakekotoba **miru** จะทำหน้าที่เป็นคำที่ถูกกล่าวนำ และส่วนที่เป็นคำกล่าวนำหรือ jokotoba ได้แก่ ***Ooyodo no hama ni ou chou*** หมายถึง **(สาหร่ายนามว่า miru) ขึ้นอยู่ริมชายฝั่งชื่อ** Ooyodo **

ในคำแปล คำ kakekotoba คือ mirume แม้ในความหมายแรกจะระบุเพียงว่า “สาหร่าย” มิได้ระบุชื่อลงไป แต่ขอให้เข้าใจว่า เป็นสาหร่ายที่ชื่อว่า mirume ส่วนความหมายที่สองคือ 見る目 (mirume) ได้แปลความหมายว่า **ตาแลเห็น** แม้ว่าทั้งสองคำนี้เมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้วจะไม่สามารถคงลักษณะของการเล่นคำพ้องเสียงได้เหมือนในบทกวี

---

* mirume ที่เป็นชื่อของสาหร่ายชนิดหนึ่ง ต้นเล็กๆ มีสีเขียวเข้ม สามารถรับประทานได้ ขึ้นตามซอกหินในทะเลน้ำตื้นของญี่ปุ่น เป็นชื่อที่นิยมนำเอามาเป็นคำ kakekotoba ในบทกวีญี่ปุ่น

** Ooyodo เป็นชื่อชายฝั่งแห่งหนึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัด 三重 (Mie)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาษาญี่ปุ่น แต่พอที่จะแสดงให้เห็นถึงลักษณะของคำ kakekotoba ในบทกวีนี้ว่า มีการใช้คำพ้องเสียงแต่ต่างความหมายกันสองคำ ซึ่งความหมายทั้งสองของ คำ kakekotoba นั้นจะอยู่ในคำแปลวรรคแรกและวรรคที่ สอง ตามลำดับ

ก่อนที่จะพูดถึงลักษณะของคำ kakekotoba ในตัวอย่างบทกวีจะขออธิบายถึงเรื่องราวความเป็นมาของตอนนี้ เพื่ออาจจะช่วยทำให้เข้าใจความหมายของบทกวีตัวอย่างได้ดียิ่งขึ้น บทกวีนี้เป็นบทที่ฝ่ายหญิงแต่งให้กับฝ่ายชาย โดยเนื้อหาเรื่องราวมีอยู่ว่า ชายผู้หนึ่งได้ออกปากชักชวนหญิงสาวนางหนึ่งไปอยู่ด้วยกันที่เมือง 伊勢 (Ise) * และหญิงสาวได้ส่งบทกวีบทนี้ไปให้ชายหนุ่มแทนคำตอบในเนื้อหาของบทกวีระบุถึงว่า หญิงสาวไม่ต้องการที่จะผูกพันธ์กับชายหนุ่มอย่างลึกซึ้งตามคำชวน แต่ขอเพียงได้แลเห็นชายหนุ่มเพียงอย่างเดียวจิตใจนางก็เป็นสุขแล้ว เหมือนกับชื่อสาหร่ายที่ชื่อว่า แลเห็น ซึ่งขึ้นอยู่ริมฝั่งของชายหาด Ooyodo

จากความหมายและความเป็นมาของบทกวีบทนี้ แสดงให้เห็นว่า คำ kakekotoba miru นั้น ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมต่อความหมายระหว่างกันของส่วนที่เป็น jokotoba และส่วนที่ถูกกล่าวนำหรือสารของบทกวีบทนี้ กล่าวคือ ในความหมายแรกของคำ kakekotoba นั้นจะทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของความหมายส่วนที่เป็น jokotoba คือ **การพูดถึงสาหร่ายที่ขึ้นอยู่ริมฝั่งทะเล Ooyodo** ส่วนในอีกความหมายหนึ่งจะเป็นคำที่ให้ความหมายสำคัญของบทกวีนี้คือ **กวีกล่าวปฏิเสธความสัมพันธ์กับชายหนุ่มทางอ้อมว่า ตนต้องการแค่เพียงมองเห็นชายหนุ่มอย่างเดียว โดยไม่ต้องการที่จะมีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งแต่อย่างใด** หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า คำ kakekotoba ในบทกวีนี้ทำหน้าที่เชื่อมโยงความคิดในส่วนแรกของบทกวี ให้ต่อเนื่องกันไปสู่ความหมายบทกวีส่วนหลัง ในลักษณะของการขยายแนวคิด อันนำไปสู่การแสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึกของกวี และเมื่อพิจารณาความหมายของบทกวีบทนี้อย่าง

- Ise เป็นชื่อเมืองเก่า ปัจจุบันอยู่ในพื้นที่จังหวัด 三重 (Mie) เป็นที่ตั้งของศาลเจ้า Ise ที่มีชื่อเสียง ซึ่งเชื่อว่า เป็นฉากสำคัญในตอนหนึ่งของวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari

ละเอียดจะพบว่า ความหมายของบทกวีนั้น สามารถแยกได้เป็นสองส่วนค่อนข้างชัดเจนคือ ความหมายของส่วนที่เป็น jokotoba และความหมายของสารบทกวี ซึ่งความหมายทั้งสองส่วนจะถูกเชื่อมโยงและต่อเนื่องกันโดยคำ kakekotoba ประเภทนี้

สำหรับในวรรณคดีไทยนั้น วิภา กงกะนันทน์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ **วรรณคดีศึกษา**ในส่วนที่อธิบายถึงกรรมวิธีเบ็ดเตล็ดว่า กวีบางคนนิยมใช้ เพื่อเพิ่มรสชาติให้กับงานของเขา เช่น การเล่นคำ กวีบางคนเล่นคำเพื่อสร้างความบันเทิงโดยยั่วให้ผู้อ่านงุนงงบ้าง ให้รื่นรมย์กับโสตสัมผัสบ้าง ได้แก่ การนำคำที่เขียนเหมือนกันและอ่านออกเสียงเดียวกันแต่มีความหมายแตกต่างกันมาเรียงเข้าในประโยค มีพบในวรรณกรรมร้อยแก้วที่มีชื่อเสียงเรื่องสี่แผ่นดินยกตัวอย่างเช่น **“เสด็จให้มาทูลถามเสด็จว่า จะเสด็จหรือไม่เสด็จ ถ้าเสด็จจะ<u>เสด็จ</u> <u>เสด็จ</u>จะเสด็จด้วย”** [8] จากข้อเขียนของ วิภา กงกะนันทน์ จะเห็นว่า กวีเล่นคำว่า **“ เสด็จ”** ซึ่งเขียนเหมือนกันแต่ให้ความหมายถึงสิ่งที่แตกต่างกันซึ่งทำหน้าที่เป็นทั้งคำนาม หมายถึง **คน** และ เป็นคำกริยา หมายถึง **ไป** เมื่อพิจารณาจากตำแหน่งการวางคำว่าเสด็จติดกันสองคำถ้าละคำหนึ่งคำใดออกเหลือคำเดียวแต่ใช้แทนสองความหมายก็น่าจะเข้าข่ายการใช้กลวิธีการประเภท kakekotoba ของญี่ปุ่น

นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้กลวิธีที่คล้ายกันนี้ในวรรณคดีประเภทร้อยกรองของไทย เป็นการนำคำพ้องเสียงมาเล่นคำ คือ การนำคำที่เขียนเหมือนกัน ออกเสียงเหมือนกันแต่ให้ความหมายที่ต่างกัน มาเรียงไว้ในประโยคเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น

สาย<u>หยุดหยุด</u>กลิ่นฟุ้ง	ยามสาย
สายบ่หยุดเสน่ห์หาย	ห่างเศร้า
กี่คืนกี่วันวาย	วางเทวษ ลาแม่
ถวิลทุกค่ำเช้า	หยุดได้ ฉันใด
	(ลิลิตตะเลงพ่าย, หน้า 14)

8 วิภา กงกะนันทน์, **<u>วรรณคดีศึกษา</u>** หน้า 120.

แขก<u>เต้าเต้า</u>แขกน้อง นงพะงา หนึ่งรา
บอกเรียมโหยหา ละห้อย
เชิญนุชเร่งเร็วมา ระงับโศก พี่เอย
ขอพี่พบพักตร์น้อง หนึ่งให้ สว่างศัลย์
(ลิลิตตะเลงพ่าย, หน้า 50)

จากตัวอย่างโคลงบทแรก ที่ยกมานี้มีการเล่นคำพ้องเสียงคำว่า **หยุด** ในลักษณะที่คล้ายกับคำ kakekotoba โดยถ้าใช้คำว่า หยุด เพียงคำเดียวในบาทแรกของโคลงบทนี้ก็จะมีลักษณะการประพันธ์เหมือนกับกลวิธีการประพันธ์ ประเภท kakeko จากการศึกษาวิจัยยังพบว่า มีการพูดถึงโคลงบทนี้ในหนังสือของ ชลลดา เรืองรักษ์ลิขิต ชื่อ **ตะเลงพ่าย ศรีมหากาพย์** ว่า กวีมีการเล่นคำซ้ำ ประเภท ซ้ำทั้งคำที่อยู่ใกล้กันและมิได้อยู่ใกล้กัน โดยในโคลงบทนี้มีการเล่นคำว่า สาย และ หยุด ไปพร้อมๆ กัน กวีเล่นคำว่าสาย 3 ครั้ง และ คำว่าหยุด 4 ครั้งด้วยกัน กวีนำคำว่า สาย ในชื่อดอกสายหยุดไปเล่นกับเวลาสายและนำคำว่าหยุด ในชื่อดอกไม้เดียวกันนี้ไปเล่นกับคำว่า หยุด ซึ่งเป็นคำกริยา คำซ้ำ ในที่นี้นับว่าให้ทั้งความไพเราะในด้านเสียงและให้ความคมคายในด้านความหมายอย่างยอดเยี่ยม [9]

ส่วนในตัวอย่างโคลงบทที่ 2 นั้น กวีมีการเล่นคำพ้องเสียงคำว่า เต้า ซึ่งเป็นคำพ้องเสียงระหว่างคำที่มีความหมายว่า เป็นชื่อหนึ่งของนกแก้ว กับ อีกความหมายหนึ่งหมายถึง การไปเป็นแขก ซึ่งเหตุการณ์ในเรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย ตอนนี้กล่าวถึง ตอนที่พระมหาอุปราชาต้องจากพระสนมไปรบ ระหว่างทางพระองค์ได้พบกับนกต่างๆ ได้แก่ นกเบญจวรรณ นกสาริกา และนกแขกเต้า และพระองค์ได้วานให้นกแขกเต้า ไปเป็นแขกของพระสนมเพื่อส่งข่าวให้พระสนมทราบว่า พระองค์เป็นทุกข์ และครุ่นคิดถึงนางอย่างมาก ขอให้นางเดินทางมาหาพระองค์สักนิดเพื่อระงับความโศกเศร้าของพระองค์

ชลลดา เรืองรักษ์ลิขิต ได้พูดถึงโคลงบทนี้ในหนังสือชื่อเดียวกันนี้ว่า มีการใช้เทคนิคการเล่นคำ แบบกระทัดรัด โดยระบุว่า คำว่า “ เต้าแขก ” เป็นคำที่ กระทัดรัดมาก พระมหา

---

[9] ชลลดา เรืองรักษ์ลิขิต, **<u>ตะเลงพ่าย ศรีมหากาพย์</u>** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ สหธรรมิก, 2541) , หน้า 142 .

อุปราชาขอให้นกแขกเต้า “เต้า” คือ ไปเป็นแขกของนางเพื่อ บอกให้นางทราบว่า พระองค์คิดถึงนางมากเหลือเกินขอให้นางมาหาให้พระองค์เห็นหน้าสักนิด

จากตัวอย่างที่ยกมา พบว่าในบทกวีนิพนธ์ของไทยส่วนใหญ่จะใช้การซ้ำเสียงเดียวกันสองครั้ง และมักจะไม่นิยมเล่นคำพ้องเสียงโดยใช้คำเพียงคำเดียวแต่ให้ตีความหมายได้ 2 ความหมายในบทกวีเดียวกัน ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าการที่กวีไทยไม่นิยมใช้คำเพียงคำเดียวในบทกวีเพื่อสื่อสองความหมาย แต่เป็นการเลือกใช้คำสองคำมาเรียงไว้ด้วยกันแทนเพราะว่า ในลักษณะคำประพันธ์ของไทย มีการบังคับทางฉันทลักษณ์ที่เคร่งครัดกว่าบทกวีญี่ปุ่น คือ มีทั้งการบังคับจำนวนคำ, สัมผัส, เสียงวรรณยุกต์, เสียงหนักเสียงเบา, คำเป็นคำตาย ดังนั้นการใช้คำคำเดียวอาจเป็นการยากที่จะให้สอดคล้องกับลักษณะของฉันทลักษณ์แต่ละประเภท และอีกประการหนึ่งเนื่องจากภาษาไทยเป็นภาษาที่มีการใช้วรรณยุกต์บังคับในการออกเสียงได้อย่างมากมาย และ หลากหลายทำให้มีลักษณะคล้ายดนตรี จึงอาจเป็นไปได้ว่ากวีส่วนใหญ่ต้องการแสดงความสามารถทางการเล่นคำให้มีการสัมผัสเสียงที่ไพเราะมากกว่าการเล่นความหมาย แต่อย่างไรก็ตามปฏิเสธไม่ได้เช่นกันว่าในบทกวีไทยนั้น บางอย่างให้ทั้งความงดงามทางด้านของเสียงและสื่อความหมายที่ลึกซึ้งกว้างไกลได้เช่นเดียวกันกับบทกวีญี่ปุ่น ในขณะเดียวกันบทกวีญี่ปุ่นนั้นจะบังคับจำนวนคำเอาไว้เป็น 5 วรรค คือ 5 7 5 7 7 ทั้งหมด 31 คำ เนื่องจากการบังคับจำนวนคำทำให้กวีพยายามที่จะใส่ความหมายที่ตนต้องการสื่อออกมาให้ได้มากที่สุดในจำนวนคำที่กำหนดไว้อย่างจำกัด จึงนิยมใช้กลวิธีการประพันธ์เช่นนี้คือ การใช้เพียงคำเดียวสามารถให้ความหมายได้มากกว่าหนึ่งความหมาย ทำให้บทกวีของเขาสามารถตีความได้หลากหลาย ลึกซึ้ง และ ดูมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น

นอกจากตัวอย่างของการใช้คำพ้องเสียงสองความหมายในวรรณคดีไทยดังที่กล่าวมาแล้ว ยังพบว่ามีบทกวีของไทยบางประเภทที่มีลักษณะของการซ้ำคำคล้ายกับตัวอย่างที่ยกมาแต่เมื่อพิจารณาในแง่ของความหมายแล้ว ปรากฏว่าคำที่นำมาซ้ำนั้นจะเป็นการเน้นความหมายเดิมและไม่ได้ให้ความหมายที่ต่างออกไปซึ่งผิดกับการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท kakekotoba ที่คำคำเดียวสามารถสื่อความหมายในบทกวีได้มากกว่าหนึ่งความหมาย ตัวอย่างลักษณะของการซ้ำคำที่มักจะพบในกวีนิพนธ์ไทยประเภท กลบทประเภทต่างๆ เช่น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กุ๋ยกุ๋ยหน้าไม่เก้อละเมอหึงส์ **ฟังฟัง**ก็แกล้งแพร่งความอึง
(กลบทธงนำริ้ว" เพลงยาวกลบทและกลอักษร, หน้า 54)

ด้ยล**น้องน้อง**นวล**พักตร์พักตร์**ผ่องผิว เจ้างาม**โฉมโฉม**ชื่น**จิตร์จิตร์**เจียนปลิว
("กลบทหงส์คาบพวงแก้ว" เพลงยาวกลบทและกลอักษร, หน้า 62)

น้ำเอยน้ำย้อยตาด **ตีนผา**
ตีนผาเซ็นเซ็นไหล **ผ่าไคร้**
ผ่าไคร้กบเขียดอา **อึ่งฮ้อง**
อึ่งฮ้องต้านไต่คว่า ฟังเสียง ฯ
("กลบทเก็บบาท" อ่านโองการแช่งน้ำ, หน้า 20)

นานาอเนกน้าว เดิมกัลป์
จักร่ำจักราพาฬ เมื่อไหม้
กล่าวถึงตะวันเจด **อันพลุ่ง**
อันพลุ่งน้ำแล้งไข้ ขอดหาย ฯ
("โคลงสี่ดั้นบาทกุญชรแบบกลบทเก็บบาท" อ่านโองการแช่งน้ำ , หน้า 21)

จากตัวอย่างบทกวีนิพนธ์ไทยที่ยกมาทั้งสี่ตัวอย่างจะเห็นว่า คำที่นำมาซ้ำกันนั้น ไม่ได้ก่อให้เกิดความหมายใหม่เนื่องจากว่า คำเหล่านั้นไม่ได้มีลักษณะเป็นคำพ้องเสียง ถึงแม้ว่าในตัวอย่างหลังจะมีการซ่อนคำว่า **อันพลุ่ง** คำหนึ่งเอาไว้คล้ายกับลักษณะของคำ kakekotoba ก็ตาม แต่จากการสนทนากับ รองศาสตราจารย์ ดร. ชลลดา เรืองรักษ์ลิขิต (ผู้ค้นพบว่า โคลงบทนี้มีการซ่อนคำเอาไว้) อาจารย์ได้ให้ความเห็นเช่นเดียวกันว่า คำว่า **อันพลุ่ง** ที่หมายถึง ลุกเป็นไฟ นั้น ถึงแม้จะนำคำที่ซ่อนเอาไว้มาอ่านซ้ำสองครั้งก็ไม่ได้ให้ความหมายที่ต่างออกไป แต่เป็นการช่วยเน้นย้ำความหมายเดิมให้เด่นชัดขึ้นมาเท่านั้น ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ลักษณะกลวิธีการประพันธ์ในวรรณคดีไทยที่ใช้การซ้ำคำในบทกวีเหมือนกันกลับพบว่า มีบางกรณีเท่านั้นที่มีลักษณะคล้ายกลวิธีการประพันธ์ประเภท kakekotoba

จากการศึกษาถึงกลวิธีการประพันธ์ประเภท kakekotoba โดยละเอียดพบว่า มีลักษณะเด่นที่สำคัญคือเป็นการนำคำพ้องเสียงกันเพียงคำเดียวแต่ให้ความหมายที่ต่างกันสองความหมายมาใส่ไว้ในบทกวี โดยให้ความหมายของทั้งสองคำนั้นช่วยในการขยายความหมายของบทกวี ให้มีความลึกซึ้ง กว้างไกล มากยิ่งขึ้น ดังนั้น จึงจะเรียกชื่อกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ตามลักษณะเด่นที่สำคัญว่า กลวิธีการประพันธ์ประเภทคำ **พ้องเสียง** และต่อไปในรายงายวิจัยฉบับนี้จะเรียก คำ kakekotoba ว่า **คำพ้องเสียง**

ในตำรา **ศึกษาบทละครโน่** ของ เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล เคยตั้งชื่อให้กับกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ว่า **คำซ้อน** [10] ชื่อนี้แม้จะสื่อถึงคุณลักษณะที่สำคัญของกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ว่า เป็นการใช้คำเพียงคำเดียว แต่ซ้อนอีกหนึ่งความหมายเอาไว้ในบทกวีก็ตาม แต่ผู้วิจัยค่อนข้างที่จะไม่เห็นด้วยกับการใช้ชื่อนี้ เนื่องจากว่า อาจทำให้ผู้อ่านเกิดความสับสนกับประเภทของคำชนิดหนึ่งที่มีใช้อยู่แล้วในแบบเรียนภาษาไทยทั่วไปซึ่งหมายถึง เป็นการสร้างคำชนิดหนึ่งโดยนำเสียงและความหมายที่ใกล้เคียงกันมาซ้อนเข้าคู่กัน แล้วทำให้เกิดความหมายใหม่ เช่น เนื้อตัว เจ็บไข้ หลับนอน หน้าตา เป็นต้น ซึ่ง อนันต์ อ่วมศาสตร์ และ เนาวรัตน์ อ่วมศาสตร์ ได้ให้ความหมายของคำซ้อนไว้ในหนังสือ **ไทย 104 ลักษณะภาษาไทย** ซึ่งเป็นตำราเรียนของ ภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครูนครปฐมไว้ว่า เป็นวิธีการสร้างคำในภาษาไทยแบบหนึ่ง จะใช้คำที่มีความหมายเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันมาซ้อนเข้าคู่กัน เพื่อเน้นความหมายของคำนั้นให้ชัดเจนยิ่งขึ้น หรือเกิดความหมายใหม่โดยคงเค้าความหมายเดิมอยู่บ้าง เช่น ใหญ่โต , เล็กน้อย , แบบอย่าง เป็นต้น [11] นอกจากนี้ ดิเรกชัย มหัทธนะสิน จากภาควิชา ภาษาไทย คณะมนุษศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ให้คำจำกัดความของคำซ้อนในหนังสือชื่อ **ลักษณะและโครงสร้างภาษาไทย**ว่า เป็นคำไวพจน์ผสม (Synomynous compound)

---

[10] เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล , **ศึกษาบทละครโน่** , (กรุงเทพฯ : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528) , หน้า 38.

11 อนันต์ อ่วมศาสตร์ และ เนาวรัตน์ อ่วมศาสตร์ , **ไทย 104 ลักษณะทางภาษาไทย** , (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2519) , หน้า 84.

เป็นคำผสมแบบหนึ่งโดยนำเอาคำ 2 คำอันมีความหมาย หรือเสียงคล้ายกันใกล้เคียงกัน หรือเป็นไปในทำนองเดียวกัน ซ้อนเข้าคู่กัน เมื่อซ้อนแล้วจะมีความหมายใหม่เกิดขึ้น แม้ว่าบางคำความหมายจะไม่แปลกไปจากความหมายเดิม (คือ ความหมายของคำเดี่ยวแต่ละคำ) มากนักแต่ก็ต้องมีความหมายและที่ใช้ต่างกันออกไป คำซ้อนแบ่งเป็นสองประเภทคือ ซ้อนเพื่อความหมาย และ ซ้อนเพื่อเสียง [12] เมื่อพิจารณาถึงความหมายของคำซ้อนที่มีการใช้อยู่แล้วในภาษาไทย จะเห็นว่าแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงกับคุณลักษณะของกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ ดังนั้นเพื่อหลีกเลี่ยงความสับสนที่อาจจะเกิดขึ้น ผู้วิจัยจึงจะไม่ขอใช้ชื่อตามที่มีผู้เสนอเอาไว้

2. กลวิธีการประพันธ์ประเภท engo

เป็นกลวิธีการประพันธ์แบบหนึ่งซึ่งพบว่า ใช้มากในบทกวีญี่ปุ่น เพื่อสื่อหรือแสดงถึงแนวคิดหลักที่กวีต้องการถ่ายทอดออกมา โดยกวีจะเลือกสรรถ้อยคำที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันทางด้านของความหมายอย่างลึกซึ้งกับคำหลักหรือคำสำคัญที่เป็นแนวคิดซึ่งกวีต้องการสื่อออกมาในบทกวีหนึ่งๆ ทำให้เกิดความคิดเชื่อมโยงไปถึงสิ่งที่มีความสัมพันธ์กัน และ จากความคิดเชื่อมโยงนี้ก่อให้เกิดจินตนาการที่กว้างไกลมีการต่อเนื่องทางด้านของอารมณ์ความรู้สึกคำที่นำมาสัมพันธ์กันทางด้านของความหมายเหล่านี้เรียกว่าคำ “engo” กล่าวได้ว่า เป็นกลวิธีการประพันธ์ที่ให้อรรถรสที่ละเอียดอ่อนและละเมียดละไมต่อความหมายของบทกวี

2.1. ลักษณะของคำ engo

ดังที่ได้กล่าวไปในเบื้องต้นแล้วว่า คำ engo เป็นคำที่ให้ความหมายสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง กับคำหลักหรือคำสำคัญในบทกวี ก่อให้เกิดความเชื่อมโยงทางความคิด และจากความคิดเชื่อมโยงนี้ ทำให้บทกวีมีความสนุกสนาน และน่าสนใจ เกี่ยวกับลักษณะของคำ engo นี้ ในหนังสือ 万葉. 古今.新古今 (Manyou. Kokin .Shinkokin) กล่าวว่า ถ้าดูจาก ความหมายและลักษณะของคำ engo ก็ดูเหมือนคำทุกคำที่มีความสัมพันธ์กันทางความ

---

12 ดิเรกชัย มหัทธนะสิน , **ลักษณะและโครงสร้างภาษาไทย** , (เชียงใหม่ : สุริวงศ์ บุ๊คเซนเตอร์, 2516) , หน้า 97.

ความหมายและเพิ่มความสนุกสนานให้กับบทกวีจะถูกจัดเป็นคำ engo เสียหมดแต่ความจริงมิได้เป็นเช่นนั้น โดยเฉพาะคำที่มีความหมายสัมพันธ์กันโดยตรงกับความหมายหลักของบทกวีไม่เรียกว่าเป็นคำ engo เพราะไม่เช่นนั้นแล้วไม่ว่าในร้อยแก้วหรือบทกวีบทหนึ่งก็คงจะมีแต่คำ engo เต็มไปหมด [13]

กลวิธีการประพันธ์ประเภท engo เป็นเทคนิคของการเล่นคำหรือที่ใน ภาษาญี่ปุ่นเรียกว่า 詞の遊び (kotoba no asobi) ดังนั้นจึงไม่มีกฎระเบียบที่ชัดเจนมาตัดสิน ว่าคำไหนเป็นคำที่มีความหมายสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งหรือ คำ engo แต่หากจะหาหลักเกณฑ์ในการพิจารณากันจริงๆ ก็พอที่จะมีข้อสังเกตเป็นหลักเกณฑ์กว้างๆ ดังนี้

2.2. หลักเกณฑ์ในการพิจารณา คำหลัก และ engo

2.2.1. 縁語のもとになる語 (engo no moto ni narugo) หรือ หลักเกณฑ์ในการพิจารณาคำที่จะสามารถเป็นคำหลักของคำ engo ได้แก่

- คำที่เป็นส่วนหนึ่งของชื่อสถานที่ หรือ สิ่งที่เป็นธรรมชาติ โดยส่วนใหญ่มักจะเป็นคำที่เป็นส่วนใดส่วนหนึ่งของ jokotoba และ makurakotoba ยกตัวอย่างเช่น คำหลักของคำ engo คำว่า 弓 (yumi , ธนู) ที่เป็นส่วนหนึ่งของคำ makurakotoba คำว่า 梓弓 (azusayumi) หมายถึง **ธนูที่ชื่อ azusa** เป็นต้น
- คำที่ให้ความหมายในลักษณะของการเปรียบเทียบเช่น คำว่า ほころぶ (hokorobu) หมายถึง **แย้ม หรือ ยิ้มแย้ม เริ่มบาน** ซึ่งปกติจะใช้กับดอกไม้แต่มักถูกนำเปรียบเทียบกับใบหน้าของคน
- คำที่เป็นความหมายสาระดับต้นของคำพ้องเสียง เช่น คำว่า たつ (tatsu) ใน 波が立つ (nami ga tatsu) หมายถึง **คลื่นก่อตัวขึ้นมา หรือ เกิดขึ้นมา** กับอีกความหมายหนึ่งใช้ในความหมายที่เป็นชื่อของสถานที่ที่กวีต้องการนำ

---

[13] **Manyou.Kokin.shinkokin** (Tokyo : Nichieisha, 1997) , p. 23-24.

เสนอคือ **ชื่อภูเขา** たつた山 (Tatsutayama)

- คำที่มีความหมายเชื่อมโยงกันอย่างลึกซึ้งกับความหมายหลักของบทกวี เช่น คำว่า tsuyu ที่หมายถึง **น้ำค้าง** ซึ่งใช้ในบทกวีที่บรรยายถึงความไม่จีรังยั่งยืนของชีวิต

2.2.2. もとになる語と縁語になる語 (moto ni narugo to engo ni narugo) หลักเกณฑ์ในการพิจารณาคำที่มีลักษณะเป็นได้ทั้งคำหลักและคำ engo ได้แก่

- คำที่ให้ความหมายในลักษณะของการเปรียบเทียบ ยกตัวอย่างเช่น คำที่บรรยายสภาพที่เป็นจริงทางธรรมชาติ เช่น คำว่า 散る (chiru) หมายถึง **ร่วงหล่น** เป็นคำ engo ของคำหลักคือ 花 (hana) หมายถึง **ดอกไม้** โดยปกติถ้าไม่มีลักษณะของการเปรียบเทียบคำว่า chiru จะไม่ถือว่าเป็นคำ engo ของ hana และ คำ hana ก็ไม่ถือว่าเป็นคำหลักของคำ engo เช่นกัน แต่ถ้าทั้งสองคำนี้ถูกนำไปเปรียบเทียบกับความหมายอื่นๆ เช่น มีการเปรียบเทียบ hana กับคำ 若く美しい女性 (wakaku utsukushii josei) หมายถึง **หญิงสาวอ่อนวัยและสวยงาม** และคำว่า chiru ถูกนำไปเปรียบเทียบกับ はかなく死ぬ (hakanaku shinu) หมายถึง **ความตายซึ่งถือเป็นสิ่งที่ไม่จีรังยั่งยืน** เมื่อมีการนำไปเปรียบเทียบในลักษณะเช่นนี้จึงจะถือว่า คำ hana เป็นคำหลัก และ chiru เป็นคำ engo ของคำ hana หรือเรียกได้ว่าคำทั้งสองคำมีความหมายสัมพันธ์กัน
- คำที่เป็นความหมายรอง หรือ ความหมายในสาระดับตื้นของคำ พ้องเสียง ยกตัวอย่างเช่น คำที่อยู่ในบทกวีตอนที่ 9 ใน Ise monogatari ได้แก่คำว่า 着 (ki) หมายถึง **สวมใส่** 褻れ (nare) หมายถึง **ย้วย หรือ อ่อนตัวลง** 褄 (tsuma) หมายถึง **ขอบแถบหรือชายผ้า** 張る (haru) หมายถึง **ขึง หรือ ดึงให้ตึง** ซึ่งคำทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นคำ engo ของคำว่า 衣 (goromo) หมายถึง **เสื้อผ้าอาภรณ์** และคำทั้งหมดเหล่านี้ถือเป็นคำที่ให้ความหมายของสารในระดับ ตื้นของบทกวีเท่านั้น เนื่องจากคำเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นคำพ้องเสียงด้วย ดังนั้นความหมายที่แท้จริงของบทกวีจะอยู่ในอีกความหมายหนึ่งของคำ พ้องเสียงเหล่านี้ ดังจะได้อธิบายอย่างละเอียดในบทต่อไป (ดูเพิ่มเติมได้จากตอนที่ 9 หน้า 117)

โดยส่วนใหญ่กลวิธีการประพันธ์ประเภท engo นี้มักมีการใช้ร่วมกับกลวิธีการประพันธ์ประเภทคำพ้องเสียง ซึ่งเชื่อว่า จะทำให้บทกวีมีวิธีนำเสนอ หรือ แสดงออกมาอย่างสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น เนื่องจากคำ engo บางคำไม่มีความสัมพันธ์กับแนวคิดหรือเนื้อหาสำคัญของบทกวีมากนัก ดังนั้นส่วนใหญ่จะมีการอธิบายความหมายไว้ แต่มักไม่มีการแปลความหมายเมื่อมีการถอดความเป็นภาษาญี่ปุ่นปัจจุบัน แต่สำหรับในงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยจะพยายามแปลความหมายของคำ engo ออกมา เพื่อช่วยให้ง่ายในการอธิบายและทำให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนในลักษณะการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้

2.3. ประวัติของคำ engo

กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้เป็นกลวิธีการประพันธ์ที่ค่อนข้างใหม่กว่ากลวิธีการประพันธ์ ประเภทคำพ้องเสียง กล่าวกันว่า กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้พัฒนาขึ้นมาใช้ในสมัยหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ญี่ปุ่น Kokinshuu แต่ทฤษฎีที่ชัดเจนเกี่ยวกับกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้นั้น เริ่มมีในสมัย Edo เนื่องจากในระยะเริ่มแรกนั้นคำ engo เกิดขึ้นเองโดยเป็นธรรมชาติและกวีไม่มีเจตนาที่จะทำให้เป็นคำที่มีความสัมพันธ์แต่อย่างใด ดังที่ปรากฏในข้อเขียนของ Tadashi Yamaguchi ลักษณะของ คำ engo ที่ปรากฏใน Manyoushuu นั้นถึงแม้จะพบว่า มีการใช้มากก็ตาม แต่ในสมัยนั้นยังไม่ได้รับการยอมรับเป็นกลวิธีการประพันธ์ประเภทหนึ่งที่ใช้ในการแต่งบทกวี เหมือนในสมัย Heian และเมื่อเปรียบเทียบกับกลวิธีการประพันธ์ประเภท kakekotoba แล้วถือว่าในสมัย Nara ยังอยู่ในขั้นตอนของการพัฒนารูปแบบที่ยังไม่สมบูรณ์[14]

นอกจากนี้ในบทความของ Hagitani Boku ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ว่า แม้จะมีทฤษฎีระบุว่า มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้มากในบทกวีที่แต่งหลังหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ Kokinshuu คือ พบมากใน 新古今集

---

13 Yamaguchi Tadashi, **Manyoushuu shuuji no kenkyu** (Tokyo :Toushishobou, 1984) , p. 323.

(Shinkokinshuu) * โดยเฉพาะในวรรณคดีเรื่องนี้มีการพัฒนารูปแบบของคำ engo ขึ้นมาให้มีความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้นรวมทั้ง มีการใช้ร่วมกับกลวิธีการประพันธ์ประเภทอื่นๆ ด้วย แต่ความจริงแล้ว พบว่า มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้มาแล้วในบทกวี 記紀歌謡 (Kikikayou) ** ซึ่งความสำคัญของบทกวีในยุคนั้นจะอยู่ที่การทำให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหา และการสร้างบรรยากาศของบทกวี เนื่องจากเป็นยุคของการร้องและการฟังบทกวี ดังนั้น กลวิธีการประพันธ์ประเภท engo, ประเภทคำพ้องเสียง , makurakotoba , jokotoba จึงถือเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและสำคัญมากในการทำให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหา และการสร้างบรรยากาศของบทกวี และถ้าหากจะอธิบายถึงความหมายในแนวกว้างของคำ engo ไม่ว่าจะเป็นทางด้านของเสียงและความหมายพบว่า กลวิธีการประพันธ์ประเภทต่างๆ ที่ใช้ในบทกวีสมัย Nara ไม่ว่าจะเป็น กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียง , makurakotoba , jokotoba , ทั้งหมดต่างมีลักษณะของการใช้คำที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันทางความหมายในลักษณะคำ engo แทบทั้งสิ้น [15]

---

* Shinkokinshuu หรือ เรียกชื่อเต็มๆ ว่า 新古今和歌集 (Shinkokin wakashuu) เป็นหนึ่งในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ที่จักรพรรดิโปรดเกล้าให้รวบรวมขึ้นมา รวบรวมโดยกวีคนสำคัญ 5 คน รวบรวมเสร็จในปี ค.ศ. 1205 มี 20 เล่มบรรจุบทกวีทั้งหมด 1,900 บท เป็นหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์เล่มหนึ่งที่ได้รับยกย่องว่าเป็นหนึ่งในสามบทกวีที่ยิ่งใหญ่ของญี่ปุ่น 三大和歌集 (Sandaiwakashuu) อันได้แก่ Manyoushuu , Kokinshuu และ Shinkokinshuu

** Kikikayou เป็นชื่อที่ใช้เรียกบทกวีที่อยู่ในหนังสือ 古事記 (Kojiki) และ 日本書紀 (Nihonshoki) โดยในเรื่องแรกจะมีบทกวีทั้งหมด 110 กว่าบท ส่วนในเรื่องหลังจะมีบทกวีอยู่ประมาณ 130 กว่าบทส่วนใหญ่จะเป็นบทกวีที่มีเนื้อหาซ้ำกัน ซึ่ง Kojiki เป็นบันทึกทางประวัตศาสตร์เล่มแรกของญี่ปุ่นรวบรวมโดย Ono Yasumaro ในสมัยจักรพรรดิ 元明 (Gemmei ค.ศ. 707-715 องค์ที่ 43) รวบรวมเสร็จในปี ค.ศ. 712 โดยก่อนหน้านั้นจักรพรรดิ 天武 (Temmu ค.ศ. 673-686 องค์ที่ 40) ได้โปรดเกล้าให้ Hieda Noare ท่องจำเอาไว้ มี 3 เล่ม เล่มต้น เล่มกลาง และเล่มท้าย เนื้อหาจะเป็นเรื่องราวประวัติศาสตร์การสร้างชาติญี่ปุ่น รวมทั้งแนวคิดและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนโบราณ การติดต่อกับต่างประเทศ เป็นต้น สำหรับ Nihonshoki เป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นที่เขียนด้วยภาษาจีน มี 30 เล่ม จักรพรรดิ 元正 (Genshou ค.ศ. 715-724 องค์ที่ 44) โปรดเกล้าให้ เจ้าชาย 舎人 (Toneri) กับ Ono Yasumaro เป็นผู้รวบรวมขึ้นเสร็จในปี ค.ศ.720

[15] Hagitani Boku, “Engo” , **Bumpou** (February 1969) : 56-57.

กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ ไม่ได้มีใช้ในบทกวีที่เป็นร้องกรองเท่านั้น แต่ยังพบว่ามีการใช้ในการเขียนร้อยแก้วด้วย โดยเฉพาะพบว่ามีการใช้มากใน 古今和歌集仮名序 (Kokin wakashuu kanajo) * และในหนังสือวรรณคดีเรื่อง Genji monogatari ซึ่งผลจากการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท engo ในงานเขียน ร้อยแก้วเหล่านี้ทำให้รูปประโยคมีความสวยงามและไพเราะ[16]

ดังที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น ไม่มีมาตรฐานที่ชัดเจนในการยอมรับความสัมพันธ์ของคำ engo ดังนั้นโดยปกติจะมีการยอมรับลักษณะการใช้คำประเภทนี้ในส่วนที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันผ่านทางความหมาย โดยเฉพาะภาษาที่ใช้ในแวดวงวรรณคดี แต่จะไม่มีการยอมรับว่ามีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้เมื่อมีการใส่ไว้ในประโยคที่เป็นตรรกะ หรือ ประโยคที่มีความเป็นเหตุเป็นผลต่อกัน โดยทั่วไปในบทกวีที่สื่อหรือแสดงออกในสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ ถึงแม้ว่า คำ engo จะให้ความสัมพันธ์ของสัญลักษณ์ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก็ตาม แต่ในบางบทกวีพบว่า จะมีการใช้คำสัมพันธ์กันทางความหมายเพียงคำเดียวและในบางบทกลับพบว่ามีคำสัมพันธ์กันทางความหมายมากกว่าสองคำขึ้นไป

ตัวอย่าง บทกวีที่มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท engo

คำengo คำ engo คำหลัก

いとどしく過ぎゆく方の恋しきに**うら**やましくも**かえる浪**かな

(Shougakukan, Ise monogatari , p. 139)

คำengo คำ engo คำหลัก

Itodoshiku sugiyuku kata no koishiki ni **ura**yamashiku mo **kaerunami** kana

---

* Kokin wakashuu kanajo หมายถึง ข้อเขียนที่เป็นบทนำในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ Kokinshuu เขียนโดย Ki no Tsurayuki ผู้รวบรวม เนื้อหารายละเอียดจะกล่าวถึง ความสำคัญ ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของบทกวีญี่ปุ่น รวมทั้งมีการวิจารณ์ผลงานของกวีในเล่มด้วย บทวิจารณ์ฉบับนี้ถือเป็นบทวิจารณ์วรรณคดีชิ้นแรกของญี่ปุ่น

[16] Ibid., p.56.

คำแปล

คำหลัก คำ

engo

หวนคิดถึงเมืองหลวงคราล่วงจาก **คลื่น**ซัดสาดไปไกลยังได้**กลับ**

น่าอิจฉาคลื่นซัดไกลมิไปลับ ยังมีกลับสู่**อ่าว**ลำเนาเดิม

คำengo

บทนี้มีการนำคำ engo 2 คำ มาสัมพันธ์กับคำหลักคือ 浪 (nami) ซึ่งแปลว่า **คลื่น** โดยคำแรกคือคำว่า 浦 (ura) ที่แปลว่า **อ่าว** และ คำว่า 返る kaeru ที่มีความหมายว่า **กลับ** เพราะโดยปกติคลื่นเมื่อซัดไปก็ต้องซัดกลับเข้ามาสู่อ่าวและชายหาด จึงนับว่าคำทั้งหมดที่กวีเลือกมาใช้ล้วนแต่มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งทางด้านของความหมาย โดยทั้งคำว่า ura และ kaeru นอกจากทำหน้าที่เป็นคำ engo แล้วยังทำหน้าที่เป็นคำ พ้องเสียง อีกด้วย โดยมีความหมายดังต่อไปนี้

- คำว่า ura ในภาษาญี่ปุ่น ยังมีเสียงไปพ้องกับสองพยางค์แรกของคำว่า うらやまし (urayamashi) ที่แปลว่า **อิจฉา** โดยในบทกวีนี้จะใช้เพียงคำว่า urayamashi เพียงคำเดียวก็สามารถสื่อความหมายคำว่า **อ่าว** ที่ทำหน้าที่เป็นคำ engo ของคำว่า คลื่น

- คำว่า **อิจฉา** ซึ่งทำหน้าที่แสดง อารมณ์ความรู้สึก หรือ สารในระดับลึกของบทกวี ส่วนคำว่า kaeru ในความหมายที่ สอง นั้นคือ 帰る (kaeru) ที่แปลว่า **กลับ** ใช้ในความหมายแสดงการกลับมาของคน ซึ่งความหมายนี้เป็นความหมายของสารระดับลึกของบทกวีเช่นเดียวกันกับคำว่า urayamashi ที่หมายถึง อิจฉา

บทกวีที่ยกมานี้คัดมาจากหนังสือ Ise monogatai ตอนที่ 7 ซึ่งกล่าวถึง ตัวละครเอกที่มีเรื่องอึดอัด และลำบากใจไม่สามารถจะอยู่ที่เมืองหลวงได้ จึงออกเดินทางมาจากเมืองหลวงรอนแรมมาจนถึงชายฝั่งทะเลที่อยู่ระหว่างเมือง Ise กับ เมือง Owari กวีมองเห็นคลื่นสีขาวซัดสาดอยู่ชายหาด เกิดนึกเศร้าใจหวนคิดถึงคนรักที่อยู่ถึงเมืองหลวง จึงได้แต่งบทกวีว่า เขารู้สึกคิดถึงคนรักที่อยู่เมืองหลวงยามเมื่อเดินทางห่างไกลออกไปเรื่อยๆ เมื่อมองเห็นคลื่นสีขาวจึงเกิดความรู้สึกอิจฉาเกลียวคลื่นว่า ถึงแม้คลื่นจะซัดไปไกลฝั่ง ขนาดไหนก็ยังมีซัดกลับมาสู่อ่าวและฝั่ง แต่ตัวเขานั้นทั้งๆ ที่นึกอยากจะกลับเมืองหลวงที่จากมาแต่ก็ไม่สามารถกลับไปเมืองหลวงได้

จากบทกวีคำว่า อ่าว และ กลับ (ที่หมายถึง การกลับมาของคลื่น) มีความหมายสัมพันธ์กับคำว่า คลื่น ซึ่งทั้งสามคำนี้ทำหน้าที่สื่อความหมายถึงสารในระดับตื้น คือ การกล่าวถึงคลื่นที่ซัดเข้าหาฝั่งและอ่าว ซึ่งมีส่วนช่วยขยายความหมายที่แท้จริงของบทกวีซึ่งถือเป็นความหมายของสารในระดับลึกคือ การสื่อหรือแสดงออกถึงความในใจของกวี ว่ายามเมื่อเดินทางห่างไกลจากเมืองหลวง เขาคิดถึงคนรักที่จากมาอย่างมากมายเหลือเกิน แต่ก็มิอาจจะกลับไปหาได้ จึงได้แต่เหม่อมองเกลียวคลื่นด้วยความรู้สึกอิจฉา และนึกสะท้อนใจถึงเรื่องราวของตนเอง ซึ่งเรื่องราวและเหตุการณ์โดยละเอียดจะได้กล่าวในบทต่อไป

จากการศึกษาถึง กลวิธีการประพันธ์ของไทยพบว่า มีบ้างเหมือนกันที่สามารถวิเคราะห์ได้ว่า มีลักษณะการใช้กลวิธีการประพันธ์ที่คล้ายคลึงกับกลวิธีการประพันธ์ประเภท engo นี้ ในวรรณคดีประเภทร้อยกรอง ต่อไปจะขอลองยกตัวอย่างและวิเคราะห์ บทกลอนในวรรณคดีเรื่อง พระอภัยมณี ว่ามีลักษณะของการใช้คำที่มีความสัมพันธ์กันทางความหมาย คล้ายกับกลวิธีการประพันธ์ประเภท engo บทกลอนตัวอย่างที่ยกมา เป็นบทกลอนที่อยู่ในตอนที่ นาง ละเวง ได้ตัดพ้อพระอภัยมณี หลังจากที่มีความสัมพันธ์กันลึกซึ้งในระหว่างที่มีการทำศึกระหว่างกรุง ลังกา กับ เมืองผลึก ในขณะนั้นนางเกิดความไม่สบายใจว่า พระอภัยมณีจะเบื่อนางและไม่ทำตามที่ให้สัญญา จึงได้กล่าวตัดพ้อขึ้นมาว่า

เขาย่อมเปรียบเทียบความว่ายาม**<u>รัก</u>** แต่**<u>น้ำผักต้มขม</u>**ชมว่า**<u>หวาน</u>**
ครั้นจืดจางจาง**<u>ห่างเหิน</u>**ไปเนิ่นนาน แต่**<u>น้ำตาล</u>**ก็ว่าเปรี้ยวไม่เหลียวแล
(การศึกษาคำกลอนสุนทรภู่, หน้า 144)

เมื่อพิจารณาถึงความหมายของกลอนบทนี้จะพบว่า มีหลายคำที่น่าจะจัดว่าเป็นคำที่มีความสัมพันธ์ทางด้านของความหมาย โดยคำหลักที่เป็นสารของบทกวี คือ คำว่า **รัก** ตามเนื้อหาในบทกวี เนื่องจากบทกวีบทนี้ได้มีการกล่าวเปรียบเปรยถึงธรรมชาติ หรือ สัจธรรมของความรักว่าเป็นเช่นไร จึงคิดว่าคำนี้น่าจะเป็นคำที่เป็นความหมายหลักของบทกวี และคำที่มีความเกี่ยวข้องกันทางด้านของความหมายของคำว่ารักได้แก่คำว่า **ห่างเหิน ขม และ หวาน** เพราะมีการพูดถึงความรัก ในยามแรกเริ่มว่า หอมหวาน และ พูดถึงความรักในยามเกิดการความเบื่อหน่ายว่ามีการ **ห่างเหิน** และพูดถึงรักที่ไม่สมหวังว่า **เป็นรักขม** เนื่องจากทั้งสองคำนี้ มีความหมายอีกนัยหนึ่งคือ เป็นคำบอกรสชาติของอาหาร หรืออาจกล่าวได้ว่า การพูดถึงรส

ชาติอาหารเป็นสารในระดับตื้นของบทกวีนี้ ดังนั้นจะเห็นว่า มีการนำคำที่เกี่ยวกับอาหาร การกินมาเป็นคำสัมพันธ์กับคำบอกรสชาติอีกที ได้แก่คำว่า **น้ำผักต้ม** และคำว่า **น้ำตาล** นอกจากนี้ยังพบว่ามีคำว่า **เปรี้ยว** ซึ่งเป็นคำบอกรสชาติ ที่มีความหมายสัมพันธ์กับ คำที่เป็นชื่อ **อาหาร** ถึงแม้มิได้เกี่ยวพันโดยตรงกับคำที่เป็นสารหลักของบทกวีโดยตรง แต่มีส่วนช่วยให้ภาพพจน์และจินตนาการของคำว่า ความรักเด่นชัดขึ้นมา กล่าวคือ ในยามที่ความรักเกิดจืดจาง ห่างเหิน แม้น้ำตาลซึ่งโดยปกติ ต่างก็ทราบกันดีอยู่แล้วว่ามีรสหวาน ก็ยังกลายเป็นรสเปรี้ยวไปได้ จึงอาจกล่าวได้ว่า บทกวีนี้ คำว่า ห่างเหิน ขม และหวาน น่าจะเข้าข่ายเป็นคำ engo ของคำว่า **รัก** เพราะทั้ง 3 คำมีความหมายสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง โดยแต่ละคำนั้นมีส่วนในการช่วยส่งเสริมความหมายของคำหลัก หรือ สารที่กวีต้องการสื่อออกมาให้เด่นชัดมากขึ้น

ต่อไปลองพิจารณาบทกลอน ตัวอย่างบทที่ 2 ในวรรณคดีไทยเรื่อง นิราศพระแท่นดงรัง ของสามเณรกลั่น ซึ่งเป็นลูกศิษย์และลูกบุญธรรมของสุนทรภู่ ที่ได้พูดถึงชาติตระกูลของตนเอง ในนิราศพระแท่นดงรัง ซึ่งแต่งในคราวที่ติดสอยห้อยตาม สุนทรภู่ที่ออกบวชเป็นพระไป นมัสการ พระแท่นดงรัง ตำบลพระแท่น อำเภอ ท่ามะกา จังหวัด กาญจนบุรี ในนิราศนั้นกล่าวว่า

ถึงวัดหงส์เห็นแต่หงส์เสาธงปัก หงส์สลักก่อนเก่าดูเศร้าหมอง
เหมือนตัวเรา**เผ่าพงศ์**เพียง**หงส์**ทอง ตัวมาต้องเป็น**กา**ระอาอาย
(นิราศพระแท่นดงรัง , หน้า 19)

เมื่อลองวิเคราะห์ถึงเนื้อหาของกลอนบทนี้ จะพบว่า สารหลักที่กวีต้องการสื่อ คือการพูดถึงเรื่องของ **เผ่าพงศ์วงศ์ตระกูล** ซึ่งถือว่า คำว่า เผ่าพงศ์ นั้น มีลักษณะเป็นเหมือนคำหลักของบทกวีนี้และคำที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกันทางด้านของความหมายกับคำ **เผ่าพงศ์** คือ คำว่า **หงส์** ซึ่งมักใช้เปรียบกับผู้ที่มีเผ่าพงศ์วงศ์ตระกูลดี สูงส่ง กับคำว่า **กา** ที่มักมีการเปรียบเทียบกับผู้ที่มาจากเผ่าพงศ์วงศ์ตระกูลต่ำ หรือ คนไม่มีชาติตระกูล ดังนั้น จึงนับได้ว่าทั้งสองคำนี้มีความเกี่ยวข้องกันอย่างลึกซึ้งทางด้านของความหมายเพราะเป็นคำที่ให้ความหมายที่เป็นสัญลักษณ์ของคำว่า **เผ่าพงศ์** ซึ่งเป็นคำหลัก หรือสารหลักของบทกวีบทนี้ และหากพิจารณา โดยเอาลักษณะของกลวิธีการประพันธ์ประเภท engo มาอธิบายก็อาจกล่าวได้ว่า คำว่า **หงส์** และ **กา** น่าจะเข้าข่ายเป็นคำ engo ของคำว่า **เผ่าพงศ์**

เพื่อให้เข้าใจความหมายของกลอนบทนี้ให้ได้ดียิ่งขึ้นจึงต้องเข้าใจภูมิหลังของผู้แต่ง คือ สามเณรกลั่น ซึ่งเดิมนั้นเป็นคนที่เกิดในชาติตระกูลดี คือ บิดาของสามเณรกลั่นเป็นบุตร ของพระยาสุรเสนา (ฉิม) ในรัชกาลที่ 2 บ้านอยู่แถวหน้าวัดเลียบ หรือ วัดราชบูรณะ เนื่องจากบิดาและมารดา สิ้นชีวิตตั้งแต่ยังเป็นทารก พระยาสุรเสนา ซึ่งเป็นปู่ กับ ป้า (ไม่ปรากฏชื่อ) เลี้ยงดูมาจนเติบโต เมื่อพระยา สุรเสนาถึงแก่อนิจกรรม จึงอาศัยอยู่กับ คุณหญิง สุรเสนา ผู้เป็นย่า ภายหลังไม่สามารถอยู่กับย่าได้เนื่องจากเกิดกีดกัน และชิงดีชิงเด่น ในระหว่างเครือญาติ จึงได้มาฝากตัวเป็นลูกศิษย์ และ บุตรบุญธรรมของสุนทรภู่ [17]

จากการศึกษา และการวิเคราะห์ ตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น จะพบว่า มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ในวรรณคดีไทย ที่คล้ายคลึงกับ กลวิธีการประพันธ์ ประเภท engo ของญี่ปุ่น แต่เนื่องจากไม่เคยมีผู้ศึกษาและเปรียบเทียบกันในลักษณะนี้มาก่อนจึงไม่พบว่า มีการตั้งชื่อเฉพาะ ของลักษณะของกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ ในวรรณคดีไทยมาก่อน มีแต่เป็นการวิเคราะห์ความหมาย เช่น กล่าวว่าเป็นการใช้คำที่ให้ภาพพจน์ในลักษณะเป็นอุปลักษณ์ หรือ การเปรียบเทียบโดยนัย ซึ่งลักษณะของการกล่าวเปรียบเทียบโดยนัยนั้น หมายถึง จะไม่มีการใช้คำที่แสดงถึงการเปรียบเทียบอันได้แก่ คำว่า เหมือน , ดั่ง คล้าย , ดุจ เหล่านี้ไว้ในบทกวี แต่ก็สามารถทำให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายของบทกวีได้ว่าหมายถึงอะไร เช่น การกล่าวถึง กา และ หงส์ หมายถึง คนที่มีฐานะต่ำต้อย ชาติตระกูลต่ำ และผู้มีฐานะสูงส่งมีชาติตระกูลดี เป็นต้น

สำหรับกลวิธีการประพันธ์ประเภท engo นี้ เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล ได้ตั้งชื่อว่า **คำสัมพันธ์** พร้อมให้ความหมายเป็นคำอธิบายสั้นๆ ไว้ในหนังสือ **ศึกษาบทละครโน่** ว่า เพื่อให้การใช้คำใดคำหนึ่งในบทกวีนิพนธ์มีความหมายลึกซึ้งและได้ผลมากยิ่งขึ้น ก็จะใช้คำอื่นในบทกวีนิพนธ์นั้นให้มีความสัมพันธ์กับคำๆ นั้น[18] จากคำอธิบายความหมาย และชื่อภาษาไทยที่ใช้เรียกกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ว่า คำสัมพันธ์นั้น ผู้วิจัยเห็นด้วยอย่างยิ่งว่าเป็นชื่อที่เหมาะสม โดยในเบื้องต้นคิดว่า **คำสัมพันธ์ทางความหมาย** น่าจะเป็นชื่อที่เหมาะสมและสามารถ

---

[17] สามเณรกลั่น , **นิราศพระแท่นดงรัง** (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2504) , หน้า 8-9.

18 เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล , **ศึกษาบทละครโน่** , หน้า 39.

ครอบคลุมถึงคุณลักษณะที่สำคัญของกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ได้ กล่าวคือ เป็นการที่กวีเลือกใช้คำต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งทางความหมายกับคำหลัก หรือ คำที่เป็นแนวคิดสำคัญ ในบทกวีเพื่อเน้นให้ความหมายของคำหลักนั้นเด่นชัดขึ้นมา สามารถสื่อหรือถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกของตนออกมาได้อย่างลึกซึ้ง กินใจ แต่เนื่องจากว่า คำสัมพันธ์ทางความหมาย นั้นเป็นชื่อที่ยาวเกินไป อาจยากในการจดจำ ดังนั้นต่อไปในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะขอใช้ชื่อ กลวิธีการประพันธ์ประเภท engo เป็นกลวิธีการประพันธ์ประเภท **คำสัมพันธ์** ตามที่มีผู้เสนอใช้มาก่อน

3. กลวิธีการประพันธ์ประเภท jokotoba

3.1. ลักษณะของกลวิธีการประพันธ์ประเภท jokotoba

โดยส่วนใหญ่ jokotoba เป็นคำหรือวลีที่มีความหมายความเกี่ยวข้องกับเนื้อหาหรือความหมายโดยรวมของบทกวีในลักษณะของการเปรียบเทียบ หรือ เป็นการให้ความหมายของสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ที่มีความสลับซับซ้อนลึกซึ้ง ซึ่งบทกวีต้องการสื่อออกมา แต่ในบางครั้งพบว่า ความหมายของ jokotoba ไม่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันโดยตรงกับความหมายโดยรวมของบทกวี แต่เป็นการแสดงให้เห็นถึงความงามทางภาษาและความสามารถทางการประพันธ์ของกวี ที่สามารถนำคำ หรือ วลีต่างๆ มากล่าวนำคำหรือวลีอันเป็นสารหลักหรือความหมายสำคัญของบทกวีที่กวีต้องการสื่อออกมา ทำให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์และจินตนาการได้อย่างเหมาะสมและลงตัว

จากการศึกษารายงานการวิจัยของ Ikeda Yasuko พบว่า มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้มาตั้งแต่สมัย Yamato - Nara (ค.ศ. 300-794) โดยพบมาตั้งแต่ในหนังสือบทกวีนิพนธ์ Kikikayou เรื่อยมาจนถึงหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ Manyoushuu แต่พอเข้าถึงยุคแห่งกวีทั้งหก (ดูหน้า 16) กลับไม่ค่อยได้รับความนิยมมากนักเพราะเห็นว่าเป็นกลวิธีการประพันธ์แบบเก่าและกลับมาได้รับความนิยมอีกครั้งในยุคแห่งหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ตามราชโองการของจักรพรรดิ เช่น ใน Kokinshuu เป็นต้น ช่วงหลังจากหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ Kokinshuu พบว่า มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ร่วมกับกลวิธีการ

ประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียง โดยจะมีการใช้คำหรือวลีที่ออกเสียง เหมือนกันมากล่าวนำคำหรือวลีเสียงเดียวกันและใช้ความหมายของคำทำให้เกิดความคิดเชื่อมโยงถึงกันระหว่างส่วนที่เป็น jokotoba และส่วนที่ถูกกล่าวนำ ซึ่งพบว่ามีการใช้มากที่สุดใน Shinkokinshuu [19]

โดยปกติ jokotoba จะมีขนาดความยาวตั้งแต่ 7 พยางค์ขึ้นไป ซึ่งมักวางเอาไว้ในวรรคต้นเรื่อยมาจนถึงวรรคที่สองและวรรคที่ สาม ของบทกวี แต่ก็มีบางครั้งที่พบว่าวาง jokotoba เอาไว้ตรงกลางบทกวีด้วยเหมือนกัน แต่ไม่ว่าจะวางไว้ ณ ที่ตำแหน่งใดในบทกวีก็มิได้ทำให้บทบาทและหน้าที่ของ jokotoba เปลี่ยนไป jokotoba จะไม่มีการกำหนดเอาไว้แน่นอนว่าคำหรือวลีใดจะนำมากล่าวนำคำหรือวลีใด และสิ่งนี้เป็นข้อแตกต่างที่สำคัญระหว่างกลวิธีการประพันธ์ประเภท jokotoba กับ กลวิธีการประพันธ์ประเภท makurakotoba ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป

ตัวอย่าง การใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท jokotoba

jokotoba คำที่ถูกกล่าวนำ หรือ คำรองรับjokotoba

あしべより満ちくるしほのいやましに君に心を思ひますかな

(Shougakukan, Ise monogatari, p.163)

jokotoba คำที่ถูกกล่าวนำ

Ashibe yori michikuru shio no **iyamashi ni** kimi ni kokoro o omoimasu kana

---

19 Ikeda Yasuko, **Kotenwakaronshuu** (Tokyo : Kasamashoin,1984), p. 149.

คำแปล

jokotoba คำที่ถูกกล่าวนำ

ดั่งน้ำขึ้นริมฝั่งที่มีต้นอ้อ มิรั้งรอถดถอย**ค่อยค่อยเพิ่ม**

ดั่งตัวข้ารักเจ้าจริงยิ่งกว่าเดิม มีแต่เพิ่มขึ้นมากมายคล้ายนที

ในบทกวีตัวอย่างที่ยกมาส่วนที่เป็น jokotoba มีความยาว 2 วรรคหรือ 12 พยางค์ โดยส่วนที่เป็น jokotoba คือ ***Ashibe yori michikuru shio no*** หมายถึง **น้ำขึ้นมาจรดริมฝั่งแม่น้ำ หรือทะเล ที่มีพงอ้อขึ้นอยู่** กวีได้นำ jokotoba ใน สอง วรรคข้างต้นนี้มากล่าวนำคำว่า **iyamashi ni** ซึ่งมีความหมายว่า **เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ** และคำนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของสารหรือใจความสำคัญของบทกวี โดยความหมายที่แท้จริงของบทกวีบทนี้คือ ข้อความตั้งแต่

iyamashi ni kimi ni kokoro o omoimasu kana หมายถึง **ข้านั้นรักเจ้าเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ อย่างไม่มีวันลดหรือ ถดถอย**

จากบทกวีตัวอย่างส่วนที่เป็น jokotoba นั้นจะเป็นการนำภาพพจน์ของธรรมชาติคือ การเพิ่มขึ้นมาเรื่อยๆ ของน้ำเวลาน้ำขึ้นมากล่าวเปรียบเทียบกับความรักที่กวีมีต่อหญิงคนรักว่าเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เหมือนเวลาน้ำขึ้นจรดริมฝั่งที่มีต้นอ้อขึ้นอยู่ บทกวีนี้คัดมาจาก Ise monogatari ตอนที่ 33 เป็นบทที่ชายหนุ่มแต่งให้กับหญิงสาวคนรัก เพราะในเนื้อเรื่องระบุว่า หญิงสาวหวาดระแวงด้วยเกรงว่าชายหนุ่มจะไม่กลับมาหาตนอีกชายหนุ่มจึงแต่งบทกวีนี้ขึ้นมาเพื่อเป็นการยืนยันในความรักของตนที่มีต่อหญิงสาว

แม้บทกวีต้นฉบับจะไม่มีคำที่แสดงถึงการเปรียบเทียบคือ คำว่า ดั่ง หรือ คล้าย ก็ตามแต่ผู้วิจัยคิดว่าการใส่คำแสดงการเปรียบเทียบเหล่านี้ลงไปในบทแปลจะทำให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจเนื้อหาและความหมายของบทกวี ในการถอดความเป็นภาษาญี่ปุ่นปัจจุบันก็เช่นเดียวกันพบว่า นักวิชาการส่วนใหญ่ก็มักจะนิยมใส่คำแสดงการเปรียบเทียบลงเพื่อแสดงให้เห็นว่า สารของกวีบทนี้ถูกยกนำมาเปรียบเทียบกับส่วนที่เป็น jokotoba

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่าง jokotoba กับคำที่ถูกกล่าวนำหรือส่วนที่เป็นสารของบทกวี จะมีความเกี่ยวข้องกันในด้านต่างๆ ดังนี้คือ

1. เกี่ยวข้องกันในด้านของเสียง
2. เกี่ยวข้องกันในด้านความหมาย
3. เกี่ยวข้องกันทั้งทางด้านของเสียงและความหมาย

3.2. ประเภทของ jokotoba

jokotoba ออกได้เป็น 3 ประเภท โดยแบ่งตามความสัมพันธ์ระหว่าง jokotoba กับคำที่ถูกกล่าวนำ ดังนี้ คือ

3.2.1. 縁語式序詞 (Engo shiki jokotoba) jokotoba ที่มีรูปแบบของคำ สัมพันธ์

3.2.2. 同音（類似音）反復式序詞 (Douon (ruijion) hanpuku shiki jokotoba) jokotoba ที่มีรูปแบบของการซ้ำเสียงเดียวกัน หรือ เสียงที่คล้ายกัน

3.2.3 掛詞式序詞 (Kakekotoba shiki jokotoba) jokotoba ที่มีรูปแบบของคำพ้องเสียง

3.2.1. 縁語式序詞 (Engo shiki jokotoba) เป็น jokotoba ที่มีรูปแบบของคำ สัมพันธ์ เป็น jokotoba ประเภทที่ให้ความหมายเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับความหมายโดยรวมของบทกวี โดยส่วนใหญ่คำที่นำมากล่าวนำและคำที่ถูกกล่าวนำจะเป็นคำที่มีความสัมพันธ์ทางด้านความหมายอย่างลึกซึ้งหรือเรียกได้ว่าเป็นคำ engo หรือ คำสัมพันธ์ของกันและกันมีการนำความเกี่ยวข้องทางด้านความหมายนั้น มาช่วยในการสื่อหรือแสดงสารของบทกวีมีหลายๆทฤษฎีกล่าวว่า ลักษณะของ jokotoba ประเภทนี้ จะให้ความหมายในลักษณะของการเปรียบเทียบหรือ 比喩式序詞 (hiyu shiki jokotoba) หรือในบางครั้งเรียกว่า jokotoba แบบ 有心 (ushin) เพราะลักษณะเด่นของ jokotoba ประเภทนี้จะเป็นการให้ความหมายในลักษณะ ของการพรรณนาเปรียบเทียบหรืออุปมาอุปไมยโดยการนำสิ่งหนึ่งมาเปรียบเทียบกับสิ่งหนึ่ง อาจเป็นสิ่งที่มีลักษณะคล้ายหรือใกล้เคียงกันหรือเป็นการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับสิ่งที่ผู้คนเคยรู้จักคุ้นเคยกันมาแล้วมาโดยสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบหรือ jokotoba นั้น จะก่อให้เกิดการเชื่อมโยงทางความคิดและจินตนาการของผู้อ่านทำให้นึกเห็นภาพและเข้าใจถึงสิ่งที่กวีต้องการนำเสนออย่างชัดเจน โดยส่วนใหญ่จะมีการนำเอา

ปรากฏการณ์ธรรมชาติหรือสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวกวีมากล่าวนำสารที่กวีต้องการสื่อ ลักษณะทางธรรมชาติที่มักจะถูกนำมาเป็น jokotoba ได้แก่ คลื่น แม่น้ำ เมฆ หมอก หิมะ พระจันทร์ น้ำค้าง เป็นต้น

รายงานการวิจัยเรื่อง 万葉集序詞の研究 (Manyou jokotoba no kenkyu) ของ Ueta Setsuo ระบุว่า ลักษณะของ jokotoba ประเภทนี้เป็นที่นิยมใช้กันมากในหนังสือวรรณคดีที่มีชื่อเสียงซึ่งแต่งขึ้นต่างยุคสมัยกันและจากการเก็บสถิติเปรียบเทียบการใช้ jokotoba ประเภทต่างๆ ในหนังสือวรรณคดีที่มีชื่อเสียง ได้แก่ Kikikayou , Manyoushuu , Kokinshuu และ Shinkokinshuu พบว่า กวีมีการใช้ jokotoba ในลักษณะของการเปรียบเทียบมากที่สุดเมื่อคิดเป็นเปอร์เซ็นต์เปรียบเทียบกับ jokotoba ประเภทอื่นๆ โดย Kikikayou นั้นมีการใช้มากถึง 62 % Manyoushuu 66 % Kokinshuu 64 % และ Shinkokinshuu 56 % [20] ต่อไปจะขอยกตัวอย่างลักษณะการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ ใน Ise monogatari ตอนที่ 1

jokotoba คำที่ถูกกล่าวนำ

みちのくのしのぶもちずりたれゆえに**乱れ**そめにしわれならなくに

(Shougakukan , Ise monogatari , p. 133)

jokotoba คำที่ถูกกล่าวนำ

Michinoku no shinobu mojizuri tare yueni **midare** somenishi ware naranakuni

20 Ueta Setsuo, **Manyoujokotoba no kenkyu** (Tokyo : Iwamuraden, 1983) , p. 275.

คำแปล

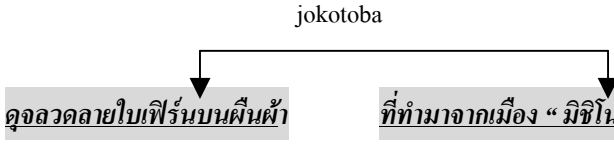

ข้า**ว้าวุ่นสับสน**จิตคิดเคียงคู่ เพราะโฉมตรูเจ้าปั่นใจคล้ายลายเฟิร์น

คำถูกกล่าวนำ

ในกวีบทนี้ ส่วนที่เป็น jokotoba คือ ***Michinoku no shinobu mojizuri*** หมายถึง **ผ้าที่ย้อมและทอเป็นลวดลายใบเฟิร์น ทำมาจากเมือง** Michinoku (เป็นเมืองที่มีชื่อเสียงในการผลิตผ้าชนิดนี้) โดยนำมากล่าวนำ คำว่า **midare** หมายถึง **ว้าวุ่น ยุ่งเหยิง และ สับสน**

ในคำแปลภาษาไทยส่วนที่เป็น jokotoba ได้แก่ข้อความในวรรคที่ 1 และ 2

ดุจลวดลายใบเฟิร์นบนผืนผ้า ที่ทำมาจากเมือง “ มิชิโนะกุ ”

และส่วนที่เป็นคำที่ถูกกล่าวนำคือ ข้อความในวรรคที่ 3 คือ **ว้าวุ่นสับสน**

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นว่า กวีได้มีการนำเภาพพจน์ของลวดลายผ้าที่มีลักษณะยุ่งเหยิง สับสน และชื่อของแหล่งที่มีชื่อเสียงในการทำผ้าชนิดนี้คือ เมือง Michinoku มาใช้กล่าวนำคำว่า **ว้าวุ่น สับสน** เพื่อเป็นการเปรียบเทียบให้ความหมายบทกวีเด่นชัดขึ้นมา หากจะดูความหมายที่แท้จริงของบทกวีนั้นจะอยู่แค่ข้อความที่ว่า tare yueni **midare** somenishi ware naranakuni หมายถึง **การที่จิตใจข้าวุ่นวายสับสนเช่นนี้ มิได้เป็นเพราะใครแต่เป็นเพราะเจ้าคนเดียวที่ทำให้จิตใจของข้าเป็นแบบนี้**

เมื่อเราพิจารณาเฉพาะความหมายของบทกวีจะเห็นว่า ถึงแม้จะมีความหมายที่ค่อนข้างชัดเจนว่ากวีต้องการสื่อหรือแสดงออกอย่างไร แต่หากลองรวมความหมายของส่วนที่เป็น jokotoba เข้าไปด้วยก็ยิ่งจะช่วยทำให้ความหมายของบทกวีบทนี้เด่นชัดขึ้นมา สามารถที่จะจินตนาการออกได้ว่าสภาพจิตใจที่ว้าวุ่นและ สับสนของชายหนุ่มที่แอบรักหญิงสาวนั้นมีสภาพเป็นเช่นไร ยิ่งถ้าได้เข้าใจถึงที่มาและเหตุผลในการแต่งบทกวีก็ยิ่งจะทำให้สารของบทกวีบทนี้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งเนื้อเรื่องประกอบบทกวีในตอนนี้กล่าวถึงชายหนุ่มที่แอบเห็นและตกหลุม

รักหญิงสาวและบทกวีนี้ก็เป็นบทที่บรรยายสภาพจิตใจ ที่ยุ่งเหยิง วุ่นวาย สับสนอันเกิดจากความรักเป็นเหตุนั่นเอง เป็นที่น่าสังเกตว่า เหตุใดกวีถึงใช้ลวดลายผ้ามาใช้ในการบรรยายสภาพจิตใจและอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร ทั้งนี้ก็เป็นเพราะเสื้อผ้าที่ชายหนุ่มสวมใส่นั้นมีลวดลายใบเฟิร์น ซึ่งเนื้อหาโดยละเอียดจะได้อธิบายในบทต่อไป (ดูหน้า 92)

3.2.2. 同音（類似音）反復式序詞 (Douon (ruijion) hanpuku shiki jokotoba) เป็น jokotoba ที่มีรูปแบบของการซ้ำเสียงเดียวกัน หรือ เสียงที่คล้ายกัน โดยส่วนที่เป็น jokotoba และส่วนที่สารของบทกวีหรือเรียกว่าเป็นส่วนที่แสดงออกซึ่งอารมณ์และความรู้สึกจะเชื่อมต่อกันด้วยการซ้ำเสียงที่เหมือนกัน หรือ คล้ายกัน จากการศึกษาพบว่ามีการใช้ jokotoba ประเภทนี้ในหนังสือบทกวีนิพนธ์ Kikikayou และพบว่ามีการใช้กันมากในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ Manyoushuu

จากรายงานการวิจัยของ Ueta Setsuo ที่มีการเก็บสถิติเปรียบเทียบเปอร์เซ็นต์การใช้ jokotoba ประเภทต่างๆ ในหนังสือวรรณคดี 4 เรื่อง ระบุว่า มีจำนวนร้อยละของการใช้ jokotoba ประเภทนี้เป็นที่สองรองจาก jokotoba ประเภทแรก โดยระบุว่า บทกวีใน Kikikayou นั้นมีการใช้มากถึง 38 % Manyoushuu 19 % Kokinshuu 21 % และ Shinkokinshuu 10% [21]

จากการศึกษารายงานการวิจัยเรื่อง 称詞．枕詞．序詞 (Shoukotoba. makurakotoba.jokotoba no kenkyu) ของ Kaneko Takeo กล่าวว่า jokotoba ประเภทนี้ไม่ค่อยเป็นที่ใช้นิยมมากนัก เนื่องจากว่าเป็นสิ่งที่กวีนึกขึ้นมาในทันทีทันใดและนำมาใช้ได้อย่างง่ายๆ ในตอนนั้น ดังนั้นกวีอาจคิดว่าเป็นการใช้ถ้อยคำที่ไม่ค่อยมีคุณค่าความงามทางวรรณศิลป์มากนัก จึงมักพบว่ากวีมีแนวโน้มจะเลือกใช้ jokotoba ประเภทนี้คู่กับ jokotoba ประเภทแรกที่ให้ความหมายในเชิงการเปรียบเทียบ [22]

---

[21] Ibid., p. 275.

[22] Kaneko Takeo, **Shoukotoba.Makurakotoba.Jokotoba** , 2nd ed. (Tokyo : Kouronsha, 1978) , p. 246.

ตัวอย่าง jokotoba ประเภทที่มีรูปแบบการซ้ำเสียงเหมือนกัน หรือ คล้ายกัน

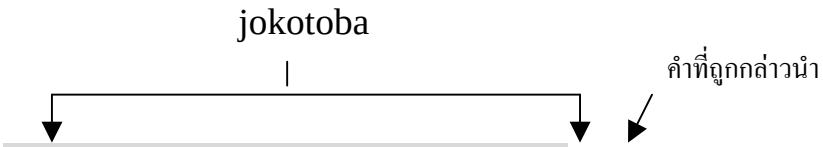

(Shougakukan, Ise monogatari, p. 229)

jokotoba คำที่ถูกกล่าวนำ

Namima yori miyuru kojima no hamabisashi **hisashiku** narinu kimi ni aimide

คำแปล

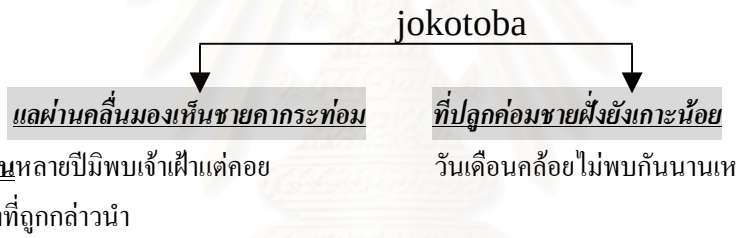

จากบทกวีตัวอย่าง ส่วนที่เป็น jokotoba คือ ข้อความใน 3 วรรคแรก ***Namima yori miyuru kojima no hamabisashi*** หมายถึง **มองผ่านเกลียวคลื่นเห็นหลังคากระท่อม ที่ปลูกอยู่บนเกาะเล็กๆ** โดยนำมากล่าวนำคำว่า **hisashiku** หมายถึง **นาน หรือ ผ่านมาเป็นระยะเวลานาน** บทกวีบทนี้เป็นการซ้ำเสียงที่คล้ายกันของ jokotoba คือ 浜庇 (hama**bisashi**) หมายถึง **หลังคากระท่อมที่ปลูกอยู่บนชายฝั่ง** กับคำว่า 久しく (**hisashi**ku) หมายถึง **นาน**

โดยสารที่แท้จริงที่กวีต้องการนำเสนอคือ **hisashiku** narinu kimi ni aimide หมายถึง **นานโขแล้วที่ข้าไม่ได้พบกับเจ้า** จากความหมายของสารบทกวีจะเห็นว่าส่วนที่เป็น jokotoba มิได้มีความหมายสัมพันธ์กันโดยตรงกับความหมายโดยรวมของบทกวีเลย เพียงแต่เป็นการยกขึ้นมาเพื่อกล่าวนำเสียงที่คล้ายกันกับคำที่มีความหมายว่า **นาน** หรือ hisashiku

อันเป็นสารหลักหรือความหมายสำคัญที่กวีต้องการสื่อออกมานั่นเอง ซึ่งการซ้ำเสียงที่คล้ายกันนี้เอง มีหลายๆ ทฤษฎีระบุว่า เป็นการเพี้ยนเสียงมาอีกที ดังจะได้อธิบายต่อไป

สำหรับในบทแปลนั้นผู้วิจัยจะแปลส่วนที่เป็น jokotoba อยู่ในวรรคแรกเรื่อยมาจนถึงวรรคที่สอง ส่วนคำที่ถูกกล่าวนำนั้นจะอยู่ในวรรคที่ 3

เกี่ยวกับความหมายของ jokotoba hamabisashi พบว่า มีหลายทฤษฎีที่ให้ความเห็นว่าบทกวีที่อยู่ใน Ise monogatari ตอนที่ 116 นี้ อาจมีการคัดลอกผิดไปจากต้นฉบับของบทกวีในสมัยเก่า โดยมีการระบุว่า ส่วนที่เป็น jokotoba มีการเพี้ยนเสียงมาจากคำว่า 浜久木 (hamahisagi) หมายถึง **ต้น Hisagi ซึ่งเป็นต้นไม้ชนิดหนึ่งที่มักจะขึ้นอยู่ตามริมชายฝั่งทะเล** [23] และบ้างก็กล่าวว่า **เป็นชื่อต้นไม้ผลัดใบขนาดสูงชนิดหนึ่งชอบขึ้นตามริมฝั่งแม่น้ำและชายทุ่ง** [24]

บทกวีตัวอย่างที่ยกมานี้ หากพิจารณาเฉพาะความหมายของบทกวีอาจไม่เห็นชัดเจนถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ส่วนที่เป็น jokotoba กับส่วนที่ถูกกล่าวนำแต่หากได้ทราบความเป็นมาของเรื่องราวและเหตุผลในการแต่งบทกวีก็จะพบว่า ส่วนที่เป็น jokotoba ทำให้เกิดภาพพจน์ที่เชื่อมโยงกันทางความหมายกับส่วนที่เป็นสารของบทกวี บทกวีบทนี้คัดมาจาก Ise monogatari ตอนที่ 116 ซึ่งกล่าวถึงชายหนุ่มผู้หนึ่งได้เดินทางอย่างไม่มีจุดหมายไปถึง เมือง 欧州 (Oushuu) (เป็นชื่อเมืองเก่าปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัด Fukushima) และได้หวนคิดถึงหญิงคนรักที่รออยู่ที่เมืองหลวง จึงได้แต่งบทกวีบทนี้ขึ้นมาสะท้อนอารมณ์และความรู้สึกของการคิดถึงหญิงคนรักที่อยู่ห่างไกลและนึกสะท้อนใจขึ้นมาว่านานเหลือเกินแล้วที่ทั้งสองมิได้พบกัน ตั้งแต่ที่กวีได้การเดินทาง รอนแรมจากมา การกล่าวถึงสิ่งที่อยู่ไกลตัว คือ การมองเห็นชายคากระท่อมที่ปลูกอยู่บนเกาะน้อยอย่างลิบๆ นั้นให้ภาพพจน์ของสิ่งที่อยู่ห่างไกลยาว

---

[23] Mitsuki Norihiko, **Ise monogatari : seishaku** (Tokyo: Chudoukan,1998), p. 250.

[24] Nakano Kouichi and Haruta Hiroyuki, **Ise monogatari zenshaku** (Tokyo: Musashino, 2000), p.230.

ไกล ยาวนานและเป็นสิ่งที่มิอาจสัมผัสได้โดยง่าย ซึ่งกวีได้หยิบเอาภาพพจน์ของสิ่งนี้มากล่าวนำเพื่อช่วยขยายความหมายของสารที่ต้องการนำเสนอว่า นานเหลือเกินแล้วที่ไม่ได้พบเจอกับหญิงคนรัก เพราะว่าหญิงคนรักนั้นอยู่ในที่ที่ห่างไกลมาก ดังนั้นจึงไม่อาจกล่าวได้เลยทีเดียวว่า ในบทกวีบทนี้ความหมายของส่วนที่เป็นคำกล่าวนำ หรือ jokotoba ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกันเลยกับความหมายโดยรวมของบทกวี

3.2.3. 掛詞式序詞 (Kakekotoba shiki jokotoba) เป็น jokotoba ที่มีรูปแบบของคำพ้องเสียง ลักษณะของ jokotoba ประเภทนี้เป็นการใช้คำเพียงคำเดียวแต่มีเสียงไปพ้องกับคำหรือวลีที่ถูกกล่าวนำ ซึ่งเป็นคำที่แสดงสารสำคัญของบทกวีบทนี้ อาจกล่าวได้ว่า ส่วนที่เป็น jokotoba และส่วนที่ถูกกล่าวนำจะถูกเชื่อมต่อด้วยคำเพียงคำเดียวแต่สามารถสื่อความหมายได้สองความหมายในลักษณะเป็นคำ พ้องเสียง ดังที่ได้อธิบายมาแล้วในข้างต้น

jokotoba ประเภทนี้มักไม่ค่อยจะได้รับความนิยมมากนักในบรรดา jokotoba ทั้งสามประเภท และจากรายงานการวิจัยของ Ueta Setsuko กล่าวว่า ไม่พบว่ามีการใช้ jokotoba ประเภทนี้ในบทกวีนิพนธ์ Kikiyou ถึงแม้ใน Manyoushuu และ Kokinshuu เองก็ไม่เป็นที่นิยมมากนักโดยมีการใช้เพียงร้อยละ 15 % เท่านั้น แต่ในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ Shinkokinshuu นั้นกลับพบว่ามีการใช้มากถึง 34 % นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ในวรรณคดีประเภทร้อยแก้ว โดยเฉพาะในหนังสือวรรณคดีชื่อ 風土記 (Fudoki) [* 25]

---

[*] Fudoki เป็นวรรณคดีประเภท ภูมิศาสตร์แต่งขึ้นในสมัย Yamato-Nara รวบรวมขึ้นในปี ค.ศ. 713 โดยผู้ครองแค้วนต่างๆ ตามรับสั่งขององค์จักรพรรดิ เนื้อหาเป็นเรื่องเกี่ยวกับความเป็นมา ที่มาของชื่อแค้วน ลักษณะทางภูมิประเทศ ผลผลิต ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ปัจจุบันสูญหายไปเกือบหมดเหลือฉบับที่สมบูรณ์เพียงฉบับเดียวคือ 出雲風土記 (Izumofudoki)

[25] Ueta Setsuo, **Manyou jokotoba no kenkyu** : p. 275, 294.

Kaneko Takeo กล่าวว่า การที่ jokotoba ประเภทที่มีรูปแบบเป็นลักษณะของการพ้องเสียงนี้ ไม่ค่อยจะนิยมใช้กันมากนัก เนื่องจากเหตุผลที่คล้ายกันกับ jokotoba ประเภทที่ 2 คือ เป็นการนึกขึ้นได้และนำมาใช้อย่างง่ายๆ ของกวี จึงอาจมีผลทำให้บทกวีบทนั้น ดูไม่ค่อยจะมีคุณค่าความงามทางวรรณศิลป์ [26] ส่วนใหญ่ jokotoba ประเภทนี้ มักจะเป็นการนำชื่อของสถานที่ต่างๆ ที่มีการออกเสียงไปพ้องกับคำที่กวีต้องการจะนำเสนอ มาเป็น jokotoba โดยสารที่แท้จริงของบทกวีนั้นจะอยู่ที่อีกความหมายหนึ่งของคำพ้องเสียงนั้นๆ หรือ ในบางครั้งอาจเป็นการนำคำอื่นๆ ที่มิได้เป็นชื่อสถานที่แต่มีเสียงพ้องกับชื่อสถานที่ซึ่งกวีต้องการนำเสนอ กวีก็จะใช้คำพ้องเสียงคำนั้นมากล่าวนำชื่อของสถานที่ที่ต้องการจะระบุ โดยคำซึ่งทำหน้าที่เป็นคำเชื่อมต่อระหว่างส่วนที่เป็น jokotoba และ ส่วนที่เป็นสารหลักของบทกวีนั้นไม่จำเป็นที่จะต้องมีเสียงทุกเสียงพ้องกันไปหมด ดังตัวอย่างที่จะได้อธิบายต่อไป

jokotoba ประเภทนี้มักจะมีการใช้ร่วมกับกลวิธีการประพันธ์ประเภท คำสัมพันธ์ และมีการใช้มากในบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความรัก โดยจะใช้ความหมายของส่วนที่เป็น jokotobaในอีกความหมายหนึ่งมาสื่อหรือแสดงออกถึงสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์เกี่ยวข้องกับความรักซึ่งพบว่ามักมีการใช้ในลักษณะเช่นนี้มากในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ Shinkokinshuu

ตัวอย่าง บทกวีที่ใช้ jokotoba แบบที่มีรูปแบบของคำพ้องเสียง

jokotoba — คำที่ถูกกล่าวนำ

*風吹けば沖つしら浪たつた*山夜半にや君がひとりこゆらむ

jokotoba — คำที่ถูกกล่าวนำ

***Kaze fukeba okitsu shiranami tatsuta*yama yowa ni ya kimi ga hitori koyurann**

---

[26] kaneko Takeo, **Shoukotoba.Makurakotoba.Jokotoba no kenkyu** , 2 : p. 249.

คำแปล

jokotoba คำที่ถูกกล่าวนำ

<u>ลื่นก่อเกลียวเมื่อลมโชยโบยพัดพา</u> **“<u>เขาทะท์ชุตะ</u>”** นามเดียวก่อเกลียวคลื่นป่านฉะนี้เดินดง

เดียวเปลี่ยวค่ำคืน คงกล้ำกลืนยากเข็ญลำเค็ญเอย

บทกวีบทนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ jokotoba ประเภทที่เชื่อมต่อส่วน jokotoba และส่วนที่ถูกกล่าวนำด้วยคำพ้องเสียง โดยคำว่า **<u>tatsu</u>** ที่เป็นส่วนหนึ่งของ jokotoba คือ ***<u>Kaze fukeba okitsu shiranami tatsu</u>*** หมายถึง **เมื่อลมพัดมาคลื่นสีขาวได้ก่อเกลียวขึ้น ณ ที่ซึ่งห่างไกลจากชายฝั่งของแม่น้ำ ทะเลสาบ หรือ ทะเล** โดยกวีนำคำ tatsu จาก nami **<u>tatsu</u>** ซึ่งหมายถึง **คลื่นก่อตัวขึ้นมา** มากล่าวนำคำว่า **<u>Tatsu</u>**tayama ที่เป็นชื่อสถานที่หมายถึง **ภูเขาชื่อ Tatsuta** และชื่อภูเขานี้เองเป็นส่วนหนึ่งของความหมายสำคัญที่กวีต้องการนำเสนอ

ในบทแปลส่วนที่เป็น jokotoba อยู่ในวรรคแรกของบทคือ

<u>คลื่นก่อเกลียวเมื่อลมโชยโบยพัดพา</u>

และส่วนที่ถูกกล่าวนำ คือ ***<u>เขาทะท์ชุตะ</u>*** จะอยู่ในวรรคที่ สอง

เมื่อพิจารณาถึงสารที่แท้จริงของบทกวีบทนี้จะอยู่ที่ข้อความ **<u>tatsutayama</u> yowa ni ya kimi ga hitori koyurann** หมายถึง **ป่านนี้ท่านคงจะกำลังเดินข้ามเขา Tatsuta ในยามดึกคนเดียวกระมัง** จากความหมายของส่วนที่สารของบทกวีนี้อาจจะทำให้ไม่สามารถเข้าใจความหมายได้อย่างลึกซึ่งมากนัก จำเป็นต้องทราบถึงที่มาและเหตุผลในการแต่งบทกวีบทนี้ประกอบด้วย บทกวีบทนี้คัดมาจาก Ise monogatari ตอนที่ 23 เป็นบทกวีอยู่ในเนื้อเรื่องตอนกล่าวถึงภรรยาของชายผู้หนึ่งว่า นางได้ขับบทกวีบทนี้ด้วยความเป็นห่วงสามีที่ต้องเดินทางข้ามภูเขา Tatsuta ในยามค่ำคืนคนเดียวว่าคงจะยากลำบากยิ่งนัก สารที่กวีต้องการนำเสนอมีเพียงการพูดถึง ความยากลำบากของสามีที่ต้องเดินทางข้ามเขาชื่อ Tatsutaคนเดียวในยามค่ำคืน ซึ่งจะเห็นว่า ไม่มีส่วนใดเกี่ยวข้องกับคลื่นทะเลที่ก่อตัวอยู่ ณ ที่ห่างไกลจากชายฝั่งหรือกลางทะลลึกเลย

ดังที่กล่าวมาแล้ว เมื่อมองจากความหมายโดยรวมของบทกวีจะเห็นว่า ส่วนที่เป็น jokotoba นั้นไม่มีความหมายเกี่ยวข้องกับความหมายหลักหรือสารของบทกวีบทนี้เลยเป็น

แต่เพียงการนำเสียงที่พ้องกันคือ Tatsu มาใช้เป็น jokotobaba เพื่อเชื่อมต่อกับสารของบทกวีเท่านั้น ดังนั้นจึงมักจะเรียก jokotoba ประเภทนี้ว่า เป็นแบบ 無心 (mushin) หรือ ประเภทไม่มีความสัมพันธ์ทางด้านความหมายกับความหมายโดยรวมของบทกวี แต่ถึงแม้จะมีการระบุว่า jokotoba ประเภทนี้เป็นแบบ mushin ก็ตาม หากจะพิจารณาและวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่าง jokotoba กับข้อความที่เป็นสารของบทกวีอาจพบว่ามีการนำภาพพจน์ของส่วนที่เป็น jokotoba มาช่วยในการขยายความหมายของบทกวี ดังจะได้อธิบายในบทต่อไป (ดูหน้า 173)

จากการศึกษา กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ทั้ง 3 ประเภท พบว่า มีกลวิธีการประพันธ์ของไทย ที่คล้ายคลึงกันกับ jokotoba ประเภทแรกคือ ประเภทที่มีรูปแบบของคำ สัมพันธ์ ที่ให้ความหมายของส่วน jokotoba เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันโดยตรงกับความหมายโดยรวมของบทกวีในลักษณะของการเปรียบเทียบ ส่วนใหญ่กลวิธีการประพันธ์ที่มีลักษณะที่คล้ายกันนี้ของไทยนั้น จะเป็นการใช้โวหารเพื่อให้เกิดภาพพจน์คือ อุปมาโวหาร โดยจะขอยกตัวอย่างการใช้โวหารในลักษณะนี้ในวรรณคดีไทยเรื่อง ลิลิตพระลอ ที่มีการนำลักษณะของดวงจันทร์ที่อยู่บนท้องฟ้ามากล่าวเปรียบเทียบกับความงดงามของใบหน้าพระลอ ซึ่งโคลงบทนี้ ชวน เพชรแก้ว ได้ให้คำอธิบายเอาไว้ในหนังสือชื่อ **การศึกษาวรรณคดีไทย** โดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับภาพพจน์ได้อธิบายความหมายของภาพพจน์ว่า หมายถึง สำนวนโวหาร ที่ผู้ประพันธ์ใช้ในการสร้างภาพขึ้นในจิตของผู้อ่านให้กระจ่างชัดตรงกับภาพในใจของผู้เขียน โดยภาพพจน์เป็นสิ่งที่ทำให้มโนภาพเด่นชัดขึ้นจนผู้อ่าน ผู้ฟังแลเห็นและเข้าใจ ช่วยให้ความคิดความรู้สึกของผู้เขียนเข้ามาสู่ความคิดความรู้สึกของผู้อ่าน และเป็นลักษณะของภาพพจน์แบบ อุปมา (simile) [27]

<u>ตัวอย่าง</u> บทกวีของไทยที่ใช้ลักษณะกลวิธีการประพันธ์ในลักษณะอุปมาโวหาร

<u>เดือนจรัสโพยมแจ่มฟ้า</u> ผิบ่ได้เห็นหน้า
ลอราชไชร้ดูเดือน ดุจแล

(ลิลิตพระลอ , หน้า 6)

---

[27] ชวน เพชรแก้ว , **<u>การศึกษาวรรณคดีไทย</u>** (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ อักษรสัมพันธ์, 2520) , หน้า 27-28 .

นางนวลแนบนางนวลนอน	เหมือนพี่แนบนวลสมรจินตะหรา
จากพรากจับจากจำนรรจา	เหมือนจากนางสะการะวาตี
แขกเต้าจับเต่าร้างร้อง	เหมือนร้างน้องมาหยารัศมี
นกแก้วจับแก้วพาที	เหมือนแก้วพี่ทั้งสามสั่งความมา

(อิเหนา, หน้า 316)

ลักษณะของ อุปมาโวหาร ในที่นี้จะเป็นการนำสิ่งที่ผู้คนรู้จักและคุ้นเคยกันมาแล้วอย่างดี คือ ดวงจันทร์มาเปรียบเทียบกับหน้าของพระลอเพื่อเชื่อมโยงความคิดของผู้อ่านให้เห็นภาพใบหน้าของพระลอได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งสารที่แท้จริงของบทกวีนั้นจะอยู่ที่การชื่นชมความงามใบหน้าของพระลอไม่ได้มีส่วนใดที่ต้องการพูดถึงดวงจันทร์ที่ล่องลอยอยู่บนฟ้าเลย จึงอาจกล่าวได้ว่า ลักษณะการใช้กลวิธีการประพันธ์เช่นนี้ของไทยคล้ายกับ jokotoba ประเภทแรกของญี่ปุ่น ส่วนกลอนสองบทหลังที่ยกมานี้นอกจากจะได้รับการยกย่องว่ามีการเล่นคำโดยซ้ำคำ และ ซ้ำเสียงเพื่อให้เกิดสุนทรีย์ทางภาษาที่ยอดเยี่ยมแล้วยัง แสดงให้เห็นความสามารถของกวีคือ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยที่สามารถนำภาพพจน์ของนกในลักษณะอาการต่างๆ กล่าวคือ การนอน การจับต้นไม้ การส่งเสียงร้องคุยกันของ นกนางนวล นกจากพราก* นกแขกเต้าและนกแก้ว มากล่าวนำเพื่อเป็นการมาเปรียบเทียบกับอารมณ์ความรู้สึกของกวีในยามที่ต้องพลัดพรากจากนางอันเป็นที่รักมาทำให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการและความคิดเชื่อมโยงไปถึงลักษณะของสิ่งที่นำมาเปรียบได้อย่างเหมาะสม กลอนสองบทนี้คัดมาจากเรื่อง อิเหนา ในพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยรัชกาลที่ 2 และอยู่ในฉากตอนที่ระเด่นมนตรี หรือ อิเหนา ได้จากมเหสีทั้งสามไปช่วยเจ้ากรุงดาหาพ่อของบุษบารบกับท้าวกะหมังกุหนิง ซึ่งอิเหนานั้นไม่อยากไปเพราะห่วงและอาลัยอาวรณ์มเหสีทั้งสามคือ นางจินตระหรา นางสะการะวะตี และ นางมาหยารัศมี

---

*นกจากพราก เป็นนกชนิดหนึ่งในตระกูลนกเป็ดน้ำทางวรรณคดีว่า มักพรากและครวญถึงกันในเวลากลางคืน (มานิต มานิตเจริญ, **พจนานุกรมไทย** , พิมพ์ครั้งที่ 17 (กรุงเทพฯ : รวมสาส์น , 2543) , หน้า 257.)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลักษณะการใช้กลวิธีการประพันธ์เช่นนี้ในวรรณคดีไทยคล้ายกับ กลวิธีการประพันธ์ประเภท jokotoba ประเภทแรก แต่จากการศึกษาถึงกลวิธีการประพันธ์ของไทยพบว่า ไม่มีผู้ศึกษาวรรณคดีไทยหรือนักวิชาการท่านใดกล่าวว่า การใช้กลวิธีการประพันธ์เช่นนี้ เป็นการใช้คำมากล่าวนำสารของบทกวีเพื่อทำให้ความหมายของบทกวีเด่นชัดขึ้นมามีแต่การพูดถึงในลักษณะที่ว่า เป็นการใช้โวหารอย่างหนึ่งซึ่งถือเป็นชั้นเชิงและถ้อยคำของกวีโดยจะช่วยทำให้เกิดภาพพจน์และเกิดรสในการอ่านได้ลึกซึ้งขึ้น

วิภา กงกะนันทน์ ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการใช้โวหาร (figures of speech) ไว้ในหนังสือ **วรรณคดีศึกษา** ว่า " มีวัตถุประสงค์เพื่อขยายความหมายให้ชัดเจน หรือเพื่อถ่ายทอด อารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ความฝัน หรือความรู้ให้กว้างขวาง ลึกซึ้ง มากยิ่งขึ้น หรือ น้อยลงตามภูมิปัญญาของผู้อ่านและผู้ฟัง การที่คนใช้โวหาร เป็นเพราะการพูดและการเขียนด้วยภาษาตรงไปตรงมา อาจไม่ช่วยให้เกิดผลตามเจตนารมณ์ของเขา โดยทั่วไปภาษาช่วยให้เกิดมโนทัศน์ หรือ จินตภาพได้ชัดเจนกว่าภาษาตรงไปตรงมา"[28] ดังนั้นเมื่อพิจารณาดูจากลักษณะและวัตถุประสงค์ของการใช้โวหารของไทยจึงนับว่ามีความใกล้เคียงกันมากกับวัตถุประสงค์การใช้กลวิธีการประพันธ์ ประเภท jokotoba

นอกจากกลวิธีการประพันธ์ jokotoba ในทั้งสามประเภทที่กล่าวมา ยังพบว่ามี jokotoba อีกลักษณะหนึ่งซึ่งส่วนที่เป็น jokotoba และส่วนที่เป็นสารของบทกวีมีความสัมพันธ์กันทั้งทางด้านของเสียงและความหมาย และในตำราวิชาการส่วนใหญ่มักจะจัด jokotoba ประเภทนี้อยู่ในประเภทที่ 2 แต่ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะขอยกตัวอย่างและแยกอธิบายไว้ต่างหาก เพื่อให้เข้าใจและเห็นภาพได้ชัดเจนเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับกลวิธีการประพันธ์ของไทย ในบทกวีที่จะยกตัวอย่างต่อไปนี้เป็นการนำชื่อของสถานที่ต่างๆ มากล่าวนำสาร หรือ ใจความสำคัญที่เป็นความหมายหลักของบทกวี และลักษณะของใช้ คำ jokotoba ประเภทนี้ คล้ายกับกลวิธีการประพันธ์ที่นิยมใช้ในบทกวีนิพนธ์ประเภท นิราศของไทย

---

28 วิภา กงกะนันทน์, **วรรณคดีศึกษา** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช , 2523) , หน้า 37.

ต่อไปจะขอยกตัวอย่างบทกวีในเรื่อง Ise monogatari ตอนที่ 9 ซึ่งกล่าวถึงการเดินทางของตัวละครเอก และเป็นบทกวีที่บรรยายอารมณ์ ความรู้สึกของตัวละครเมื่อเดินทางผ่านมาถึงสถานที่แห่งนั้น

ตัวอย่าง ประเภทที่มีทั้งเสียงและความหมายสัมพันธ์กันกับสารของบทกวี

(Shougakukan, Ise monogatari, p. 141)

คำแปล

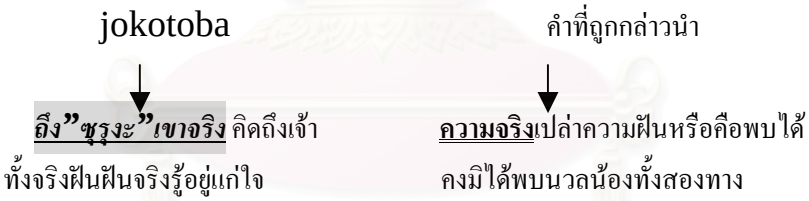

บทกวีบทนี้ส่วนที่เป็น jokotoba คือ ***Suruga naru utsu no yamabe no*** หมายถึง **บริเวณภูเขา usu ที่ Suruga** นำมากล่าวนำคำว่า **utsutsu** ที่แปลว่า **ความจริง** คำว่า Utsu ซึ่งเป็นชื่อของภูเขาที่อยู่ใน jokotoba มาซ้ำเสียงกับสองพยางค์แรกของคำ utsutsu ที่แปลว่า **ความจริง**

ดังนั้น เพื่อให้เห็นถึงลักษณะของการซ้ำเสียงระหว่าง jokotoba กับคำที่ถูกกล่าวนำ ผู้วิจัยจึงแปลชื่อของภูเขาออกมาว่า **เขาจริง** โดยสารของบทกวีนี้เป็นการบอกกล่าวถึง การเดินทางของกวีว่า ขณะนี้ได้เดินทางมาถึงภูเขาชื่อ Utsu หมายถึง **ภูเขาที่ชื่อว่า "จริง"** และเอาชื่อ

ของภูเขามากล่าวนำ สาร หรือ สิ่งที่กวีต้องการจะสื่อ คือ **ไม่ว่าจะเป็นความจริงหรือความฝันก็ไม่สามารถพบกับคนรักได้** ขณะเดียวกันก็สื่อความหมายในลักษณะที่บอกเล่าถึงการเดินทางของตัวละครว่าได้เดินทางมาไกลจนกระทั่งถึง ภูเขาที่ชื่อว่า จริง และ อารมณ์ความรู้สึกของกวีในขณะนั้น เกิดความคิดถึงคนรักพลางก็คิดว่าตัวเองคงไม่อาจพบคนรักได้ในความเป็นจริงเพราะอยู่ระหว่างการเดินทาง แต่อย่างน้อยก็คงอาจพบนางได้ในความฝัน ซึ่งความจริงแล้วไม่ว่าในความเป็น จริง หรือ ความฝัน ก็พบนางไม่ได้เพราะนางไม่ได้รักและคิดถึงเขาเลย จึงทำให้เขาไม่ฝันถึงนางตามความเชื่อเกี่ยวกับความฝันของคนในสมัยนั้นว่า การที่ไม่ฝันถึงใครแสดงว่าคนนั้นไม่รักและคิดถึงตัวเองเลย เมื่อพิจารณาถึงความหมายของส่วนที่เป็น jokotoba จะเห็นว่าให้ความหมายสอดคล้อง สัมพันธ์กับสารหรือความหมายโดยรวมของบทกวี ดังที่กล่าวมาแล้ว jokotoba ในบทกวีนี้จะบอกเล่าถึงการเดินทางและส่วนที่ถูกกล่าวนำจะแสดงออกทางด้านอารมณ์และความรู้สึกของกวี จึงนับได้ว่าในบทกวีบทนี้ ส่วนที่เป็น jokotoba และส่วนที่ถูกกล่าวนำมีความสัมพันธ์กันทางด้านของเสียงและความหมาย

ดังที่กล่าวมาแล้ว ลักษณะของกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้มีพบมากในวรรณคดีไทยประเภท นิราศ ซึ่งมีการนำชื่อของสถานที่ต่างๆมากล่าวนำสิ่งที่กวีต้องการ สื่อความหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผลงานกวีเอกสุนทรภู่ ซึ่งจะขอยกตัวอย่างผลงานของสุนทรภู่ในนิราศต่างๆ เพื่อให้เห็นถึงลักษณะกลวิธีการประพันธ์ที่คล้ายกันดังกล่าว ดังต่อไปนี้

ถึงบางพูดพูดดีเป็นศรีศักดิ์ มีคนรักรสถ้อยอร่อยจิต
แม้พูดชั่วตัวตายทำลายมิตร จะชอบผิดในมนุษย์เพราะพูดจา
(นิราศภูเขาทอง, หน้า 41)

ถึงเกาะเกิดเกิดเกาะขึ้นกลางน้ำ เหมือนเกิดกรรมเกิดราชการหลวง
จึงเกิดโศกขัดขวางขึ้นกลางทรวง จะตักตวงไว้ก็เติบกว่าเกาะดิน
(นิราศพระบาท, หน้า 11)

จากตัวอย่างที่ยกมาจะพบว่าบทกลอนข้างต้นของสุนทรภู่ก็เช่นเดียวกันได้นำชื่อสถานที่ที่กวีเดินทางผ่านมากล่าวนำสารที่กวีต้องการจะสื่อโดยใช้คำพ้องเสียงบางส่วนระหว่างคำที่เป็น

ชื่อของสถานที่คือ บางพูด กล่าวนำคำว่า พูด โดยสิ่งที่กวีต้องการสื่อนั้นคือ การให้ คติ สอนใจ และแง่คิดว่าคนเราควรระวังในการพูดจา เพราะการพูดโดยไม่คิดไตร่ตรองให้ถี่ถ้วนอาจจะทำให้เกิดผลกระทบหลายอย่าง ทั้งต่อตัวเองโดยตรงและต่อผู้อื่น จากความหมายของบทกวีตัวอย่างจะเห็นว่า สุนทรภู่ได้นำเสนอสารของบทกวี คือการสอนคติเตือนใจ ในขณะเดียวกันก็บอกเล่าถึงการเดินทางของตนไปด้วย ส่วนบทกวีบทที่สองที่ยกมานั้น ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน คือ ใช้การเล่นคำพ้องเสียงของคำว่า เกิด ซึ่งเป็นคำนาม เป็น ชื่อสถานที่มากล่าวนำคำว่า เกิด ซึ่งเป็นคำ กริยา โดยคำที่สองเป็นคำที่กวีต้องการจะสื่อความหมาย เมื่อพิจารณาดูความหมายจากบทกวี อาจจะไม่เข้าใจชัดเจนถึงสิ่งที่กวีกล่าวถึง จึงจำต้องเข้าใจเหตุการณ์และเรื่องราวที่เกิดขึ้นในตอนที่สุนทรภู่แต่งนิราศเรื่องนี้ด้วย จึงจะสามารถเข้าใจถึงอารมณ์ ความรู้สึกของกวีในขณะนั้นในปีที่แต่งนิราศพระบาทนั้น ประมาณ พ.ศ. 2350 ตอนนั้นสุนทรภู่ต้องติดตามเสด็จ พระองค์เจ้าปฐมวงศ์ พระโอรสในกรมพระราชวังหลัง ซึ่งทรงผนวชอยู่วัดระฆังโฆสิตาราม ขึ้นไปนมัสการพระพุทธบาทในเดือน 3 ตอนนั้น เป็นตอนที่สุนทรภู่ มีเรื่องโกรธเคืองกับนางจันทร์ภรรยาเรื่องหึงหวง เพราะสุนทรภู่เป็นคนเจ้าชู้ โดยโกรธกันมาตั้งแต่เดือน 2 และสุนทรภู่ตามเสด็จครั้งนี้ ได้แต่งนิราศพระบาท มีการคร่ำครวญรำพันถึงนางจันทร์อยู่มาก [29] จึงเป็นไปได้มากว่า สุนทรภู่ใช้คำว่า **เกิด** ซึ่งเป็นคำพ้องเสียงบางส่วนของสถานที่ที่เดินทางผ่านมาบรรยายอารมณ์ ความรู้สึกของตน ว่า **เกิด** ความโศกเศร้าขึ้นเพราะผิดใจกับภรรยา ในขณะเดียวกันก็มา เกิด เหตุราชการที่ทำให้ต้องพลัดพรากจาก ภรรยา ทั้งที่ยังไม่ได้คืนดีกัน

จากตัวอย่างจะพบว่า การใช้กลวิธีการประพันธ์ ในลักษณะนี้ของไทยมีส่วนคล้ายคลึงกับกลวิธีการประพันธ์ jokotoba ประเภทที่ทั้งเสียงและความหมายสอดคล้องและสัมพันธ์กันกับความหมายโดยรวมของบทกวีกล่าวคือ มีการนำเอาชื่อของสถานที่ ที่มีคำบางส่วนพ้องเสียงกับคำซึ่งเป็นสารที่กวีต้องการสื่อออกมา มากล่าวนำสารของบทกวีเพื่อทำให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์และจินตนาการไปตามเนื้อหาของบทกวี ดังที่ได้อธิบายมาแล้วในข้างต้น

---

29 สุนทรภู่, **นิราศพระบาท**, (กรุงเทพฯ : ศิวพร , 2503) , หน้า คำนำ.

จากการศึกษาถึงกลวิธีการประพันธ์ประเภท jokotoba โดยละเอียดพบว่า คุณลักษณะที่สำคัญของกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้คือ เป็นการนำคำหรือวลีใดๆ มาเกริ่นหรือกล่าวนำคำ หรือ วลีที่เป็นส่วนหนึ่งของสารในบทกวีเพื่อสร้างภาพพจน์ จินตนาการที่ทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจที่ชัดเจนในสารที่กวีต้องการนำเสนอ โดยส่วนที่เป็น jokotoba นั้นจะวางไว้ในตำแหน่งก่อนหน้าคำ หรือ วลีที่ต้องการกล่าวนำเสนอ ดังนั้นผู้วิจัยคิดว่า น่าที่จะเรียกกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ว่า **คำกล่าวนำ** และเรียกส่วนที่เป็นส่วนที่ถูกกล่าวนำซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสารในบทกวีว่า **คำที่ถูกกล่าวนำ** ซึ่งต่อไปในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเรียกชื่อ **คำกล่าวนำ** แทนคำ jokotoba และใช้ชื่อ **คำที่ถูกกล่าวนำ** แทนคำที่ทำหน้าที่รองรับ jokotoba

ถึงแม้ว่า กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ จะเคยมีการตั้งชื่อภาษาไทยเอาไว้ก่อนหน้านี้แล้วว่า **คำสร้อย** [30] แต่ผู้วิจัยค่อนข้างที่จะไม่เห็นด้วยที่จะใช้ชื่อนี้ เนื่องจากคำว่า คำสร้อย มีการใช้อยู่แล้วในภาษาไทย ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ สุภาพร มากแจ้ง ได้ให้ความหมายของคำสร้อยนี้ไว้ในหนังสือ **กวีนิพนธ์ไทย 1** ว่า เป็นคำเพิ่มพิเศษอีกสองคำ จากจำนวนที่กำหนดของ โคลงและร่าย โดยบังคับว่า ในร่ายเพิ่มสร้อยสลับวรรคได้ทุกวรรค ในโคลงสองและโคลงสามเพิ่มสร้อยได้ท้ายบาทแรก ท้ายบาทที่สาม และท้ายบท [31] นอกจากนี้ การใช้คำสร้อยนั้น ประกอบไปด้วย 2 ลักษณะคือ การใช้เพื่อเพิ่มความให้เต็ม และใช้เพื่อเพิ่มลีลาของคำประพันธ์ให้เกิดความไพเราะพิเศษขึ้น อนึ่งคำสร้อยนี้ไม่นับรวมเป็นคำบังคับกวีจะใช้หรือไม่ใช้ก็ได้ไม่ถือว่าผิดฉันทลักษณ์ [32]

จากความหมายและลักษณะของคำสร้อยที่ใช้ในกวีนิพนธ์ไทยจะเห็นว่ามีความแตกต่างค่อนข้างชัดเจนในตำแหน่งการวางคำ เพราะคำสร้อยของไทยจะวางไว้ท้ายบาท และท้ายบท ขณะที่ jokotoba นั้นจะไว้ด้านหน้าคำที่จะกล่าวนำประกอบกับส่วนที่เป็น jokotoba นั้น

---

[30] เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล , **ศึกษาบทละครโน่** , หน้า 40.

[31] สุภาพร มากแจ้ง , **กวีนิพนธ์ไทย 1** (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์ , 2535) , หน้า 13.

[32] เรื่องเดียวกัน, หน้า 14.

ถือเป็นส่วนหนึ่งของฉันทลักษณ์ มีการนับรวมเป็นคำบังคับในบทกวี ขณะที่คำสร้อยนั้นจะไม่มีการนับรวมเป็นคำบังคับ แม้ว่าเหตุผลของการใช้คำสร้อยจะคล้ายกับ jokotoba คือ ใช้เพื่อเพิ่มลีลาของคำประพันธ์ให้เกิดความไพเราะพิเศษขึ้น แต่เมื่อศึกษาจากความหมายและลักษณะโดยรวมของคำสร้อยแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่ามีความแตกต่างกันอยู่มากกับ jokotoba ดังนั้นจึงจะไม่ขอเรียกกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ว่า คำสร้อยตามที่มีผู้เคยใช้มาก่อน

4. กลวิธีการประพันธ์ประเภท **makurakotoba**

makurakotoba หรือในบางครั้งเรียกว่า 冠辞 (kanji) เป็นกลวิธีการประพันธ์ชนิดที่พัฒนาขึ้นมาในการประพันธ์บทกวีญี่ปุ่น หมายถึง การนำคำหรือวลีที่มีขนาดความยาวประมาณ 5 พยางค์มาวางประดับหรือไว้ด้านหน้าของคำหรือวลีต่างๆ ที่เป็นความหมายสำคัญในบทกวีนั้นๆ โดยส่วนใหญ่คำที่วางหลังคำ makurakotoba จะเรียกว่า 被枕詞 (himakura kotoba) หมายถึง คำที่ถูกประดับ

4.1. หน้าที่ของคำ **makurakotoba**

คำ makurakotoba นี้ส่วนใหญ่จะทำหน้าที่ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกของบทกวีหรือ บางครั้งจะเป็นลักษณะของการให้ภาพพจน์และจินตนาการไปยังคำที่รองรับคำ makurakotoba หรือ คำที่ถูกประดับโดยอารมณ์ความรู้สึกนี้เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างกันของทั้งสองคำในด้านของเสียง และความหมายทำให้เกิดความเชื่อมโยงอย่างลึกซึ้ง ละเมียดละไมระหว่างคำทั้งสอง และส่งผลไปยังความหมายโดยรวมของบทกวี ทำให้เกิดความลึกซึ้ง และซับซ้อนทางความหมาย ซึ่งอาจนำไปสู่การตีความหมายบทกวีได้อย่างหลากหลายยิ่งขึ้น รวมถึงการสื่อหรือแสดงออกถึงสิ่งที่มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์กล่าวกันว่าคำ makurakotoba นี้มีส่วนทำให้บทกวีนั้นมีความไพเราะ งดงาม และดูมีคุณค่าทางวรรณศิลป์มากยิ่งขึ้น แต่ก็มีบางครั้งที่พบว่าไม่ได้ทำหน้าที่ใดๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้นเลย ทั้งนี้เป็นเพราะยังไม่มีความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับคำ makurakotoba บางคำที่ใช้สืบทอดกันมาแต่โบราณ ดังจะได้อธิบายต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.2. ลักษณะของ คำ **makurakotoba**

makurakotoba เป็นคำที่นำมาประดับหรือตกแต่ง รวมถึงการขยายความหมายของคำ หรือ วลีใดๆ มีลักษณะคล้ายกันกับกลวิธีการประพันธ์ประเภท คำกล่าวนำ แต่มีขนาดสั้นกว่า และโดยปกติจะมี 5 พยางค์ ดังที่กล่าวมาแล้วแต่ในบางครั้งพบว่า มีจำนวนคำน้อยกว่า หรือ มากกว่า 5 พยางค์อาจเป็น 4 พยางค์ หรือ 6 พยางค์ก็ได้ สำหรับคำที่จะนำมาเป็นคำ makurakotoba นั้น จะมีการกำหนดเอาไว้ชัดเจนว่าคำหรือวลีใดจะนำมาใช้ประดับหรือตกแต่งคำใด ต่างจากกลวิธีการประพันธ์ประเภท jokotoba ที่ไม่มีการกำหนดคำเอาไว้แน่นอน คำ makurakotoba มักจะมีความสัมพันธ์กับคำที่รองรับ หรือ คำที่ถูกประดับ ในด้านของความหมาย และเสียง ยกตัวอย่างเช่น

- makurakotoba คำว่า 唐衣, 韓衣 (karagoromo) ที่มีความหมายว่า **เสื้อผ้าอาภรณ์ชั้นดี** จะถูกนำมาประดับหรือตกแต่งคำว่า 着る (kiru) หมายถึง **สวมใส่** , 袖 (sode) หมายถึง แขนเสื้อ และคำว่า 裾 (suso) ที่หมายถึง **ชายแขนสื้อ** ดังนั้นเมื่อใดที่มีการใช้คำว่า kiru, sode, suso ในบทกวี มักมีการนำคำว่า karagoromo มาวางเอาไว้ก่อนคำเหล่านี้ โดยทั้ง karagoromo และ kiru, sode, suso มีความเกี่ยวพันกันทางด้านความหมาย เพราะทุกคำล้วนมีความหมายเกี่ยวข้องกับเสื้อผ้า อาภรณ์
- คำ makurakotoba คำว่า 栂の木の (tsuganokino) จะถูกนำมาใช้ประดับคำว่า つぎつぎ (tsugitsugi) ในตัวอย่างนี้คำ makurakotoba และคำที่ถูกประดับจะเกี่ยวข้องกันในด้านจังหวะเสียงกล่าวคือ เป็นการใช้เสียงที่คล้องจองกันทำให้เกิดความไพเราะในด้านของจังหวะเสียง

ในการแปลบทกวีเป็นภาษญี่ปุ่นปัจจุบันบางครั้งพบว่าจะไม่มีการแปลคำ makurakotoba บางคำออกมาเนื่องจากว่าคำนั้นไม่มีความหมายใดๆ เกี่ยวข้องกับความหมายของบทกวีเลย หรือ มีบ้างแต่ไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรง เป็นในลักษณะของการให้ภาพพจน์และจินตนาการเชื่อมโยงกับความหมายของบทกวีเสียมากกว่า และเหตุผลอีกประการหนึ่งคือ คำประเภทนี้หลายคำพบว่ายังไม่ทราบที่มา ความหมาย และความสัมพันธ์กับคำที่ถูกประดับแม้แต่ในหมู่นักวิชาการชาวญี่ปุ่นเองก็ยังไม่อาจจะอธิบายถึงที่มาของคำบางคำได้ ซึ่งการที่เป็นเช่นนี้ Fujimura Yuka กล่าวว่า ในสมัย Nara นั้น ในญี่ปุ่นมีการติดต่อ สื่อสารและ

แลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมทางภาษากับชนชาติต่างๆ แล้ว ไม่ว่าจะเป็น การติดต่อกับประเทศจีน คาบสมุทรเกาหลี ประเทศอื่นๆ ในเอเชียตะวันออก และประเทศที่อยู่ในหมู่เกาะทางใต้ของญี่ปุ่น ดังนั้นจึงอาจเป็นไปได้ว่า บางส่วนของคำ makurakotoba มาจากภาษาต่างประเทศเหล่านี้[33] ซึ่งคำกล่าวนี้ก็สอดคล้องกับข้อเขียนของ Yong Hee Lee ที่กล่าวว่า คนส่วนใหญ่มักเข้าใจผิดว่า บทกวีใน Manyoushuu นั้นเขียนเป็นภาษาญี่ปุ่นซึ่งความจริงแล้วบทกวีใน Manyoushuu นั้นเขียนเป็นภาษาเกาหลี ดังนั้นย่อมเป็นธรรมดาที่คนญี่ปุ่นจะไม่เข้าใจคำ makurakotoba บางคำในสมัยนั้น เนื่องจากว่า คำนั้นไม่ใช่ภาษาญี่ปุ่น จึงทำให้คนญี่ปุ่นจะไม่สามารถเข้าใจความหมายได้ และในการแปลนั้นพบว่ามีความขัดแย้งกับไวยากรณ์ภาษาญี่ปุ่นด้วย แต่เมื่อลองแปลออกมาเป็นภาษาเกาหลีกลับพบว่าคำ makurakotoba ทุกคำล้วนมีความหมายและเข้ากันได้ดีกับความหมายบทกวีโดยรวม[34]

สำหรับในตัวอย่างบทกวีที่ยกมาอธิบายในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ไม่ว่าในการแปลความหมายหรือการถอดความเป็นภาษาญี่ปุ่นปัจจุบันของนักวิชาการต่างๆ จะมีการแปลคำ makurakotobaหรือไม่ก็ตาม แต่ผู้วิจัยจะพยายามแปลความหมายของคำ makurakotoba ทุกคำออกมาเพื่อให้ผู้อ่านเข้าในและเห็นภาพที่ชัดเจนถึงลักษณะของการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้

ตัวอย่าง บทกวีที่มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท makurakotoba

คำmakurakotoba คำที่ถูกประดับ

武蔵野は今日はな焼きそ*若草のつま*もこもれりわれもこもれり

(Shougakukan, Ise monogatari, p. 144)

---

[33] Fujimura Yuka , **Makurakotoba sennen no nazo** (Tokyo : Shinchousha, 1992) , p. 5-7.

[34] Lee Yong-hee , **Makurakotoba no himitsu** (Tokyo : Bungeishunju, 1992) , p.7-12.

คำmakurakotoba คำที่ถูกประดับ

Musashino wa kyo wa na yaki so ***<u>wakakusa no</u>*** **<u>tsuma</u>** mo komoreri
ware mo komoreri

คำแปล คำmakurakotoba คำที่ถูกประดับ

วันนี้อย่าเผาทุ่งหญ้า "มุซะฌิ" ที่***<u>หญ้าอ่อน</u>*****<u>สามี</u>**หนีหลบอยู่
ทั้งตัวข้าถูกซ่อนไว้ใครมิรู้ โปรดเอ็นดูกรุณาอย่าเผาเลย

บทกวีนี้คำที่ทำหน้าที่เป็น makurakotoba คือ คำว่า 若草 (wakakusa) หมายถึง **หญ้าอ่อน** ส่วนคำที่รองรับ makurakotoba หรือ คำที่ถูกประดับคือคำว่า つま (tsuma) ที่มีความหมายตามภาษาโบราณว่า **สามี หรือ ภรรยา** บทกวีบทนี้คัดมาจาก Ise monogatari ตอนที่ 12 และในเนื้อเรื่องระบุว่า ผู้แต่งคือ ตัวละครฝ่ายหญิง ดังนั้นคำ tsuma ในบทกวีจึงน่าจะหมายถึง สามี

เนื้อหาของตอนนี้เป็นการพูดถึงตัวละครหญิงสาวที่ถูกชายคนหนึ่งลักพาตัวหนีมา ขณะเดียวกันเจ้าเมืองก็สั่งให้ทหารออกติดตาม ฝ่ายชายได้ซ่อนผู้หญิงเอาไว้ในพงหญ้าแล้วตัวเองก็หนีหลบไปซ่อนตัวที่อื่น แต่เข้าใจว่าคงอยู่ในทุ่งหญ้าที่ชื่อว่า "musashi" ด้วยกันแต่คนละบริเวณ ขณะที่กำลังหลบอยู่ฝ่ายหญิงได้ยินเสียงทหารคนไล่ล่าว่าจะเผาทุ่งป่าแห่งนี้เสีย เพราะมีคนที่แอบลักพาตัวหญิงสาวนั้นหลบอยู่ในนี้ หญิงสาวได้ยินดังนั้น จึงได้แต่งบทกวีบทนี้ขึ้นมา จากความหมายของบทกวีที่ระบุเพียงว่า **อย่าได้เผาทุ่งหญ้า " มุซะฌิ "แห่งนี้เลยเพราะตัวข้าและสามีหลบอยู่ในนี้** จะเห็นว่าคำที่เป็นคำ makurakotoba คือ คำว่า **"หญ้าอ่อน"** นั้นไม่ได้มีความหมายเกี่ยวข้องโดยตรงกับความหมายที่บทกวีต้องการสื่อออกมาเลย แต่เป็นคำที่ช่วยทำให้เกิดภาพจน์และจินตนาการที่หลากหลายมากขึ้น โดยคำว่า **สามี** ซึ่งอาจตีความได้ว่าเป็นผู้ชายที่ยังหนุ่มและอ่อนต่อโลกไร้เดียงสาเหมือนหญ้าอ่อนที่เพิ่งแตกใบขึ้นมา ซึ่งเกี่ยวกับเนื้อหาโดยละเอียดจะได้อธิบายในบทต่อไป (ดูหน้า 134)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.3. ประวัติความเป็นมาของคำ **makurakotoba**

จากการศึกษาวิจัยของนักวิชาการหลายยุคหลายสมัย ที่พยายามตอบคำถามถึงที่มาของ กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ว่า เกิดมาได้อย่างไร โดยเฉพาะนักวิจัยในรุ่นแรกๆ นอกจากการตอบคำถามดังกล่าวแล้ว ยังมีการพยายามอธิบายถึงความหมายและความสัมพันธ์ระหว่างคำ makurakotoba และคำรองรับหรือคำที่ถูกประดับว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างไร กล่าวกันว่าคำ makurakotoba นั้นเกิดมาจาก คำสุภาษิต ถ้อยคำสรรเสริญเยินยอ และถ้อยคำแสดงถึงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริยของเทพเจ้า คำกล่าวอวยพรแสดงความยินดีเนื่องในโอกาสต่างๆ โดยเชื่อกันว่า มีการใช้กลวิธีการประเภทนี้ใน kayou ในยุคแรกๆ ของคำ makurakotoba นั้นมักจะเป็น ชื่อเทพเจ้า ชื่อสถานที่ ถ้อยคำอวยพรที่เกี่ยวข้องกับศาสนาชินโต ซึ่งถ้อยคำเหล่านั้นถูกนำมาเป็นขนบการแต่งบทกวีญี่ปุ่นและเป็นที่นิยมมากในสมัย Nara เรื่อยมาจนถึงสมัย Heian ในช่วงต้นๆ โดยพบว่ามีการใช้ทั้งในการประพันธ์วรรณคดีประเภทร้อยกรองและร้อยแก้ว เช่น ใน Kikikayou , Manyoushuu และ Kokinshuu เป็นต้น ส่วนในวรรณคดีประเภทร้อยแก้วพบว่าใช้ในหนังสือ Fudouki จากถ้อยคำที่เกี่ยวข้องกับเทพเจ้าเมื่อมีการใช้ในการแต่งบทกวีหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ Manyoushuu พบว่า มีลักษณะของการใช้คำ makurakotoba เพื่อประดับชื่อสถานที่ต่างๆ หรือ ชื่อเมืองสำคัญๆ มากยิ่งขึ้น เช่น คำ あをによし (Aoniyoshi) เป็นคำ makurakotoba ของคำว่า 奈良 (Nara) ซึ่งหมายถึง เมืองหลวง Nara ในสมัยก่อนนั่นเอง หรือคำว่า そらみつ (soramitsu) เป็นคำ makurakotoba ของคำว่า 大和 (Yamato) เป็นต้น ซึ่งในบทความของ 島田良二 (Shimada Ryoji) กล่าวว่า ลักษณะของ makurakotoba ที่พบในหนังสือ Kikikayou ส่วนใหญ่จะมีขนาดสั้นเพียง 4 พยางค์ เช่น あさひの (Asahino), さねさし (Sanesashi) และ うまさけ (Umasake) เป็นต้น ใน Kikikayou คำ makurakotoba ที่ใช้ในบทกวีจะแสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึกอย่างง่ายๆ และตรงไปตรงมา เกี่ยวข้องกับวิธีการดำเนินชีวิต แต่พอมีการนำมาใช้ใน Manyoushuu พบว่า makurakotoba มีลักษณะเปลี่ยนแปลงไป มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น มีการใช้ในลักษณะของการเปรียบเทียบ และการสื่อหรือแสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึกที่หลากหลายการเน้นในเรื่องของการเล่นจังหวะเสียง [35]

---

[35] Shimada Ryoji, “Makurakotoba”, **Bumpou** (Fubuary 1969) : 44-45.

ในข้อมูลการศึกษาของนักวิชาการหลายๆ ท่านที่ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ทั้งในยุคแรกๆ จนถึงปัจจุบันพอที่จะสรุปประวัติการใช้คำ makurakotoba และสามารถแบ่งลักษณะของการใช้ออกได้เป็น 3 ยุคสมัย ดังนี้คือ

4.3.1 makurakotoba ที่ใช้ในสมัยวรรณคดีมุขปาฐะซึ่งส่วนใหญ่เป็นภาษาโบราณที่ใช้ติดต่อกันเรื่อยมาอย่างกว้างขวางและจะมีการกำหนดคำที่จะถูกประดับเอาไว้อย่างชัดเจน คำเหล่านี้โดยส่วนใหญ่ไม่ทราบถึงที่มาและความหมายที่แน่นอน มีแต่เพียงพบในบทกวีว่าเป็นคำ makurakotoba ของคำใด เช่น あしひきの (ashihikino) ใช้เป็นคำ makurakotoba ของคำ 山 (yama) หมายถึง ภูเขา และชื่อเฉพาะของภูเขาต่างๆ นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้ประดับคำว่า 峰 (wo) หมายถึง ยอดเขา หรือคำว่า ひさかたの (hisakatano) ซึ่งมักจะมีการใช้ประดับคำที่เกี่ยวข้องกับสวรรค์หรือว่าบนฟ้าเช่น 天(ame), 雨 (ame), 月 (tsuki) เป็นต้น

4.3.2. makurakotoba ในยุคหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ Manyoushuu ในสมัยนี้คำ makurakotoba ส่วนใหญ่จะเป็นการคิดขึ้นมาโดยทันทีทันใดของกวีเมื่อมีการแต่งบทกวีส่วนใหญ่มักจะเป็นไปตามสภาพเหตุการณ์และฤดูกาลที่แต่งบทกวี มีนักวิชาการทางด้านวรรณคดีญี่ปุ่นท่านหนึ่งชื่อ 土橋寛(Tsuchihashi Hiroshi) กล่าวว่า makurakotoba ในสมัยนี้ส่วนใหญ่จะเป็นคำที่มีการใช้เพียงครั้งเดียวหรือสองครั้งโดยกวีคนเดียวกัน ดังนั้นจึงทำให้ในหนังสือ Manyoushuu นี้มีคำประเภท makurakotoba มากถึง 330 คำ [36] และพบว่ามีกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้มากในรูปแบบการประพันธ์ที่เรียกว่า 長歌(Chouka)* มีบางตำราระบุว่ามีสถิติการใช้คำ makurakotoba ในหนังสือรวม

---

36 Inukai Kiyoshi and others , **Wakadaijiten** (Tokyo : Meijishoin, 1989), p.900.

* Chouka เป็นรูปแบบการประพันธ์ชนิดหนึ่งที่นิยมใช้มากในสมัย Manyoushuu ประกอบด้วยรูปแบบ ทางฉันทลักษณ์เป็น 5 7 5 7 สลับกันไปเรื่อยๆ สุดท้ายจบลงด้วย 5 7 7 ผู้ที่นิยมใช้กลวิธีการประพันธ์ชนิดนี้มากคือ 柿本人麻呂 (Kakinomoto Hitomaro) เป็นกวีที่มีชื่อเสียงมากในสมัย Manyoushuu ไม่ปรากฏประวัติที่ชัดเจน

บทกวีนิพนธ์ Manyoushuu มากกว่า 510 คำ มีความถี่ในการใช้มากถึง 1,900 ครั้ง [37] ประมาณ หนึ่งในสามของ makurakotoba ที่ใช้ในยุคนี้ทั้งหมดจะเป็นคำที่ใช้ในการประดับชื่อเมือง หรือ ชื่อสถานที่ต่างๆ [38] ตัวอย่างคำ makurakotoba ที่ใช้กันมากในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ Manyoushuu เช่น あしひきの (ashihiki no) หรือ ひさかたの (hisakata no) เป็นต้น

4.3.3. makurakotoba ในสมัย Heian ในสมัยนี้จะเป็นการนำคำ makurakotoba ไปเชื่อมโยงกับคำอื่นๆ ที่นอกเหนือคำที่ถูกประดับ ในลักษณะเช่นเดียวกันกับการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำสัมพันธ์ โดยจะให้ความหมายของคำ makurakotoba แต่ละคำนั้นสื่อ หรือ ถ่ายถอดอารมณ์ ความรู้สึก ไปยังคำอื่นๆที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน และความหมายของคำเหล่านั้นจะส่งผลต่อความหมายโดยรวมของบทกวีนั้นๆ

Shimada Ryouji ระบุว่า เมื่อเปรียบเทียบลักษณะการใช้คำ makurakotoba ในหนังสือ Kokinshuu และ Manyoushuu พบว่าคำ makurakotoba จาก 519 คำที่ใช้ใน Manyoushuu มีใช้ใน Kokinshuu เพียง 48 ชนิดเท่านั้น และที่ใช้ร่วมกันมี 28 ชนิด ที่เหลือ 20 ชนิดนั้นเป็นการคิดขึ้นมาใช้ใหม่และพบว่าส่วนใหญ่มีการใช้เพียงครั้งเดียว และเป็นคำ makurakotoba ที่เน้นความสัมพันธ์ทางความหมายมากกว่าเสียง ส่วนคำ makurakotoba ที่ใช้ร่วมกันกับ Manyoushuu นั้นมักจะไม่ปรากฏผู้แต่งที่ชัดเจนซึ่งสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นการรับและนำมาใช้ต่อมาจาก Manyoushuu [39]

จากการศึกษาพบว่า คำ makurakotoba ทั้งสามชนิดนี้ยังมีการใช้ติดต่อกันเรื่อยมาจนกระทั่งถึงตอนปลายของสมัย Edo (ค.ศ. 1603-1867) สำหรับการแต่งบทกวีญี่ปุ่นในปัจจุบันนี้พบว่าไม่มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้อีกแล้ว

---

[37] Katagiri Youichi, **Utamakura uakotoba** , 2nd ed. (Tokyo : Kasamashoin, 1999) , p. viii.

[38] Kondou Nobuyoshi, **Makurakotobaron** (Tokyo : Kyoshin, 1990) , p. 22.

[39] Shimada Ryoji, “Makurakotoba”, **Bumpou** (Fubuary 1969) : 45-47.

4.4. ประเภทของคำ **makurakotoba**

มีการแบ่งประเภทของคำ makurakotoba ไว้ในหลายๆ วิธีตามลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างคำ makurakotoba กับคำที่ถูกประดับ ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะพบว่ามีความสัมพันธ์กันทางด้านเสียง และความหมาย ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะยึดตามแบบการแบ่งในรายงานการวิจัยของ Kaneko Takeo เนื่องจากเป็นแนวทางการแบ่งที่เข้าใจง่ายและคำนึงถึงพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างคำ makurakotoba และคำที่ถูกประดับอย่างแท้จริง

4.4.1. 縁語式枕詞 **(Engo shiki makurakotoba)**

makurakotoba **ที่มีรูปแบบของคำสัมพันธ์** ลักษณะสำคัญของ makurakotoba ประเภทนี้ คือ คำ makurakotoba จะมีความหมายเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันโดยตรงกับคำที่รองรับ หรือ คำที่ถูกประดับ อาจเป็นในลักษณะของการเปรียบเทียบเช่นเดียวกันกับ jokotoba ประเภทแรก หรืออาจจะเป็นการขยายความหมายของกันและกันของคำทั้งสองโดยอาศัยการเชื่อมโยงทางด้านความหมายของคำ makurakotoba กับคำอื่นๆ ที่เป็นสารของบทกวีในลักษณะของคำสัมพันธ์ ซึ่งผลจากความสัมพันธ์ทางความหมายนี้ ทำให้สารของบทกวีบทนั้นมีความหมายที่ลึกซึ้ง หลากหลายและกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

ตัวอย่าง แรกของคำ makurakotoba ที่มีรูปแบบของคำ สัมพันธ์

คำmakurakotoba คำที่ถูกประดับ

*あまぐものよそ*にも人のなりゆくかさすがに目には見ゆるものから

(Shougakukan, Ise monogatari, p. 151)

คำmakurakotoba คำที่ถูกประดับ

Amagumo no **yoso** ni mo hito no nariyuku ka sasuga ni me ni wa miyuru mono kara

คำแปล

คำmakurakotoba คำที่ถูก

ประดับ

เหมือนท่านเป็น***<u>เมฆบนฟากฟ้า</u>*** มิหวนมากลับเคลื่อนคล้อยลอย**<u>ไกลห่าง</u>**

เห็นตัวตนอยู่ตำตาทุกท่าทาง กลับเมินหมางห่างเคลื่อนเหมือนเมฆินทร์

คำที่ทำหน้าที่เป็น คำ makurakotoba ในบทกวีนี้คือ คำว่า ***<u>amagumo no</u>*** หมายถึง **เมฆที่อยู่บนท้องฟ้า** โดยนำมาประดับคำว่า **<u>yoso</u>** ที่แปลว่า **ที่อื่น , ไกลห่าง , คนอื่น , ไม่มีความสัมพันธ์ต่อกัน** หรือ อาจตีความหมายตามบทกวีได้อีกอย่างหนึ่งว่า หมายถึง **ความสัมพันธ์ที่นับวันจะเหินห่างออกไป**

บทกวีบทนี้คัดมาจาก Ise monogatari ตอนที่ 19 เป็นบทกวีที่หญิสาวแต่งให้กับชายหนุ่มผู้เคยมีความสัมพันธ์กันมาก่อนแต่ตอนหลังต้องมีอันเลิกรากันไป เนื่องจากทั้งสองคนยังคงทำงานอยู่ในบริเวณเดียวกันจึงทำให้ทั้งคู่จึงมีโอกาสพบหน้าตากันอยู่เสมอๆ แต่ฝ่ายชายนั้นแกล้งมองไม่เห็น และหมางเมินต่อฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิงจึงแต่งบทกวีบทนี้ขึ้นมาต่อว่า ทั้งๆ ที่เห็นท่านอยู่ทุกวี่วันท่านกลับทำตัวห่างเหินเหมือนคนอื่น ในบทกวีนี้กวีได้ยกเอาคำ amagumo no หมายถึง **เมฆบนฟ้า** มาประดับคำว่า yoso หมายถึง **ที่อื่น , ไกลห่าง , คนอื่น , ความสัมพันธ์ที่นับวันจะเหินห่าง** จากความหมายของบทกวีจะเห็นว่าความหมายทั้งสองคำของคำ makurakotoba และคำที่ถูกประดับมีความหมายสัมพันธ์กัน อย่างลึกซึ้ง เพราะเมฆที่อยู่บนฟ้านั้น เป็นสิ่งที่อยู่ห่างไกลเกินที่คนเราจะสามารถเอื้อมมือไปสัมผัสได้ ดังนั้น กวีจึงได้นำคำนี้มาประดับคำว่า yoso และให้ความหมายในลักษณะของการเปรียบเทียบเป็นการแสดงสารในระดับลึกว่า ความสัมพันธ์ที่นับวันจะเหินห่างของทั้งสองนั้นเปรียบได้กับเมฆที่ล่องลอยอยู่บนท้องฟ้า ซึ่งนับวันแต่จะลอยห่างออกไป ดังนั้นจะเห็นได้ชัดเจนว่า คำ makurakotoba ประเภทนี้เกี่ยวข้องโดยตรงกับความหมายโดยรวมของบทกวี

ตัวอย่างที่ สอง

คำmakurakotoba คำที่ถูกประดับ คำสัมพันธ์

<u>あまぐものよそ</u>にのみして**<u>ふる</u>**ことはわがゐる山の風は

やみな คำหลัก (Shougakukan, Ise monogatari, p. 151)

คำmakurakotoba คำที่ถูกประดับ คำสัมพันธ์

คำหลัก

Amagumo no yoso ni nomi shite **furu** koto wa wa ga iru yama no kaze hayami nari

คำแปล

คำmakurakotoba คำที่ถูกประดับ คำสัมพันธ์

คำหลัก ***เมฆบนฟ้า***ลอย**ห่างไกล**ไปที่อื่น เมฆอยากคืน**ลอยลง**ตรงสิงขร

ลมพัดแรงโหมเข้าใส่จำใจจร เพราะบังอรรักเก่าลงคงสิ้นใย

เนื่องจากบทกวีนี้เป็นบทกวีที่โต้ตอบกับบทกวีในตัวอย่างแรกจึงมีการใช้คำ makurakotoba และคำที่ถูกประดับคำเดียวกัน โดยคำที่ทำหน้าที่เป็นคำ makurakotoba คือ amakumo no หมายถึง **เมฆที่อยู่บนท้องฟ้า สำหรับคำแปลนั้นจะอยู่ในวรรคที่ หนึ่ง คือ คำว่า เมฆบนฟ้า** และคำที่ถูกประดับคือ yoso หมายถึง **ที่อื่น ไกลห่าง คนอื่น ความสัมพันธ์ที่นับวันจะเหินห่าง** ในคำแปล amakumo no ได้แปลว่า เมฆบนฟ้า ส่วน yoso นั้นแปลว่า ห่างไกล ซึ่งทั้งสองคำอยู่ในวรรคแรกของบทแปล

สิ่งที่บทกวีนี้แตกต่างจากบทกวีในตัวอย่างแรกคือ บทกวีบทนี้มีการใช้คำอื่นที่มีความหมายเชื่อมโยงกับคำ makurakotoba ในลักษณะของคำ สัมพันธ์ คือคำว่า 降る (furu) หมายถึง **ตกลงมา** คำนี้เป็นคำที่มีความหมายสัมพันธ์กับคำหลักคือ kumoใน amagumo เพราะโดยธรรมชาติของเมฆเมื่อกลายเป็นฝนหรือ หิมะ ก็จะตกลงมายังพื้นดิน นอกจากนี้คำว่า furu ยังทำหน้าที่เป็นคำพ้องเสียงของคำว่า 経る(furu) หมายถึง **ผ่านไปหรือวันเวลาที่ผ่านไป** หรือ อาจตีความตามบทกวีได้ว่า หมายถึง **ความสัมพันธ์หรือ ความรักในอดีตของทั้งสองคน**

อย่างไรก็ตาม ความหมายที่สัมพันธ์กันระหว่างคำ หลัก กับคำ สัมพันธ์ คือ เมฆ กับ คำว่า ตกลงมา นั้นถือเป็นความสัมพันธ์ในสาระดับตื้นเท่านั้น สารที่แท้จริงของบทกวีนี้จะอยู่ที่ความหมายที่สองของคำ （経る） furu ที่หมายถึง วันเวลาผ่านไป หรือ การพูดถึงความรักที่เป็นอดีตของทั้งสองคน กล่าวคือ ฝ่ายชายได้ตอบโต้กับฝ่ายหญิงว่าแท้ที่จริงเขาก็ยังอยากที่จะกลับมาคืนดีกับฝ่ายหญิง แต่ติดอยู่ที่ฝ่ายหญิงมีคนรักใหม่อยู่แล้วจึงมิอาจกลับมาได้ โดยฝ่ายชายได้เปรียบตัวเองเหมือนเมฆ และเปรียบชายคนรักใหม่ของฝ่ายหญิงว่าเหมือนลมที่คอยขัด

ขวางไม่ให้เมฆลอยลงมายังภูเขา หรือ ก็คือการขัดขวางความรักนั่นเอง ซึ่งเนื้อหารายละเอียดของบทกวีนี้จะได้อธิบายโดยละเอียดในบทต่อไป (ดูหน้า 156)

จากตัวอย่างบทกวีทั้งสองบทที่ยกมาคงจะแสดงให้เห็นถึง ความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันทางด้านความหมาย ระหว่างคำ makurakotoba และคำที่ถูกประดับ รวมถึงคำอื่นๆ ที่เป็นความหมายสำคัญของบทกวี โดยจะเห็นว่าความเชื่อมโยงนี้เองมีผลทำให้ความหมายของบทกวีชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การนำเอาอารมณ์และความรู้สึกของกวีไปเปรียบเทียบกับธรรมชาติ ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการที่แจ่มชัด และสามารถที่จะเข้าใจอารมณ์และความรู้สึกของกวีในขณะนั้นได้เป็นอย่างดี

4.4.2. 同音反復式枕詞 (Douon hanpuku shiki makurakotoba) เป็นคำ makurakotobaในลักษณะหรือรูปแบบของการซ้ำเสียง

makurakotoba ประเภทนี้จะเป็นการนำเสียงบางส่วนที่เหมือนหรือใกล้เคียงของคำ makurakotoba มาซ้ำเสียงอีกทีในคำที่รองรับ หรือ คำที่ถูกประดับ โดยส่วนใหญ่คำ makurakotoba ประเภทนี้มักไม่มีความหมายสัมพันธ์กันกับความหมายโดยรวมของบทกวี เป็นแต่เพียงการจัดลำดับทางด้านของจังหวะเสียง ทำให้เกิดความไพเราะจากสียงที่คล้องจองกันระหว่างคำทั้งสอง ยกตัวอย่างเช่น ははのそばの (haha no soba no) เป็นคำ makurakotoba ของคำว่า 母 (haha) เป็นการซ้ำเสียงคำว่า haha หรือ なのりその(nanorisono) เป็นคำ makurakotoba ของคำว่า 名 (na) เป็นต้น makurakotoba ประเภทนี้ เมื่อดูจากภายนอกอาจเห็นได้ชัดเจนว่า มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคำที่รองรับหรือคำที่ถูกประดับทางด้านของเสียงเท่านั้น แต่หากพิจารณากันจริงๆ อาจพบว่าบางครั้งมีความเกี่ยวข้องกันทางด้านความหมายในลักษณะของการให้ ภาพพจน์ต่อความหมายโดยรวมของบทกวีด้วยมีลักษณะ คล้ายกันกับ กลวิธีการประพันธ์ประเภทคำกล่าวนำประเภทที่ 2

ตัวอย่าง คำ makurakotoba ในรูปแบบของการซ้ำเสียง

คำ makurakotoba คำที่ถูกประดับ คำสัมพันธ์ คำสัมพันธ์

<u>*しのぶ山*</u> <u>しのびて</u>かよふ<u>道</u>もがな人の心の<u>おく</u>も見るべく

คำหลัก (Shougakukan , Ise monogatari , p. 147)

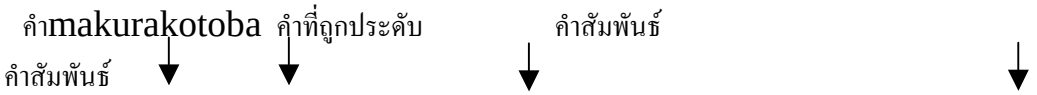

Shinobuyama **shinobite** **kayou** **michi** mo gana hito no kokoro no **oku** mo mirubeku

คำแปล

คำที่ทำหน้าที่เป็นคำ makurakotoba ในบทกวีนี้คือคำว่า ***Shinobuyama*** ซึ่งเป็น **ชื่อของ ภูเขาลูกหนึ่ง ปัจจุบันตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเมือง** Fukushima กวีนำคำนี้มาประดับคำว่า **shinobite** ที่หมายถึง **ซ่อน ลับ หรือ แอบ** การที่คำ makurakotoba คือ Shinobuyama ถูกนำมาใช้ประดับคำว่า shinobite ก็เนื่องมาจากเป็นการเล่นเสียงซ้ำ ของคำว่า shinobu ระหว่างคำว่า Shinobuyama กับ shinobi ของคำว่า shinobite ซึ่งคำ shinobite นี้ถือว่า เป็นคำที่ให้ความหมายสำคัญในบทกวีบทนี้

บทกวีนี้คัดมาจาก Ise monogatari ตอนที่ 15 ซึ่งกล่าวถึงชายผู้หนึ่งได้มีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับภรรยาของชาวบ้านที่อยู่ชนบท เนื่องจากชายหนุ่มเห็นว่าหญิงสาวดูไม่เหมาะสมที่จะอยู่ในสถานที่แบบนี้จึงแต่งบทกวีนี้ขึ้นมา ใจความสำคัญของบทกวีนี้อยู่ที่ความนึกคิดของกวีที่ว่า ถ้าหากมีหนทางลับที่จะสามารถเดินเข้าไปล่วงรู้ภายในจิตใจหญิงสาวได้ก็จะดี ไม่น้อย จากความหมายของสารในบทกวีนี้จะเห็นว่าไม่มีส่วนใดที่ต้องการพูดถึง ภูเขาชื่อ Shinobu เลย แต่เป็นการนำเสียงของคำ makurakotoba มาซ้ำเสียงในคำที่ถูกประดับ เพื่อนำเสนอความหมายของสารในบทกวีบทกวีนี้ รวมทั้งทำให้เกิดความไพเราะในด้านของเสียง

ในส่วนบทแปลนั้น ผู้วิจัยได้แปลความหมายของชื่อภูเขาซึ่งเป็นคำ makurakotoba ออกมาว่า **ชื่อเขา " ลับ "** ซึ่งอยู่ในบาทแรกของบทแปล และแปลความหมายของคำที่ถูกประดับและตกแต่งคือ shinobite ว่า **ลับ ลับ** เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีการเล่นเสียงที่ซ้ำกันของสองคำ makurakotoba และคำที่ถูกประดับคือ คำว่า **ลับ** ทั้งนี้เพื่อให้มีลักษณะที่ใกล้เคียงกับบทกวีภาษาญี่ปุ่น

ในบทกวีตัวอย่าง แม้ผู้วิจัยจะกล่าวไว้ในข้างต้นว่า คำ makurakotoba ไม่มีความสัมพันธ์ทางความหมายโดยตรงกับสารที่กวีต้องการสื่อออกมา แต่เนื่องจากคำว่า yama ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคำ makurakotoba ทำหน้าที่เป็นคำหลักของคำ สัมพันธ์อื่นๆ คือ michi หมายถึง ทาง และคำว่า oku ที่หมายถึง ส่วนลึก หรือ ด้านใน ด้วย จึงส่งผลให้คำ makurakotoba ในบทกวีนี้มีความหมายเกี่ยวข้องกันกับความหมายของบทกวีโดยรวม ดังจะได้อธิบายโดยละเอียดจะได้อธิบายในบทต่อไป (ดูหน้า 146)

4.4.3. 掛詞式枕詞 (Kakekotoba shiki makurakotoba) **คำ makurakotoba ที่มีรูปแบบของคำพ้องเสียง** makurakotoba ในลักษณะนี้เป็นการนำคำมาประดับคำพ้องเสียงที่มีความหมายหนึ่งสอดคล้องสัมพันธ์กับความหมายของคำ makurakotoba และให้อีกความหมายหนึ่งเกี่ยวข้องเป็นสารหรือความหมายสำคัญของบทกวี

ตัวอย่าง makurakotoba ที่มีรูปแบบของคำพ้องเสียง

คำmakurakotoba คำที่ถูกประดับและคำพ้องเสียง

*あづさ弓*春たちしより年月の射るがごとくもおもほゆるかな

(Shinchousha, Kokinshuu, p.65)

คำmakurakotoba

คำที่ถูกประดับและคำพ้องเสียง

Azusayumi **haru**tachishi yori nen tsuki no iru ga gotoku mo omohoyuru kana

คำแปล

คำพ้องเสียง คำmakurakotoba คำที่ถูกประดับและคำพ้องเสียง

อันว่า***ขึงธนู “อะสึซะ”*** ล่วงเลยมา**ฤดูใบไม้ผลิ**

ชั่วฉับพลันผ่านผันวันเดือนปี ช่างเร็วรี่ดั่งศรแรงแผลงออกไป

บทกวีบทนี้คำที่ทำหน้าที่เป็นคำ makurakotoba คือ ***Azusayumi*** หมายถึง **ธนูชนิดหนึ่งที่ทำมาจากต้นไม้ที่ชื่อว่า azusa** โดยนำมาประดับคำว่า **haru** ซึ่งเป็นคำที่มีลักษณะของคำ พ้องเสียง ในความหมายแรกของ 張る(haru) หมายถึง **ขึง หรือ ตึงในที่นี้ใช้กับการขึงหรือตึงสายธนู** ความหมายที่ สอง 春 (haru) หมายถึง **ฤดูใบไม้ผลิ**

เนื่องจากบทกวีนี้มีการใช้คำ พ้องเสียง haru ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้แปลความหมายของคำที่ถูกประดับออกมาสองความหมายเพื่อให้เห็นถึงลักษณะของการพ้องเสียงดังกล่าว อนึ่งคำที่ถูกประดับในความหมายแรกคือคำว่า **ขึง** นั้นในคำแปลจะวางไว้ด้านหน้า makurakotoba ซึ่งถือว่าผิดตำแหน่งตามต้นฉบับบทกวีภาษาญี่ปุ่นเพราะคำที่ถูกประดับจะต้องมาทีหลังคำ makurakotoba แต่เนื่องจากปัญหาโครงสร้างทางไวยากรณ์ของภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่นที่แตกต่างกัน ดังนั้นเมื่อแปลออกมาเป็นภาษาไทยจึงต้องสลับตำแหน่งประธานและกริยากัน ประกอบกับผู้วิจัยเห็นว่า ความหมายแรกนั้นทำหน้าที่เป็นเพียงการพ้องเสียงเท่านั้น สารจริงๆ ของบทกวีนี้จะอยู่ที่ความหมายที่ สอง คือ **ฤดูใบไม้ผลิ** จึงมิได้ให้ความสำคัญมากนัก บทกวีนี้เป็นบทที่ 127 ในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ Kokinshuu เล่มที่ สอง เป็นบทกวีที่เกี่ยวกับฤดูใบไม้ผลิ ตอนหลัง (古今集巻第二春歌下) เนื้อความของบทกวีระบุถึง **วันเวลาที่ผ่านไปอย่างรวดเร็วพอเข้าสู่ฤดูใบไม้ผลิชั่วเวลาไม่นานฤดูใบไม้ผลิก็กำลัง จะจากไปอย่างรวดเร็วราวกับลูกธนูที่พุ่งออกไปอย่างรวดเร็วจากการยิง**

เมื่อพิจารณาจากความหมายโดยรวมของบทกวีบทนี้จะเห็นว่าไม่มีส่วนใดที่ต้องการนำเสนอถึง การ**ขึง หรือ ตึงสายธนู** เลย เป็นแต่เพียงการเล่นคำว่า haru โดยนำเสียงที่พ้องกันของคำที่มีความหมายสัมพันธ์กับคำ ธนู คือ **ขึง หรือ ตึง** มาใช้ในอีกความหมายหนึ่งคือ ในความหมาย**ของ ฤดูใบไม้ผลิ** อันเป็นความหมายสำคัญที่กวีต้องการสื่อ และเป็นที่น่าสังเกตว่า เหตุใดกวีจึงต้องใช้ชื่อ ธนู azusa มาเป็นคำ makurakotoba แทนที่จะเป็นธนูชนิดอื่นๆ จากการศึกษาพบว่าธนูนี้เป็นธนูที่ดีที่สุดในบรรดธนูทั้งหลาย เพราะเป็นธนูที่ทำจากเนื้อดี ดังนั้นผู้วิจัยคิดว่า กวีคนแรกที่ใช้คำนี้น่าจะนำเอาชื่อธนูที่ดีที่สุดที่สามารถจะเป็นตัวแทนของธนูทั้งหลายมาใช้เป็นขนบในการแต่งวรรณคดี และกวีรุ่นหลังอาจเห็นดีงามด้วยจึงมีการใช้สืบต่อกันเรื่อยมา

คำmakurakotoba ประเภทนี้ก็เช่นเดียวกันกับประเภทที่สอง คือมีความเกี่ยวข้องกันทางเสียงระหว่างคำ makurakotoba กับคำที่ถูกประดับ ส่วนในด้านความ

หมายนั้นแม้จะไม่มีความเกี่ยวข้องกันโดยตรงก็ตามแต่หากพิจารณาให้ดีก็จะพบว่า มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันอยู่ไม่น้อย เพราะบทกวีนี้มีการนำเอาความรวดเร็วของวันเวลามาเปรียบกับการพุ่งออกไปของลูกธนูหรือลูกศรเวลายิง และการนำชื่อธนูมาตกแต่งคำว่า haru จะทำให้เกิดความคิดเชื่อมโยงถึงกันในลักษณะของการให้ภาพพจน์ซึ่งว่าพอเข้าถึงฤดูใบไม้ผลิแล้ววันเวลาก็ผ่านไปอย่างรวดเร็วชั่วพริบตาก็กำลังจะผ่านฤดูแห่งความสดชื่นสวยงามนี้ไปเสียแล้ว ซึ่งการนำภาพพจน์ในลักษณะนี้มาใช้อาจมีผลช่วยให้การตีความ สาร หรือ ความหมายของบทกวีบทนี้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ดังที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นคำ makurakotoba ประเภทใดก็ตามการที่กวีนำขึ้นมาประดับคำต่างๆ นั้นย่อมมีเหตุผลและที่มา เพียงแต่สำหรับคำ makurakotoba บางคำในปัจจุบันพบว่า ยังไม่มีนักวิชาการชาวญี่ปุ่นผู้ใดทราบถึงที่มาและความหมายที่แท้จริงเท่านั้น ดังนั้นการที่จะมาแบ่งแยกประเภทว่า คำใดเป็น makurakotoba ประเภทใดนั้นจึงไม่ใช่เรื่องที่จะตัดสินและทำได้โดยง่าย เกี่ยวกับเรื่องนี้ Kaneko Takeo กล่าวว่า ในการที่จะแบ่งประเภทของคำ makurakotoba ว่าคำไหนเกี่ยวข้องกันทางความหมาย คำไหนเกี่ยวข้องกันทางด้านของเสียง และคำไหนเกี่ยวข้องกันทั้งทางด้านของเสียงและความหมาย ในบางครั้งก็ไม่สามารถแบ่งแยกได้เลย [40]

จากการศึกษากลวิธีการประพันธ์ของไทย ยังไม่พบลักษณะที่คล้ายคลึงกับกลวิธีการประพันธ์ ประเภท makurakotoba เลย โดยเฉพาะลักษณะเด่นของกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ที่มีการกำหนดคำ หรือวลีที่ชัดเจนว่าคำใดจะนำมาประดับวลีใดนั้นยังไม่พบว่ามีในวรรณคดีไทย มีแต่เพียงลักษณะบังคับของคำประพันธ์ไทยชนิดหนึ่ง ซึ่งระบุถึงส่วนที่เป็น คำนำ ซึ่งจะใช้ขึ้นต้นวรรคแรกของบทกวี

ในหนังสือ **การศึกษาวรรณคดีไทย** ชวน เพชรแก้วกล่าวว่า คำนำในคำประพันธ์ไทย คือ คำที่ใช้ขึ้นต้นของคำประพันธ์บางชนิด เช่น กลอนบทละครที่มักมีคำว่า เมื่อนั้น บัดนั้น ครานั้น ถ้าเป็นกลอนดอกสร้อยก็มักจะมีคำว่า ....เอ๋ย....เช่น แมวเอ๋ยแมวเหมียว

---

[40] Kaneko Takeo, **Shoukotoba .Makurakotoba.Jokotoba no kenkyu**, 2 ed : p. 112.

แต่ถ้าเป็นกลอนสักวาก็มักจะนำด้วยคำว่า สักวา เช่น สักวาดาวจระเข้ก็เหหก คำนำโดยมากมีใช้ในคำประพันธ์ ที่เป็นกลอนขับร้อง [41] เมื่อพิจารณาลักษณะการใช้ บทบาท และหน้าที่ของคำนำต่างๆ เหล่านี้ที่ปรากฏในวรรณคดีไทยแล้วพบว่า ไม่ได้มีการกำหนดเอาไว้แน่นอนว่าจะใช้คำนำไหนมาเป็นคำนำของคำหรือ วลีไหน เหมือนกลวิธีการประพันธ์ประเภท makurakotoba และนอกจากนี้คำเหล่านี้ก็ไม่ได้ทำหน้าที่ขยายความหมายหรือให้ภาพพจน์ใดๆ เกี่ยวข้องกับความหมายโดยรวมของบทกวีเลย ดังนั้นกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้น่าจะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของบทกวีญี่ปุ่นที่แตกต่างจากกลวิธีการประพันธ์ของไทย

จากการศึกษากลวิธีการประพันธ์ประเภท makurakotoba อย่างละเอียดพบว่า มีลักษณะการใช้ที่ใกล้เคียงกันมากกับกลวิธีการประพันธ์ประเภทคำ กล่าวนำ ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าจุดนี้อาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาลได้ตั้งชื่อกลวิธีประพันธ์ประเภทนี้ว่า **คำสร้อย** [42] เช่นเดียวกันกับกลวิธีการประพันธ์ประเภทคำกล่าวนำ ซึ่งผู้วิจัยค่อนข้างจะไม่เห็นด้วยที่จะใช้คำนี้ตามที่มีผู้ตั้งไว้ด้วยเหตุผลเดียวกันกับที่ได้กล่าวมาแล้วในกลวิธีการประพันธ์ประเภทคำกล่าวนำขณะเดียวกันผู้วิจัยคิดว่าไม่ควรที่จะใช้ชื่อนี้ร่วมกันกับกลวิธีการประพันธ์ประเภท คำกล่าวนำ เพราะถึงแม้ว่ากลวิธีการประพันธ์ทั้งสองจะมีลักษณะใกล้เคียงกันแต่ก็มีความแตกต่างกันในเรื่องของจำนวนคำประกอบกับมีการกำหนดคำเอาไว้อย่างแน่นอนว่าคำใดจะใช้เป็นคำ makurakotoba ของคำใด ซึ่งจุดนี้ก็เป็นลักษณะเด่นที่สำคัญประการหนึ่งของกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้หากใช้ชื่อเดียวกันในการเรียกกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้กับกลวิธีการประพันธ์ประเภทคำกล่าวนำอาจเป็นเหตุทำให้เข้าใจผิดและสับสนได้ระหว่างกลวิธีการประพันธ์ทั้งสองว่าเป็นชนิดเดียวกันได้ อนึ่งจากการศึกษาประวัติการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท makurakotoba พบว่า มีประวัติการใช้ที่ยาวนานมานับพันปี เมื่อมีการใช้ติดต่อกันมายาวนานจนเป็นขนบย่อมแสดงว่า กลวิธีการประพันธ์ประเภท makurakotoba มีความหมายและสำคัญอยู่มากทีดียว แต่กระนั้นก็ตามพบว่า ในปัจจุบันผู้ศึกษาวรรณคดียุคหลังจะไม่สามารถหาที่มา และอธิบายความหมายของคำ makurakotoba บางคำได้ ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงลักษณะดังกล่าวนี้

---

41 ชวน เพชรแก้ว , **วรรณคดีไทย** , หน้า 91.

42 เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล , **ศึกษาบทละครโน่** , หน้า 40.

ของกลวิธีการประพันธ์ประเภท makurakotoba จะเห็นได้ชัดเจนถึงหน้าที่อย่างหนึ่งของคำ makurakotoba ในบทกวีว่า ทำหน้าที่เพียงเพื่อตกแต่งถ้อยคำ ให้เกิดความไพเราะและสวยงาม กล่าวคือ เป็นการนำคำหนึ่งคำใดมาวางประดับหรือตกแต่งคำที่เป็นแนวคิดสำคัญที่กวีต้องการจะนำเสนอ เพื่อให้เกิดความสวยงามไพเราะทางเสียงและความหมาย ซึ่งผู้วิจัยคิดว่า อาจจะเหมาะสมที่จะเรียกกลวิธีการประพันธ์ประเภท makurakotoba ว่า **คำประดับ** ซึ่งความหมายของคำว่า ประดับนั้น หมายถึง **แต่ง หรือ ตกแต่ง** [43] จากความหมายของคำนี้ ถือได้ว่าสามารถสื่อความหมายที่ค่อนข้างชัดเจนถึงการการนำสิ่งหนึ่งมาประดับและตกแต่งสิ่งหนึ่ง เพื่อทำให้สิ่งนั้นดีขึ้นและสวยงามขึ้น ซึ่งก็น่าจะตรงกับวัตถุประสงค์ของการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้คือ การนำคำใดๆ มาประดับและตกแต่งคำหนึ่งคำใดที่กวีต้องการนำเสนอเพื่อทำให้คำนั้นสวยงามและดูมีคุณค่าทางวรรณศิลป์มากยิ่งขึ้น ดังนั้นต่อไปในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเรียกกลวิธีการประพันธ์ makurakotoba ว่า กลวิธีการประพันธ์ประเภท **คำประดับ** และเรียกคำรองรับ makurakotoba หรือ himakurakotoba ว่า **คำที่ถูกประดับ** ซึ่งในเบื้องต้นผู้วิจัยได้ใช้คำว่า **คำประดับและตกแต่ง** แต่เนื่องจากในความหมายของคำว่า ประดับ ได้รวมความหมายของคำว่า ตกแต่ง เข้าไปด้วยแล้ว ประกอบกับอาจารย์หลายท่านให้ความเห็นว่า คำนี้ยาวเกินไปไม่เหมาะสม ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้แก้ไขมาเป็น **คำประดับ** ตามความเห็นดังกล่าว

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

[43] มานิต มานิตเจริญ, **พจนานุกรมไทย** , พิมพ์ครั้งที่ 2 : หน้า 112.

สรุปเนื้อหาบทที่ 2

บทที่สองจะเป็นการให้คำจำกัดความของกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภท คือ kakekotoba , engo , jokotoba และ makurakotoba อย่างคร่าวๆ เพื่อให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกลวิธีการประพันธ์แต่ละประเภท ก่อนที่จะได้อธิบายถึงลักษณะ ความสำคัญ ประวัติความเป็นมา และชนิดของกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภท อย่างละเอียดตามลำดับ โดยมีการยกตัวอย่างบทกวีที่ใช้กลวิธีการประพันธ์ดังกล่าว จากนั้นมีการนำบทกวีของไทยที่พบว่าเหมือนหรือใกล้เคียงกันมาประกอบการอธิบายเพื่อช่วยในการทำความเข้าใจ

ในส่วนท้ายของการอธิบายกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภท จะเป็นการตั้งชื่อภาษาไทยให้กับกลวิธีการประพันธ์แต่ละประเภท โดยใช้ข้อมูลอ้างอิงจากเอกสารของผู้เคยศึกษาและตั้งชื่อภาษาไทยให้กับกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้มาก่อน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

กลวิธีการประพันธ์ใน Ise monogatari

ในบทนี้จะเป็นการอธิบายกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภท โดยการแปลเนื้อหาของ Ise monogatari จากตอนที่คัดเลือกมาศึกษาทั้งหมด 22 ตอน โดยเรียงตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 初冠 (うひかうぶり) **(Uikou buri)**

<u>คำอธิบายกลวิธีการประพันธ์ของบทกวี</u>

บทแรก

คำกล่าวนำ คำที่ถูกกล่าวนำ

*<u>春日野の若むらさきのすりごろもしのぶの</u>*乱れかぎりしられず

(Shogakukan, Ise monogatari , p. 133)

คำกล่าวนำ คำที่ถูกกล่าวนำ

<u>Kasuga no wakamurasaki no surigoromo</u> **<u>shinobu no midare</u>** kagiri shirarezu

คำแปล

คำกล่าวนำ คำกล่าวนำ

<u>ดั่งลวดลายวกวนบนผืนผ้า</u> ***<u>ย้อม หญ้าอ่อนสีม่วง</u>*** [1] ***<u>อยู่ “คะซุงะ”</u>***

ใจแอบรักเจ้าสับสนระคนคละ **<u>“ชิโนะบุกุซะ”</u>**ลายใจไม่ต่างกัน

คำที่ถูกกล่าวนำ

---

[1] หญ้าสีม่วง คำนี้แปลมาจากคำว่า 紫 (murasaki) ซึ่งก็หมายถึง สีม่วง เป็นหญ้าชนิดหนึ่งที่ขึ้นตามทุ่งหญ้าในภูเขาทั่วไปหน้าร้อนจะออกดอกสีขาว สีม่วงที่ใช้เป็นวัสดุในการย้อมผ้าได้มาจากส่วนราก

บทกวีบทนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำกล่าวนำ ส่วนที่ทำหน้าที่เป็น คำกล่าวนำ ได้แก่ ข้อความในสามวรรคแรก คือ ***Kasuga no wakamurasaki no surigoromo*** หมายถึง **ลวดลายผ้าที่ย้อมจากหญ้าอ่อนสีม่วงแห่งทุ่งราบ Kasuga** โดยนำมากล่าวนำคำว่า **Shinobu** หมายถึง **ต้นเฟิร์น** และถ้าเป็นคำกริยาหมายถึง **ลับ หรือ แอบไม่ให้คนอื่นรู้เห็น** ซึ่งเป็นความหมายที่ แสดงถึงสารในระดับลึกของบทกวี

จากบทกวีข้างต้นผู้วิจัยได้แปลความหมายของส่วนที่ทำหน้าที่เป็น jokotoba ไว้ในบทแปลวรรคแรกและสอง คือ ***ดั่งลวดลายวกวนบนผืนผ้า ย้อมหญ้าอ่อนสีม่วงอยู่ “คะซุงะ”***

ส่วนที่ถูกกล่าวนำ คือ **shinobu** ได้แปลความทั้งในระดับตื้นและลึก กล่าวคือ ในความหมายระดับตื้นผู้วิจัยใช้การเขียนทับศัพท์ว่า **“shinobukusa”** ที่หมายถึง **หญ้าเฟิร์น หรือ ต้นเฟิร์น** จะอยู่ในวรรคสุดท้ายของบทแปล ส่วนความหมายระดับลึกหรือสารที่กวีต้องการสื่อออกมานั้นจะอยู่ในวรรคที่สามของบทแปลคือ **ใจแอบรักเจ้าสับสนระคนคละ** ซึ่งจะเป็นการรวมความหมายของส่วนที่ถูกกล่าวนำ คือ midare เข้าไปด้วย

ก่อนที่จะอธิบายลักษณะกลวิธีการประพันธ์จะขออธิบายถึงเรื่องราวโดยย่อในตอนที่หนึ่งนี้ก่อนเพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจความหมายของบทกวี เนื้อเรื่องในตอนนี้กล่าวถึง กาลครั้งหนึ่งมีชายผู้หนึ่งบรรลุนิติภาวะ[2] แล้ว ได้ออกไปล่าสัตว์[3] ที่คฤหาสน์นอกเมืองของ

---

[2] การบรรลุนิติภาวะ เป็นพิธีการแสดงความเป็นผู้ใหญ่ของเด็กผู้ชาย และเด็กผู้ชายที่ผ่านพิธีการนี้จะถือว่าเป็นผู้ใหญ่โดยสมบูรณ์ ซึ่งเป็นครั้งแรกที่จะมีการสวมหมวก (kanmuri) ส่วนใหญ่จะทำในช่วงระหว่างวัยตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป เด็กผู้ชายที่เป็นชนชั้นสูงมักจะมีการทำพิธีนี้ในช่วงอายุที่เร็วขึ้น มีบางทฤษฎีระบุว่าเป็นการเข้ารับตำแหน่งนราชสำนัก (ตั้งแต่ระดับ 5 ลงมา) บางตำราระบุว่าการทำ พิธีบรรลุนิติภาวะนี้จะเป็นครั้งแรกที่เด็กผู้ชายจะสวมหมวกและเสื้อผ้าของผู้ใหญ่ บุคลชั้นสูงจะทำในช่วงระหว่างวัย 12-16ปี โดยกระทำขึ้นในวันขึ้นปีใหม่ (Amagai Hiroshi , **Ise monogatari (bumpouzenkai)** (Tokyo : Obunsha , 1999) p.16.)

[3] การออกไปล่าสัตว์ โดยปกติถ้ามีการล่าสัตว์มักจะหมายถึงการออกไปล่านกอินทรีย์ซึ่งเป็นกีฬาที่เป็นที่นิยมของชนชั้นสูงในสมัยนั้น (เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน)

เขาที่หมู่บ้าน Kasuga [4] อยู่ใกล้ๆ กับเมืองหลวงเก่า Nara ในหมู่บ้านนี้มีหญิงสาวสองพี่น้องที่งดงามมากอาศัยอยู่ ทันทีที่แอบเห็นหญิงสาวอย่างที่ไม่คาดคิดมาก่อนว่าในเมืองหลวงเก่าเช่นนี้จะมีหญิงสาวที่มีความงดงามอาศัยอยู่ดูช่างไม่เหมาะสมเอาเสียเลย ชายหนุ่มตกหลุมรักหญิงสาวทันทีเขาเกิดความว้าวุ่นสับสนขึ้นในใจ จึงได้ฉีกชายแขนเสื้อชุดล่าสัตว์ [5] ลวดลายคล้ายใบเฟิร์น[6] ที่สวมใส่อยู่ออกมาแล้วเขียนบทกวีส่งไปให้กับหญิงสาวความว่า

---

[4] หมู่บ้าน kasuga ปัจจุบันเป็นชื่อหมู่บ้านซึ่งอยู่แถวๆ สวนสาธารณะเมืองNara ซึ่งตั้งอยู่เชิงเขาทางทิศตะวันออกของภูเขา kasuga เมือง Nara จังหวัด Nara

[5] ชุดล่าสัตว์ เป็นชุดที่สวมใส่ขณะออกไปล่าสัตว์ขณะเดียวกันก็เป็นชุดที่สวมใส่สบายๆ ของผู้ชายในสมัย Heian ด้วย บางตำราระบุว่าเป็นชุดที่สวมใส่ขณะออกไปล่านกอินทรีย์ ต่อมาเป็นกลายเป็นชุดที่สวมใส่ในเวลาปกติของชนชั้นสูงด้วย มักจะสวมใส่กับหมวกทรงสูงที่เรียกว่า eboushi และและกางเกงส่วนล่างที่ เรียกว่า sashinukibakama สำหรับชุดล่าสัตว์นี้ส่วนที่เป็นแขนเสื้อนั้นจะเย็บหลวมๆเอาไว้กับตัวเสื้อซึ่งสามารถฉีกออกได้โดยง่ายในส่วนนี้ ศาสตราจารย์ Mamoru Narita แห่งมหาวิทยาลัย Daitoubunka ได้ให้คำอธิบายว่า ตัวละครเอกในตอนที่ 1 นี้ น่าจะฉีกแขนเสื้อส่วนนี้ในการเขียนบทกวีส่งไปให้กับหญิงสาว เกี่ยวกับชุดล่าสัตว์นี้ผู้วิจัยได้มีโอกาสคุยกับผู้ดูแลศาลเจ้า Muramatsu jinguu ซึ่งเป็นศาลเจ้าที่อยู่ในเครือข่ายของศาลเจ้า Ise จังหวัด Mie ที่มีชื่อเสียง คือ ท่าน Asada Fumimasa ท่านได้กรุณาเล่าให้ฟังว่า ชุดล่าสัตว์นี้ปัจจุบันกลายเป็นชุดที่สวมใส่อย่างเป็นทางการในการทำพิธีต่างๆของพระในศาสนา ชินโต มีทั้งชุดที่สวมใส่เวลาหน้าร้อนและหน้าหนาว สำหรับชุดหน้าหนาวนั้นจะมีสีออกค่อนข้างทึบกว่าชุดที่สวมเวลาหน้าร้อน แต่ลวดลายผ้านั้นไม่แตกต่างกัน

[6] ผ้าลวดลายคล้ายใบเฟิร์น กล่าวกันว่าเป็นผ้าที่ย้อมโดยใช้ส่วนใบและลำต้นของเฟิร์น ในการถูย้อมลายลวดลายนั้น จะมีลักษณะยุ่งเหยิงสับสน แหล่งที่มีชื่อเสียงในการทำผ้าชนิดนี้ก็คือ ตำบล Shinobu เมือง Ooshuu (ปัจจุบันคือ จังหวัด Fukushima) เกี่ยวกับการย้อมผ้าชนิดนี้ท่าน Fumimasa ได้กรุณาเล่าให้ฟังว่า เป็นวิธีการย้อมผ้าแบบเก่าชนิดหนึ่งซึ่งนำผ้ามาวางบนก้อนหินแล้วใช้ส่วนใบของต้นเฟิร์นมาถูที่ผ้าเพื่อให้เกิดลาย ส่วนชุดล่าสัตว์ที่ทำเป็นลวดลายใบเฟิร์นนั้นท่านบอกว่า ไม่เคยเห็นซึ่งอาจเป็นเพราะเป็นลายเก่ามากและไม่เป็นที่นิยม จึงอาจจะเลิกทำการผลิตแล้วก็เป็นได้ส่วนลายที่เป็นที่นิยมในปัจจุบันก็ได้แก่ พวกลายก้อนเมฆกับนกกระเรียน เป็นต้น สำหรับชื่อลายผ้าที่ระบุชื่อ shinobu นั้น ยังไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่า ได้มาจากชื่อ ของตำบลที่ทำ หรือ มาจากชื่อ วัสดุที่ใช้ในการทำลวดลาย คือ ต้น shinobu หรือต้นเฟิร์น

“ใจของข้าที่แอบรักเจ้านั้น มันสับสนวุ่นวาย คล้ายดังผืนผ้าลวดลายใบเฟิร์นที่ย้อมมาจากหญ้า murasaki หรือหญ้าที่มีรากสีม่วงแห่งทุ่งราบ “kasuga” ” และเป็นเพราะชุดที่ชายหนุ่มสวมใส่นั้นมีลวดลายยุ่งเหยิงสับสนคล้ายลวดลายของใบเฟิร์นชายหนุ่มคิดว่านี่เป็นโอกาสเหมาะสมที่จะดัดแปลงบทกวีโบราณที่มีผู้แต่งเอาไว้ว่า “เพราะเจ้านั้นเองที่เป็นสาเหตุทำให้จิตใจของข้า ว้าวุ่นสับสนคล้ายดั่งลวดลายใบเฟิร์นบนผืนผ้าที่ทำมาจากเมือง “Michinoku” และบทกวีสองบทที่กล่าวมานี้ก็คือบทที่ผู้วิจัยจะนำมาอธิบาย กลวิธีการประพันธ์ ในตอนท้ายของเนื้อเรื่องระบุว่า กวีในสมัยก่อนช่างมีอารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งดื่มด่ำอันเป็นหัวใจของนักกวีโดยแท้จริง

จากเนื้อเรื่องคงจะทำให้เข้าใจถึงเรื่องราวความเป็นมาและเหตุผลในการแต่งบทกวีนี้ ต่อไปจะเป็นการอธิบายถึงกลวิธีการประพันธ์ประเภท คำกล่าวนำ ที่ใช้ในบทกวีนี้ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วบทกวีนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทคำกล่าวนำ ซึ่งเป็นการนำคำหรือวลีใดๆ มากล่าวนำคำ หรือ วลีหนึ่งๆ เพื่อสร้างภาพพจน์ให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการไปตามเนื้อหาของบทกวีดังที่อธิบายมาแล้วในบทที่ สอง

จากบทกวีจะเห็นว่าสามวรรคแรกที่ทำหน้าที่เป็น คำกล่าวนำ คือ ***Kasuga no wakamurasaki no surigoromo*** นั้นได้เกริ่นหรือนำภาพพจน์เพื่อให้เกิดจินตนาการเกี่ยวกับลวดลายของผ้าที่มีลักษณะยุ่งเหยิงสับสนคล้ายกับลวดลายของใบเฟิร์นซึ่งเป็นชุดล่าสัตว์ที่ชายหนุ่มสวมใส่อยู่และผ้าชุดนี้ย้อมมาจากหญ้า Murasaki โดยนำมากล่าวนำคำว่า shinobu ซึ่งหมายถึง ต้นเฟิร์นนั้นจะช่วยให้ผู้อ่านเกิดการเห็นภาพที่ชัดเจนของลวดลายผ้าว่ามีลักษณะเช่นไร

การใช้ คำกล่าวนำในบทนี้เป็นการเน้นให้เห็นถึงลักษณะลวดลายของผ้าว่าคล้ายกับลวดลายของใบเฟิร์นที่มีลักษณะวกวน สับสนและยุ่งเหยิง นอกจากนี้ในส่วนความหมายของสารในระดับลึก คำว่า shinobu ยังหมายถึง แอบ หรือ ลับๆ ซึ่งออกเสียงเหมือนกันกับคำว่าต้นเฟิร์นตามภาษาญี่ปุ่นและในความหมายนี้ก็เช่นเดียวกัน คำกล่าวนำจะช่วยทำให้เกิดภาพพจน์และจินตนาการเกี่ยวกับสภาพจิตใจของชายหนุ่ม อันจะช่วยส่งให้ความหมายหรือสารที่กวีต้องการจะสื่อเด่นชัดขึ้นมากล่าวคือ การที่ชายหนุ่มแอบเห็นหญิงสาวสองพี่น้องอย่างลับๆ ด้วยความงามของหญิงทั้งสองที่เปรียบได้กับหญ้าอ่อนเพิ่งแตกใบแห่งทุ่งหญ้า kasuga ทำให้จิตใจของชายหนุ่มเต็มไปด้วยความสับสนวุ่นวายและยุ่งเหยิง เนื่องจากเกิดความรักในหญิง

สาวทั้งสอง สภาพจิตใจของชายหนุ่มในขณะนั้นเปรียบได้กับลวดลายของชุดล่าสัตว์ที่สวมใส่ ที่มีลักษณะคล้ายลายใบเฟิร์น

จะเห็นว่า คำกล่าวนำในบทกวีนี้ให้ความหมายที่สัมพันธ์และสอดคล้องกันโดยตรงกับความหมายโดยรวมหรือสารที่กวีต้องการจะสื่อ จึงอาจกล่าวได้ว่า เป็นลักษณะการใช้ กลวิธีการประพันธ์ คำกล่าวนำประเภทแรกคือ ประเภทที่มีรูปแบบของคำสัมพันธ์หรือ แบบ ushin เพราะการกล่าวนำโดยกล่าวถึงลักษณะลายผ้านั้นให้ความหมายสอดคล้องไปในทางเดียวกับคำที่ถูกกล่าวนำในทั้งสองความหมายคือ ลายผ้านั้นดูสับสนวกวนคล้ายลายของใบเฟิร์นและลายผ้านี้ยังถูกนำไปเปรียบกับสภาพของจิตใจของชายหนุ่มที่แอบรักหญิงสาว ซึ่งเป็นสารหรือความหมายหลักที่กวีต้องการสื่อออกมา

สำหรับบทกวีบทนี้มีการตีความหมายไปในหลายๆ ลักษณะยกตัวอย่างเช่น Watanabe Minoruได้กล่าวไว้ในหนังสือชื่อ Ise monogatari ว่าการที่ชายหนุ่มเกิดสภาพจิตใจที่ว้าวุ่นสับสนนั้น ก็เนื่องมาจากว่า เขาได้ตกหลุมรักหญิงสาวทั้งสองพี่น้องพร้อมกันทั้งสองคนทำให้ตัดสินใจไม่ถูกว่าจะเลือกแต่งงานกับผู้ใดดี เพราะขนบธรรมเนียมประเพณีเกี่ยวกับการแต่งงานในสมัยนั้นระบุเอาไว้ว่าถึงแม้จะเป็นพี่น้องกันก็ตามก็ถือว่าเป็นคนละคน เมื่อแต่งงานจะต้องแต่งงานกับผู้ใดผู้หนึ่งเท่านั้นแต่ก็มีผู้แย้งว่าประเพณีเกี่ยวกับการแต่งงานการที่พี่น้องแต่งงานในคราวเดียวกันนั้นมีปรากฏตัวอย่างให้เห็นในเรื่อง Kojiki แต่จะอย่างไรก็ตามในการตีความบทกวีนั้น บางครั้งจะต้องอาศัยการอ่านเนื้อเรื่องในส่วนที่เป็นร้อยแก้ว

ประกอบก็อาจจะทำให้พบประเด็นบางอย่างที่น่าสนใจ อย่างเช่นการพูดถึงการบรรลุนิติภาวะของชายหนุ่มซึ่งตามธรรมเนียมประเพณีของชนชั้นสูงในสมัยก่อนนั้น ถือว่าเมื่อชายหนุ่มผ่านพิธีการบรรลุนิติภาวะแล้วถือว่าเป็นผู้ใหญ่อย่างสมบูรณ์ แต่ถ้าหากเทียบกับปัจจุบันยังถือว่าเป็นวัยรุ่นอยู่มาก โดยตามธรรมเนียมปฏิบัติชายหนุ่มที่ผ่านการบรรลุนิติภาวะแล้วพบเห็นหญิงสาวที่มีความงดงามและทำให้จิตใจหวั่นไหวจะต้องรีบเขียนบทกวีส่งไปชื่นชมความงามของหญิงสาวคนนั้นทันที ดังนั้นบทกวีบทนี้จึงเป็นการแต่งขึ้นมาเพื่อการชื่นชมความงามของเพศตรงข้ามมิได้มีจุดประสงค์เพื่อต้องการขอแต่งงานจริงๆแต่อย่างใด เพราะถ้าหากผู้แต่งต้องการพูดถึงการที่ชายหนุ่มอยากแต่งงานกับหญิงสาวจริงๆ นั้นเป็นประเด็นสำคัญแล้วเหตุใดจึงไม่มีบทกวีตอบกลับมา เพื่อเป็นการแสดงความในใจของหญิงสาวแต่อย่างใด ประเด็นสำคัญของเนื้อเรื่องในตอนนี้อาจจะอยู่ที่พฤติกรรมการแสดงออกของชายหนุ่มที่เป็นชนชั้นสูงในสมัยนั้น

เมื่อผ่านพิธีการบรรลุนิติภาวะแล้วว่าต้องปฏิบัติตนอย่างไร [7] ไม่ว่าจะมีผู้ตีความเช่นใดเกี่ยวกับบทกวีบทนี้ แต่สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นถึงความงามและความมีเสน่ห์ของบทกวีบทนี้ก็คือ การบรรยายอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครเอกซึ่งเป็นชายหนุ่มที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นออกมาได้อย่างชัดเจนถึงแม้จะระบุว่าชายหนุ่มได้ผ่านการบรรลุนิติภาวะแล้ว แต่ช่วงวัยระหว่าง 12-16 ปีนั้นยังถือว่าเป็นวัยรุ่นอยู่มากซึ่งหากเทียบกับผู้ชายในปัจจุบันนี้ ด้วยอารมณ์ความรู้สึกการรักแรกพบของชายหนุ่มรุ่นกระทงที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในเรื่องความรักมาก่อนนั้นจะเต็มไปด้วยความตื่นเต้น ความสับสนวุ่นวาย ในจิตใจ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ดังที่ได้บรรยายในบทกวี สิ่งที่แสดงออกให้เห็นถึงความตื่นเต้นและกระตือรือร้นของชายหนุ่มก็คือ การที่เขาฉีกชายแขนเสื้อซึ่งเป็นสิ่งใกล้ตัวที่เขาจะนึกได้ในตอนนั้นออกมาและเขียนบทกวีที่เขาดัดแปลงมาจากบทกวีที่มีผู้แต่งเอาไว้ในสมัยก่อน แล้วส่งไปให้กับหญิงสาวทันทีและจากสิ่งที่เขาใช้เขียนบทกวีนั้นไม่ใช่กระดาษธรรมดาแต่เป็นชายแขนเสื้อชุดล่าสัตว์ที่มีลวดลายคล้ายลายใบเฟิร์น และสิ่งนี้นี่เองที่แสดงออกถึงความหลักแหลมของกวีที่สามารถมาช่วยให้เข้าถึงอารมณ์ของตัวละครได้อย่างลงตัว

การที่ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกซาบซึ้งถึงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครในบทกวีนี้ปฏิเสธไม่ได้ว่ามาจากการที่กวีใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทคำกล่าวนำที่เหมาะสมลงตัวกับคำที่ถูกกล่าวนำอันก่อให้เกิดจินตนาการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่เป็นรูปธรรมคือ ชุดล่าสัตว์ลวดลายยุ่งเหยิงสับสน และ นามธรรม คือ สภาพจิตใจของชายหนุ่มที่แอบรักหญิงสาว

เป็นที่น่าสังเกตว่า บทกวีนี้มีการพูดถึงหญ้าอ่อนสีม่วงที่อยู่ทุ่งหญ้า kasuga โดยปกติหญ้าชนิดนี้จะขึ้นตามทุ่งหญ้าบนภูเขาทั่วไปแต่ในบทกวี เนื่องจากตัวละครเอกได้ออกไปล่าสัตว์ที่ทุ่งหญ้า kasuga ดังนั้น การกล่าวถึงหญ้าอ่อนสีม่วงที่อยู่ ทุ่งหญ้า kasuga จึงเป็นการกล่าวเปรียบเทียบโดยนัยว่าหญิงทั้งสองอยู่ในวัยสาวแรกรุ่นราวกับหญ้าสีม่วงที่เพิ่งแตกใบอ่อนในท้องทุ่งแห่งนี้

---

[7] Watanabe Minoru, **Ise monogatari** (Tokyo : Shinchousha, 1976) p. 141-142.

บทกวี บทที่ 2

*みちのくのしのぶもぢずり*たれゆゑに**乱れ**そめにしわれならなくに

(Shougakukan, Ise monogatari, p. 133)

คำกล่าวนำ　　คำที่ถูกกล่าวนำ

Michinoku no shinobu mojizuri tare yueni **midare**somenishi ware naranakuni

คำแปล

คำกล่าวนำ　　คำกล่าวนำ

ดุจลวดลายใบเฟิร์นบนผืนผ้า　　***ที่ทำมาจากเมือง “มิชิโนะกุ”***[8]

ข้า**ว้าวุ่นสับสน**จิตคิดเคียงคู่　　เพราะโฉมตรูเจ้าปั่นใจคล้ายลายเฟิร์น

คำที่ถูกกล่าวนำ

บทกวีบทนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทคำกล่าวนำ และส่วนที่ทำหน้าที่เป็น คำกล่าวนำ คือ ***Michinoku no shinobu mojizuri*** ซึ่งแปลว่า **ผ้าที่ย้อมทำเป็นลวดลายใบเฟิร์นจากเมือง Michinoku** โดยนำมากล่าวนำคำว่า **midare** ที่หมายถึง **ยุ่งเหยิง สับสน วุ่นวาย ไม่เป็นระเบียบ**

สำหรับในบทแปลจะแปลส่วนที่เป็น คำกล่าวนำ ไว้ในสองวรรคแรกคือ

ดุจลวดลายใบเฟิร์นบนผืนผ้า　　ที่ทำมาจากเมืองมิชิโนะกุ

ส่วนคำที่ถูกกล่าวนำนั้นจะอยู่ในวรรคที่ สามของบทแปล คือ **ว้าวุ่น สับสน**

---

[8] เป็นชื่อเก่าของเขต 信夫(Shinobu) ในจังหวัด 福島 (Fukushima) ปัจจุบันคือ เมือง Fukushima จังหวัด Fukushima

จากความหมายของคำกล่าวนำ ที่อธิบายมานอกจากจะทำหน้าที่นำภาพพจน์และจินตนาการของลายผ้ามาเปรียบกับสภาพจิตใจที่ว้าวุ่น สับสนของชายหนุ่มคล้ายกับในบทแรกแล้ว ส่วนที่เป็น คำกล่าวนำ ยังมีส่วนช่วยในการขยายความหมายหรือสารของบทกวีให้กว้างไกลและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

การกล่าวถึงแหล่งที่มีชื่อเสียงในการผลิตผ้าลวดลายคล้ายใบเฟิร์น เป็นที่ทราบกันดีอยู่ในสมัยนั้นว่าเป็นเมือง มิชิโนะกุ ซึ่งการกล่าวถึงแหล่งที่มีชื่อเสียงในการผลิตผ้านี้ มีส่วนสำคัญในการช่วยเน้นความหมายของสารระดับลึกในตอนท้ายของบทกวี คล้ายกับเป็นการกล่าวเปรียบเทียบโดยนัยว่า ลวดลายผ้าที่ดูยุ่งเหยิงและสับสนนั้นแหล่งที่ชื่อเสียงในการผลิตผ้าชนิดนี้คือ เมือง Michinoku และผู้ที่มีชื่อเสียงที่ทำให้หัวใจของชายหนุ่มว้าวุ่น สับสนก็คือ หญิงสาวสองพี่น้อง

ลักษณะของ คำกล่าวนำ ในบทนี้ก็เช่นเดียวกันกับบทกวีบทแรก คือ เป็น คำกล่าวนำประเภทแรกหรือ แบบ ushin โดยส่วนที่เป็น คำกล่าวนำ นั้นให้ความหมายสอดคล้องไปในทำนองเดียวกันกับสารที่กวีต้องการนำเสนอ กล่าวคือ สภาพจิตใจที่ว้าวุ่นสับสนของชายหนุ่มนั้นเปรียบประดุจลายใบเฟิร์นบนผ้าซึ่งแหล่งที่มีชื่อเสียงในการทำผ้าชนิดนี้คือ เมือง Michinoku และเป็นต้นเหตุสำคัญที่ทำให้จิตใจของเขามีสภาพเช่นนี้ ก็คือ หญิงสาวสองพี่น้องนั่นเอง

Amagai Hiroshi กล่าวว่า นอกจากกลวิธีการประพันธ์ประเภท คำกล่าวนำ แล้ว บทกวีนี้ยังมีการใช้กลวิธีการประพันธ์ ประเภท คำพ้องเสียง โดยคำที่มีลักษณะของการพ้องเสียงแต่ให้ความหมาย สองความหมายคือ คำว่า 信夫 (Shinobu) หมายถึง **ชื่อเขตหนึ่งในจังหวัด Fukushima** กับ 忍ぶ หมายถึง **แอบ หรือ ลับ มิให้คนอื่นล่วงรู้** [9] ผู้วิจัยค่อนข้างที่จะเห็นด้วยกับ Amagai ที่มองคำนี้เป็นคำพ้องเสียง เนื่องจากทั้งสองความหมายของ shinobu มีส่วนช่วยในการขยายความหมายของสารในบทกวีทั้งในระดับตื้นและลึกโดยเฉพาะในความหมายระดับลึกนั้น shinobu จะให้ความหมายถึง ทั้งสิ่งที่เป็นการกระทำหรือ

---

[9] Amagai Hiroshi, **Ise monogatari (bumpouzenkai)** (Tokyo : Obunsha, 1999), p. 17.

พฤติกรรมของชายหนุ่ม คือ การพูดถึงชายหนุ่มแอบดู หรือ แอบเห็นหญิงสาวสองพี่น้อง กับการพูดถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสภาพจิตใจของชายหนุ่มคือ การที่ชายหนุ่มเกิดแอบรักหญิงสาวทั้งสองโดยที่นางนั้นไม่รู้ตัว ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าคำ shinobu มีผลอย่างมากต่อการขยายความหมายโดยรวมของบทกวี และจึงทำให้ดูมีเหตุผลเป็นไปได้มากทีเดียวในการมองว่าบทกวีนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียง รวมอยู่ด้วย

นอกจากนี้ กลวิธีการประพันธ์ที่ได้กล่าวมาแล้วในตำราของ Abe Toshiko ได้ระบุเอาไว้ว่า ในบทกวีนี้มีการใช้ กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำประดับ โดยคำที่เป็นคำ ประดับ คือ Michinoku ซึ่งนำมาประดับคำว่า shinobu [10] ถึงแม้นักวิชาการท่านนี้จะไม่ได้ระบุถึงความสัมพันธ์ระหว่างคำทั้งสองเนื่องจากชื่อ Michinoku เป็นชื่อเก่าของเขต Shinobu ดังนั้นจึงอาจเป็นไปได้ว่า Michinoku ชื่อนี้อาจทำให้เกิดจินตนาการไปถึงชื่อใหม่คือคำว่า Shinobu ซึ่งเป็นคำพ้องเสียงของคำกริยา shinobu ที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับความหมายสารระดับลึกของบทกวีดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างบทกวีบทแรก และบทที่สอง Watanabe Minoru กล่าวว่า บทกวีบทแรก เป็นบทกวีต้นแบบของบทกวีบทที่ สอง ซึ่งตัวละครเอกคือ ชายหนุ่มนึกขึ้นมาได้และนำไปดัดแปลงเป็นบทกวีของตัวเอง ซึ่งลักษณะของการนำถ้อยคำบางคำในบทกวีที่มีผู้แต่งเอาไว้ในสมัยก่อนมาใส่เอาไว้ในผลงานของตัวเองนี้เรียกว่า 本歌取り (Honkadori) [11] มีการระบุว่า บทกวีบทนี้ได้เปลี่ยนถ้อยคำในท่อนแรกจาก kasuga no มาเป็น michinoku no โดยไม่ว่าจะเป็นความหมายอารมณ์และบรรยากาศในบทกวีบทที่สองล้วนถูกถ่ายทอดมาจากบทกวีบทแรก [12] และเมื่อพิจารณาคำที่ใช้ในบทกวีพบว่า

---

[10] Abe Toshiko, **Ise monogatari (jou)** (Tokyo : Koudansha , 1994) , p.22 .

[11] Honkadori หมายถึง การนำเอาส่วนใดส่วนหนึ่งของบทกวีเก่าที่มีชื่อเสียง มาใส่ไว้ในบทกวีของตนเองทำให้เกิดความคิดเชื่อมโยงทางด้านความหมายระหว่างกันและความคิดเชื่อมโยงนี้จะทำให้อารมณ์ความรู้สึกใหม่ของกวีที่สื่อออกมามีภาพพจน์และจินตนาการของบทกวีเก่าซ้อนอยู่ซึ่งเทคนิคการประพันธ์นี้ก่อให้เกิดความไพเราะอย่างลึกซึ้ง (Kato Douri , **Saishin kokugo benran** (Tokyo: Hamashima shoten,1998) , p. 83.

[12] Watanabe Minoru, **Ise monogatari** , p. 140.

มีการใช้คำที่เหมือนกันหลายคำได้แก่ shinobu ซึ่งอยู่ในวรรคที่ 4 ของบทแรก และอยู่ในวรรคที่สอง ของบทที่ สอง รวมถึงมีการใช้คำว่า suri ซึ่งอยู่ในวรรคที่ สามของบทแรกและคำว่า zuri ที่อยู่ในวรรคที่ สองของบทที่ สอง ถึงแม้คำว่า suri จะเปลี่ยนเสียงมาเป็นเสียงขุ่น คือ zuri ก็ตามแต่โดยรากศัพท์แล้วก็มีความหมายเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีคำว่า midare ที่อยู่ในวรรคที่สี่ของบทแรกและบทที่สองอีกด้วย ซึ่งคำเหล่านี้จะทำหน้าที่ถ่ายทอดและเชื่อมโยงความหมายของบทกวี บทแรกไปยังบทกวี บทที่ สอง โดยให้อารมณ์ความรู้สึกเดียวกันแต่แฝงด้วยความลึกซึ้งเหมาะสมกับบรรยากาศและ สถานณการณ์ของเนื้อเรื่องในตอนนั้น

ตอนที่ 2 西の京 (Nishi no kyou)

<u>คำอธิบายกลวิธีการประพันธ์</u>

คำพ้องเสียง

おきもせず寝もせで夜を明かしては春のものとて<u>ながめ</u>くらしつ

(Shougakukan, Ise monogatari, p. 134)

Oki mo sezu ne mo sede yoru o akashite wa haru no mono tote

คำพ้องเสียง

n**<u>agame</u>** kurashitsu

คำแปล

ตกในห้วงภวังค์รักให้หนักจิต เฝ้าครุ่นคิดมิหลับตื่นคืนล่วงผ่าน

<u>สายฝนพรำใบไม้ผลิที่เนิ่นนาน</u> **<u>สายตานั้นทอดนานเนิ่นเกินห้ามใจ</u>**

คำพ้องเสียง คำพ้องเสียง

บทกวีบทนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียง หรือ กลวิธีการประพันธ์ประเภทที่มีการนำคำคำเดียวที่มีการออกเสียงเหมือนกันแต่ให้ความหมายที่แตกต่างกันสองความหมายมาใส่ไว้ในบทกวี เพื่อทำให้บทกวีนั้นมีความหมายที่กว้างไกล และลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น ดังที่อธิบายมาแล้วในบทที่ 2 สำหรับบทกวีบทนี้ คำที่มีลักษณะเป็นคำพ้องเสียง คือ คำว่า 眺め nagame ซึ่งมีสองความหมาย ดังนี้คือ ความหมายแรก 長雨 (nagame) หมายถึง

สายฝนที่ตกยาวนานในฤดูใบไม้ผลิ สำหรับคำว่า nagame ในความหมายนี้ รูปคำเกิดจากการ นำคำว่า 長い (nagai) ทีมีความหมายว่า **ยาวนาน** มาผสมกับคำว่า 雨(ame) ที่แปลว่า **สายฝน** และในอีกความหมายหนึ่งของ คำ 眺め (nagame)ในบทกวีนี้ หมายถึง **สายตาที่ทอดเหม่อมองออกไปภายนอกอย่างไร้จุดหมายขณะที่กำลังครุ่นคิดถึงบางสิ่งบางอย่าง**

ในบทแปลบทกวีนั้นส่วนที่เป็นคำ พ้องเสียง ความหมายแรกจะอยู่ในวรรคที่ 3 คือ

สายฝนพรำใบไม้ผลิที่เนิ่นนาน

ส่วนความหมายที่ สอง จะอยู่ในบทแปลวรรคสุดท้ายคือ

สายตานั้นทอดนานเนิ่นเกินห้ามใจ และในความหมายที่สองนี้จะมีความหมายรวมไปถึงการตกอยู่ในภวังค์ เฝ้าแต่ครุ่นคิดถึงหญิงคนรักด้วย ดังนั้น ในบทแปลจะรวมความหมายในวรรคที่ หนึ่ง เข้าไปด้วยคือรวมตั้งแต่วรรค **ตกในห้วงภวังค์รักให้หนักจิต**

สำหรับคำที่ผู้วิจัยเลือกมาใช้ในการแสดงลักษณะกลวิธีประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียง นั้นจะอยู่ในวรรคที่ 4 คือ **สายตานั้นทอดนานเนิ่น** จากคำแปลจะเห็นว่าผู้วิจัยขีดเส้นใต้ คำว่า **สาย** ที่มาจาก คำว่า **สายฝน** และ **สายตา** และคำว่า **เนิ่นนาน** และ **นานเนิ่น** เพื่อต้องการแสดงให้เห็นถึงลักษณะของการเล่นคำพ้องเสียงสองความหมายในบทกวีนี้คือ เล่นคำว่า **สาย** ซึ่งหมายถึง **สายฝนที่ตกเนิ่นนานโดยไม่มีทีท่าว่าจะหยุด** กับ **สายตาที่ทอดเหม่อมองออกไปของคนที่ตกอยู่ในภวังค์รัก** ส่วนคำว่า **เนิ่นนาน** และ**นานเนิ่น**นั้นเป็นการเล่นสลับตำแหน่งคำแต่ยังคงให้ความหมายที่เหมือนกัน ถึงแม้ในความหมายและลักษณะการใช้คำในภาษาไทยที่ผู้วิจัยใช้อาจไม่ตรงตามความหมายของภาษาญี่ปุ่นทีเดียวนัก แต่ ก็พอจะมองเห็นภาพ และ ลักษณะการเล่นคำที่คล้ายกับการเล่นคำพ้องเสียงของไทยในบทกวีนี้ได้เข้าใจในระดับหนึ่ง

ก่อนที่จะพิจารณาดูความหมายโดยรวมของบทกวีใคร่ขอเล่าถึงเรื่องราวโดยย่อของเนื้อเรื่องเพื่อช่วยในการทำความเข้าใจความหมายของบทกวี เนื้อเรื่องในตอนนี้กล่าวถึงว่า กาลครั้งหนึ่ง ชายผู้หนึ่ง ได้ไปหาหญิงสาวนางหนึ่ง ซึ่งอาศัยอยู่ทางด้าน ทิศตะวันตก ของเมือง

หลวง[13] และที่แถวนั้นไม่ค่อยจะมีผู้คนตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่มากนัก เพราะขณะนั้นเพิ่งมีการย้ายเมืองหลวง[14] มาจาก เมือง Nara หญิงสาวนางนี้มีความพิเศษกว่าหญิงอื่นใด คือ มีจิตใจที่งดงามมากกว่ารูปร่างหน้าตาภายนอก ชายหนุ่มทราบมาว่า หญิงสาวมิได้เป็นโสดเสียทีเดียว ยังมีชายอีกคนหนึ่งไปมาหาสู่อยู่ เป็นเพราะชายหนุ่มผู้นี้ได้ไปหาหญิงสาวด้วยความรักอย่างจริงใจ หลังจากที่ได้กลับมาจากการไปหาหญิงสาว เขาคงกำลังครุ่นคิดถึงหญิงสาว อยู่กระมัง ขณะนั้นเป็น วันที่ 1 เดือน 3 ท่ามกลางสายฝนที่โปรยปรายลงมาพรำๆ อย่างไม่ขาดสาย เขาเขียนบทกวีส่งไปให้กับหญิงสาว ในเนื้อหาของบทกวีระบุถึงว่า ชายหนุ่มหลังจากกลับมาจากการไปพบหญิงสาวก็ตกอยู่ในห้วงภวังค์ แห่งความคิดถึง ราวกับว่าตัวเองนั้นมิได้หลับนอน หรือ ตื่นนอน วันทั้งวันเอาแต่ทอดสายตาเหม่อมองออกไปอย่างไร้จุดหมาย ท่ามกลางฝนที่ตกยาวนานในฤใบไม้ผลิ ซึ่งบทกวีบทนี้ก็คือ บทที่ได้แปลความหมายเอาไว้ในข้างต้น

จากเนื้อหาความหมายและลักษณะกลวิธีการประพันธ์ประเภทคำพ้องเสียงของบทกวีนี้สามารถวิเคราะห์ได้ว่า บทกวีนี้มีสารที่กวีต้องการจะสื่ออยู่ 2 ระดับ กล่าวคือ สารในระดับตื้น ซึ่งหมายถึง การที่ตัวละครนั่งอยู่ท่ามกลางสายฝนที่ตกยาวนานใน ฤดูใบไม้ผลิ และเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า ฝนในฤดูนี้ของญี่ปุ่น มักจะตกพรำๆอยู่อย่างยาวนานโดยไม่มีทีท่าว่าจะหยุด และเมื่อลองแปลบทกวีบทนี้ตามความหมายที่ 2 ของคำ พ้องเสียง คำนี้ ก็จะได้ความหมายในอีกระดับหนึ่ง คือ การที่เอาแต่ทอดสายตาเหม่อมองออกไปข้างนอกอย่างไร้จุดหมาย
ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ชายหนุ่มเฝ้าแต่ครุ่นคิด ตกอยู่ในภวังค์ของความรัก และการวิตกกังวลในรัก

---

[13] ทิศตะวันตกของเมืองหลวง บ้านของหญิงสาวที่กล่าวถึงในตอนนี้คงตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของเมือง Heian ซึ่งมีถนนสายหลัก คือ 朱雀大路 (Suzaku ooji) ตัดผ่านใจกลางเมืองเชื่อมระหว่างทิศเหนือและทิศใต้ ทำให้แบ่งเมืองออกเป็นสองด้าน คือ ด้านทิศตะวันออก หรือ ด้าน ซ้าย กับ ด้านทิศตะวันตก หรือด้านขวา ซึ่งทางฝั่งด้านทิศตะวันออกเป็นด้านที่มีความเจริญและมีผู้คนตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยมาก่อนด้านทิศตะวันตก

[14] การย้ายเมืองหลวง ในรัชสมัย Enrei ที่ 3 (ปี ค.ศ. 784) ได้มีการย้ายเมืองหลวงจากเมือง Nara มาอยู่ที่ Nagaoka และศักราชที่ 13 ของรัชสมัยเดียวกัน (ปีค.ศ. 794) มีการย้ายเมืองหลวงมาอยู่ที่ Yamashiro และเรียกที่นี่ว่า เมือง Heian (เมือง เกียวโตในปัจจุบัน) สำหรับเมืองหลวง ที่ระบุในตอนนี้หมายถึง เมือง Heian หรือ เมือง Nagaoka นั้นไม่ปรากฏชัดเจน แต่เป็นที่เข้าใจกันว่าเป็น เมือง Heian

ราวกับว่าตัวเอง มิได้หลับนอน และไม่ได้ตื่นนอน จากความหมายนี้เอง เป็นส่วนที่แสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร อาจกล่าวได้ว่าความหมายที่สองนี้ เป็นสาระดับลึกของบทกวีบทนี้ ที่กวีต้องการแสดงออกมา เมื่อรวมความหมายของสารทั้งสองระดับจะเห็นว่าบทกวีนี้ให้ความหมายที่ลึกซึ้งกินใจมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ ท่ามกลางสายฝนที่ตกยาวนานในฤดูใบไม้ผลิ อย่างไม่มีทีท่าว่าจะหยุด ชายหนุ่มเอาแต่นั่งเหม่อมองออกไปภายนอก เหมือนตกอยู่ในห้วงภวังค์แห่ง ความคิดคำนึงว่า หญิงที่ตนรัก จะมีความรักให้กับชายอีกผู้หนึ่งซึ่งไปมาหาสู่อยู่ แม้ในยามที่ตื่นนอน ก็ราวกับไม่ได้ตื่น แม้ในยามนอนก็คล้ายกับว่ามิได้หลับนอน เป็นที่น่าสังเกตว่า ในความหมายแรกของคำ พ้องเสียงนี้ จะบรรยายถึงสภาพของธรรมชาติในขณะนั้น แต่ความหมายที่สองจะบรรยายถึงลักษณะกิริยาอาการของคน หรือ ตัวละครเอกที่เป็นชายหนุ่ม ทั้งจะเป็นส่วนสำคัญที่มีความสัมพันธ์กับการแสดงออกทางอารมณ์ และ ความรู้สึกนึกคิด ในขณะนั้น คือ การที่ชายหนุ่มเฝ้าแต่เหม่อมองออกไปภายนอกนั้น เป็นเพราะในขณะนั้นเขากำลังอยู่ในอารมณ์ ความรู้สึก ของคนที่วิตกกังวลอย่างมากมาย อาจเป็นเพราะทราบมาว่าหญิงสาว มิได้มีแต่ตนผู้เดียวยังมีชายหนุ่มอีกผู้หนึ่งไปมาหาสู่อยู่ ด้วยความรักและความจริงใจที่มีให้กับหญิงสาว ชายหนุ่มจึงต้องครุ่นคิด และวิตกกังวลเป็นธรรมดา ว่าหญิง
สาวจะมีความรู้สึกอย่างไรกับตน และจะเปลี่ยนใจไปหาชายอีกผู้หนึ่งหรือไม่ ซึ่งตามประเพณีการแต่งงาน[15] ของคนในสมัยนั้นการที่หญิงสาวหนึ่งคนจะมีชายหนุ่มหลายคนไปมาหาสู่นั้น

---

[15] ประเพณีในการแต่งงานในสมัย Heian เรียกว่า 妻問 (tsumadoi) เนื่องจากเป็นธรรมเนียมที่ฝ่ายสามีจะต้องไปหาภรรยาที่บ้าน ดังนั้นสามีคนเดียวจึงสามารถมีภรรยาได้หลายคนในคราวเดียวกัน สำหรับธรรมเนียมการเกี้ยวพาราสี ก่อนการแต่งงานนั้น ฝ่ายชายอาจรู้จักฝ่ายหญิงโดยได้ฟังคำ เล่าลือต่างๆนาๆผ่านทางหญิงรับใช้ หรือ จากการที่ ชายหนุ่มไปแอบดูฝ่ายหญิงที่เรียกว่า 垣見 (kaimami) จากนั้น ฝ่ายชายก็จะส่งบทกวีไปเกี้ยวพาราสีฝ่ายหญิง สำหรับฝ่ายหญิงนั้น อาจรู้จักฝ่ายชายโดยพ่อแม่ของฝ่ายชายเป็นผู้แนะนำให้รู้จัก หรือ รู้จากบทกวีที่ฝ่ายชายส่งมาหา เมื่อทั้งสองได้ส่งบทกวีโต้ตอบกันหลายครั้ง ฝ่ายหญิงก็จะส่งข้อความลับๆ หรือบอกเป็นนัยให้ฝ่ายชายไปหาในเวลากลางคืน เมื่อฝ่ายชายไปหาทั้งสองฝ่ายจะส่งบทกวีโต้ตอบกันผ่านทางหญิงคนรับใช้ เพราะฝ่ายหญิงจะนั่งอยู่หลังม่านหรือ ฉากกั้น โดยที่ทั้งสองไม่ได้สนทนากันโดยตรง และก่อนถึงเวลารุ่งอรุณ ฝ่ายชายจะต้องรีบกลับจากบ้านฝ่ายหญิง และเมื่อเวลาผ่านไปหลายครั้งฝ่ายชายจึงจะได้รับอนุญาตให้เข้าไปหาฝ่ายหญิงได้ เมื่อทั้งสองมีความสัมพันธ์กันแล้ว หลังจากที่ฝ่ายชายกลับมาบ้านของตนในตอนเช้าแล้วเป็นธรรมเนียมปฏิบัติว่า ฝ่ายชายต้องรีบส่งบทกวีไปหาหญิงสาวทันที และเรียกข้อความหรือบทกวีที่ส่งไปนั้นว่า 後朝文 (kinuginu no fumi) สำหรับพิธีแต่งงานอย่างเป็นทางการนั้นทำขึ้น หลังจากที่พ่อแม่ฝ่ายหญิงอนุญาตให้ฝ่ายชายมาหาฝ่ายหญิงในวันที่ 3 ของการมา ก็จะจัดพิธีเลี้ยงฉลองประกาศการแต่งงานอย่างเป็นทางการ ซึ่งเรียกว่า 所顕 (Tokoro arawashi) หลังจากแต่งงานแล้วในเวลากลางวันฝ่ายภรรยาจะอยู่ที่บ้านของตนเอง และฝ่ายสามีจะเป็นฝ่ายมาหาในเวลากลางคืน เสื้อผ้าการแต่งตัวของสามีภรรยาจะเป็นผู้ตระเตรียมไว้ให้ และลูกที่เกิดมาฝ่ายหญิงจะเป็นผู้เลี้ยงดู ถึงแม้การแต่งงานที่เรียกว่า tsumadoi นี้จะเป็นธรรมเนียมการปฏิบัติที่กระทำนั้น แต่ก็มีการแต่งงานอีกลักษณะหนึ่ง ที่ฝ่ายชายจะไปอยู่ร่วมกัน ที่บ้านฝ่ายหญิง ที่เรียกว่า 婿取 (mukotori) (Katou Douri ,**Saishin kokugo benran** : p. 26-27.)

เป็นเรื่องธรรมดาตราบใดที่ยังมิประกาศแต่งงาน กับผู้ใดอย่างเป็นทางการ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า คำ พ้องเสียง ในบทกวีนี้ ทำหน้าที่เป็นเหมือนคำที่เชื่อมโยงความหมาย ของการบรรยายถึงสิ่งที่เป็นธรรมชาติ และกริยาอาการของคนอันนำไปสู่ การแสดงออกทางด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดของกวี ซึ่งนับว่าเป็นความฉลาดและรอบรู้ของกวีในสมัยก่อนที่รู้จักสังเกตและเลือกนำคำที่มีลักษณะพ้องเสียงซึ่งมีมากมายในภาษาญี่ปุ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการแต่งบทกวี โดยการใช้คำเพียงคำเดียวแต่สามารถสื่อความหมายได้หลากหลาย เกินกว่าจำนวนคำที่มีอยู่อย่างจำกัด

Tawara Machi ได้กล่าวถึงเนื้อหาของบทกวีบทนี้ ในหนังสือ Aisuru Ise monogatari เป็นบทกวีที่แสดงออกถึงความน่าเห็นใจ และน่าสงสารของตัวละครเอกที่คลั่งไคล้หลงใหลในตัวหญิงสาวเป็นอย่างยิ่ง ถึงขนาดในยามหลับก็ไม่ได้หลับเอาแต่นั่งครุ่นคิดวิตกกังวล เป็นบทกวีที่แสดงให้เห็นถึงสภาพของการรักเขาข้างเดียว เพราะถ้าหากต่างฝ่ายต่างรักกันแล้วก็จะมีแต่ความสุขและความพึงพอใจของทั้งสอง ดังนั้นความรู้สึกของการวิตกกังวลของฝ่ายชายก็คงไม่มีเกิดขึ้นมากมายเช่นนี้ และบทกวีนี้เป็นบทกวีที่ ชายหนุ่มส่งให้กับหญิงสาวหลังจากการกลับมาจากบ้านหญิงสาวในตอนเช้าตามธรรมเนียมปฏิบัติของการเกี้ยวพาราสีในสมัยนั้น ซึ่งเรียกบทกวีที่ส่งไปนี้ว่า Kinuginu ดังนั้น ตลอดคืนที่ผ่านมาหญิงสาวย่อมทราบดีว่า ชายหนุ่มเป็นอย่างไร เพราะทั้งสองอยู่ด้วยกันตลอดคืนที่ผ่านมา แต่การที่ชายหนุ่มเขียนบทกวีที่มีข้อความเช่นนี้มาอาจจะต้องการเรียกร้องความเห็นใจจากหญิงสาว เพราะรู้ความจริงว่าหล่อนไม่ได้มีแต่เขาเพียงผู้เดียวเท่านั้นที่ไปมาหาสู่อยู่ [16]

---

[16] Tawara machi, **Aisuru Ise monogatari** (Tokyo : Chikumashobo, 2000) , p. 21-23.

ตอนที่ 3 ひじき藻 (Hijikimo)

คำอธิบายกลวิธีการประพันธ์

คำพ้องเสียง

おもひあらばむぐらの宿に寝もしなむ**ひじきもの**には袖をしつつも

(Shougakukan , Ise monogatari , p. 135)

คำพ้องเสียง

Omoi araba mugura no yadoni ne mo shinamu hijikimono niwa sode o shitsutsu mo

คำแปล

แม้นเจ้ารักถึงบ้านเก่าเถาวัลย์เกาะ ก็มั่นเหมาะหมายนอนเรียงเคียงคู่สม
แขนเสื้อต่างวางซ้อนชื่นรื่นภิรมย์ เป็น**ฟูกพรม นามสาหร่าย**ที่ให้นาง

คำพ้องเสียง

บทกวีในตอนที่ 3 นี้ มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียง คำที่กวีใช้เป็นคำ พ้องเสียง คือ hijikimo ซึ่งเป็นการพ้องเสียงบางส่วนระหว่างคำว่า ひじき藻 (Hijikimo) ที่เป็น **ชื่อของสาหร่ายชนิดหนึ่งซึ่งสามารถรับประทานได้** กับคำว่า 引敷物 (hijikimono) ซึ่งแปลว่า **ฟูก หรือ ที่นอน**

ในบทแปลคำว่า ひじき藻 (hijikimo) ผู้วิจัยจะใช้คำว่า **นามสาหร่าย** ส่วน 引敷物 (hijikimono) จะใช้คำว่า **ฟูกพรม** และทั้งสองความหมายจะอยู่ในวรรคสุดท้ายของบทแปล

ก่อนจะอธิบายถึงกลวิธีการประพันธ์ใคร่ขอเล่าเรื่องราวโดยย่อของตอนนี้เพื่อความเข้าใจความหมายของบทกวีอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น เนื้อเรื่องในตอนนี้กล่าวถึง กาลครั้งหนึ่ง ชายหนุ่มผู้หนึ่งได้ส่งสาหร่ายนาม ひじきも (Hijikimo) พร้อมกับบทกวีบทหนึ่งไปให้กับ

หญิงสาวนางหนึ่ง ที่เขากำลังตกหลุมรัก เนื้อความของบทกวีเขียนว่า “หากเจ้ามีใจรักให้กับข้าแล้ว แม้จะอยู่บ้านที่รกร้างจนเถาวัลย์เกาะก็ตาม ข้าก็จะมีความสุขใจเป็นอย่างยิ่งที่ได้นอนอยู่ร่วมกับเจ้า บนชายแขนเสื้อที่ปูซ้อนกันเป็นฟูกพรม” ซึ่งบทกวีนี้เป็นบทที่ได้นำมาอธิบายถึงลักษณะกลวิธีการประพันธ์และในตอนท้ายของเนื้อหามีคำอธิบายเพิ่มเติมว่า หญิงสาวที่พูดถึง คือพระมเหสีที่อาศัยอยู่ถนนหมายเลข 2 [17] ขณะที่ยังมิได้เข้าถวายตัวรับใช้จักรพรรดิ 清和 （Seiwa） และยังไม่ได้รับตำแหน่งใดๆ ในราชสำนัก เป็นเพียงบุคคลธรรมดา คนหนึ่งเท่านั้น

จากลักษณะกลวิธีการประพันธ์ประเภทคำพ้องเสียง ที่ปรากฏในบทกวีนี้ จะสังเกตเห็นว่าส่วนที่พ้องเสียงกันนั้นไม่จำเป็นจะต้องพ้องหมดทุกคำทุกเสียง เพราะคำว่า no ใน hijikimono นั้นไม่ได้มีส่วนพ้องเสียงกับคำใดใน hijikimo ที่เป็นชื่อสาหร่ายเลย

ในบทกวี กวีได้บรรยายถึง ความรักซื่อตรงของชายหนุ่มที่มีให้กับหญิงสาวว่า หากหญิงสาวมีใจรักจริงให้กับเขาไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่แห่งไหน ถึงจะเป็นบ้านร้างรกไปด้วยเถาวัลย์ขึ้นเกาะก็ตามแต่ชายหนุ่มก็ยังปรารถนาที่จะอยู่กับหญิงสาวและเขาก็คงมีความสุขใจเป็นอย่างยิ่งที่จะได้นอนร่วมกับหญิงสาว

จะสังเกตว่า สารที่บทกวีบทนี้ต้องการแสดงออกก็คือ ความรักความจริงใจของชายหนุ่มที่มีให้กับหญิงสาวและความปรารถนาที่จะร่วมทุกข์ร่วมสุขอย่างจริงใจโดยไม่มีเนื้อความใดกล่าวถึงสาหร่ายเลย แต่ชื่อของสาหร่ายที่ตัวละครชายหนุ่มส่งไปให้กับหญิงสาวนั้นไปพ้อง

---

[17] พระมเหสีที่อยู่ถนนหมายเลข 2 หมายถึง พระมเหสี 藤原高子 (Fujiwara Takaiko) (ค.ศ. 842-910) ซึ่งเป็นบุตรของ 藤原長良 (Fujiwara Nagayoshi) ในปี 貞観 ที่ 8 (Joukan ค.ศ. 866) เข้าถวายตัวรับใช้เป็นพระมเหสีของจักรพรรดิ 清和 (Seiwa ค.ศ. 858-876 องค์ที่ 56) และทรงเป็นพระราชมารดาของจักรพรรดิ 陽成 (Yousei ค.ศ. 876-884 องค์ที่ 57)

เสียงบางส่วนกับคำที่มีความหมายว่า ฟูก หรือที่นอนอันเป็นการช่วยส่งเสริมจิตนาการทางความคิดที่เกี่ยวข้องกันทางความหมายให้เด่นชัดมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ คำว่า ฟูกหรือที่นอน ทำให้เกิดความคิดเชื่อมโยงไปถึงความสัมพันธ์ฉันท์สามีภรรยาระหว่างกันของหญิงชาย จึงเป็นการบอกความนัยว่า การที่ชายหนุ่มส่งสาหร่าย นามว่า ที่นอน หรือ ฟูก ให้กับหญิงสาวนั้น สื่อความหมายอย่างไร และยิ่งมีเนื้อความของบทกวีที่ส่งไปพร้อมกันบ่งบอกความในใจอย่างชัดเจนออกมาด้วยก็ยิ่งทำให้บทกวีบทนี้ ดูมีความหมายลึกซึ้งลงไปอีก

จากเนื้อหาบางส่วนของบทกวีที่มีการกล่าวถึงการซ้อนทับกันของชายแขนเสื้อ ดูจากลักษณะการแต่งกายของชายหญิง ที่เป็นชนชั้นสูง ในสมัย Heian นั้นมักจะสวมใส่เสื้อผ้ากันหลายๆ ชั้น โดยเฉพาะชายแขนเสื้อนั้นจะทำใหญ่และกว้างมากเพื่อให้สามารถสวมทับกันได้หลายๆ ชั้น จึงอาจเป็นไปได้ว่า สามารถเอาแขนเสื้อมาปูซ้อนกันทำเป็นที่นอนได้จริง แต่ทั้งนี้และทั้งนั้น สารส่วนลึกที่กวีต้องการกล่าวถึงคือ การสื่อความนัยถึง ความสัมพันธ์ของชายหญิง เพราะคนที่จะสามารถเอาแขนเสื้อมาวางซ้อนทับกันเป็นฟูกหรือ ที่นอนได้นั้น ก็ต้องเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งอย่างแน่นอน

กล่าวกันว่า เนื้อหาในตอนนี้ เป็นเรื่องราวความรักระหว่างตัวละคร ที่เป็นชายหนุ่ม ซึ่งก็หมายถึงกวีเอกในสมัย Heian คือ Ariwara Narihira กับพระมเหสีของจักรพรรดิผู้ซึ่งอาศัยอยู่ถนนหมายเลข 2 ขณะที่ยังไม่ได้เข้าถวายตัวรับใช้จักรพรรดิ และเรื่องราวความรักรูปแบบต่างๆ ของสองคนนี้จะมีปรากฏในตอนอื่นๆ อีกต่อไป

บทกวีบทนี้นอกจากกลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียงดังที่ได้อธิบายมาแล้วในข้างต้น Abe Toshiko ยังระบุว่า มีการใช้คำพ้องเสียงคำอื่นอีกคือ คำว่า hi ซึ่งเป็นคำพ้องเสียงบางส่วนระหว่างคำว่า hi ใน 思ひ(omohi) หมายถึง **รัก** กับคำว่า 火 (hi) ที่หมายถึง **ไฟ** [18] การมองว่าคำนี้เป็นคำ พ้องเสียง อาจเนื่องมาจากว่า ทั้งสองความหมายของคำว่า hi มักจะถูกนำมาเปรียบเทียบกันเสมอๆ ว่า คนเราเมื่อกำลังตกอยู่ในห้วงแห่งความรัก ภายในจิตใจมักจะร้อนรุ่มราวกับมีกองไฟสุ่มอยู่ในอก

---

[18] Abe Toshiko, **Ise monogatari (jou)** : p. 27.

ตอนที่ 6 芥川 (あくたがわ) (Akuta gawa)

คำอธิบายกลวิธีการประพันธ์

คำพ้องเสียง　　คำหลัก　　คำสัมพันธ์

白玉か何ぞと人の問ひし時つゆとこたへて消えなましものを

(Shougakukan , Ise monogatari , p. 138)

คำพ้องเสียง　　คำหลัก　　คำสัมพันธ์

Shiratama ka nanizo to hito no toishi toki **tsuyu** to kotaete **kie**namashi mono o

คำแปล

คำพ้องเสียง　　คำหลัก

เม็ดไข่มุกหรืออย่างไรเมื่อไถ่ถาม　　ข้าบอกนางว่าที่เห็นเป็น**น้ำค้าง**

ด้วยความเศร้า**เม็ดน้ำตา**เอ่อพร่าพราง　　ใจอยาก**ลางเลือนหาย** คล้าย น้ำค้าง

คำพ้องเสียง　　คำสัมพันธ์

บทกวีบทนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ 2 ประเภทคือ คำพ้องเสียง และ คำสัมพันธ์

1. กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียง คำที่ทำหน้าที่เป็น คำพ้องเสียงในบทกวีบทนี้คือ คำว่า 白玉 (shiratama) เป็นลักษณะของคำพ้องเสียงในความหมายแรก หมายถึง เม็ดของอัญมณี สีขาว สวยงาม ที่มีลักษณะกลมๆ ในที่นี้ตีความว่าหมายถึง **เม็ดไข่มุก** และในอีกความหมายหนึ่งคือ 涙の玉 (namida no tama) หมายถึง **หยาดน้ำตา**

สำหรับในคำแปลนั้น ผู้วิจัยจะใช้คำว่า **เม็ด** ในการแปลความหมายของคำพ้องเสียงทั้งสองคำ อันได้แก่คำว่า **เม็ดไข่มุก** และ **เม็ดน้ำตา** มาใช้สองครั้ง เพื่อแสดงให้เห็นว่า คำนี้ทำหน้าที่คล้ายคำ พ้องเสียงในบทกวีญี่ปุ่น แต่ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้ความหมายตามที่ตีความในบทกวี เพราะทั้งสองคำนี้มีเสียงอ่านที่พ้องกัน เฉพาะคำว่า tama ที่หมายถึง **ก้อนกลมๆ ที่มีลักษณะสวยงาม** เท่านั้น

ก่อนที่จะอธิบายถึงกลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องสียง และ กลวิธีการประพันธ์ประเภทอื่น ๆ โดยละเอียดใคร่ขออธิบายถึงความเป็นมาของเรื่องราวโดยย่อเพื่อให้ง่ายต่อการทำความใจความหมายและลักษณะกลวิธีการประพันธ์บทกวี เนื้อเรื่องในตอนนี้กล่าวถึง กาลครั้งหนึ่ง ชายผู้หนึ่งได้เพียรพยายามขอแต่งงานกับหญิงสาวนางหนึ่งซึ่งเขาคงไม่สามารถได้หล่อนมาครอบครองโดยง่ายมาหลายปี และในที่สุดเขาได้พาหญิงสาวหลบหนีออกมาในคืนที่มืดมิด ระหว่างทางเมื่อเดินทางมาถึงริมฝั่งแม่น้ำทีเรียกว่า 芥川 (Akutagawa) หญิงสาวมองเห็นหยดน้ำค้างที่อยู่บนใบหญ้า จึงถามชายหนุ่มว่า “ ที่ส่องประกายแวววับอยู่นั่นคือ อะไร ” ชายหนุ่มยังคงต้องเดินทางหนีต่อไปอีกไกล และขณะนั้นเป็นเวลาดึกสงัด ทำให้ชายหนุ่มไม่ทราบถึงที่อยู่ของวิญญาณชั่วร้าย ฟ้าร้องเสียงดังสนั่น ท่ามกลางสายฝนที่ตกลงมาอย่างหนัก เขาได้นำหญิงสาวหลบเข้าไปอยู่ภายในโรงเก็บของร้างแห่งหนึ่งที่เปิดประตูอ้าทิ้งเอาไว้ ส่วนตัวเองได้ถือธนูแบกกระบอกธนูไว้ข้างหลัง ไปคอยระวังเฝ้ายามอยู่ที่ประตูทางเข้า ระหว่างที่เฝ้ายามอยู่นั้นชายหนุ่มพลางคิดว่าอยากจะให้ถึงเวลาสว่างเร็วๆ ขณะนั้นเองมีวิญญาณชั่วร้าย ออกมาจับหญิงสาวกินภายในคำเดียวทันที ถึงแม้หญิงสาวจะส่งเสียงกรีดร้อง แต่เนื่องจากฟ้าร้องเสียงดังสนั่นไปทั่วชายหนุ่มจึงไม่ได้ยินเสียงร้องของหญิงสาว และแล้วเวลารุ่งเช้าที่รอคอยก็ค่อยๆ มาเยือนภายในโรงเก็บของว่างเปล่าไม่มีร่างของหญิงสาวที่ชายหนุ่มพา ชายหนุ่มกระทืบเท้าลงบนพื้นอย่างแรง และร้องไห้ฟูมฟายออกมาด้วยความรู้สึกเศร้า และเสียใจเป็นอย่างยิ่ง พลางก็แต่งบทกวีขึ้นมาบ่งบอกถึงความในใจ ว่า ตอนที่เจ้าไถ่ถามว่าเป็นเม็ดไข่มุกหรืออะไร ข้าได้บอกไปว่าเป็นน้ำค้าง ถ้าร่างของข้าลับเลือนหายไปดั่งน้ำค้างก็คงจะดียิ่งนัก ซึ่งบทกวีบทนี้เองที่ผู้วิจัยจะได้นำมาอธิบายกลวิธีการประพันธ์โดยละเอียดต่อไป และในส่วนท้ายของเรื่องได้มีคำอธิบายไว้ว่า เรื่องราวนี้เกิดขึ้นเมื่อตอนที่พระมเหสีที่อยู่ถนนหมายเลข 2 คือ 藤原高子 (Fujiwara Takaiko) ได้เข้าไปรับใช้ลูกพี่ลูกน้องซึ่งในขณะนั้นเป็นพระสนมขององค์จักรพรรดิ [19] พระมเหสีในตอนั้นทรงมีพระสิริโฉมงดงามมาก ชายหนุ่มจึง

---

[19] ลูกพี่ลูกน้องที่เป็นพระสนมของจักรพรรดิ หมายถึง พระสนมของจักรพรรรดิ 文徳 (Montoku ค.ศ. 850-858) เป็นลูกพี่ลูกน้องของพระมเหสี 藤原高子 (Fujiwara Takaiko) เพราะเป็นลูกสาวของ 藤原良房 (Fujiwara yoshifusa) ซึ่งเป็นพี่น้องกับบิดาของพระมเหสีที่อยู่ถนนหมายเลข 2 คือ 藤原長良 (Fujiwara nagayoshi) ชื่อจริงของพระสนมที่อยู่ถนนหมายเลข 5 นี้ คือ 明子(Akira keiko) หรือเรียก พระสนม 染殿 (Some dono) นอกจากนี้ยังเป็นแม่ของจักพรรดิ Seiwa อีกด้วย และดำรงตำแหน่งสนมในขณะนั้น เรียกว่า 女御 (Nyougo) ซึ่งเป็นตำแหน่งของผู้หญิงที่อยู่วังหลัง 後宮 (koukiyuu) มีหน้าที่คอยถวายการรับใช้ในห้องนอนของ จักรพรรดิ ตำแหน่งนี้ต่ำกว่า ตำแหน่งสนมที่เรียกว่า 中宮 (chuukyuu) แต่สูงกว่าตำแหน่งที่เรียกว่า 更衣 (koui)

ได้ตกหลุมรักและได้พาหลบหนีออกมา พี่ชายทั้งของพระมเหสี คือ 堀河の大臣 (Horikawa no Otodo) [20] และ 郎国経の大納言 (Tarokunitsune no Dainagon) [21] ซึ่งในขณะมีตำแหน่งไม่สูงมากนักในระหว่างทางที่ทั้งสองคนกำลังเดินทางเข้ามาในวัง ได้ยินเสียงผู้หญิงร้องไห้เสียงดัง จึงได้เข้าไปขัดขวางชิงนำตัวพระมเหสีกลับไป เหตุการณ์ตอนนี้เองจึงมีการเปรียบเทียบพี่ชายของพระมเหสีว่าเป็นวิญญาณชั่วร้ายที่ออกมาจับกินหญิงสาวภายในคำเดียว และเรื่องราวในตอนนี้เกิดขึ้นเมื่อครั้งพระมเหสียังทรงพระเยาว์อยู่ในวัยสาวแรกรุ่นและเป็นเพียงคนธรรมดาผู้หนึ่ง ยังมิได้ถวายตัวเข้ารับใช้องค์จักรพรรดิในพระราชวังแต่อย่างใด

จากเนื้อเรื่องคงพอจะเห็นถึงเนื้อหาเรื่องราวความเป็นมาของเหตุการณ์ต่างๆ พอสมควรและจากความหมายของบทกวีบทนี้สามารถที่จะวิเคราะห์ได้ว่า กลวิธีการประพันธ์ประเภทคำพ้องเสียงในบทกวีนี้เป็นลักษณะของการนำเอาภาพพจน์ของความหมายทั้งสองของคำพ้องเสียง มาช่วยในการขยายความหมายบทกวีกล่าวคือ คำ shiratama นั้นจะให้ภาพพจน์ของสิ่งที่มีลักษณะกลมๆ สีขาว สวยงาม และดูมีคุณค่าจึงได้มีผู้แปลว่าเป็น เม็ดไข่มุก และภาพพจน์ของเม็ดไข่มุกนี้เองได้ทำให้เกิดการจินตนาการไปถึงลักษณะของคำ namida no tama หรือ หยาดน้ำตา ดังนั้นจึงอาจสามารถตีความได้ว่า การใช้คำพ้องเสียงในบทกวีนี้เป็นการให้ภาพพจน์ของความหมายแรกซึ่งเป็นความหมายของสารระดับตื้นนำไปสู่การตีความของความหมายอีกระดับหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นความหมายของสารในระดับลึก

---

[20] 堀河の大臣基経 (Horikawa no otodo Mototsune) เป็นน้องคนที่ 3 ของ 太郎国経の大納言 (Tarokunitsuneno Dainagonn) เป็นลูกของ 藤原長良 (Fujiwara Nagayoshi) ที่ยกให้เป็นลูกบุญธรรมของน้องชาย คือ 藤原良房 (Fujiwara Yoshifusa) ดังนั้น จึงเป็นพี่ชายแท้ๆ ของพระมเหสีที่อยู่ถนนหมายเลข 2 ขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็น 摂政関白太政大臣(Sesshoukanpaku Dajoudaijin)

[21] 太郎国経の大 納言 (Tarokunitsune no dainagon) เนื่องจากเป็นลูกชายคนโตจึงใช้คำนำหน้าชื่อว่า Taro เป็นลูกชายคนโตของ 藤原長良 (Fujiwara Nagayoshi) เป็นพี่ชายแท้ๆ ของ Mototsune และ Takaiko

2. กลวิธีการประพันธ์ประเภทคำสัมพันธ์ ซึ่งเป็นเทคนิคของการเล่นคำ ที่มีความสัมพันธ์กันทางด้านของความหมาย ตามที่ได้อธิบายมาแล้วในบทที่ 2 กล่าวคือ คำว่า tsuyu ที่แปลว่า **น้ำค้าง** ซึ่งเป็นคำหลักที่มีความหมายสำคัญในบทกวีนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งในด้านของความหมายกับคำว่า kie ที่หมายถึง **เลือนหายไป** ในบทแปลผู้วิจัยใช้คำว่า **ลางเลือนหาย** โดยจะอยู่ในวรรคสุดท้ายของบทแปล การระบุว่าคำ kie เป็นคำ สัมพันธ์ ของคำว่า tsuyu นั้นเนื่องมาจากว่า ธรรมชาติของน้ำค้างจะมีลักษณะพิเศษอยู่อย่างหนึ่งคือ น้ำค้างจะตกในเวลากลางคืนและจะเหือดแห้งไปอย่างรวดเร็วในตอนเช้าของวันใหม่ จึงอาจกล่าวได้ว่าทั้งสองคำนี้ให้ความคิดเชื่อมโยงถึงกันและกันทางด้านความหมาย เมื่อนึกถึงน้ำค้าง ก็จะให้ภาพพจน์ถึงสิ่งที่ไม่จีรังยั่งยืน เกิดขึ้นในเวลาเพียงระยะเวลาสั้นๆ และก็หายไปในระยะเวลาสั้นๆ และเช่นเดียวกัน เมื่อนึกถึงสิ่งที่ไม่มียั่งยืนจีรัง หรือ ไม่คงทนถาวรก็มักจะทำให้นึกไปถึงลักษณะทางธรรมชาติของน้ำค้าง

จากการใช้กลวิธีการประพันธ์ ทั้งสองประเภทจะเห็นว่า เป็นการสอดประสานและส่งรับกันในด้านของความหมายของบทกวีทั้งในระดับตื้นและระดับลึก กล่าวคือ ในความหมายระดับตื้นจะกล่าวถึง เมื่อหญิงสาวถามว่า ที่เห็นส่องประกายแวววับอยู่ บนใบหญ้านั่น คือ อะไร ชายหนุ่ม ตอบว่านั่นเป็นน้ำค้าง และถ้าเขาสามารถเลือนหายไปเหมือนกับน้ำค้างในยามเช้าได้ก็คงจะดีจะได้ไม่ต้องทนทุกข์ ทรมาน อยู่คนเดียว เพราะหญิงสาวที่อุตส่าห์พามา ถูกวิญญาณร้ายจับกินไปเสียแล้ว และในอีกความหมายหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นความหมายระดับลึก ก็คือ เมื่อหญิงสาวถามว่า นั่น คือ อะไร เป็นเม็ดไข่มุก หรือ อะไร ขณะนั้นชายหนุ่มกำลังอยู่ในอารมณ์ เศร้า และเป็นห่วงกังวลว่าจะสามารถพาหญิงสาวหนีรอดไปได้หรือไม่ ซึ่งหนทางเดินข้างหน้านั้นยังยาวไกลและมืดมิดโดยไม่รู้ชะตากรรม เมื่อหญิงสาวถามด้วยความไร้เดียงสาเนื่องจากหญิงสาวเป็นลูกขุนนางที่อยู่แต่ในบ้าน อาจไม่เคยออกมาสัมผัสบรรยากาศภายนอกในเวลากลางคืน ดังนั้น ชายหนุ่มซึ่งเป็นตัวละครเอกจึงเกิดความเศร้าและสงสารขึ้นมาจับใจ น้ำตาของชายหนุ่มจึงเอ่อล้นออกมาคลอที่เบ้าตาจนสิ่งที่มองเห็นบนใบหญ้านั้นอาจไม่เห็นชัดเจนว่าเป็นอะไร เพราะชายหนุ่มมองผ่านม่านน้ำตาของตัวเอง ซึ่งเป็นเม็ดสีขาว แต่ในขณะนั้นเขารีบตอบหญิงสาวว่าเป็น น้ำค้างเพื่อไม่ให้หญิงสาวเห็นว่าเขากำลังร้องไห้ออกมา

จะเห็นคำว่า คำพ้องเสียงคำว่า เม็ด อัญมณีสีขาวหรือที่ตีความว่าเป็นไข่มุก กับ เม็ดน้ำตาของชายหนุ่ม กับคำว่า น้ำค้างซึ่งเป็นคำหลักของคำสัมพันธ์คำว่า ลางเลือนหาย ได้ให้ความ

หมายสอดรับไปในแนวเดียวกัน คือ ให้ภาพพจน์ของสิ่งที่มีลักษณะ กลมๆ สีขาว ซึ่งบางท่าน อาจแย้งว่า น้ำตา และน้ำค้างนั้น อาจให้ภาพพจน์ไม่ชัดเจนว่า มีรูปร่างลักษณะว่าเป็น เม็ดๆ หรือกลม แต่เมื่อเราพิจารณาให้ดี ในภาษาไทยเรา มีการใช้คำว่า **หยาด หรือหยด ทั้งกับ น้ำตา และน้ำค้าง** ซึ่งลักษณะเป็นหยด หรือ หยาดนั้นจะให้ภาพของสิ่งที่มีลักษณะคล้ายทรงกลมๆ ตามพจนานุกรมไทยของ **มานิต มานิตเจริญ** ได้ให้ความหมายของคำว่า **หยาด** ว่า เป็นคำนาม หมายถึง **เม็ด , เหงื่อ ,น้ำ , น้ำฝน หรือ น้ำค้างที่หยดลง** ถ้าเป็น คำกริยา หมายถึง **หยดลง , นวยนาดลงมา หยาดน้ำค้าง น. น้ำค้างที่ตกลงมาเป็นหยดๆ** [22]

นอกจากนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า คำว่า Kie ที่ผู้วิจัยแปลว่า **ลางเลือนหาย** นั้นไม่ได้เป็นคำสัมพันธ์เฉพาะ กับคำว่า น้ำค้างที่เห็นชัดเจนโดยธรรมชาติว่าเหือดแห้งเร็ว แต่ยังส่งความหมายไปสัมพันธ์กับคำว่า น้ำตา ตามความเห็นของผู้วิจัย คิดว่าน้ำตาก็มีลักษณะของการ เหือดแห้งเร็วได้เช่นกัน ซึ่งสิ่งนี้ไม่น่าจะเป็นความบังเอิญที่กวีเลือกใช้ คำ kie นี้ แต่เป็นการแสดงให้เห็นถึงความลุ่มลึกของกวีที่จงใจใช้คำทำที่ให้เกิดจินตนาการเชื่อมโยงถึงกันอย่างกว้างขวาง โดยให้คำที่ทำหน้าที่เป็นคำ สัมพันธ์ ไปเชื่อมต่อกับความหมายทั้งในระดับลึกของคำ พ้องเสียง namida no tama หรือ น้ำตา

เกี่ยวกับบทกวีบทนี้ ศาสตราจารย์ Mamoru Narita ได้ให้การตีความที่น่าสนใจไปในอีกลักษณะหนึ่งว่า การที่หญิงสาวเห็นแววว้บ เป็นก้อนกลมๆ สีขาว อยู่บนใบหญ้าแล้วถามว่า นั่นคือ อะไร ความจริงสิ่งนั้นเป็นดวงวิญญาณของหญิงสาวที่หลุดลอยออกจากร่าง ตามความเชื่อของคนญี่ปุ่นเมื่อคนเราตกอยู่ในภาวะของความวิตก กังวล และหวาดกลัว ดวงวิญญาณ มักหลุดลอยออกจากร่าง จะเห็นว่า ชายหนุ่มได้พาหญิงสาวหลบหนีออกมา โดยไม่ทราบชะตากรรมของตัวเอง หญิงสาว จึงหวาดกลัว เป็นห่วงและวิตกกังวล จนวิญญาณหลุดออกมาจากร่างโดยที่ตัวเองไม่รู้สึกตัว ชายหนุ่มมองเห็นดวงวิญญาณของหญิงสาวลอยออกจากร่างเช่นนั้น ก็รู้ว่าหญิงสาวจะต้องตายอย่างแน่นอน จึงแกล้งบอกว่าที่เห็น นั่นเป็นน้ำค้าง ขณะเดียวกันตัวเองก็ไม่อยากที่จะมีชีวิตอยู่ แต่เพียงลำพังจึงปรารถนาให้ ตัวเองเหือดแห้งหายไปได้เหมือนน้ำค้างก็คงจะดี จะได้ไม่ต้องมา ทุกข์ทรมานหัวใจ

---

[22] มานิต มานิตเจริญ , **พจนากรมไทย ,** หน้า 1023.

ตอนที่ 7 かえる浪 (Kaeru nami)

คำอธิบายกลวิธีการประพันธ์

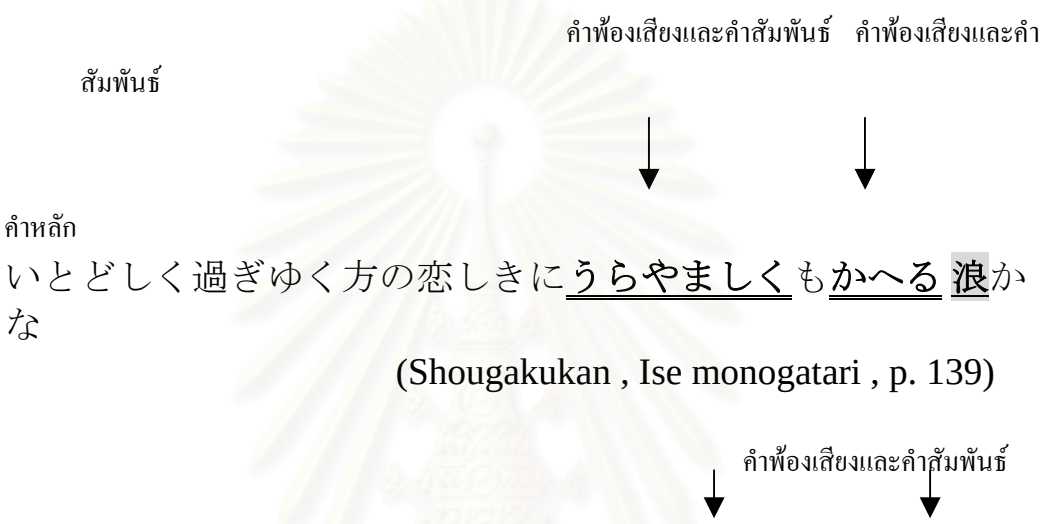

คำแปล

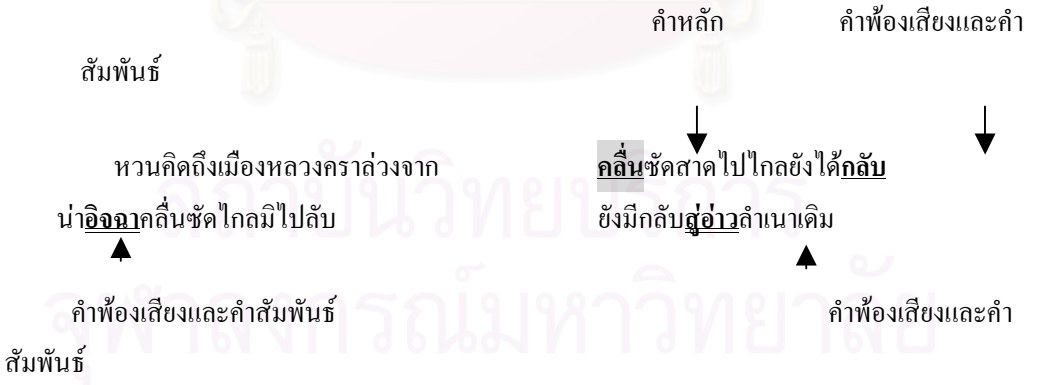

กวีบทนี้ ได้ใช้กลวิธีการประพันธ์ 2 ประเภท ได้แก่ กลวิธีการประพันธ์ ประเภทคำพ้องเสียง และคำสัมพันธ์

1. กลวิธีการประพันธ์ประเภทคำพ้องเสียง คำที่เป็นคำพ้องเสียง คือ คำว่า 浦(ura) ที่แปลว่า **อ่าว** ซึ่งมีเสียงไปพ้องกับสองพยางค์แรกของคำว่า うらやまし (urayamashi) ซึ่งมีความหมายว่า **อิจฉา_** และคำพ้องเสียง อีกคำหนึ่งคือ คำว่า kaeru ซึ่งเป็นคำพ้องเสียงระหว่าง 返る (kaeru) ที่แปลว่า **กลับ ใช้กับการกลับมาของสิ่งไม่มีชีวิตและสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่นในที่นี้จะหมายถึง**

การซัดกลับเข้ามาหาฝั่งของคลื่น และ คำว่า 帰る (kaeru) ที่แปลว่า **กลับ ซึ่งใช้กับการกลับมาหรือไปของสิ่งที่มีชีวิตในที่นี้หมายถึง การกลับไปเมืองหลวงของชายหนุ่มที่เป็นตัวละครเอก**

2. กลวิธีการประพันธ์ประเภทคำสัมพันธ์ ในบทกวีนี้มีคำหลักหรือคำสำคัญคือ คำว่า nami หมายถึง **คลื่น** กวีจะมีการนำคำอื่นๆมาเป็นคำสัมพันธ์ทางด้านความหมายกับคำ nami อันได้แก่ kaeru หมายถึง **กลับ** คือ การกลับมาของคลื่น และ คำว่า ura ที่แปลว่า **อ่าว** นอกจากนี้คำ ura ยังทำหน้าที่เป็นคำพ้องเสียงดังที่กล่าวมาข้างต้นอีกด้วย โดยปกติของคลื่นเมื่อซัดไปแล้วก็ต้องซัดกลับเข้ามาสู่อ่าว ดังนั้นจึงถือว่าคำว่า กลับ และและคำว่า อ่าวเป็นคำสัมพันธ์ หรือ คำที่มีความสัมพันธ์กันทางด้านของความหมายกับคำว่า คลื่น จากความหมายและความสัมพันธ์ของคำสัมพันธ์เหล่านี้ จะถูกนำไปเปรียบเทียบกับการแสดงถึงอารมณ์และความรู้สึกของตัวละครอันเป็นสารในระดับลึกของบทกวี ดังจะได้อธิบายต่อไป

ก่อนที่จะวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ของกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 2 ประเภทที่มีผลต่อ ความหมายของบทกวีโดยจะขอเล่าถึงความเป็นมาของเพื่อความเข้าใจในเนื้อหาเรื่องราวตลอดถึงความเป็นมาและวัตถุประสงค์ในการแต่งบทกวี เรื่องราวในตอนนี้กล่าวถึง กาลครั้งหนึ่ง ชายผู้หนึ่งเขารู้สึกลำบากและอึดอัดใจที่จะอยู่เมืองหลวง จึงออกเดินทางไปเมืองทาง ทิศตะวันออก [23] ขณะที่เดินทางไปถึง ชายทะเลที่อยู่ระหว่างเมือง 伊勢 (Ise) กับ 尾張 (Owari) [24] เขามองเห็นฟองคลื่นสีขาวมากมายก่อตัวขึ้นมาเป็นระลอกๆ ดังนั้นชายหนุ่มจึงแต่งบทกวีบทหนึ่งขึ้นมา ซึ่งบทกวีที่แต่งก็คือบทที่จะได้นำมาศึกษาถึงลักษณะกลวิธีการประพันธ์ในเนื้อความของบทกวีระบุถึง ความรู้สึกอิจฉาคลื่นทะเลที่แม้จะซัดไปไกลก็ยังมีวันซัดกลับเข้ามาหาอ่าวหรือชายฝั่ง ขณะที่ตัวของชายหนุ่มนั้นอยู่ระหว่างการเดินทางที่ยังกลับบ้านไม่ได้

จากถ้อยคำต่างๆ ที่กวีเลือกสรรมาใช้ในบทกวีบทนี้ล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์กับความหมายตรงหรือ สารที่กวีต้องการสื่อ ในบางบทกวีคำที่ทำหน้าที่เป็นคำ สัมพันธ์ และ คำที่ทำ

---

[23] เมืองทางทิศตะวันออก ไม่ปรากฏแน่ชัดว่า หมายถึง บริเวณดินแดนทางด้านทิศตะวันออกของภูเขา 足柄 (Ashigara) (ปัจจุบันคือบริเวณทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัด 神奈川 (Kanagawa) หรือ เมือง 遠江 (Toutoumi) (ปัจจุบันอยู่ทางทิศตะวันตกของ จังหวัด 静岡 (Shizuoka) หรือ ดินแดนทางด้านทิศตะวันออกของ เมือง 尾張 (Owari) (ปัจจุบัน คือ บริเวณทางทิศตะวันตกของจังหวัด 愛知 (Aichi))

[24] ระหว่าง เมือง Ise กับ เมือง Ohari หมายถึง บริเวณพรมแดนระหว่าง จังหวัด 三重 (Mie) และ จังหวัด 愛知 (Aichi) ในปัจจุบัน

หน้าที่เป็นคำพ้องเสียงนั้น จะทำหน้าที่ในการสื่อความหมายหลักที่เป็นสารซึ่งกวีต้องการสื่อเพียงความหมายเดียว แต่อีกความหมายจะทำหน้าที่เป็นเพียงคำที่มีสัมพันธ์ทางด้านความหมายก่อให้เกิดความคิดเชื่อมโยงและจินตนาการให้กว้างไกลมากยิ่งขึ้นเท่านั้น แต่คำที่กวีเลือกใช้ในบทกวีนี้ เป็นการใช้คำซ้อนความหมายกันอยู่ในกลวิธีการประพันธ์ทั้งสองประเภท คือ คำว่า ura นอกจากจะทำหน้าที่ เป็นคำ สัมพันธ์ ของคำว่า nami ยังมีเสียงไปพ้องกับสองพยางค์แรก ของคำว่า urayamashi ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

นอกจากนี้ คำว่า kaeru ที่แปลว่า กลับยังทำหน้าที่เป็นทั้งคำสัมพันธ์ของคำว่า คลื่น และเป็นคำพ้องเสียง ในขณะเดียวกัน เรียกได้ว่า คำทั้งหมด ที่กวีเลือกใช้นั้นล้วนแล้วแต่สื่อหรือแสดงออกซึ่งความหมายที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จนแทบจะพูดได้ทีเดียวว่า จะขาดความหมายของคำหนึ่งคำใดนั้นไม่ได้เลย เพราะแต่ละคำแต่ละความหมายล้วนต่างสัมพันธ์กัน และ มีผลต่อความหมายโดยรวม ของบทกวี กล่าวคือ เป็นการแสดงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครซึ่งถือเป็นสารระดับลึกของบทกวี และการแสดงสารในระดับตื้นคือ การบรรยายสภาพของบรรยากาศในขณะนั้นได้อย่างสอดคล้องกันกล่าวคือ ตัวละครเอกที่เป็นชายหนุ่ม เขารู้สึกอึดอัด และ ลำบากใจที่จะอยู่เมืองหลวง เมื่อมองเห็นเกลียวคลื่นสีขาว ที่ก่อตัวซัดสาดไปมาอยู่มากมาย ทำให้เขาเกิดความรู้สึกสะเทือนใจในภาพที่เห็น และอารมณ์ที่แสดงออกในขณะนั้นคือ การสะท้อนคิดถึงตัวเองขึ้นมาทันที เกลียวคลื่นแม้จะซัดไปไกลขนาดไหน ก็ยังมีวันคืนกลับมาสู่อ่าวที่ริมฝั่งได้ แต่ตัวเขาซิไม่สามารถที่จะกลับบ้านที่เมืองหลวงได้ แม้ปรารถนาที่จะกลับจนใจแทบขาดก็ตาม

เกี่ยวกับเนื้อหา และบทกวีในตอนที่ 7 นี้ ศาสตราจารย์ Mamoru Narita ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า กล่าวกันว่า ตอนนี้เป็นตอนที่ต่อจาก ตอนที่ 6 หลังจากที่ตัวละครเอกซึ่งเป็น ชายผู้หนึ่งนี้ ได้ลักพาตัว ว่าที่มเหสีของจักรพรรดิ ซึ่งในตอนหลัง คือ พระมเหสีที่อาศัยอยู่ถนนหมายเลข 2 และถูกพี่ชายทั้งสองของพระมเหสีจับได้ จึงถูกจับตัดผมข้างหลังทิ้งไป (ในสมัยก่อนนั้นผู้ชายจะไว้ผมยาวและมัดเป็นทรงสูงตั้งขึ้นไว้ด้านหลัง) เมื่อถูกตัดผมทำให้ชายหนุ่มเกิดความอับอายเป็นอย่างมาก จนไม่สามารถที่จะอยู่เมืองหลวง ได้จึงต้องหนีออกจากเมืองหลวง เดินทางไปหัวเมืองทางทิศตะวันออก ซึ่งตอนต่อๆ ไปก็จะมีเรื่องราวการเดินทางและเรื่องความรักของชายหนุ่มผู้หนึ่งกับหญิงสาวที่อยู่ เมืองทางทิศตะวันออก และชายหนุ่ม จะรอจนกระทั่งผมของเขางอกยาวขึ้นมาเช่นเดิม จึงได้กลับมาเมืองหลวงอีกครั้ง ซึ่งก็เป็นที่เข้าใจกันว่า ชายหนุ่มที่พูดถึงก็คือ Ariwara Narihira นั่นเอง

ตอนที่ 9 東下り (あづまくだ) (Azuma kudari)

เนื่องจากบทนี้มี เนื้อเรื่องส่วนที่เป็นร้อยแก้ว ค่อนข้างยาว รวมทั้งเป็นตอนที่มีความสำคัญเป็นที่นิยมอ่านกันมากดังนั้น ก่อนที่จะอธิบายถึงกลวิธีการประพันธ์ประเภทต่างๆ ที่ใช้ในบทกวีตอนที่ 9 นี้ จะขออธิบายถึงเรื่องราวของเนื้อหาโดยย่อ เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจความหมายและกลวิธีการประพันธ์ในบทกวี และบทกวีในตอนนี้ก็มีการใช้กลวิธีการประพันธ์หลายๆ ประเภทอยู่ในบทเดียวกัน การทราบถึงความเป็นมาและเหตุผลในการแต่งบทกวีจึงถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญประการหนึ่ง เรื่องราวในตอนนี้กล่าวถึง

กาลครั้งหนึ่ง ชายผู้หนึ่งเฝ้าครุ่นคิดว่าตัวเองไม่มีประโยชน์อันใดจึงไม่ต้องการอยู่เมืองหลวง และคิดที่จะเดินทางไปเมืองทางทิศตะวันออก เพื่อแสวงหาที่อยู่อันเหมาะสม ซึ่งเขาจะสามารถอาศัยอยู่ได้ จึงได้ไปชวนเอาเพื่อนเก่าสองคน เดินทางไปด้วยกัน เนื่องจากคนที่เดินทางไปด้วยกันไม่มีใครรู้จักทางเลย ดังนั้น ทั้งหมดจึงเดินหลงทาง จนกระทั่งเดินทางมาถึงสถานที่แห่งหนึ่งซึ่งเรียกว่า 八橋 (Yatsuhashi) [25] ในเมือง 三河 (Mikawa) ที่เรียกว่า 八橋 (Yatsuhashi) นั้น เนื่องจากสายน้ำ ไหลแยกออกเป็น 8 ทิศ มีลักษณะคล้ายขาแมงมุมและต้องใช้สะพาน 8 สะพาน มาทอดข้ามบึงแห่งนั้นจึงเรียกว่า 八橋 (Yatsuhashi) (สะพาน 8 ทอด) เมื่อมาถึงริมบึง ทั้งหมดจึงลงจากหลังม้า และ เข้าไปนั่งพักที่ใต้ต้นไม้ริมบึง และ รับประทานข้าวแห้ง [26] ที่นำติดตัวมาที่บึงแห่งนั้นมี ดอกかきつばた(Kakitsubata) (ดอก ไอริส) [27] ขึ้นบานสะพรั่ง เมื่อเห็นดังนั้นแล้วคนหนึ่งในคณะ

---

[25] 八橋(Yatsuhashi) อยู่ในเมือง 三河(Mikawa) ปัจจุบันยังหลงเหลือซากของสะพาน 8 ทอด อยู่ทางทิศตะวันออกของ บริเวณตำบล 知立(chiryu) เมือง 碧海 (Hekikai) จังหวัด 愛知 (Aichi) (Mitsuki Norihiko, **Ise monogatari (seishaku)** , p. 23)

[26] ข้าวแห้ง เป็นข้าวที่นำมานึ่งและตากให้แห้งเพื่อนำติดตัวไปรับประทานเมื่อมีการเดินทางในสมัยก่อนเพราะระหว่างการเดินทางจะไม่มีที่พักแรม และอาหารสำหรับรับประทาน

[27] かきつばた(kakitsubata) เป็นดอกไม้ชนิดหนึ่งที่ชอบขึ้นตามบริเวณที่มีน้ำ โดยปกติจะมีดอกสีม่วงออกดอกในหน้าร้อน ปลูกในบ้านคนทั่วๆไป ปัจจุบันเป็นดอกไม้ประดับตกแต่งในสวน ซึ่งจะมีทั้งสีขาว และ สีผสมหลายสีด้วยกัน และที่เป็นที่รู้จักกันดีมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยมักมีการกล่าวถึงในบทกวีต่างๆ เช่นมีปรากฏในบทกวี ในหนังสือรวมบทกวี Manyoushuu บทที่ 1361 , 1986 และ 2521 เป็นต้น (Matsuda Osamu , **Manyou no shokubutsu** (Tokyo: Hoikusha,1972) , p. 20.)

ผู้เดินทางจึงกล่าวขึ้นมาว่า “ ให้ลองแต่งบทกวี ที่บรรยายความรู้สึกที่เป็นหัวใจของคนเดินทางโดยใช้อักษรแต่ละตัวของคำว่า Kakitsubata มาขึ้นต้นเป็นอักษรตัวแรกในแต่ละวรรค ” ดังนั้น ชายหนุ่มจึงแต่งบทกวีขึ้นมาในเนื้อความของบทกวีระบุว่า “เมื่อจากมาไกลให้รู้สึกเศร้าใจ และคิดถึงภรรยาที่เคยใกล้ชิดกันมาที่เมืองหลวง ราวกับการคิดถึงเสื้อผ้าเนื้อดี ที่เคยสวมใส่จนเคยชินมานาน” บทกวีนี้เป็นบทแรกที่ผู้วิจัยจะได้นำมาวิเคราะห์กลวิธีการประพันธ์ต่อไป จากนั้นเรื่องราวก็ดำเนินต่อไปว่า เป็นเพราะบทกวีที่แต่งขึ้นมานี้เองทำให้ คณะผู้เดินทางเกิดความซาบซึ้ง และเศร้าใจจนน้ำตาไหลเอ่อล้นตกลงมาบนข้าวแห้งที่กำลังกินอยู่จนทำให้ข้าวนั้นโป่ง พองขึ้นมา หลังจากนั้นทั้งหมดก็เดินทางต่อไปเรื่อยๆ จนกระทั่งมาถึงเมือง 駿河 (Suruga) พอจะผ่านเข้าไปในภูเขา 宇津 (Utsu) [28] มองเห็นหนทางที่ตัวเอง จะเดินต่อไปนั้น ทั้งมืด และ แคบ ต้นเมเปิ้ล พวกไม้เลื้อยและเถาวัลย์ ขึ้นปกคลุมอยู่หนาทึบ ขณะที่กำลังครุ่นคิดด้วยความวิตกกังวลอยู่นั้น ก็พบกับนักบวชผู้หนึ่ง กำลังเดินทางผ่านมา นักบวชถามขึ้นมาว่า “ ทำไมท่าน ถึงได้เดินทางผ่านมาในเส้นทางเช่นนี้ ” พอเงยหน้าขึ้นไปมองนักบวช ก็ปรากฏว่าเป็นคนที่เคยรู้จัก ชายหนุ่มจึงเขียนจดหมายพร้อมบทกวีส่งฝากไปให้กับหญิงคนรักที่อยู่ที่เมืองหลวง ในเนื้อความระบุว่า “พอเดินทางมาถึงเชิงเขา “Suruga ” ให้หวนคิดถึงนางที่จากมาไม่ว่าในความจริงหรือฝันก็คงมิอาจพบกับนางได้” บทกวีบทนี้เป็นบทที่ สอง ที่จะได้นำไปวิเคราะห์และอธิบาย กลวิธีการประพันธ์ และเนื้อเรื่องดำเนินต่อไปว่า เมื่อมองไปดูภูเขาไฟ ฟูจิ ทั้งๆ ที่ขณะนี้ประมาณปลายเดือน ห้า แล้ว แต่หิมะยังคงทับถมกันขาวโพลนอยู่เป็นจำนวนมาก มองเห็นดั่งนั้นชายหนุ่มจึงแต่งบทกวีขึ้นมาว่า “ภูเขาไฟฟูจิ เจ้าช่างไม่รู้จักฤดูกาลเอาเสียเลย คิดว่าตอนนี้เป็นฤดู อะไรกันแน่ ถึงได้มีหิมะปกคลุมอยู่มองดูคล้ายลายจุดสีขาวบนหลังลูกกวางอยู่อย่างนั้น” ภูเขาแห่งนี้ ถ้าเทียบกับภูเขาที่เมืองหลวงก็คงสูงประมาณ 20 เท่า ของภูเขา 比叡 (Hie) มีลักษณะรูปร่างเหมือนกองทรายที่เขาทำนาเกลือ (shiori) [29]

---

[28] ภูเขา Utsu ปัจจุบันเป็นภูเขาที่ตั้งอยู่ระหว่างเมือง 静岡市(Shizuoka) กับเขต 志太郡 (Shidagun) จังหวัด 静岡 (Shizuoka) ซึ่งเป็นสถานที่ยากลำบากในการผ่านในเส้นทางสายตะวันออก 東海道(Tokaidou)

[29] กองทรายที่เขาทำนาเกลือ (shihojiri) ในการทำนาเกลือจะเอาทรายมากอง เป็นเนินให้สูงขึ้น และทำตรงกลางกองทรายให้เป็นแอ่งคล้ายรูปชาม จากนั้นปล่อยน้ำทะเลเข้ามา ทิ้งเอาไว้เมื่อนำทะเลโดนแสงแดด จะตกผลึก กลายเป็นเกลือ เนื่องจากคนในสมัย Heian ผู้คนไม่เคยเห็นภูเขาไฟ ฟูจิ ดังนั้น จึงต้องมีการอธิบายให้ฟังถึงรูปร่าง ลักษณะของภูเขาไฟ ฟูจิ

และเมื่อเดินทางต่อมาเรื่อยๆ จนถึงเมือง 下つ総 (Shimotsufusa) [30] และ เมือง 武蔵 (Musashi) [31] ซึ่งมีแม่น้ำใหญ่ชื่อว่า แม่น้ำすみだ (Sumida) กั้นเป็นพรมแดนระหว่าง สองเมืองอยู่ ทุกคนได้มานั่งรวมอยู่ที่ริมฝั่งแม่น้ำ จิตใจได้หวนคิดไปถึงเมืองหลวงและ รู้สึกว่าตัวเองได้จากบ้านมาไกลเหลือเกิน ขณะที่ทุกคนกำลังเกิดความเศร้าโศกอยู่นั้นคนแจวเรือข้ามแม่น้ำได้ร้องบอกว่า “ ทุกคนรีบขึ้นเรือเร็วๆ ใกล้จะค่ำแล้ว ” ดังนั้นทุกคนจึงขึ้นเรือด้วยความทุกข์ระทม และเปล่าเปลี่ยวหัวใจ เพราะคิดถึงคนรักที่รออยู่ที่เมืองหลวง ขณะที่นั่งเรือมีนกสีขาวซึ่งมีปากและขาสีแดง ตัวใหญ่ราวๆ กับนก 鴫 (Shigi) [32] กำลังจับปลากินเป็นอาหารอยู่บนผิวน้ำ เพราะเป็นนกที่ไม่เคยพบเห็นที่ เมืองหลวงมาก่อน ทุกคนต่างก็ไม่รู้จักจึงถามคนแจวเรือ คนแจวเรือตอบว่า“ เป็นนก 都 (miyako แปลว่า เมืองหลวง) ” [33] ชายหนุ่มได้ยินดังนั้นจึงแต่งบทกวีขึ้นมาว่า “ นี่เจ้านกเมืองหลวง หากเจ้ามีนามว่า เมืองหลวง จริงละก็ข้าอยากจะขอไถ่ถามสักคราว่า คนรักของข้าที่รออยู่ที่เมืองหลวงนางมีความสุขสบายดีหรือ ไม่ ” พอได้ฟังชายหนุ่มแต่งบทกวีขึ้นมาเช่นนั้น ทุกคนที่อยู่บนเรือต่างก็หลั่งน้ำตาออกมาด้วยความเศร้า

---

[30] เมือง Shimotsufusa ปัจจุบันอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัด Chiba และเรื่อยลงมาทางทิศตะวันตกเล็กน้อย

[31] เมือง Musashi ปัจจุบันอยู่แถวจังหวัด Saitama บริเวณ บางส่วนของโตเกียว และจังหวัด Kanakawa

[32] นก Shigi เป็นนกที่บินมาในช่วงต้น ฤดูใบไม้ร่วง และอยู่จนถึงฤดูใบไม้ผลิถัดไป อาศัยอยู่ตามทุ่งนา และหนองน้ำเพื่อจับแมลงกิน ในบทกวีสมัยก่อนมักมีการกล่าวถึงนกชนิดนี้มาก

[33] นก Miyakodori หมายถึง นก Yurikamome เป็นนกที่บินมาในช่วงหน้าหนาวมีส่วนปีกยาวประมาณ 30 เซนติเมตร มีปากและสีแดง แต่ลำตัวโดยรวมเป็นสีขาว ในสมัยก่อนจะบินมาอ่าวโตเกียวเป็นจำนวนมาก (Amagai Hiroshi, **Ise monogatari :bumpouzenkai** : p. 39-40.)

คำอธิบายกลวิธีการประพันธ์

บทกวี บท แรก

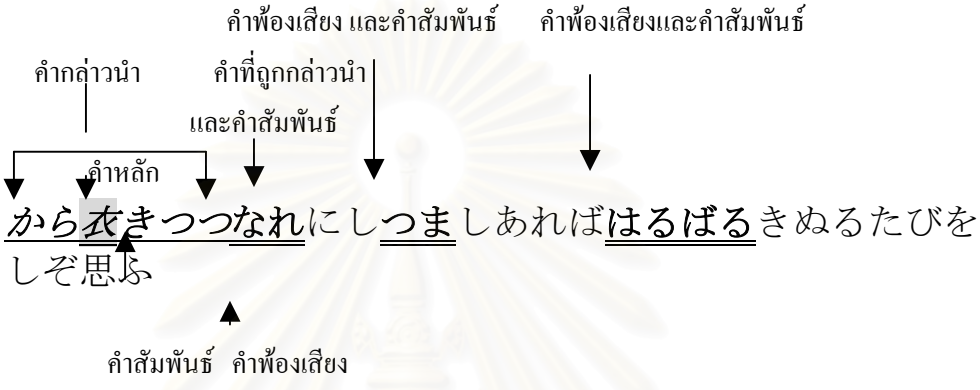

(Shougakukan , Ise monogatari , p. 140)

คำแปล

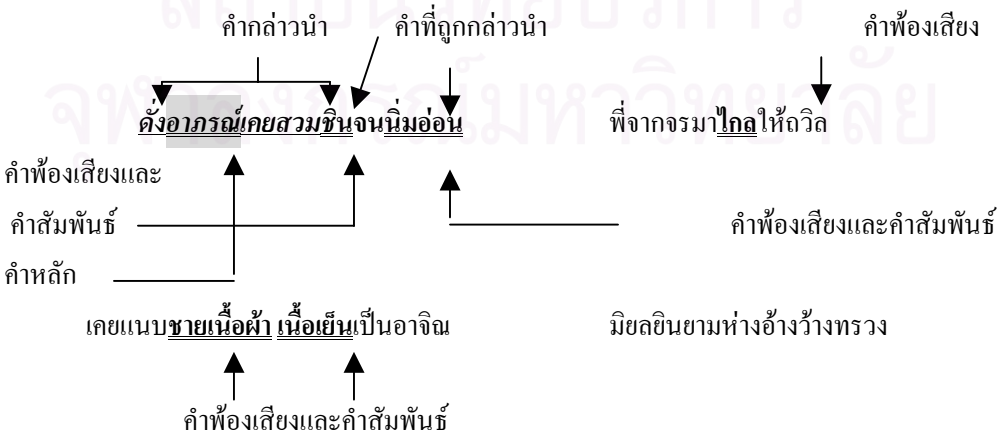

เนื่องจากบทกวีบทนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ ถึง 3 ประเภท ซ้อนทับกันอยู่ จึงจะขออธิบายแยกไปตามลำดับดังนี้คือ

1. กลวิธีการประพันธ์ประเภทคำกล่าวนำ ส่วนที่ทำหน้าที่เป็นคำกล่าวนำ คือ ***karagoromo kitsutsu*** แปลว่า **สวมใส่เสื้อผ้า อาภรณ์** เพื่อให้เห็นความแตกต่างจากกลวิธีการประพันธ์ประเภทอื่นจึงพิมพ์เป็นตัวหนาเอน ซึ่งนำมากล่าวนำคำว่า nare ที่มีความหมายสองความหมายเพราะทำหน้าที่เป็นคำพ้องเสียง ความหมายแรกคือ 萎れ(nare) หมายถึง **นิ่มอ่อน ในที่นี้หมายถึงเสื้อผ้าเมื่อสวมใส่นานๆ จะทำให้ผ้านิ่มอ่อนตัวลง หรือ ย้วย** กับอีกความหมายหนึ่ง 馴れ (nare) หมายถึง **เคยชิน หรือ คุ้นเคย**

สำหรับในบทแปลนั้นส่วนที่เป็น คำพ้องเสียง จะอยู่ในวรรคแรกคือ ***ดั่งอาภรณ์เคยสวม*** ส่วนคำแปลคำที่ถูกกล่าวนำคือคำว่า **เคย...ชิน** และ **นิ่มอ่อน** ก็จะอยู่ในวรรคแรกเช่นเดียวกัน

เมื่อพิจารณาดูส่วนที่ทำหน้าที่เป็นคำ กล่าวนำ นั้นจะกล่าวถึง **การสวมใส่เสื้อผ้า** และในที่นี้จะหมายถึง เสื้อผ้าอาภรณ์ชั้นดีที่มีลวดลายสวยงามซึ่งใช้สวมทับชั้นบนสุด ของชุด กิโมโนของคนในสมัย Heian ส่วนนี้จะนำภาพพจน์และให้จินตนาการของคำที่ถูกนำมากล่าวนำให้มีความเด่นชัดและสอดรับกันในด้านของความหมาย ทั้งความหมายแรกและความหมายที่ สองกล่าวคือ คำว่า **นิ่มหรืออ่อน** มักจะให้จินตนาการหรือภาพพจน์ที่เกี่ยวกับเสื้อผ้า อาภรณ์ เพราะเสื้อผ้าไม่ว่าจะเป็นผ้าชนิดไหนก็ตามเมื่อมีการสวมใส่นานๆ เข้าย่อมทำให้ผ้านั้นนิ่มลงหรืออ่อนย้วยลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรรมวิธีการทำผ้าเพื่อสวมใส่ในสมัยนั้น เมื่อทอและตัดเย็บเป็นตัวแล้ว ก่อนที่จะนำมาสวมใส่นั้นจะนำมาขึงให้ตึงบนแผ่นกระดานหนาเพื่อทากาวและตากให้แห้ง ซึ่งจะทำให้ผ้านั้นมีความแข็ง และ อยู่ทรงการสวมใส่จนทำให้ผ้านิ่มและอ่อนตัวลงได้นั้นแสดงว่า ผู้สวมใส่ จะต้องใส่มานานจนทำให้เกิด **ความเคยชินหรือคุ้นเคย** ซึ่งสอดรับกับความหมายที่ 2 ในส่วนนี้เองจะเห็นว่า คำกล่าวนำคำนี้ ให้ความหมายเกี่ยวข้องและสอดรับกันไปในแนวเดียวกันกับความหมายของคำที่ถูกนำมากล่าวนำในทั้งสองความหมาย และนอกจากนี้ยังจะสื่อความหมายไปยัง สาร หรือ ความหมายหลักของบทกวีในเชิงการพรรณนาเปรียบเทียบซึ่งจะได้อธิบายต่อไป

2. กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำสัมพันธ์ ในกวีบทนี้กวีจะใช้จะกล่าวถึงเสื้อผ้าหรือ กิโมโน ซึ่งถือเป็นคำหลักเพราะจะนำไปสู่ความหมายของการพรรณนาเปรียบเทียบระหว่าง ชุดกิโมโน กับ หญิงคนรัก โดยกวีได้เลือกใช้คำ สัมพันธ์ หรือคำที่ให้ความหมายสัมพันธ์กับคำหลักคือคำว่า karagoromo หรือ เสื้อผ้าอาภรณ์ ซึ่งในที่นี้หมายถึง **เสื้อผ้าอาภรณ์ชั้นดีหรือ**

เสื้อกิโมโนชั้นดีที่ใช้สวมทับข้างบน คำนี้ประกอบด้วยคำสองคำคือ คำว่า kara ซึ่งเป็นคำที่เรียกว่า คำ美称 (bishou) [34] หรือ คำที่นำมากล่าวชื่นชมคำว่า koromo ที่หมายถึง **เสื้อผ้าอาภรณ์** ซึ่ง จะให้ความหมายในลักษณะของการชื่นชมว่าเป็นอาภรณ์ชั้นดีที่งดงาม มีบางทฤษฎีกล่าวว่าอาจจะเป็นผ้าที่นำมาจากคาบสมุทรเกาหลี บ้างก็ว่าเป็นผ้าที่มีลักษณะเด่นที่แขนแต่ในความเป็นจริงก็ยังไม่มีความชัดเจนเกี่ยวกับที่มาของผ้าชนิดนี้ [35]

สำหรับคำที่ทำหน้าที่เป็นคำ สัมพันธ์ นั้นมี 4 คำ ตามลำดับดังนี้ คือ

- คำว่า着 (ki) หมายถึง **การสวมใส่** ในบทแปลนั้นผู้วิจัยจะใช้คำว่า **สวม** อยู่ในวรรคแรก
- คำว่า萎れ (nare) หมายถึง **การนิ่มและอ่อนตัวลงของผ้าที่เกิดจากการสวมใส่นานๆ** ในการแปลนั้นจะใช้คำว่า **นิ่มอ่อน** และจะอยู่ในวรรคแรกของบทแปล
- คำว่า褄 (tsuma) หมายถึง **ขอบ แถบ หรือ ชายผ้า** ในบทแปลผู้วิจัยใช้คำว่า **ชายเนื้อผ้า**
- คำว่า 張る haru หมายถึง **การขึงหรือ ตรึงผ้าตากเอาไว้ เพื่อทากาวให้เสื้ออยู่ทรง ก่อนนำไปสวมใส่เมื่อมีการตัดเย็บเสร็จเรียบร้อยแล้ว** สำหรับในบทแปลนั้น ผู้วิจัยมิได้ใส่ความหมายนี้ลงไป เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่า คำนี้ทำหน้าที่เป็นเพียงคำสัมพันธ์ทางความหมาย ทำให้เกิดความคิดเชื่อมโยงและจินตนาการที่เด่นชัดขึ้นมาเกี่ยวกับเสื้อผ้าอาภรณ์ซึ่งเป็นสาระดับตื้นมิได้มีผลโดยตรงกับความหมายโดยรวมของบทกวี รวมทั้งในการถอดความเป็นภาษาญี่ปุ่นปัจจุบันนั้นไม่พบว่ามีนักวิชาการชาวญี่ปุ่นท่านใด ใส่ความหมายนี้ลงไปในการถอดความบทกวีมีแต่เพียงการอธิบายความหมายประกอบการถอดความเท่านั้น จะเห็นว่าคำทั้ง 4 คำที่กวีเลือกใช้นั้นให้ความหมายสัมพันธ์กับชุดกิโมโนหรือเสื้อผ้าอาภรณ์โดยตรงในบทกวีนี้ จะพบว่า คำสัมพันธ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันทางความหมายกับเสื้อผ้าอาภรณ์นั้น ส่วนใหญ่ทำหน้าที่เป็นคำพ้องเสียง ซึ่งจะให้ความหมายอีกอย่างหนึ่งอันจะนำไปสู่การตีความหมายในอีกระดับหนึ่งของบทกวีนี้ ที่จะได้อธิบายต่อไป

---

[34] Bishou หมายถึง คำที่ใช้เรียกอย่างชื่นชมถึง สิ่งที่นำมาประดับหรือตกแต่ง คน หรือ สิ่งของ (Shinmura Izuru, **Koujien** , p. 2240.)

[35] Katagiri Youichi, **Utamakura utakotoba jiten**, 2ed: p.121.

3. กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียง ดังที่กล่าวมาข้างต้น คำสัมพันธ์ ทุกคำล้วนเป็นคำที่ทำหน้าที่เป็นคำพ้องเสียง หรือเป็นคำที่ออกเสียงเหมือนกันหรือคล้ายกัน แต่ให้ความหมายแตกต่างกัน ดังจะได้อธิบายตามลำดับดังนี้ คือ

- คำว่า 褻れ (nare) หมายถึง **การนิ่มและอ่อนตัวลงของผ้าที่เกิดจากการสวมใส่นานๆ** และ 馴れ(nare) หมายถึง **การคุ้นเคย** หรือ **เคยชิน** ในบทแปลผู้วิจัยใช้คำว่า **นิ่มอ่อน** สำหรับความหมายแรก ส่วนความหมายที่ สองนั้นจะใช้คำว่า **เคยสวมชิน** และทั้งสองความหมายจะอยู่ในวรรคแรกของบทแปล

- คำว่า 褄 (tsuma) หมายถึง **ขอบ แถบ หรือ ชายผ้า** สำหรับในส่วนคำแปลนั้นจะใช้คำว่า **ชาย<u>เนื้อ</u>ผ้า** และอีกความหมายหนึ่งคือ 妻 (tsuma) หมายถึง **ภรรยาหรือสามีในบทกวีนี้หมายถึงหญิงคนรักหรือภรรยา** ผู้วิจัยใช้คำว่า **<u>เนื้อ</u>เย็น** ในการแปลความหมายบทกวี การที่ผู้วิจัยจะใช้ คำว่า ชาย**<u>เนื้อ</u>**ผ้า และ**<u>เนื้อ</u>**เย็น เพื่อแสดงให้เห็นถึงการเล่นคำพ้องเสียงที่คล้ายกับกลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียงคือ คำว่า **<u>เนื้อ</u>** ให้สื่อความหมายสองอย่าง คือ หมายถึง **ชายหรือ แถบผ้า** กับ **ภรรยา หรือ หญิงคนรัก** นั่นเอง แต่ทั้งนี้ไม่อาจกล่าวได้ว่าให้ความหมายตรงทีเดียวกับภาษาญี่ปุ่น แต่ผู้วิจัยคิดว่าคงอาจจะพอช่วยให้เข้าใจและเห็นภาพและ ลักษณะ ของ การใช้คำพ้องเสียง คำนี้ได้ดีขึ้นในระดับหนึ่ง

- คำว่า 張る (haru) หมายถึง **การขึงหรือ ตรึงผ้าตากเอาไว้** เพื่อทากาวให้เสื้อผ้าอยู่ทรง ก่อนนำไปสวมใส่เมื่อมีการตัดเย็บเสร็จเรียบร้อยแล้ว คำนี้ไปพ้องเสียงบางส่วนกับคำว่า 遙るばる (<u>haru</u>baru) ซึ่งหมายถึง **มาไกล การ เดินทางจากบ้านมาไกล** และในบทแปลนั้นจะอยู่ในวรรคที่สอง โดยใช้คำว่า **มาไกล**

นอกจากกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 3 ประเภทที่กล่าวมาข้างต้น ยังพบว่ามีบางทฤษฎีระบุว่าบางส่วนของคำ กล่าวนำ คือ karagoromo หมายถึง เสื้อผ้าหรืออาภรณ์ชั้นดีที่งดงามนั้น ทำหน้าที่เป็นคำ ประดับของคำว่า 着る (kiru) หมายถึง สวมใส่และ 慣る(naru) หมายถึง เคยชิน คุ้นเคย [36] การที่นักวิชาการท่านนี้มองว่า karagoromo เป็นคำ ประดับ ของคำกริยาสองคำนี้ อาจเนื่องจากเหตุผล 2 ประการคือ

---

[36] Amagai Hiroshi, **<u>Ise monogatari : bumpou zenkai</u>** : p. 33.

ประการแรก ทั้ง karagoroma และ kiru, naru มีความเกี่ยวข้องกันทางความหมาย และเมื่อลองศึกษาจากตำราการวิจัยคำประดับ ชื่อ Makurakotoba no kenkyu to shakugi ของ Fukui Kyuzou พบว่ามีการใช้ karagoromo เป็นคำประดับของคำว่า kiru โดยมีทั้งการใช้ในความหมายตรงคือ สวมใส่ และนำมาใช้ในลักษณะของการเล่นคำพ้องเสียง ki ที่หมายถึง มา [37]

ประการที่ สอง คำกล่าวนำ และ คำประดับมีลักษณะที่ใกล้เคียงกันมาจนบางครั้งยากที่จะหาหลักเกณฑ์มาแบ่งแยกกันได้ออกว่าชนิดใดเป็นชนิดใด

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในบทกวีนี้กวี มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น คำกล่าวนำ คำสัมพันธ์ และ คำพ้องเสียง ดังที่ได้อธิบายมาข้างต้น และถึงแม้จะใช้กลวิธีการประพันธ์หลายๆ ประเภทแต่คำที่กวีเลือกมาใช้ในกลวิธีการประพันธ์ประเภทต่างๆ เหล่านั้นกลับมีความหมายที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีการสอดรับและสัมพันธ์กันทางด้านของความหมายทั้งระดับตื้นและลึก ก่อให้เกิดจินตนาการที่เชื่อมโยงถึงกันอย่างลึกซึ้ง กล่าวคือ ถ้าจะมองความหมายในระดับตื้นของบทกวีนี้จะกล่าวถึง การหวนคิดถึง เสื้อผ้าอาภรณ์ชั้นดีลวดลายสวยงามที่เคยสวมใส่เมื่อครั้งอยู่เมืองหลวง แต่ขณะนี้ตัวละครเอกคือ ชายหนุ่มนั้นได้เดินทางรอนแรมจากเมืองหลวงมานาน โอกาสที่จะได้ผลัดเปลี่ยนหรือใส่เสื้อผ้าที่ดีๆ ที่ยังคงอยู่ทรงนั้นไม่มี ดังนั้นเสื้อผ้าที่ตัวเองสวมใส่อยู่ตลอดการเดินทางนั้นจึง นิ่ม หรือ อ่อนย้วยลง ไม่อยู่ทรงเหมือนเดิม แต่ด้วยความที่สวมใส่มานานจึงเกิดความรู้สึกเคยชิน แต่สารอีกระดับหนึ่งซึ่งถือเป็นสารระดับลึกที่กวีต้องการสื่อ คือ การบอกกล่าวถึงอารมณ์ความรู้สึกซึ่งเป็นของหัวใจคนเดินทาง ที่หวนคิดถึงหญิงคนรักหรือ ภรรยา ที่ตัวจากมาอยู่เมืองหลวง ซึ่งกวีนำอารมณ์ความรู้สึกนี้แสดงออกมาในเชิงการพรรณนาเปรียบเทียบว่า ภรรยาหรือหญิงคนรักที่คุ้นเคยกันมานานเมื่อต้องจากมายังที่ที่ห่างไกล ทำให้คิดถึง คะนึงหาเหมือนกับการที่คิดถึง เสื้อผ้าอาภรณ์ชั้นดี ที่เคยสวมใส่มาเป็นเวลานานจนเกิดความเคยชินกับเสื้อผ้านั้น และ การที่กวีเลือกใช้คำที่เป็นทั้งคำ สัมพันธ์ และคำ พ้องเสียง เกี่ยวกับ เสื้อผ้า และหญิงคนรักนั้น หากพิจารณาดูให้ลึกซึ้ง จะพบว่า ถึงแม้ คำเหล่านี้ที่เลือกมาจะไม่สื่อความหมายถึง ภรรยาหรือหญิงคนรักโดยตรงก็ตาม แต่ก็ก่อให้เกิด

---

[37] Fukui kyuzou, **Makurakotoba kenkyo to shakugi** (Tokyo : Yuuseidou, 1987) , p. 271

จินตนาการเชื่อมโยงไปถึง ผู้หญิงได้เช่นกัน เพราะในสมัยก่อนนั้นหน้าที่การทอผ้า และตัดเย็บเสื้อผ้า นั้นเป็นงานของผู้หญิง เมื่อคิดถึงเสื้อผ้านั้นก็อาจเป็นการกล่าวโดยนัยได้ว่าคิดถึงหญิงคนรัก หรือภรรยาได้เช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้คำ bishou คือ คำว่า kara มาตกแต่งคำว่า koromo ซึ่งเป็นการหมายถึง **เสื้อผ้าอาภรณ์ชั้นดี** นั้นอาจตีความได้อีกระดับหนึ่งว่าภรรยา หรือ หญิงคนรักที่เขากำลังคิดถึงนั้น **เป็นผู้ดี มีสกุล หรือ เป็นหญิงที่มีความงามพร้อมทั้ง ทางร่างกายและจิตใจ** ถึงได้มีการนำมาเปรียบเทียบกับเสื้อผ้าอาภรณ์ชั้นดี อาจกล่าวได้โดยสรุปว่า ถึงแม้กวีจะมีการใช้กลวิธีการประพันธ์หลายๆ ประเภทในบทกวีบทนี้ แต่ก็ไม่ได้ทำให้ความหมายของบทกวีขาดความเป็นเอกภาพลงแต่อย่างใด หากแต่ยิ่งกลับเป็นการเสริมให้บทกวีดูมีความหมาย ลึกซึ้ง กว้างไกล ก่อให้เกิดจินตนาการเชื่อมโยงไปถึงสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกัน

บทกวีบทนี้เป็นผลงานการประพันธ์ ของกวี Ariwara Narihira ซึ่งเป็นกวีผู้หนึ่งที่มีผลงานที่สื่อหรือ แสดงออกถึงอารมณ์ภายในใจได้ลึกซึ้ง ดื่มด่ำและมีเสน่ห์ จนยากที่ผู้วิจัยจะสามารถสรรหาถ้อยคำมาแปลออกมาเป็นภาษาไทยให้เข้าใจและเห็นความงามที่ซ่อนอยู่ภายในบทกวีบทนี้ได้ทั้งหมด แต่อย่างไรก็ตาม จากคำแปล คงพอจะทำให้เข้าใจถึงลักษณะกลวิธีการประพันธ์ต่างๆ ที่กวีใช้ โดยเริ่มตั้งแต่ การใช้ คำ กล่าวนำที่พูดถึงเสื้อผ้า มากล่าวนำทำให้เกิดภาพพจน์จินตนาการที่เกี่ยวข้องกันกับคำที่ถูกกล่าวนำซึ่งมีสองความหมายคือ เคยชิน และการนิ่มอ่อนตัวลงของเสื้อผ้า และนำมาเชื่อมโยงกับ คำ สัมพันธ์ หรือ คำต่างๆ ที่ให้ความหมายสัมพันธ์กับเสื้อผ้า พร้อมทั้งให้คำเหล่านั้นสื่อความหมายอีกระดับหนึ่งซึ่งถือเป็น สารหลักหรือความหมายระดับลึกของบทกวี ที่กวีต้องการจะนำเสนอออกมา โดยอยู่ในลักษณะของคำ พ้องสียง ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า คำ ที่เป็น คำกล่าวนำ ในบทกวีนี้ มีความสัมพันธ์โดยตรงกับความหมายโดยรวมของบทกวี ดังนั้นจึงน่าจะถือได้ว่า คำกล่าวนำ ในบทกวีนี้เป็นแบบ ushin

อนึ่งในบทกวีบทนี้มีสิ่งมีลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งคือ กวีใช้อักษรในแต่ละตัวของคำว่า Kakitsubata มาใช้ขึ้นต้นบทกวีในแต่ละวรรค ลักษณะคล้ายการแต่งโคลงกระทู้ของไทย ซึ่งลักษณะการแต่งบทกวีเช่นนี้ ในภาษาญี่ปุ่นเรียกว่า 折句歌 (Orikuuta) หมายถึง บทกวีที่นำชื่อของสิ่งต่างๆ มาขึ้นต้นบทกวีในแต่ละวรรค ซึ่งเป็นเทคนิคการแต่งบทกวีที่นิยมกันมากในยุคแรกๆ ของสมัย Heian

บทกวีบทที่ 2

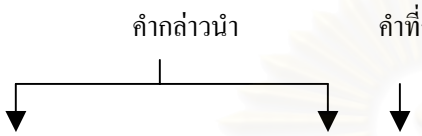

*駿河なるうつの山辺のうつつ*にも夢にも人にあはぬなりけり

(Shougakukan , Ise monogatari , p. 141)

คำกล่าวนำ คำที่ถูกกล่าวนำ

Suruga naru utsu no yamabe no **utsutsu** ni mo yume nimo hito ni awanu narikeri

คำแปล

คำกล่าวนำ	คำที่ถูกกล่าวนำ
ถึง “ซุรุงะ” เขาจริงคิดถึงเจ้า	**ความจริง**เปล่าความฝันหรือคือพบได้
ทั้งจริงฝันฝันจริงรู้อยู่แก่ใจ	คงมิได้พบนวลน้องทั้งสองทาง

บทกวีบทนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำกล่าวนำ ส่วนที่ทำหน้าเป็นคำกล่าวนำ คือ ***Suruga naru utsu no yamabe no*** แปลว่า **มาถึงเชิงเขาชื่อ “ Utsu ” แห่งเมือง“Suruga”** โดยนำมากล่าวนำคำว่า **utsutsu** ซึ่งหมายถึง **ความจริง**

สำหรับในบทแปลนั้นส่วนที่เป็น คำกล่าวนำ ผู้วิจัยได้แปลความหมายของชื่อภูเขาคือ Utsu ว่า **เขาจริง** เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจเนื้อหาของบทกวีที่มีการเล่นคำพ้องเสียง utsu ระหว่าง คำกล่าวนำ utsu กับส่วนที่ถูกกล่าวนำคือ utsutsu เพราะในส่วนของคำที่ถูกกล่าวนำ utsutsu นั้นได้มีการแปลความหมายว่า **ความจริง** ดังนั้นในส่วนของการแปลจึงมีการเล่นคำว่า **จริง** เพื่อให้บทแปล มีลักษณะใกล้เคียงกับบทกวีภาษาญี่ปุ่นมากที่สุด โดยคำแปลส่วนที่เป็น คำกล่าวนำ นั้นจะอยู่ในวรรคแรกของบทแปลและคำที่ถูกกล่าวนำจะอยู่ในวรรคที่ สอง

จากบทกวีบทนี้จะเห็นว่ากวีใช้ ส่วนที่เป็น คำกล่าวนำ บอกเล่าการเดินทาง ว่าขณะนี้ตัวละครเอกคือชายหนุ่มได้เดินมาถึง บริเวณตรงเชิงเขาที่เรียกว่า **เขาจริง** ซึ่งแปลตามชื่อในภาษา

ญี่ปุ่น คือ utsu เมือง “ Suruga ”และคำว่า utsu มีเสียงไปพ้องกับคำว่า utsutsu ซึ่งแปลว่า **ความจริง** ดังนั้นจะเห็นว่ากวี นำเอาชื่อสถานที่มาเล่นคำพ้องเสียงเพื่อแสดงออกถึงความหมาย หรือ สิ่งที่กวีต้องการสื่อคือ การที่ไม่สามารถพบกับหญิงคนรักได้ไม่ว่าในความเป็นจริงหรือความฝัน ซึ่งตามความเชื่อเกี่ยวกับความฝันของคนญี่ปุ่นในสมัยนั้นเชื่อว่า การที่ไม่ฝันถึงหญิงคนรักนั้นแสดงว่า หญิงคนรักนั้นไม่ได้มีใจรักใคร่ หรือ คิดถึงชายหนุ่มเลย ดังนั้นชายหนุ่มจึงเกิดความเศร้าใจว่า แม้ในความจริงจะพบกับหญิงคนรักไม่ได้เพราะอยู่ระหว่างการเดินทาง แต่อย่างน้อยก็น่าที่จะสามารถเจอได้ในความฝัน แต่ในความเป็นจริงแล้วแม้แต่ฝันก็ยังมิอาจพบหญิงคนรักได้เลย ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าหญิงสาวที่เขากำลังคิดถึงนั้นไม่ได้มีใจรักเขาเลย ดังนั้นเมื่อเดินทางมาถึงภูเขาแห่งนี้ ซึ่งมีชื่อพ้องเสียงบางส่วนกับคำว่า **ความจริง** กวีก็เลยนำชื่อของภูเขามากล่าวนำคำว่า **ความจริง** เพื่อให้เกิดการเชื่อมต่อทางด้านความหมายของกันและกันระหว่างคำ ที่ทำหน้าที่เป็น คำ กล่าวนำ และ คำที่ถูกนำมากล่าวนำ โดยลักษณะของการใช้ชื่อสถานที่มาทำหน้าที่เป็น คำกล่าวนำ แบบนี้ จะคล้ายกับบทกวีประเภทนิราศของไทยมากคือ มีการยกเอาชื่อสถานที่ที่มีความหมายสอดคล้องกับสิ่งที่ตนต้องการกล่าวออกมา ดังที่ได้อธิบายโดยละเอียดมาแล้วในบทที่ 2

เป็นที่น่าสังเกตว่า บทกวีบทนี้แม้ว่าคำกล่าวนำ จะมิได้ให้ความหมายสอดคล้องสัมพันธ์กันโดยตรงกับความหมายโดยรวมของบทกวีหรือสารที่กวีต้องการจะสื่อ แต่เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาของเรื่องราวในตอนประกอบ ก็อาจตีความได้ว่า เป็นการบอกกล่าวถึงการเดินทางของตัวละครว่า ขณะนี้ได้เดินทางมาถึงสถานที่ที่เรียกว่าเขาจริง และเมื่อมาถึงภูเขาแห่งนี้ตัวละครเกิดอารมณ์ และความรู้สึกเช่นไร ดังนั้น จึงถือว่าได้ว่าส่วนที่เป็น คำกล่าวนำกับส่วนที่ถูกกล่าวนำซึ่งเป็นสารหลักของบทกวีนั้น มีความหมายเกี่ยวข้องกันโดยความหมาย เนื่องจากบทกวีบทนี้มีการซ้ำเสียงระหว่างคำที่เป็นส่วนหนึ่งของ คำกล่าวนำ คือ utsu และคำที่ถูกกล่าวนำคือ utsutsu ดังนั้นลักษณะการใช้กลวิธีการประพันธ์ในบทกวีนี้ส่วนใหญ่มักจะมีการจัดไว้ในประเภทที่ สองคือ ประเภทที่มีรูปแบบของการซ้ำคำที่มีเสียงเดียวกัน หรือคล้ายกัน ดังที่ได้อธิบายมาแล้วในบทที่ สอง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 10 たのむ雁(かり) (Tanomukari)

คำอธิบายกลวิธีการประพันธ์

คำพ้องเสียง

みよしののたのむの雁も<u>ひたぶる</u>にきみが方にぞよると鳴くなる

(Shougakukan , Ise monogatari , p143)

คำพ้องเสียง

Miyoshino no tanomu no kari mo **<u>hitaburu</u>** ni kimi ga kata ni zo yoru to naku naru

คำแปล

คำพ้องเสียง

“ มิโยะฌิโนะ ”[38] **<u>สั่นแผ่นเหล็ก</u>**บนผืนนา ห่านผวาหนีทางเดียวเที่ยวส่งเสียง

ดุจลูกสาวหลงรักเจ้าเฝ้ารอเคียง อยากร่วมเรียง**<u>ด้วยใจมั่นไม่สั่นคลอน</u>**

คำพ้องเสียง

บทกวีที่ปรากฏในตอนที่ 10 นี้ ใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียง คำที่เป็นคำ พ้องเสียง คือ คำว่า 引板振る(<u>hita</u>buru)[39] หมายถึง **<u>สั่น</u>แผ่นเหล็กเพื่อไล่ ห่าน หรือ นก ที่ลงมากินข้าวบนผืนนา** ซึ่งมีเสียงไปพ้องกับบางส่วนของคำว่า ひたすら (<u>hita</u>sura) ซึ่ง มีความหมายว่า **ความเชื่อมั่น และมั่นคงต่อสิ่งนั้นๆอย่างไม่สั่นคลอน**

---

[38] หมู่บ้าน Miyoshino ปัจจุบันอยู่ที่ เมือง 入間 (Iruma) จังหวัด 埼玉 (Saitama) ซึ่งปรากฏชื่อของทุ่งหญ้า 三芳野(Miyoshino) นี้หลงเหลืออยู่ แต่สถานที่ตั้งชื่อหมู่บ้าน Miyoshino นั้นไม่ปรากฏแน่ชัด กล่าวกันว่า อยู่แถวบริเวณเมือง 河越 (Kawakoe) การที่กล่าวถึงเมือง Iruma ในเนื้อเรื่องนั้นเพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นเรื่องราวที่เกิดในเมืองที่อยู่ทางทิศตะวันออก

[39] Hitaburu หมายถึง การสั่นแผ่นเหล็ก โดยที่นำแผ่นเหล็กขนาดพอประมาณมาร้อยเข้ากับเชือก บนแผ่นเหล็กแต่ละแผ่นจะมีแผ่นเหล็กเล็กๆ ห้อยเรียงกันอีกประมาณ 2-3 แผ่น เมื่อดึงเชือก หรือสั่นเชือกแผ่นเหล็กจะกระทบกันทำให้เกิดเสียงดัง เพื่อไล่ นก หรือ ห่านป่า ที่ลงมากินข้าวบนผืนนา ให้ตกใจบินหนี

ในคำแปลบทกวีผู้วิจัยแปลความหมาย hitaburu ว่า **สั่นแผนเหล็ก** ซึ่งอยู่ในวรรคแรกของบทแปล ส่วนความหมายของ itasura คือ **ด้วยใจมั่นไม่สั่นคลอน** นั้นจะอยู่ในบทแปลวรรคสุดท้าย โดยในบทแปลผู้วิจัยจะใช้คำพ้องเสียงคำว่า **สั่น** ซึ่งให้ความหมายตามบทกวีว่า **สั่นแผ่นเหล็ก** และ **จิตใจที่มั่นคงในรักโดยไม่สั่นคลอน** ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นถึงลักษณะการเล่นคำพ้องเสียงคล้ายกับการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ ในบทกวีญี่ปุ่น

ก่อนที่จะอธิบายถึง กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้จะขอเล่าถึงเรื่องราวความเป็นมาของเนื้อเรื่องในตอนนี้เนื้อหาในตอนที่ สิบนี้กล่าวถึงว่า กาลครั้งหนึ่ง ชายผู้หนึ่ง เดินทางอย่างไม่มีจุดหมายจนกระทั่งไปถึงเมือง 武蔵 (Musashi) เขาได้ขอแต่งงานกับหญิงที่อยู่ที่นั่นบิดาของหญิงสาวต้องการให้ลูกสาวแต่งงานกับชายคนอื่น แต่มารดาหญิงสาวนั้นหมายมั่นที่จะให้ลูกสาวแต่งงานกับ ชนชั้นสูงที่เป็นผู้ดีมีตระกูล บิดาหญิงสาวมีฐานะเป็นเพียงคนธรรมดาผู้หนึ่ง ส่วนมารดามีเชื้อสายมาจากตระกูล 藤原 (Fujiwara) จึงปรารถนาให้ลูกสาวของตนได้แต่งงานกับคนชั้นสูงที่มีฐานะสูงส่ง ดังนั้นนางได้แต่งบทกวีไปให้กับว่าที่ ลูกเขย สถานที่หญิงสาวอาศัยอยู่ คือ หมู่บ้าน 三芳野 (Miyoshino) เมือง 入間 (Iruma) และบทกวีที่แม่ของหญิงสาวส่งไปให้กับชายหนุ่มซึ่งเป็นว่าที่ลูกเขยนั้น มีข้อความว่า “ลูกสาวข้าร่ำร้องหาท่านด้วยความรักอย่างจริงใจ ราวกับห่านป่าที่ส่งเสียงร้องพร้อมแตกตื่นและวิ่งหนีไปทางเดียวกันเมื่อสั่นแผ่นเหล็กไล่ไม่ให้ลงมากินข้าวบนผืนนาหมู่บ้าน Miyoshino” (บทกวีนี้เป็นบทที่ผู้วิจัยจะได้นำมาอธิบายถึงกลวิธีการประพันธ์ต่อไป) หลังจากนั้นชายหนุ่มซึ่งเป็นว่าที่ลูกเขยได้ส่งบทกวีตอบมาว่า “ข้าจะลืมห่านป่าผู้มีใจรักและร่ำร้องหาข้าบนผืนนา “ Miyoshino ” ไม่หรอกข้าคงจะไม่ลืมเป็นแน่ ” และในตอนท้ายของเนื้อหามีส่วนอธิบายเพิ่มเติมว่า ถึงแม้ว่า ชายหนุ่มจะจากเมืองหลวงมาไกลในชนบทเช่นนี้ ก็ยังไม่เลิกที่จะมีอารมณ์ปรารถนาในเรื่องความรัก

จากเนื้อเรื่องจะเห็นว่าบทกวีบทนี้เป็นบทกวีที่ว่าที่แม่ยายคือ แม่ของหญิงสาว ส่งให้กับว่าที่ลูกเขย หรือ ชายหนุ่ม เพื่อบอกกล่าวถึง ความในใจของบุตรสาว ลักษณะกลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียงในบทกวีนี้จะเป็นลักษณะของการนำความหมายทั้งสองของคำที่มีการออกเสียงบางส่วนเหมือนกันมาใช้ ในลักษณะของการขยายความหมายซึ่งกันและกันและนำไปสู่การใช้โวหารเปรียบเทียบ โดยกวีกล่าว การสั่นแผ่นเหล็ก (itaburu) เพื่อไล่นก หรือ ห่านป่าที่มากินข้าว ทำให้นกเหล่านั้น ตกใจ แตกตื่น วิ่งหนีไปในทางเดียวกัน และกวีได้

นำเอาพฤติกรรมของนกที่วิ่งหนีไปในทางเดียวกันนี้มาเปรียบเทียบกับกิริยา อาการ ของบุตรสาวตน ที่ร่ำร้องเรียกหาแต่ชายหนุ่มด้วยความรู้สึกที่ มั่นคง และ จริงใจซึ่งเป็นความหมายของคำว่า hitasura

สำหรับในการตีความหมายบทกวีนั้นจะสามารถตีความออกมาได้สอง ลักษณะดังนี้คือ การกล่าวถึงตัวละครแม่ ที่นำบุตรสาวของตัวเองไปเปรียบเทียบกับห่านป่า ที่ลงมากินข้าวบนผืนนา เมื่อสั่นแผ่นเหล็กที่ห้อยเอาไว้สำหรับไล่ห่าน ห่านจะตกใจและวิ่งหนีไปรวมอยู่กันทางเดียว เหมือนกับบุตรสาวของนางที่มีใจรักให้กับชายหนุ่มแต่ผู้เดียวอย่างมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลง และเมื่อดูจากคำที่กวีเลือกใช้และเนื้อความในบทนี้ อาจสามารถตีความลงไปได้อีกลักษณะหนึ่งว่า เนื่องจากหญิงสาวนั้นเป็นคนชนบท และมีบิดาเป็นคนที่มีฐานะเป็นเพียงบุคคลธรรมดาผู้หนึ่ง ทำให้ไม่มีความเชี่ยวชาญในการแต่งบทกวีจึงได้แต่ร่ำร้องคร่ำครวญ เพราะไม่สามารถเขียน บทกวีแสดงความในใจส่งไปให้กับชายหนุ่มได้ ขณะเดียวกันมารดาซึ่งเป็นคนที่มาจากตระกูลสูง คือ Fujiwara จึงได้เขียนบทกวีไปเกี้ยวพาราสีชายหนุ่มแทนบุตรสาวทั้งที่บุตรสาวนั้น อาจมิได้หลงใหลใฝ่ฝันในตัวชายหนุ่มดังที่แม่กล่าวอ้างแต่อย่างใด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตามเนื้อเรื่องส่วนที่เป็นร้อยแก้ว ก็ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า มารดาของหญิงสาว ปรารถนาให้บุตรสาวของตนแต่งงานกับคนที่มาจากตระกูลสูง เนื่องจากชายหนุ่มที่กล่าวถึง ต่างก็เป็นที่เข้าใจกันว่าหมายถึง กวี Ariwara Narihira และเป็นผู้หนึ่งที่มีเชื้อสายมาจากจักรพรรดิ

มีอีกทฤษฎีหนึ่งระบุว่า คำที่เป็นคำ พ้องเสียง ในบทกวีนี้ไม่ได้มีเพียง hitaburu เท่านั้นแต่ยังมีอีกคำหนึ่งคือคำว่า 頼む (tanomu) ที่หมายถึง **การเฝ้าหวัง คาดหวัง รอคอย ในเรื่องของความรักจากฝ่ายตรงข้าม** ซึ่งมีเสียงบางส่วนไปพ้องกับกับคำว่า 田の面 (ta no men) ซึ่งออกเสียงตามภาษาถิ่นแถบนั้นว่า tanomu หมายถึง **บนพื้นผิวของทุ่งนา หรือ บนผืนนา** [40]

นอกจากนักวิชาการท่านนี้แล้วยังมีนักวิชาการท่านอื่นๆ ที่เขียนตำราอธิบายวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari มีความเห็นตรงกันได้แก่ Amagai Hiroshi, Ishida Jouji และ Mitsuki Norihiko ดังนั้น จึงอาจเชื่อได้ในระดับหนึ่งว่า ทฤษฎีนี้มีการยอมรับในหมู่นักวิชาการญี่ปุ่น

---

[40] Watanabe Minoru, **Ise monogatari** , p. 24.

เมื่อดูจากความหมายของคำ ta no men และ tanomu พบว่า มีลักษณะของกลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียง อยู่มากเพราะในความหมายแรกที่หมายถึง **พื้นผิวนา** นั้นก็ให้ความหมายสอดรับไปกับสารระดับตื้นของบทกวีที่พูดถึงการไล่ห่านที่ลงมากินข้าวบนผืนนา ขณะที่อีกความหมายพูดถึง **การเฝ้าหวัง การคาดหวัง รอคอย** นั้นก็สื่อถึงสารระดับลึกของบทกวี

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ Mamoru Narita ได้แสดงความเห็นเพิ่มเติมว่าคำว่า yoru ก็น่าจะเข้าข่ายเป็นคำ พ้องเสียง ได้เช่นเดียวกัน คือ มีความหมายสอดคล้องไปในทำนองเดียวกันกับความหมายโดยรวมของบทกวี กล่าวคือ yoru ในความหมายแรก 寄る(yoru) หมายถึง **การที่หญิงสาวมีใจรักให้กับชายหนุ่ม** และ ในอีกความหมายหนึ่งคือ 夜 (yoru) หมายถึง **เวลาค่ำคืนหรือกลางคืน** ที่หญิงสาวมักจะร้องไห้ คร่ำครวญหาชายหนุ่ม

เป็นที่น่าสังเกตว่า กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียง ในบทกวีนี้ มักจะมีการตีความและให้มุมมองจากนักวิชาการ ที่แตกต่างกันออกไป เนื่องจากกวีมีการเลือกใช้คำเพียงคำเดียวแต่ให้ความหมายมากกว่าหนึ่งจึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้อ่านได้ใช้ความคิดเห็นส่วนตัวของตนเข้าไปร่วมในการตีความหมายบทกวี และสิ่งนี้เองถือว่า เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้บททกวีที่ใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ มีความไพเราะ มีคุณค่า และน่าสนใจ

ตอนที่ 11 空(そら)ゆく月 (Sora yuku tsuki)

<u>คำอธิบายกลวิธีการประพันธ์</u>

คำสัมพันธ์ คำคำสัมพันธ์ คำหลัก

忘するなよほどは雲居になりぬとも空ゆく月のめぐりあふまで

(Shougakukan , Ise monogatari , p. 144)

คำสัมพันธ์ คำสัมพันธ์ คำหลัก

Wasuru na yo hodo wa **<u>kumoi</u>** ni narinu tomo **<u>sora</u>** yuku **<u>tsuki</u>** no meguriau made

คำแปล

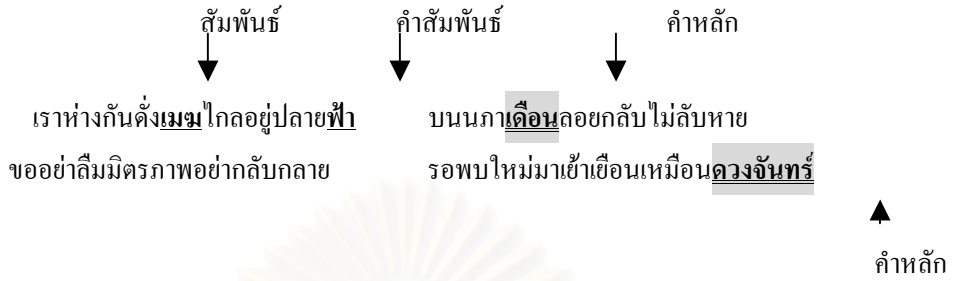

บทกวีบทนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ ประเภท คำสัมพันธ์ กล่าวคือ มีการใช้คำที่มีความหมายสัมพันธ์กับคำหลักคือคำว่า tsuki หมายถึง **เดือน หรือ ดวงจันทร์** มีสองคำ คือ คำว่า kumoi หมายถึง **เมฆ** และคำว่า sora หมายถึง **ท้องฟ้า**

ในส่วนคำแปลนั้น ผู้วิจัยแปลความหมายคำสัมพันธ์ kumo และ sora ว่า **เมฆ** และ**ฟ้า** อยู่ในบทแปลวรรคแรกตามลำดับ ส่วนคำหลักคือ tsuki ได้แปลความหมายว่า **เดือน หรือ ดวงจันทร์** อยู่ในวรรคที่สอง และวรรคสุดท้ายของบทแปล

ก่อนที่จะมีการวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างกันของคำสัมพันธ์ จะขอเล่าถึงเรื่องราวโดยย่อของตอนนี้ว่าเป็นมาอย่างไร เพื่อให้ง่ายต่อการเข้าในเนื้อหาของบทกวี เรื่องราวในตอนนี้กล่าวถึง กาลครั้งหนึ่ง ชายผู้หนึ่ง ระหว่างทางของการเดินทางไปเมืองที่อยู่ทางทิศตะวันออก เขาได้ส่งบทกวี ไปถึงเพื่อนๆ ของเขา โดยเนื้อหาในบทกวีระบุถึงว่า “ถึงเราจะอยู่ห่างไกลกันสักเพียงไหนก็ตาม ก็จะกลับมาพบกันใหม่อีกครั้งเหมือนดวงจันทร์บนฟ้าลอยกลับมาที่เดิมโปรดอย่าได้ลืมข้าจนกว่าเราจะกลับมาพบกันอีกครั้งหนึ่ง ” และบทกวีบทนี้เป็นบทที่ผู้วิจัยจะได้นำมาวิเคราะห์ กลวิธีการประพันธ์บทกวีโดยละเอียดต่อไป

จากความหมายของบทกวี และเรื่องราวส่วนที่เป็นเนื้อเรื่อง แสดงให้เห็นว่า กวีต้องการสื่อถึงอารมณ์ความรู้สึกของคนที่กำลังห่างไกลกัน โดยได้ยกเอาดวงจันทร์มาเป็นคำสำคัญที่ใช้ในการเปรียบเทียบกับสิ่งที่ต้องการสื่อออกมาโดยในจำนวนคำที่กวีต้องการสื่อออกมานั้นก็มีการนำคำที่ให้ความหมายสัมพันธ์กับดวงจันทร์ ได้แก่ คำว่า **เมฆ** และ **ฟ้า** ทั้งสองคำนี้จะมีลักษณะของการเล่นภาพพจน์ ซึ่งมีส่วนช่วยในการเสริมความหมายของบทกวี การที่คำว่า **ฟ้า** และ **เมฆ** เป็นคำสัมพันธ์ทางด้านความหมายกับคำว่า **ดวงจันทร์** นั้นอาจเป็นเพราะ ทั้งดวงจันทร์ เมฆ

และท้องฟ้า ต่างก็มีแหล่งกำเนิดอยู่ในบริเวณเดียวกัน เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติ และเมื่อเรานึกจินตนาการถึงภาพของท้องฟ้าซึ่งก็มักจะปรากฏภาพของดวงจันทร์และก้อนเมฆที่ล่องลอยอยู่คู่กันเสมอ โดยจะเห็นคำว่า เมฆ และท้องฟ้า ทั้งสองคำนี้มีส่วนช่วยในการทำให้ภาพพจน์ของดวงจันทร์เด่นชัดขึ้นมา บทกวีนี้นอกจากจะสื่อหรือแสดงออกถึงอารมณ์ และความรู้สึกของการพลัดพรากจากกันแล้วได้อย่างลึกซึ้งแล้ว ยังมีลักษณะของการเล่นภาพพจน์ของคำสัมพันธ์ทั้งสามคำ เพื่อช่วยเสริมให้บทกวีบทนี้ดูมีความหมายลึกซึ้งกินใจลงไปอีก กล่าวคือ **ดวงจันทร์** มักจะให้ภาพพจน์ของสิ่งที่อยู่ห่างไกล จับต้องไม่ได้ โดยเป็นที่น่าสังเกตว่า ดวงจันทร์ มักถูกจะนำมากล่าวถึงในบทกวีที่เกี่ยวกับการพลัดพรากคล้ายกับของไทย ที่มักเปรียบเทียบดวงจันทร์กับหน้าของคนรัก ยามเมื่อคิดถึงคนรักเมื่ออยู่ห่างไกลกันก็จะมองดวงจันทร์ ซึ่งอาจเป็นเพราะว่าดวงจันทร์เป็นสิ่งเดียวที่สามารถมองเห็นได้เหมือนกันเพราะมีดวงเดียว แม้ไม่ว่าผู้นั้นจะอยู่ห่างไกลกันสักเพียงใดก็ตาม แต่บทกวีนี้ได้นำเอาภาพพจน์ของดวงจันทร์มาเน้นย้ำสารที่กวีต้องการสื่อที่ว่า แม้ว่าจะอยู่ห่างไกลประหนึ่งดวงจันทร์ที่ล่องลอยอยู่บนท้องฟ้าก็ยังมีลอยกลับมาที่เดิมและการจากกันของคนเราก็เช่นเดียวกันถึงจะอยู่ห่างไกลกันสักเพียงไหนก็ต้องมีทางที่จะได้กลับมาพบกันใหม่อีกครั้ง และคำว่า **ท้องฟ้า** ก็เช่นเดียวกันจะให้ภาพพจน์ถึงสิ่งที่กว้างใหญ่และห่างไกล ส่วนคำว่า **เมฆ** ก็ได้ให้ภาพพจน์ของคำว่า ห่างไกลและความไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ เพราะเมฆจะล่องลอยไปมาโดยไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ ซึ่งอาจนำไปเปรียบได้กับเรื่องราวในตอนที่ตัวละครอยู่ระหว่างการเดินทางว่าปั่นดังเมฆที่ลอยล่องไปไกล และ กวีได้ขอให้เพื่อนอย่าได้ลืมเลือนความสัมพันธ์ระหว่างกันถึงจะอยู่ห่างกันแสนไกลราวกับเมฆที่อยู่ฟ้าไกลก็ตาม แต่ในที่สุดก็จะหวนกลับมาพบกันใหม่ เพราะถึงอย่างไรคนเราก็ยังคงอยู่ใต้ฟ้าเดียวกัน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 12 盗人 (ぬすびと) (Nusubito)

คำอธิบายกลวิธีการประพันธ์

คำประดับ คำที่ถูกประดับ

武蔵野は今日はな焼きそ*若草*のつまもこもれりわれもこもれり

(Shougakukan , Ise monogatari , p.144)

คำประดับ คำที่ถูกประดับ

Musashino wa kyo wa na yaki so ***wakakusa*** no **tsuma** mo komoreri ware mo komoreri

คำแปล

คำประดับ

คำที่ถูกประดับ

วันนี้อย่าเผาทุ่งหญ้า “ มุซะฉิ ” ที่***หญ้าอ่อน*** **สามี**หนีหลบอยู่
ทั้งตัวข้าถูกซ่อนไว้ใครมิรู้ โปรดเอ็นดูกรุณาอย่าเผาเลย

บทกวีในตอนที่ 12 นี้ มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำประดับ หรือ กลวิธีที่มีการนำคำหรือวลีใดๆ ที่มีขนาดความยาวประมาณ 5 พยางค์ มาประดับคำที่มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจน ดังที่ได้มีการอธิบายมาแล้วในบทที่ 2 ในบทกวีบทนี้คำที่ทำหน้าที่เป็นคำ ประดับ คือคำว่า wakakusa no มีความหมายว่า **หญ้าอ่อน** โดยจะถูกนำมาประดับคำว่า tsuma ซึ่งตามภาษาญี่ปุ่นโบราณแปลว่า **สามี หรือ ภรรยา** ตามความหมายในบทกวีนี้หมายถึง **สามี**

ในส่วนบทแปลผู้วิจัยจะแปลความหมายคำ ประดับ wakakusa no ว่า **หญ้าอ่อน** และส่วนคำที่ถูกประดับ tsuma นั้นจะแปลว่า **สามี** ทั้งคำ ประดับและคำที่ถูกประดับนั้นจะอยู่ในวรรคที่สองของบทแปล

ก่อนที่จะได้มีการอธิบายความหมายของลักษณะกลวิธีการประพันธ์นี้โดยละเอียดใคร่ขออธิบายถึงความเป็นมาของเนื้อเรื่องโดยย่อดังนี้ เนื้อเรื่องในตอนนี้กล่าวถึง กาลครั้งหนึ่ง ชายผู้หนึ่ง ได้พาลูกสาวของคนผู้หนึ่งหลบหนีออกมา ถึงทุ่งหญ้า 武蔵 (Musashi) และขโมยคนนี้ ได้ถูกเจ้าเมืองจับตัวเอาไว้ โดยเขาได้ซ่อนหญิงสาวไว้ในพงหญ้า และหลบหนีไป คณะคนที่ติดตามการลักพาตัวหญิงสาวผู้หนึ่งได้พูดว่า “ดูเหมือนว่า ในทุ่งหญ้าแห่งนี้ มีขโมยหลบอยู่” และกำลังทำท่าจะจุดไฟเผาทุ่งหญ้าแห่งนั้น หญิงสาวที่ถูกนำตัวมาหลบซ่อนอยู่เห็นดังนั้นจึงเกิดความเศร้าใจ และแต่งบทกวีขึ้นมาบทหนึ่ง โดยมีเนื้อความว่า “อย่าได้เผา ทุ่งหญ้า Musashi เลยเพราะสามีได้หลบอยู่ ขณะเดียวกันตัวข้าเองก็ถูกแอบไว้ในทุ่งหญ้าแห่งนี้ด้วยเช่นกัน” และบทกวีนี้ก็คือ บทที่จะยกมาอธิบายถึงลักษณะกลวิธีการประพันธ์โดยละเอียดต่อไป และในตอนท้ายของเนื้อเรื่องได้มีส่วนอธิบายเพิ่มเติมว่า เมื่อคณะผู้ติดตามได้ยินเสียงของหญิงสาว จึงเข้าไปจับตัวหญิงนำกลับไปพร้อมกับชายหนุ่ม

จากเนื้อเรื่องและความหมายของบทกวี ดังที่ได้เคยอธิบายมาแล้วว่าลักษณะของกลวิธีการประพันธ์ประเภท คำประดับ นี้ค่อนข้างที่จะมีลักษณะพิเศษที่เป็นขนบในการเลือกสรรคำมาใช้ในการแต่งบทกวี กล่าวคือ เมื่อจะมีการใช้คำคำหนึ่ง กวีจะต้องพิจารณาก่อนว่า ในบทกวีเก่าๆ หรือบทกวีในสมัยก่อน มีการกำหนดคำ หรือ วลีใด เอาไว้เพื่อตกแต่งคำนั้นๆ หรือไม่ ถ้ามีก็มักจะใช้ตามกันมา โดยส่วนใหญ่คำที่กวีนำมาใช้มักจะให้ภาพพจน์และจินตนาการเชื่อมโยงถึงกันทางด้านความหมายระหว่างคำที่นำมาเป็นคำ ประดับกับคำที่ถูกประดับ และจากการใช้คำ ประดับ wakakusa no ที่หมายถึง **หญ้าอ่อน** มาประดับคำว่า tsuma ที่หมายถึง สามี นั้นจะเห็นว่า ความหมายคำ wakakusa no มีส่วนช่วยทำให้เกิดภาพพจน์และจินตนาการเชื่อมโยงถึงความหมายของคำว่า **สามี** โดยมีส่วนส่งเสริมให้ภาพพจน์ของสามีนั้น ดูอ่อนวัย ไร้เดียงสา เมื่อมีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ในบทกวีนี้ประกอบกับการตีความเนื้อเรื่องส่วนที่เป็นร้อยแก้วยิ่งทำให้ภาพพจน์ของชายหนุ่มตัวละครเอก ที่หญิงสาวกล่าวถึงในบทกวีนั้น ดูยังหนุ่ม อ่อนวัยและไร้เดียงสาต่อโลก จึงอาจจะจินตนาการได้ว่า ชายหนุ่มที่พาหญิงสาวหลบหนีออกมานั้นอยู่ในวัยหนุ่มรุ่นกระทงที่เพิ่งจะแตกหนุ่มยังไม่มีประสบการณ์ในเรื่องของความรักมาก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลักพาหญิงสาวหนีออกมาจากพ่อแม่ และมาถูกจับได้เพราะความที่อ่อนต่อโลก จึงเป็นที่น่าสงสาร และเห็นใจอย่างยิ่งสำหรับหญิงสาวที่ถูกพาหนีมา

เมื่อลองพิจารณาถึงประวัติความเป็นมาของการใช้คำ ประดับ wakakusa no คำนี้ พบว่ามีการใช้มาตั้งแต่สมัยวรรณคดีเรื่อง Kojiki และ ในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์

Manyoushuu โดยนำมาประดับคำต่างๆ เช่น 妻の命 (tsuma no inochi) , わがつま (wagatsuma) , 新手枕 (tamakura) เป็นต้น [41] สำหรับความหมายของคำ wakakusa นี้พบว่า มีการอธิบายความหมายไว้ในหนังสือชื่อ Utamakura utakotoba jiten ว่า หมายถึง หญ้าอ่อนที่เพิ่งงอกออกมายังไม่มีการแตกตาระหว่างลำต้น เมื่อมีการนำมาใช้ในบทกวีมักจะมีความหมายโดยนัยที่หมายถึง ฝ่ายชาย เป็นอันดับแรก อันดับที่สอง หมายถึง ฝ่ายหญิง และ อันดับที่สาม หมายถึง ทั้งฝ่ายชายและหญิง นอกจากนี้ยังหมายถึง คู่สามีภรรยาที่เพิ่งจะแต่งงานใหม่ และในบทกวีในเรื่อง Ise monogatari ตอนที่ 12 นี้เนื่องจากเป็นบทกวีของฝ่ายหญิงแต่ง ดังนั้นจึงหมายถึง ฝ่ายชาย พอเข้ายุคกลางถึงยุคหลังสมัย Heian มักจะใช้ในกรณีที่หมายถึง ผู้หญิงเป็นส่วนมากเพราะได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari ตอนที่ 49 โดยมีการใช้คำ ประดับ คำนี้ และเป็นบทที่พี่ชายแต่งให้กับน้องสาวซึ่งมีการเปรียบน้องสาวของตนว่าเป็นเหมือนหญ้าอ่อน [42]

---

[41] Fukui Kyuzou, **Makurakotoba no kenkyu to shakugi** : p. 680- 681.

[42] Katagiri Youichi, **Utamakura utakotoba jiten** : p. 460 – 461.

ตอนที่ 13 武蔵鐙 (むさしあぶみ) (Musashi abumi)

คำอธิบายกลวิธีการประพันธ์

บทกวี บทแรก

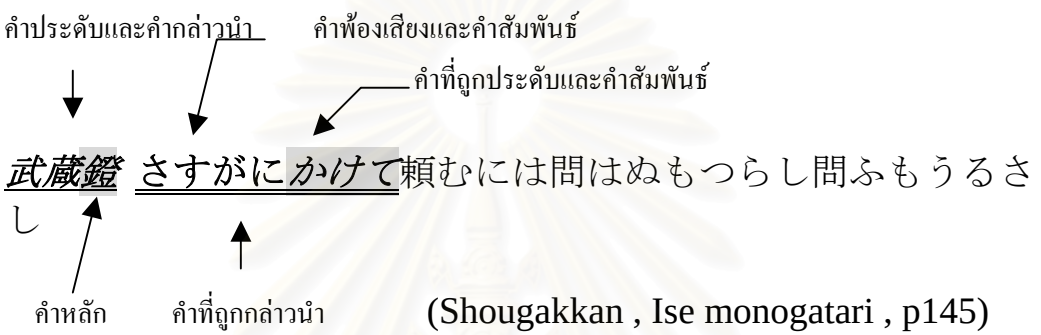

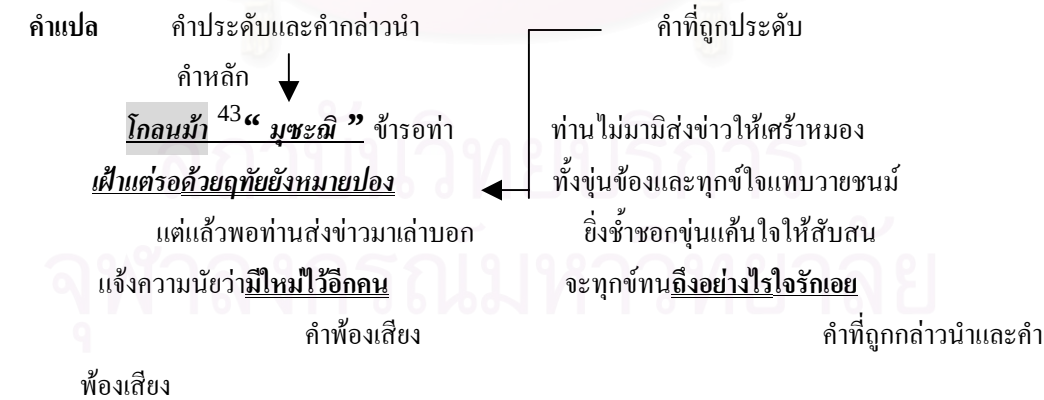

---

[43] โกลนม้า หมายถึง ห่วงสอดเท้าซึ่งห้อยลงมาจากอานม้า สำหรับเหยียบขึ้นลง (มานิต มานิตเจริญ, **พจนานุกรมไทย,** หน้า 129.)

เนื่องจากบทกวีบทนี้มีผู้ให้ทฤษฎี เกี่ยวกับการใช้กลวิธีการประพันธ์เอาไว้ค่อนข้างหลากหลายดังนั้น จะขออธิบายตามลำดับดังนี้

1. กลวิธีการประพันธ์ ประเภท คำพ้องเสียง คือ คำว่า 刺金 (sasuga) หมายถึง **โลหะหรือหมุดที่ติดกับสายหนังห้อยโกลนม้า** และมีเสียงไปพ้องกับบางส่วนของคำว่า さすがに(sasuga ni) หมายถึง **ถึงอย่างไรก็ตาม** คำ kakete ความหมายแรกหมายถึง **ห้อยเอาไว้กับ** และความหมายที่สองคือ **มีใจรักให้ฝ่ายตรงข้าม**

ส่วนคำพ้องเสียง อีกคำหนึ่งนั้นได้แก่คำว่า 鐙 (abumi) หมายถึง **โกลนม้า** ซึ่งเป็นคำพ้องเสียงบางส่วนของคำว่า 逢う身 (aumi) หมายถึง **การได้พบกับหญิงสาวอีกคน ในที่นี้หมายถึงการมีสัมพันธ์กับหญิงคนรักใหม่**

ในบทแปล ความหมายของคำ sasuga ที่หมายถึง หมุด หรือ โลหะที่ติดอยู่กับสายหนังห้อยโกลนม้านั้น ผู้วิจัยมิได้แปลความหมายนี้ลงไปในบทแปลเพราะเป็นเพียงความหมายระดับตื้นของคำ พ้องเสียง คำนี้ และไม่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับความหมายโดยรวมของบทกวี ประกอบกับในการถอดความเป็นภาษาญี่ปุ่นปัจจุบันก็ไม่พบว่า มีนักวิชาการท่านใดใส่ความหมายนี้ลงไป ส่วนความหมายของคำ sasuga ni ได้แปลความหมายว่า ถึงอย่างไร และอยู่ในวรรคสุดท้ายของบทแปลบทที่ สอง และ คำ abumi ได้ให้ความหมายว่า โกลนม้า อยู่ในวรรคแรกของบทแปลบทที่ หนึ่ง ส่วนความหมายของ aumi นั้นได้แปลความหมายว่า **มีใหม่ไว้อีกคน** ซึ่งอยู่ในบทแปลวรรคที่ สาม ของบทที่ สอง

ก่อนที่จะมีการวิเคราะห์ถึงลักษณะการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ จะขออธิบายถึงความเป็นมาของเนื้อเรื่องก่อนเพื่อให้มองเห็นภาพและเข้าใจถึงความเป็นมาและเหตุผลในการแต่งบทกวีบทนี้ เนื้อเรื่องในตอนนี้กล่าวถึงว่า กาลครั้งหนึ่ง ชายผู้หนึ่งที่อาศัยอยู่ที่เมือง 武蔵 (Musashi) ได้ส่งจดหมายไปหาหญิงสาวคนรักที่อยู่เมือง หลวงความว่า “ ถ้าบอกก็ให้รู้สึกละอายยิ่งนัก ถ้าไม่บอกก็อึดอัดทรมานใจเหลือเกิน ” และที่ด้านนอกของม้วนจดหมายนั้นเขียนว่า むさしあぶみ (Musashi abumi) หลังจากที่ส่งจดหมายไปแล้วก็ไม่มีข่าวคราวส่งจากชายหนุ่มอีกเลย หญิงสาวที่อยู่ที่ เมืองหลวง จึงเขียนบทกวีส่งไปให้กับชายหนุ่ม ในบทกวีกล่าวถึง “โกลนม้า “ Musashi ” ตั้งใจว่าจะตัดใจจากท่านแล้ว แต่ถึงอย่างไรใจยังรักและเฝ้าหวังในตัวท่าน จึงมิอาจตัดใจได้ พอท่านมิส่งข่าวมาให้รู้สึกเศร้าใจนัก

แต่พอท่านส่งข่าวมาบอกเป็นนัยว่ามีใหม่เช่นนี้ ก็ทำให้ข้าขุ่นแค้น ”เมื่อชายหนุ่มได้อ่านบทกวีเขาเกิดความรู้สึก ทุกข์ทรมานใจยิ่งนัก จึงแต่งบทกวีตอบกลับไปว่า “โกลนม้า “Musashi” พอส่งข่าวมาเจ้าก็ดุด่าตัดพ้อเช่นนี้ แต่เมื่อพอไม่ส่งข่าวเจ้าก็มาเคืองแค้น ใครก็ตามที่เจอสถานการณ์เช่นนี้คงกลุ้มใจจนขาดใจตายกระมัง ” บทกวีทั้งสองบทนี้เป็นบทที่ผู้วิจัยจะได้นำมาวิเคราะห์ลักษณะกลวิธีการประพันธ์ต่อไป

เมื่อเรามาพิจารณาดูจากเนื้อเรื่องและความหมายโดยรวมของบทกวีจะพบว่า กวีบทนี้ได้บรรยายถึงสภาพจิตใจของหญิงสาวผู้หนึ่ง ที่รอคอยคนรักอยู่ที่เมืองหลวงเพราะคนรักคือ ชายหนุมซึ่งได้เดินทางไปเมือง Musashi และได้พบกับหญิงคนรักใหม่ ที่นั่น ด้วยเหตุที่เมืองนี้มีชื่อเสียงในการทำ **โกลนม้า** ซึ่งออกเสียงตามภาษาญี่ปุ่นว่า abumi ชายหนุ่มจึงได้นำคำที่มีการออกเสียงคล้ายกันคือคำว่า aumi ซึ่งสื่อความหมายโดยนัยว่า เขาได้มีหญิงคนรักใหม่ มาเขียนจ่าหน้าม้วนจดหมายว่า Musashi abumi เมื่อหญิงสาวที่รออยู่เมืองหลวงได้รับจดหมาย ก็เกิดความว้าวุ่นใจ เพราะขณะที่ชายหนุ่มหายหน้าไป ไม่ส่งข่าวนางก็เอาแต่ทุกข์ใจและเฝ้ารอฟังข่าวคราวจากชายหนุ่มอยู่เสมอ แต่เมื่อชายหนุ่มแจ้งข่าวมาเป็นความนัยว่า มีคนรักใหม่เช่นนี้ ทำให้หญิงสาวเกิดความขุ่นแค้นใจ โกรธเคืองชายหนุ่ม แต่ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม หญิงสาวมิอาจตัดใจจากชายหนุ่มได้ จากความหมายของบทกวีที่กล่าวมา เมื่อแปลเนื้อความเป็นภาษาไทยจะเห็นผู้วิจัยจะแปลความหมายของคำว่า sasuga ซึ่งทำหน้าที่เป็น พ้องเสียง เฉพาะความหมายระดับลึกว่า **ถึงอย่างไรก็ตาม** เนื่องจากเป็นความหมายที่สอดคล้องกับเนื้อความโดยรวมของบทกวีที่ต้องการสื่อออกมาและด้วยเหตุผลบางประการดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นจึงมิได้ใส่อีกความหมายหนึ่งลงไป แต่หากจะมองถึงความสัมพันธ์ของทั้งสองความหมายของคำ พ้องเสียง จะพบว่า ความหมายแรก ซึ่งหมายถึง **หมุดที่เป็นโลหะซึ่งติดอยู่บนสายหนังห้อยโกลนม้า** นั้นจะมีความสัมพันธ์กับความหมายของคำว่า Musashi abumi ที่หมายถึง **โกลนม้าซึ่งทำมาจากเมือง Musashi** ซึ่งทั้งสองคำนี้จะสื่อถึงความหมายของสาระระดับต้นของบทกวี ส่วนความหมายที่ 2 ซึ่งหมายความว่า **ถึงอย่างไรก็ตาม** จะมีความสัมพันธ์กับความหมายของคำว่า Musashi abumi ที่แปลว่า **ชายหนุ่มได้พบรักใหม่ที่ เมือง Musashi** ตามความหมายนี้จะสื่อถึงสาระระดับลึกของบทกวีบทนี้ กล่าวคือ แม้ชายหนุ่มจะส่งข่าวมาบอกเป็นความนัยว่าตนมีรักใหม่ที่เมือง Musashi ก็ตามแต่ด้วยความที่ไม่อาจจะตัดใจ **ถึงอย่างไร** หญิงสาวก็จะยังรักมั่นต่อชายหนุ่มอยู่เช่นเดิมไม่เปลี่ยนแปลง ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียง มีส่วนสำคัญในการช่วยขยายความหมายทั้งในระดับตื้นและลึกของกันและกันทำให้บทกวีบทนี้มีความหมายที่กว้างไกลและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

2. ใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำประดับ โดยคำว่า Musashi abumi เป็นคำประดับของ かけて(kakete) ซึ่งมีสองความหมาย คือ **ห้อยเอาไว้กับ...** กับอีกความหมายหนึ่งคือ **มีใจรักให้กับอีกฝ่าย** [44] จากที่มีการตีความว่า บทกวีบทนี้มีการใช้คำประดับ อาจเป็นเพราะทั้ง abumi และ kakete มีความหมายทั้งสองความหมายสอดคล้องไปในทำนองเดียวกันกล่าวคือ คำว่า Musashi abumi ที่หมายถึง **โกลนม้าซึ่งทำมาจากเมือง Musashi** ให้ภาพพจน์ที่มีความหมายสัมพันธ์กับคำว่า kakete ที่แปลว่า **ห้อย เอาไว้กับ**... เพราะโดยปกติเมื่อจะขี่ม้าอานม้าจะถูกวางไว้บนหลังม้าและปล่อยให้โกลนม้าห้อยลงมา เพื่อที่จะวางขาเหยียบเวลานั่งบนหลังม้าหรืออาจตีความได้ว่า เนื่องจาก abumi เป็นที่สำหรับห้อยหรือวางขา ดังนั้นจึงถือว่ามีความเกี่ยวพันกับคำว่า ห้อย หรือ kakete ส่วนในอีกความหมายหนึ่งของคำว่า Musashi abumi หมายถึง **การมีหรือพบรักใหม่ที่เมือง Musashi** ซึ่งมีความสัมพันธ์กับความหมายอีกระดับของคำว่า kakete ที่หมายถึง **มีใจรักให้กับชายหนุ่ม** ถึงแม้ชายหนุ่มจะมีคนรักใหม่ก็ตามแต่ถึงอย่างไรหญิงสาว ก็ยังมีใจรักให้กับชายหนุ่มอยู่

3. ใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทคำกล่าวนำ คำว่า Musashi abumi เป็นคำ กล่าวนำ ของคำว่า sasuga ni kakete ซึ่งมี 2 ความหมายคือ **ห้อยเอาไว้กับหมุดที่เป็นโลหะ** กับ อีกความหมายหนึ่ง คือ **ถึงอย่างไรก็ยังมีใจรัก** [45]

จากทฤษฎีนี้ส่วนที่เป็นคำกล่าวนำ และส่วนที่ถูกกล่าวนำจะมีความสอดคล้องกันทางด้านความหมาย ซึ่งเป็นสารของบทกวีทั้งในระดับตื้นและลึก กล่าวคือ ในระดับตื้นส่วนที่เป็นคำที่ถูกกล่าวนำ จะบอกถึงคุณลักษณะของ คำกล่าวนำ ว่าจะใช้หมุดโลหะในการร้อยโกลนม้าให้ติดกับสายหนังเป็นลักษณะของอุปกรณ์ที่มีการใช้งานร่วมกัน ส่วนในความหมายระดับลึกจะกล่าวถึง จิตใจที่ยังรักมั่นคงต่อชายหนุ่มมิเสื่อมคลายถึงแม้จะรู้ว่าชายหนุ่มไปมีคนรักใหม่ที่เมือง Musashi ก็ตามถึงอย่างไรก็จะยังรักชายหนุ่มอยู่เสมอ

---

[44] Amagai Hiroshi , **Ise monogatari : bumpouzenkai** : p. 49.

[45] Abe Toshiko, **Ise monogatari (jou)** : p. 75.

จากการที่ตีความว่าบทกวีนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำกล่าวนำ นั้นมีนักวิชาการบางคนให้ความเห็นที่แตกต่างโดยระบุถึงส่วนที่ถูกกล่าวนำแตกต่างกันว่า คำ Musashi abumi เป็น คำกล่าวนำของคำว่า kakete tanomu หมายถึง **รอคอย เฝ้าหวังในเรื่องของความรักหรือ** หมายถึง (kokoro ni kakete wasurenai) **ใจที่ยังรัก (ชายหนุ่ม) อยู่โดยไม่มีวันลืม** [46] และเมื่อพิจารณาดูความหมายระดับลึกของลักษณะคำกล่าวนำในบทกวีนี้จะเห็นว่ามีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับสารที่กวีต้องการสื่อจึงอาจกล่าวได้ว่าในบทกวีนี้มีการใช้ คำกล่าวนำประเภทที่แรกคือ ประเภท ushin

ในส่วนของคำแปลบทกวีนั้น ในวรรคแรกส่วนที่เป็น คำกล่าวนำ ผู้วิจัยจะใช้คำว่า ***โกลนม้า“ มุซะฌิ ”*** อยู่ในวรรคแรกของบทที่ หนึ่ง ส่วนคำที่ถูกกล่าวนำนั้น ถ้าตามทฤษฎีแรก คือ เฉพาะคำว่า kakete นั้นจะอยู่ในคำแปลคือ ส่วนที่แปลว่า **ด้วยฤทัยยังหมายปอง** แต่ถ้าตามทฤษฎีที่ 2 รวมคำว่า tanomu เข้าไปด้วยนั้นก็จะรวมความหมายทั้งหมดในวรรคที่ 2 นี้คือ **เฝ้าแต่รอด้วยฤทัยยังหมายปอง** และคำแปลของส่วนที่ถูกกล่าวนำนี้จะอยู่ในวรรคที่ สองของบทแปล บทแรก

4. ใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำสัมพันธ์ โดยคำว่า sasuga และ kakete เป็นคำ สัมพันธ์ของคำหลักคือ abumi คำว่า sasuga หมายถึง **หมุดที่เป็นโลหะสำหรับติดโกลนม้าเข้ากับสายหนัง** และคำว่า kakete หมายถึง **ห้อยเอาไว้กับ** [47] การที่ระบุว่าทั้ง kakete และ sasuga เป็นคำ สัมพันธ์กับคำว่า abumi ก็เนื่องมาจากว่า susuga เป็นอุปกรณ์ที่ใช้งานร่วมกันกับ abumi หรือ โกลนม้า ส่วน kakete จะบอกถึงลักษณะของการใช้งานของโกลนม้าว่า มีไว้สำหรับการห้อยหรือวางขา หรือเป็นอุปกรณ์ที่ห้อยเอาไว้กับอานม้า ในบทแปลผู้วิจัยไม่ได้ใส่ความหมายระดับตื้นของคำ สัมพันธ์ sasuga และ kakete ลงไปเพราะเห็นว่า ทำหน้าที่เป็นเพียงคำสัมพันธ์ทางความหมายเท่านั้น มิได้มีผลโดยตรงต่อความหมายโดยรวมของบทกวี ประกอบกับในการถอดความเป็นภาษาญี่ปุ่นปัจจุบันก็ไม่พบว่ามีนักวิชาการท่านใดใส่ความหมายในระดับตื้นของคำสัมพันธ์ทั้งสองเอาไว้แต่อย่างใด

---

[46] Mitsuki Norihiko, **Ise monogatari seishaku** : p. 37.

[47] Watanabe Minoru, **Ise monogatari** : p. 27.

บทกวี บทที่ 2

คำกล่าวนำและคำประดับ

คำที่ถูกกล่าวนำ, คำที่ถูกประดับและคำสัมพันธ์

問へばいふ問はねばうらむ***武蔵鐙***<u>かかる</u>をりにや人は死ぬらむ

คำหลัก

(Shougakukan , Ise monogatari , p145)

คำกล่าวนำและคำประดับ

Toeba iu tawaneba uramu ***musashi abumi*** <u>kakaru</u> ori ni ya hito wa shinuran

คำหลัก

คำที่ถูกประดับและคำสัมพันธ์

คำแปล

คำหลัก คำกล่าวนำและคำประดับ

<u>โกลนม้า</u> ***“ มุซะฌิ ”***เจ้าว่าด่าตัดพ้อ แต่เมื่อพอไม่ส่งข่าวเจ้าเคืองแค้น

เวลา<u>**อย่างนี้**</u>แม้ใครในดินแดน คงคับแค้นกลุ้มใจจนวายชนม์

คำที่ถูกกล่าวนำ , คำที่ถูกประดับและคำสัมพันธ์

ในบทกวีบทนี้ ก็เช่นเดียวกันกับบทแรก มีการตีความว่าบทกวีนี้ใช้ทั้งกลวิธีการประพันธ์หลายประเภทได้แก่ กลวิธีการประพันธ์ประเภทคำกล่าวนำ, คำประดับ และ คำสัมพันธ์ ซึ่งผู้วิจัยจะแยกอธิบายตามลำดับดังนี้คือ

1. การใช้กลวิธีการประพันธ์ ประเภท คำกล่าวนำ คือ คำว่า ***<u>Musashi abumi</u>*** ซึ่งหมายถึง **โกลนม้าที่ทำมาจากเมือง Musashi** และอีกความหมายหนึ่งอันเป็นความหมายโดยนัยคือ **การพบ หรือ มีหญิงคนรักใหม่ที่เมือง Musashi** ตามที่ได้อธิบายมาแล้วในกวีบทแรกโดยคำนี้จะถูกนำมากล่าวนำคำว่า **kakaru** คำนี้แม้จะไม่มีการระบุไว้ชัดเจนว่าเป็นการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทคำ พ้องเสียง แต่ก็มีการตีความหมายในบทกวีไว้สองระดับเช่นเดียวกันกับคำพ้องเสียง ดังนี้คือในความหมายระดับตื้นหมายถึง **ห้อยเอาไว้กับ หรือ ติดเอาไว้กับ** และสาระระดับลึกหมายความว่า **อย่างนี้** หรือ **เช่นนี้**

สำหรับในบทแปลนั้น คำกล่าวนำ จะอยู่ในท่อนแรกของบทแปลคือ ***โกลนม้า “ มุซะฌิ ”*** ส่วนคำที่ถูกกล่าวนำคือ **อย่างนี้** จะอยู่ในวรรคที่ สาม

เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ทางความหมายในระดับตื้นระหว่างคำที่เป็นคำกล่าวนำในบทกวีที่กล่าวถึง **โกลนม้า ซึ่งทำมาจากเมือง**Musashi กับส่วนคำที่ถูกกล่าวนำคือ kakaru หมายถึง **ห้อยเอาไว้กับ หรือ ติดเอาไว้กับ** จะเห็นว่า ส่วนที่ถูกกล่าวนำนั้นจะบอกถึงลักษณะการใช้งานของโกลนม้าซึ่งเป็นคำที่นำมากล่าวนำว่า เป็นที่ห้อยหรือวางขา จากความสัมพันธ์ทางความหมายระดับตื้นที่นี้ลองมาพิจารณาถึงความสัมพันธ์ทางด้านความหมายระดับลึก จะพบว่า ทั้งส่วนที่เป็นคำกล่าวนำและส่วนที่ถูกกล่าวนำนั้นมีความเกี่ยวข้องกันในความหมายอย่างลึกซึ้ง กล่าวคือ จากความหมายโดยรวมของบทกวีที่แต่งขึ้นมาเพื่อโต้ตอบกับกวีบทแรกจะเห็นว่า ชายหนุ่มกำลังอยู่ในอารมณ์ และ ความรู้สึกที่ลำบากใจอย่างมาก กล่าวคือ พอเขาไม่ส่งข่าวคราวมาหาหญิงสาวที่รออยู่เมืองหลวง นางก็ทุกข์ระทมใจจากการเฝ้ารอ แต่เมื่อพอส่งข่าวไปบอกนางว่า **มีหญิงคนรักใหม่อีกคนที่เมือง** **Musashi** (ความหมายระดับลึกของ คำกล่าวนำ) นางกลับตัดพ้อต่อว่าอย่างขุ่นเคือง ชายหนุ่มคิดว่า **ในเวลาที่เป็นอย่างนี้ หรือ อยู่ในสถานการณ์เช่นนี้** (ความหมายในระดับลึกของส่วนที่ถูกกล่าวนำ) ไม่ว่าใครก็ตามที่ตกที่นั่งเช่นเดียวกับเขาก็คงจะกลุ้มใจจนกระทั่งหมดลมหายใจตายเป็นแน่ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าส่วนที่เป็นคำกล่าวนำซึ่งพูดถึง**การมีคนรักใหม่อีกคนที่เมือง** **Musashi** นอกจากจะเป็นการเกริ่น หรือ กล่าวนำคำว่า **อย่างนี้ หรือ เช่นนี้** แล้วยังเป็นการช่วยขยายความหมายของคำที่ถูกกล่าวนำให้ชัดเจนยิ่งขึ้นทำให้ผู้อ่านทราบ และเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกที่ว่า การที่มีหญิงคนรักคนหนึ่งรออยู่เมืองหลวง แล้วมามีสัมพันธ์กับหญิงอีกคนหนึ่ง ขณะเดียวกันก็ถูกตัดพ้อต่อว่าจากหญิงคนรักเมื่อใครก็ตามที่อยู่ในสถานการณ์ที่เป็นเช่นนี้แล้ว ก็คงจะยุ่งยากและทุกข์ใจเช่นเดียวกับเขา จะเห็นว่าส่วนที่เป็น คำกล่าวนำนั้นมีความหมายเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันโดยตรงกับความหมายโดยรวมของบทกวี ดังนั้นจึงน่าจะสรุปได้ว่าลักษณะของ คำกล่าวนำในบทกวีนี้น่าจะเป็นประเภทแรกหรือแบบ ushin

นอกจากทฤษฎีส่วนใหญ่ระบุว่าส่วนที่ถูกกล่าวนำนั้นคือ คำว่า kakaru หมายถึง **อย่างนี้ เช่นนี้** แต่ก็มีบางตำรากล่าวว่า ส่วนที่ถูกกล่าวนำนั้น คือ kakaru ori ni ya หมายถึง **ในเวลาที่เป็นอย่างนี้ หรือ เมื่ออยู่ในสถานการณ์เช่นนี้** [48] โดยเป็นการรวมความหมายของ ori

---

[48] Mitsuki Norihiko, **Ise monogatari seishaku** : p. 37.

ni ya ที่หมายถึง **เวลา เมื่อ ตอน** ไม่ว่าส่วนที่ถูกกล่าวนำจะแตกต่างกันเช่นใด แต่ในด้านความสัมพันธ์ทางความหมายของคำ กล่าวนำ นั้นก็มิได้แตกต่างกันแต่อย่างใด จึงจะมิขออธิบายซ้ำอีก ส่วนในคำแปลนั้น ส่วนที่ทำหน้าที่เป็น คำกล่าวนำ ก็คือ ***โกลนม้า " มุซะฆิ*** ซึ่งอยู่ในวรรคแรกของบทแปล และคำแปลของส่วนที่ถูกกล่าวนำคือ คำว่า **อย่างนี้** จะอยู่ในวรรคที่ สาม

2. บทกวีนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำสัมพันธ์ ในทฤษฎีนี้ระบุว่า คำ kakaru เป็นคำสัมพันธ์ ทางความหมายกับคำว่า abumi [49] ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำ หลัก การที่ kakaru ซึ่งหมายถึง **ห้อยเอาไว้กับ หรือ ติดเอาไว้กับ** เป็นคำสัมพันธ์กับคำว่า abumi ที่หมายถึง โกลนม้า เนื่องจากความหมายของ kakaru เป็นการอธิบายถึงลักษณะการใช้งานของโกลนม้า เพราะโดยปกติโกลนม้าจะห้อยติดเอาไว้กับอานของม้าเพื่อวางเท้าในเวลาขี่ม้าตลอดเวลา

ในส่วนที่เป็นคำแปลนั้น ผู้วิจัยมิได้แปลความหมายของ kakaru ที่ทำหน้าที่เป็น คำสัมพันธ์ จะแปลเฉพาะความหมายระดับลึกคือคำว่า อย่างนี้ เท่านั้นซึ่งจะอยู่ในวรรคที่ สอง ของบทแปล ส่วนคำหลักคือ โกลนม้าจะอยู่ในวรรคแรก การที่ผู้วิจัยมิได้แปลความหมายของคำสัมพันธ์ออกมานั้นเนื่องจากว่า ความหมายของคำสัมพันธ์ไปกันแปลเข้ากันได้ยากกับความหมายของสารระดับลึก ประกอบกับในการถอดความเป็นภาษาญี่ปุ่นปัจจุบันก็มิพบว่ามีนักวิชาการท่านใดใส่ความหมายนี้ลงไป

3. ใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำประดับ มีทฤษฎีระบุว่าคำ Musashi abumi เป็นคำประดับของคำว่า kakaru [50] การที่มองว่า บทกวีนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำประดับ เนื่องจากว่า จากความหมายแรกของคำ abumi ที่หมายถึง **โกลนม้าที่ทำมาจากเมือง Musashi** นั้นโดยวัตถุประสงค์การใช้งานจะมีไว้ **สำหรับห้อย หรือ วางขา** ซึ่งสอดคล้องกับความหมายในระดับตื้นของคำว่า kakaru และ ความหมายที่ 2 ของ abumi ที่

---

[49] Watanabe Minoru, **Ise monogatari** : p. 27.

[50] Amagai Hiroshi , **Ise monogatari : bumpouzenshaku** : p.

49.

หมายถึง **การมีหญิงคนรักใหม่** มีความหมายสอดคล้องกับความหมายระดับลึกของคำว่า kakaru กล่าวคือ ถูกคนรัก ตัดพ้อ และต่อว่า เมื่อไม่แจ้งข่าวให้ทราบ และแจ้งข่าวว่ามีคนรักใหม่ ซึ่งในเวลา**อย่างนี้ หรือ เช่นนี้** เป็นใครก็คงจะกลุ้ม และ ทุกข์ทรมานใจกระมัง จากความหมายที่สอดคล้องรับกันไปของทั้งสองความหมาย จะเห็นว่า มีลักษณะการให้ภาพพจน์และการขยายความหมายซึ่งกันและกัน จึงมีส่วนเป็นไปได้มากที่จะมองว่า บทกวีนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำประดับได้ด้วย เนื่องจากกลวิธีการประพันธ์ทั้งสองประเภทมีลักษณะใกล้เคียงกัน

ในคำแปล ส่วนที่เป็นคำ ประดับ จะอยู่ในวรรคแรก คือ **โกลนม้า “ มุซะฌิ ”** ส่วนคำที่ถูกประดับ คือ คำว่า **อย่างนี้** อยู่ในวรรคที่ สอง

เป็นที่น่าสังเกตว่า เมื่อการใช้กลวิธีประเภท คำกล่าวนำและคำประดับในบทกวี มักมีการมองและตีความจากนักวิชาการชาวญี่ปุ่นค่อนข้างแตกต่างกัน บ้างก็มองว่าเป็นกลวิธีการประพันธ์ประเภท คำกล่าวนำ บ้างก็มองว่าเป็นกลวิธีการประพันธ์ประเภท คำประดับ ในบางครั้งก็อาจเห็นตรงกันได้ว่า เป็นทั้งสองลักษณะ จากจุดนี้ผู้วิจัยคิดว่า การจะเข้าใจความหมาย หรือ เจตนาอันแท้จริงที่กวีว่าต้องการที่จะนำเสนอกลวิธีการประพันธ์ประเภทใด นั้นเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก ต้องอาศัยการตีความจากความหมายจากสารทั้งระดับตื้น และ ลึกของบทกวี และสิ่งนี้เองอาจเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของบทกวีญี่ปุ่นในสมัยก่อนที่เปิดโอกาสให้กับผู้อ่านได้ศึกษาและตีความโดยใส่ความคิดและจินตนาการของตัวเองเข้าไปด้วย และทำให้เกิดความหลากหลายทางแนวคิด อันจะนำมาซึ่งการตีความบทกวีให้มีความหมายหลากหลาย และลึกซึ้งได้มากยิ่งขึ้น

ตอนที่ 15 しのぶ山 (Shinobuyama)

<u>คำอธิบายกลวิธีการประพันธ์</u>

しのぶ山<u>しのびて</u>かよふ<u>道</u>もがな人の心の<u>おく</u>も見るべく

คำหลัก (Shougakukan , Ise monogatari , p. 147)

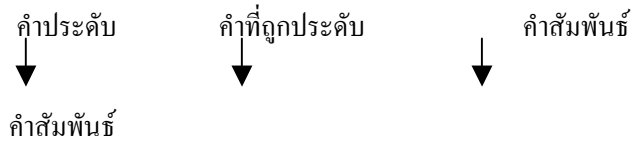

Shinobuyama **shinobite** **kayou** **michi** mo gana hito no kokoro no **oku** mo mirubeku คำหลัก

คำแปล

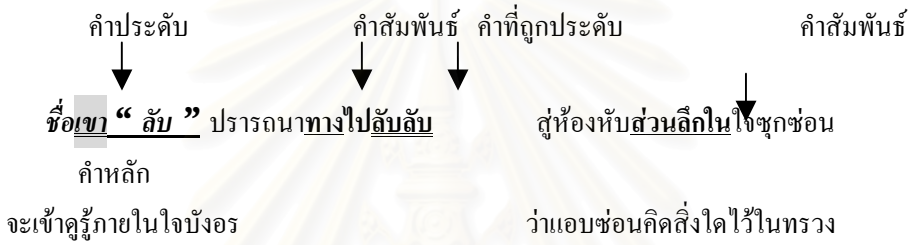

บทกวีบทนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ 2 ประเภท คือ กลวิธีการประพันธ์ ประเภท คำประดับ และกลวิธีการประพันธ์ประเภท คำสัมพันธ์

1. กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำประดับ โดยคำที่เป็นคำประดับ คือคำว่า ***Shinobuyama*** หมายถึง ชื่อ **ภูเขาที่อยู่ทางทิศเหนือของเมือง**Fukushima [51] กวีนำคำนี้มาใช้ประดับคำว่า **shinobite** ที่หมายถึง **ซ่อน ลับ หรือ แอบ** การที่คำประดับ Shinobuyama ถูกนำมาใช้ประดับคำว่า shinobite เนื่องมาจากเป็นการเล่นเสียงซ้ำ ระหว่าง shinobu กับ shinobi ซึ่งคำว่า shinobite นั้นถือเป็นคำสำคัญหรือคำหลักซึ่งแสดงสารของบทกวีบทนี้

ในส่วนบทแปลจะเห็นว่า ผู้วิจัยได้แปลความหมายของชื่อภูเขาซึ่งเป็นคำประดับว่า **ชื่อเขา “ ลับ ”** ซึ่งอยู่ในวรรคแรกของบทแปล และแปลความหมายของคำที่ถูกประดับคือ shinobite ว่า **ลับ ลับ** เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีการเล่นเสียงที่ซ้ำกันของสองคำคือ คำว่า **ลับ** ให้มีลักษณะคล้ายกันกับบทกวีภาษาญี่ปุ่น ก่อนที่จะได้อธิบายถึงความหมายและลักษณะของกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้อย่างละเอียดจะขออธิบายถึงเนื้อเรื่อง เพื่อให้ทราบถึงความเป็นมาและ

---

[51] Shinobuyama ผู้วิจัยแปลว่า เขา “ ลับ ” ปัจจุบัน คือ บริเวณทางทิศเหนือของเมือง 福島 (Fukushima) จังหวัด 福島 (Fukushima)

เหตุผลในการแต่งบทกวีบทนี้ เนื้อหาเรื่องราวในตอนนี้กล่าวถึงว่า กาลครั้งหนึ่ง (ชายผู้หนึ่ง) กลับมาจากการไปหาภรรยาของบุคคลที่มีฐานะธรรมดาผู้หนึ่งที่เมือง 陸奥の国 (Michinoku no kuni) [52] เขารู้สึกแปลกใจ เนื่องจากเขาพบว่า หญิงสาวไม่น่าจะเป็นเพียงคนธรรมดาที่มาใช้ชีวิตอยู่ ณ ที่แห่งนี้ ดังนั้นชายหนุ่มจึงแต่งบทกวีขึ้นมาหนึ่งบท ส่งไปให้กับหญิงสาว ในเนื้อหาของบทกวีระบุว่า “ถ้าหากมีทางลับๆได้ก็จะดีเป็นยิ่งนัก เป็นหนทางที่จะสามารถเดินเข้าไปดูภายในจิตใจของเจ้าผู้ซึ่งดูไม่เหมาะสมเลยที่จะอาศัยอยู่ในสถานที่แห่งนี้ ” ซึ่งบทกวีบทนี้เป็นบทที่ผู้วิจัยจะได้นำมาอธิบายถึงลักษณะกลวิธีการประพันธ์ต่อไป และในส่วนท้ายของเนื้อหามีข้อความอธิบายเพิ่มเติมว่า เมื่อหญิงสาวได้อ่านบทกวีก็คิดว่าชายหนุ่มผู้นี้จะต้องเป็นคนชั้นสูงเป็นผู้ดีที่มีความสง่างามและเข้าใจในการกวีเป็นเลิศ หญิงสาวจึงไม่กล้าที่จะส่งบทกวีตอบกลับไปด้วยเกรงว่า ถ้าชายหนุ่มล่วงรู้ถึงจิตใจของนางซึ่งเป็นคนชนบท
แล้วจะคิดอย่างไร

จากความหมายโดยรวมของบทกวีจะเห็นว่า บทกวีคล้ายกับเป็นการบอกโดยนัยว่า ชายหนุ่มต้องการที่จะมีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับหญิงสาวผู้เป็นภรรยาคนอื่นต่อไป เพราะเขาแสดงความประสงค์ว่าอยากที่จะรู้จักกับหล่อนให้มากกว่านี้ จากความหมายของบทกวีเมื่อลองวิเคราะห์ ถึงความสัมพันธ์ ระหว่างคำประดับ คือ Shinobuyama ซึ่งดูเหมือนว่าไม่ได้มีความสัมพันธ์อันใดในด้านความหมายกับคำว่า shinobite เลย เพียงแต่เป็นการเล่นเสียงที่เหมือนกันเท่านั้น หรืออาจกล่าวได้ว่า คำที่เป็นคำประดับคือ Shinobuyama นั้นไม่ได้มีความหมายเกี่ยวข้องกับความหมายโดยรวมของบทกวีมีแต่ความสัมพันธ์ในด้านของเสียงเท่านั้น แต่ในความจริงแล้วหากพิจารณาถึงความหมายในระดับลึกของบทกวีนี้แล้วไม่อาจกล่าวเลยได้ทีเดียวว่า ทั้งสองคำไม่มีความสัมพันธ์กันเลย โดยเฉพาะมีคำที่ทำหน้าที่สื่อความหมายของบทกวีหลายคำทำหน้าที่เป็นคำ สัมพันธ์ ของคำว่า yama ด้วยดังจะได้อธิบายต่อไป

2. ใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำสัมพันธ์ ในบทกวีนี้มีการใช้คำที่เป็นคำ สัมพันธ์ของคำหลักคือคำว่า yama หมายถึง **ภูเขา** ทั้งหมด 3 คำ คือ kayou หมายถึง **ไปมาระหว่าง**

---

[52] Michinoku no kuni หมายถึง บริเวณเมือง 奥州 (Okushuu) ปัจจุบันคือ จังหวัด 福島 (Fukushima)

สถานที่สองแห่ง หรือ ผ่าน michi หมายถึง **ทาง** oku หมายถึง **ส่วนลึกภายใน** ในส่วนคำแปลได้แก่ คำว่า **เขา , ไป , ทาง ,ส่วนลึกใน** อยู่ในบทแปลวรรคที่ หนึ่งและสองตามลำดับ

จากความหมายของคำ สัมพันธ์ ทั้ง 3 คำ ไม่ว่าจะเป็น คำว่า **ทาง , ไป และ ส่วนลึกภายใน** นั้นล้วนแต่เกี่ยวข้องกับคำว่า **ภูเขา** ทั้งสิ้น สำหรับคำว่า ภูเขา นอกจากจะทำหน้าที่เป็นคำหลักของคำ สัมพันธ์ต่างๆ แล้ว ชื่อของภูเขายังเป็นคำพ้องเสียงของคำว่า shinobite ซึ่งเป็นคำสำคัญนำไปสู่การตีความหมายของบทกวีว่า กวีปรารถนาทางเดินลับๆ ที่สายตาผู้คนมองไม่เห็น เพื่อที่จะเข้าไปดูภายในจิตใจของหญิงสาวว่า แท้จริงนางกำลังคิดอะไรอยู่ในใจและความหมายนี้ถือเป็นใจความสำคัญของบทกวีบทนี้ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า คำประดับ Shinobuyama ซึ่งผู้วิจัยให้ความหมายว่า **เขา " ลับ"** ที่นำมาประดับ คำว่า Shinobite หมายถึง **ซ่อน ลับ หรือ แอบ** นั้นได้นำภาพพจน์ของ ภูเขาที่ดูลึกลับซับซ้อน การที่หาทางเดินที่สามารถเดินเข้าไปในส่วนลึกของภูเขานั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากยิ่งนัก เช่นเดียวกัน การที่จะหาหนทางที่จะเข้าไปล่วงรู้ภายในจิตใจของหญิงสาว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หญิงผู้นี้ไม่ใช่หญิงที่เป็นโสดทั่วไป ในเนื้อเรื่องระบุว่า หล่อนเป็นภรรยาของชายที่มีฐานะธรรมดาผู้หนึ่ง จึงเป็นการยากที่จะเข้าใจหรือรู้ถึงความรู้สึก นึกคิดภายในจิตใจของหญิงสาวได้โดยง่าย เพราะการมีสามีอยู่แล้วอาจทำให้หญิงสาว อึดอัด และลังเลใจที่จะบอกกล่าว หรือ ตกปากรับคำอย่างง่ายๆ กับชายอื่นที่มิใช่สามีตนเอง และ อีกประการหนึ่ง เนื่องจากหญิงสาวผู้นี้เป็นคนชนบท ถึงแม้จะพึงพอใจที่ทราบว่าชายหนุ่มที่มาหาเป็นคนที่มีฐานะสูงส่งโดยดูจากที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในการกวี แต่การที่จะเปิดเผยตัวเองนั้น ย่อมจะไม่ทำแน่เพราะว่า หล่อนอาจจะรู้สึกอาย ถ้าหากชายหนุ่มทราบว่าแท้ที่จริงหล่อนไม่ได้มีฐานะสูงส่งอย่างที่คิด เป็นเพียงคนบ้านนอก คนหนึ่งเท่านั้น และในเนื้อเรื่องตอนท้ายก็ดูเหมือนจะเป็นบทสรุปที่ชัดเจนว่า การที่จะเข้าไปล่วงรู้ภายในจิตใจหญิงสาวนั้น ยากยิ่งกว่า การหาหนทางเข้าไปให้ เขา ลึกลับ เพราะหญิงสาวมิได้ตอบบทกวีของชายหนุ่ม พร้อมกับความสัมพันธ์ของทั้งสองก็สิ้นสุดลง ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า คำประดับ ในบทกวีนี้แม้มิได้สื่อความหมายสัมพันธ์กันโดยตรงกับความหมายรวมของบทกวี แต่ก็ช่วยนำภาพพจน์และขยายจินตนาการก่อให้เกิดความคิดเชื่อมโยงถึงกันในทางความหมายระหว่างคำที่ทำหน้าที่เป็น คำประดับ กับ คำที่ถูกประดับ ประกอบกับมีความหมายของคำสัมพันธ์ช่วยรับและส่งความหมายซึ่งกันและกันแล้วอีก ก็ยิ่งทำให้กวีบทนี้ดูลึกซึ้งมีคุณค่าทางวรรณศิลป์ มากยิ่งขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 16 紀の有り常(Ki no Aritsune)

คำอธิบายกลวิธีการประพันธ์

คำพ้องเสียง
これやこの**あま**の羽衣むべしこそ君がみけしとてまつりけれ

(shougakukan, Ise monogatari, p. 149)

คำพ้องเสียง
Kore ya kono **ama** no hagoromo mube shi koso kimi ga mikeshi to tatematsurikere

คำแปล

คำพ้องเสียง
เป็นอาภรณ์แด่**นางชี**มีค่ายิ่ง คล้ายเป็นสิ่งมาจากห้วงสรวงสวรรค์
ดั่งเครื่องทรง**นางฟ้า**ค่าอนันต์ เพราะของท่านผู้เคยใช้ได้ให้มา
คำพ้องเสียง

บทกวีบทนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ ประเภท คำพ้องเสียง โดยเป็นการเล่นคำพ้องเสียงคำว่า ama ซึ่งออกเสียงเหมือนกันแต่มีสองความหมาย คือ 尼 (ama) หมายถึง **นางชี หรือ แม่ชี** และในอีกความหมายหนึ่งคือ 天(ama) **สรวงสวรรค์** โดย ในความหมายแรกนั้นกวี หมายถึง **ภรรยาของตนเองที่กำลังจะไปออกบวชเป็นนางชี** ส่วนในความหมายที่ 2 นั้น กวีใช้เปรียบ เสื้อผ้าของใช้ผู้หญิงที่เพื่อนส่งให้มานั้นว่า สูงส่ง ล้ำค่าราวกับเป็นสิ่งของมาจากสรวงสวรรค์

ในคำแปลบทกวีบทนี้ผู้วิจัย แปลความหมายคำว่า ama โดยใช้คำว่า **นางชี** แทนความหมายแรกอยู่ในบทแปลวรรคแรก และใช้คำว่า **นางฟ้า** เพราะเป็นการแปลรวบความหมายของ ama no hagaromo หมายถึง **อาภรณ์ของเหล่าเทวดาและนางฟ้าที่อยู่บนสรวงสวรรค์** แทนการแปลความหมายเฉพาะคำว่า ama ที่หมายถึง **สรวงสรรค์** เพียงคำเดียว สำหรับคำแปลความหมายที่สองของคำ พ้องเสียงนั้นจะรวมความตั้งแต่วรรคที่ สอง และวรรคที่ สาม คือ คล้ายเป็นสิ่งมาจากห้วงสรวงสวรรค์
ดั่งเครื่องทรง**นางฟ้า**ค่าอนันต์

ทั้งนี้เพราะผู้วิจัยต้องการแสดงให้เห็นถึงการเล่นคำพ้องเสียง คำว่า **นาง** ซึ่งออกเสียงเหมือนกันแต่ให้ความหมายที่แตกต่างกันตามบทกวีภาษาญี่ปุ่นที่ระบุว่า คำนี้ทำหน้าที่เป็นคำ พ้องเสียง

ก่อนที่จะได้พิจารณาความหมายและวิเคราะห์ถึงลักษณะของกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้โดยละเอียดใคร่ขอเล่าถึงเรื่องราวโดยย่อของเนื้อหาเพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจความหมายของบทกวี เรื่องราวในตอนนี้กล่าวถึงว่า กาลครั้งหนึ่ง มีคนผู้หนึ่งนามว่า 紀の有り常 (Ki no Aritsune) รับใช้จักรพรรดิมา 3 รัชกาลซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เขามี บารมีและความเจริญรุ่งโรจน์แต่ เพราะว่า มีการเปลี่ยนรัชกาลของจักรพรรดิ ทำให้ชีวิตของเขาตกต่ำลงอย่างมาก Aritsune เป็นผู้ที่มี จิตใจงดงามและดีเลิศ เขาชื่นชอบในสิ่งที่เลิศหรูและสง่างาม แม้ว่าสภาพความเป็นอยู่จะยากจนลง แต่ก็ยังคงมีจิตใจที่ไม่เปลี่ยนไปจากสมัยก่อน และไม่รู้ถึงวิถีชีวิตของคนโดยทั่วไป ความสัมพันธ์กับภรรยาที่เคยรักใคร่อยู่ด้วยกันมานานพลันห่างเหิน ภรรยากำลังจะจากเขาไปออกบวชเป็นนางชีอยู่กับพี่สาวของนางที่ได้บวชเป็นนางชีอยู่ก่อนหน้านั้นแล้ว ถึงแม้ความสัมพันธ์กับภรรยาไม่ใคร่ดีนักแต่เมื่อภรรยาจะจากไปเช่นนี้ ทำให้เขารู้สึกค่อยๆ อาลัยอาวรณ์นางขึ้นมา เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ที่ตกต่ำลง จึงไม่สามารถที่จะทำสิ่งใดให้กับภรรยาได้ ด้วยความกลัดกลุ้มใจ จึงได้เขียนจดหมายระบายทุกข์ ส่งไปหาเพื่อนที่คบหากันมาอย่างสนิทสนม เล่าถึงสภาพความเป็นอยู่ของตนว่าเป็นอย่างไร และขณะที่ตนตกอยู่ในภาวะเช่นนี้ ภรรยาจะจากไปโดยที่ไม่สามารถจะทำอะไรให้กับนางได้เลยแม้แต่น้อย ในด้านในของจดหมายเขาได้เขียนบทกวีแนบไปบทหนึ่ง เนื้อความในบทกวีกล่าวว่า “ เมื่อนับนิ้วดู ถึงช่วงเวลาที่เคยร่วมทุกข์ร่วมสุขกับภรรยามาก็นานโขถึงนับ 10 ได้ 4 ครั้งแล้ว (40 ปีมาแล้ว) ” เมื่อเพื่อนของเขาได้อ่านบทกวี ก็ให้เกิดความรู้สึกสงสารและสะเทือนใจยิ่งนัก นอกจากเสื้อผ้าแล้วเขาได้ส่งสิ่งของเครื่องใช้สำหรับกลางคืนไปให้กับ Aritsune พร้อมบทกวีบทหนึ่งความว่า “ช่วงเวลาที่ท่านร่วมชีวิตมากับภรรยาถึง 40 ปี ไม่รู้กี่ครั้งกี่หนแล้วกระมังที่นางได้พึ่งพาอาศัยท่านมา ตลอดมา ” พอ Aritsune ได้อ่านบทกวีที่เพื่อนส่งมา เขาจึงแต่งบทกวีบทหนึ่งขึ้นว่า “ข้าวของเครื่องใช้ที่ท่านให้มานั้นช่างมีคุณค่ายิ่งนัก ราวกับเป็นอาภรณ์ของเหล่าเทวดาและนางฟ้าบนสรวงสวรรค์ แน่นอนที่ของเหล่านี้ดูมีคุณค่านั้นก็เพราะเป็นของท่านที่ได้ให้มานั่นเอง ” บทกวีบทนี้เป็นบทที่ผู้วิจัยจะได้นำมาอธิบายถึงลักษณะของกลวิธีการประพันธ์โดยละเอียดต่อไป ต่อจากนั้นเรื่องราวก็ได้ดำเนินต่อไปว่า ด้วยความปีติยินดี Aritsune จึงได้แต่งบทกวีขึ้นมาอีกหนึ่งบทความว่า “คงจะเข้าใจผิดว่า ฤดูใบไม้ร่วงได้มา

ถึงแล้ว กระมัง ถึงได้มีน้ำค้างหยดลงมากมายเช่นนี้ ที่ชายแขนเสื้อเปียกชุ่มนั้นเป็นน้ำตาแห่งความปีติยินดีของข้า ”

เมื่อพิจารณาจากความหมายโดยรวมของบทกวีจะเห็นว่ากวีบทนี้เขียนขึ้นมาจากขุนนางชื่อ Aritsune ที่กำลังตกระกำลำบากเพราะไม่มีเงินทองที่จะซื้อเสื้อผ้าให้กับภรรยาผู้ซึ่งกำลังจะไปออกบวชเป็นชีตามพี่สาวของนาง เมื่อเพื่อนเก่าซึ่งก็คือชายหนุ่มได้ส่งเสื้อผ้าและเครื่องนอนของใช้สำหรับภรรยามาให้ จึงเกิดความซาบซึ้งใจอย่างมาก จึงนับได้ว่า กวีบทนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่แสดงออกถึงอารมณ์ และความรู้สึก ที่ Aritsune เกิดความซาบซึ้งใจในบุญคุณของเพื่อนสนิทอย่างมากมาย โดยเฉพาะมีการเปรียบเปรยเสื้อผ้าอาภรณ์ของใช้ที่เพื่อนเคยใช้มาก่อนว่า งดงาม สูงส่งราวกับเป็นอาภรณ์ของสรวงสรรค์ ได้ประทานลงมาให้กับเขา และจากบทกวี จึงอาจกล่าวได้ว่า มีการใช้โวหารในลักษณะของการเปรียบเทียบโดยสิ่งที่ยกมาเปรียบเทียบนั้นถือเป็นส่วนที่สำคัญส่วนหนึ่งของสารในบทกวีนี้ คือ เสื้อผ้าอาภรณ์ของเทวดา และ นางฟ้าบนสรวงสวรรค์ ขณะเดียวกันก็ใช้คำ ama ซึ่งถือว่าเป็นคำหลักในสารส่วนที่สำคัญนี้ ทำให้เกิดความคิดเชื่อมโยงไปถึงความหมายของคำที่พ้องเสียงเดียวกันคือ ama หมายถึง **นางชี** เหมือนเป็นการบอกถึง ความหมายโดยนัยว่าเสื้อผ้า อาภรณ์ของสูงค่าทั้งหลายที่ได้รับมานี้ก็จะถูกนำไปให้กับภรรยาของตนผู้ซึ่งจะไปออกบวชเป็นนางชี และกำลังจะไปสู่โลกของการฝึกตนอันจะนำไปสู่การหลุดพ้นจากกิเลส ดังนั้นจึงถือว่าสื้อผ้า ข้าวของเครื่องใช้ทั้งหลายที่ได้รับมานี้ช่างดูมีคุณค่าสมควรแก่การที่ภรรยาจะนำไปใช้ระหว่างการไปออกบวชอย่างยิ่ง จากการตีความหมายของบทกวีทำให้รู้สึกว่า ตัวละคร Aritsune คงจะอยู่ในภาวะที่ตกต่ำและลำบากอย่างมาก แม้กระทั่งข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับให้ภรรยาไปออกบวชก็ไม่มี เมื่อมีเพื่อนส่งมาให้จึงรู้สึกซาบซึ้งและเป็นบุญคุณอย่างมากมายมหาศาล ซึ่งก็น่าจะเป็นเรื่องปกติธรรมดาของคนที่กำลังตกอยู่ในฐานะลำบาก เมื่อมีผู้มาหยิบยื่นความช่วยเหลือพร้อมทั้งแสดงความเห็นอกเห็นใจย่อมที่จะทำให้รู้สึกซาบซึ้งในบุญคุณอย่างมากมายมหาศาล และจากการที่สามารถตีความหมายบทกวีได้หลากหลายและกว้างขวางเช่นนี้ ปฏิเสธไม่ได้ว่ามาจากความคิดเชื่อมโยงกันระหว่างความหมายทั้งสองของคำพ้องเสียง ซึ่งมีส่วนทำให้สารของบทกวีบทนี้ กว้างไกล และ ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

จากความหมายของบทกวีและเรื่องราวส่วนที่เป็นร้อยแก้ว กล่าวกันว่า เป็นเรื่องราวชีวิตของบุคคลที่มีอยู่จริงในประวัติศาสตร์เป็นชีวิตของขุนนางผู้หนึ่งในสมัยเฮอัน คือ Ki no Aritsune ผู้เคยรับใช้จักรพรรดิ 仁明 (Nimmyo, 833-850 องค์ที่ 54) 文徳

(Montoku, 850-858 องค์ที่ 55) 清和 (Seiwa, 858-876 องค์ที่ 56) เนื่องจากว่าหลานชายของเขา คือ เจ้าชาย 惟高 (Koretaka) ที่เกิดจากน้องสาวคือ 静子 (Shizuko) ไม่ได้ขึ้นครองราชย์ เพราะการครองราชย์ไปตกอยู่สายของคนที่มาจากตระกูล Fujiwara คือ จักรพรรดิ 清和 (Seiwa, 858-876) จักรพรรดิ องค์ที่ 56 และในรัชกาลของจักรพรรดิองค์ที่ 56 นี่เองชีวิตเขาได้ตกต่ำลง ดังนั้น Aritsune จึงขาดที่พึ่งเพราะในสมัยก่อน ขุนนางจะอาศัยพึ่งบุญบารมีจักรพรรดิที่ตนเองรับใช้ เมื่อชีวิตตกต่ำเขายังใช้ชีวิตเช่นเดียวกับสมัยที่ยังรุ่งเรือง แน่นอน ทรัพย์สินเงินทองย่อมหมดลงไปตามอำนาจวาสนา และกล่าวกันว่า เพื่อนของเขาคนนี้คือ ชายหนุ่มที่เป็นตัวละครเอกในเรื่องนี้ หรือ Ariwara Narihira ซึ่งนอกจากจะเป็นเพื่อนสนิทแล้วยังมีฐานะเป็นลูกเขยของเขาด้วย

เพื่อความเข้าใจในเนื้อหาและเรื่องราวในตอนนี้ให้ดียิ่งขึ้น จึงจะขอยกการตีความเหตุการณ์และเรื่องราวในตอนนี้ของ Tawara Machi ในหนังสือ Aisuru Isemonogatari ที่กล่าวว่า เนื่องจาก Aritsune รับใช้จักรพรรดิมา 3 รัชกาล มีชีวิตที่รุ่งเรืองดังที่กล่าวมาข้างต้น และนอกจากนี้น้องสาวของ Aritsune คือ 静子 (Shizuko) ยังได้เข้าถวายตัวเป็นสนมรับใช้จักรพรรดิ Montoku และมีบุตรด้วยกันคือเจ้าชาย 惟高 (Koretaka) และถ้าหากหลานชายของเขาได้เป็นจักรพรรดิครอบครัวของเขาก็คงจะรุ่งโรจน์ต่อไป แต่เหตุการณ์ไม่เป็นไปตามที่คิด คนที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นจักรพรรดิ คือ เจ้าชาย 惟仁 (Korehito) หรือ จักรพรรดิ Seiwa ซึ่งเป็นหลานของ Fujiwara Yoshifusa ที่เกิดจากลูกสาวคือ 藤原明子 (Fujiwara Akiko) กับจักรพรรดิ Montoku นั่นเอง ทั้งนี้ก็เนื่องจากว่า Yoshifusa นั้นกุมอำนาจเป็นผู้สำเร็จราชการ ทำให้ช่วงนั้นตระกูล Fujiwara มีอำนาจรุ่งเรืองมาก เมื่อมีการเปลี่ยนรัชกาลของจักรพรรดิ อำนาจวาสนาของ Aritsune ก็หมดลงในขณะเดียวกันเป็นการยากที่เขาจะปรับตัวเข้ากับสถานการณ์และใช้ชีวิตอย่างคนธรรมดาได้ เขาเป็นผู้ดี มีรสนิยมและชื่นชอบในสิ่งที่สูงค่า สวยงาม ขณะที่ตนเองไม่มีรายได้เข้ามาในครอบครัวเหมือนอย่างเดิม ถ้าเป็นตอนที่ยังรุ่งโรจน์ก็อาจถือได้ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่แสดงถึง ความเป็นผู้ดี สง่างาม และ ในยุคที่ตกต่ำกลับแสดงให้เห็นถึง ความฟุ้งเฟ้อและฟุ่มเฟือย ภรรยาเขาอาจคิดว่า แทนที่จะช่วยกันประหยัด กลับยังคงใช้ชีวิตเหมือนเดิม ดังนั้นจากเดิมที่นางเคยมองเขาเป็นผู้ดีมีเสน่ห์ในยามที่มีเงินทองก็กลับเป็นข้อเสียอย่างมากมายที่นางมองเห็นยามยากจน และเรื่องของเงินทองนี้เองอาจเป็นสาเหตุให้ภรรยาของเขา เกิดความรู้สึกสับสนและวิตกกังวล และเริ่มเหินห่างจากสามี จนกระทั่งตัดสินใจออกบวช เมื่อภรรยาจะออกบวชดูเหมือนจะเป็นธรรมเนียมปฏิบัติว่า ผู้เป็นสามีจะต้องส่งเสื้อผ้า หรือ สิ่งของเครื่องใช้ไปให้ ซึ่งขณะนี้เอง ทำให้ Aritsune เริ่มรับรู้และเข้าใจถึงสภาพที่แท้จริงของตนเองว่าเป็นเช่นไร เพราะใจอยากมอบ

เสื้อผ้าชั้นดีที่สวยงาม และ ของใช้ดีๆ ให้กับภรรยาที่อยู่ด้วยกันมานานแต่ปรากฏว่าตัวเองไม่อยู่ในภาวะที่จะทำเช่นนั้นได้ จึงได้เขียนแต่จดหมายไปขอความช่วยเหลือจากเพื่อนดังกล่าว [53]

ตอนที่ 19 天雲(あまぐも)のよそ(Amagumo no yoso)

คำอธิบายกลวิธีการประพันธ์

บทแรก

คำประดับ คำที่ถูกประดับ

まぐものよそにも人のなりゆくかさすがに目には見ゆるものから

(Shougakukan, Ise monogatari, p. 151)

คำประดับ คำที่ถูกประดับ

Amagumo no **yoso** ni mo hito no nariyuku ka sasuga ni me ni wa miyuru mono kara

คำแปล

คำประดับ คำที่ถูกประดับ

เหมือนท่านเป็น***เมฆบนฟากฟ้า*** มิหวนมากลับเคลื่อนคล้อยลอย**ไกลห่าง**

เห็นตัวตนอยู่ตำตาทุกท่าทาง กลับเมินหมางห่างเคลื่อนเหมือนเมฆินทร์

บทกวีบทนี้มีการใช้ กลวิธีการประพันธ์ ประเภท คำประดับ คำที่ทำหน้าที่เป็น คำ ประดับ คือ คำว่า ***amagumo no*** หมายถึง **เมฆที่อยู่บนท้องฟ้า** โดยนำมาประดับคำว่า yoso ที่แปลว่า **ที่อื่น , ไกลห่าง , คนอื่น , ไม่มีความสัมพันธ์ต่อกัน** หรือ อาจตีวามหมายได้อีกอย่างหนึ่งว่า **หมายถึง ความสัมพันธ์ที่นับวันจะเหินห่างออกไป**

---

[53] Tawara Machi, **Aisuru Ise monogatari** : p. 58-60.

สำหรับในบทแปลนั้น ผู้วิจัยได้แปลคำ ประดับ amagumo no ว่า **เมฆาบนฟากฟ้า** อยู่ในวรรคแรกของบทแปล ความหมายที่แปลนี้จะค่อนข้างตรงตามภาษาญี่ปุ่น แต่ในส่วนคำที่ถูกประดับ yoso นั้นผู้วิจัยได้ใช้คำว่า **ไกลห่าง** เนื่องจากพิจารณาแล้วว่า คำนี้น่าจะเป็นคำกลางๆ ที่ทำให้เกิดความรู้สึกถึงสถานที่ที่ห่างไกล ตามความหมายของบทกวีในระดับตื้นซึ่งกล่าวถึง เมฆที่ลอยอยู่ห่างไกลออกไป กับความหมายที่เป็นสาระระดับลึกซึ่งกล่าวถึง **ความสัมพันธ์ของชายหนุ่มและหญิงสาวที่นับวันจะเหินห่างไกลออกไป** และคำแปลของส่วนที่ถูกประดับนั้นจะอยู่ในบทแปลวรรคที่ สอง

จากเนื้อหาในตอนนี้ระบุว่า บทกวีบทนี้เป็นบทที่หญิงสาวแต่งให้กับชายหนุ่มที่เคยมีสัมพันธ์กันมา โดยในเนื้อเรื่อง กล่าวถึงว่า กาลครั้งหนึ่ง ชายผู้หนึ่ง ได้มีความสัมพันธ์กับ นางกำนัลของสนมจักรพรรดินางหนึ่ง และไม่นานนักความสัมพันธ์ของทั้งสองก็สิ้นสุดลง เป็นเพราะชายผู้นี้และนางกำนัลต่างก็ทำงานรับใช้ในราชสำนักเดียวกัน หญิงสาวมองเห็นชายหนุ่ม ขณะที่ชายหนุ่มนั้นไม่ได้ใส่ใจหรือ สนใจในตัวหญิงสาวเลย ดังนั้นหญิงสาวจึงแต่งบทกวีบทนี้ขึ้นมา ซึ่งในเนื้อหาของบทกวีระบุถึงว่า “ท่านช่างเหมือนเมฆที่ลอยอยู่บนฟ้าไกล นับวันแต่จะเหินห่างไปจากข้า ทั้งๆที่มองเห็นตัวท่านอยู่เสมอๆ ”และ เมื่อชายหนุ่มได้รับบทกวีจากหญิงสาวจึงส่งบทกวีตอบกลับมาว่า “ตัวข้าเปรียบดังเมฆบนฟ้าลอยไปห่างไกล ความจริงแล้วเมฆก็อยากจะลอยลงมาบนภูเขาแต่ติดที่ลมบนเขานั้นพัดแรงจึงมิอาจลอยลงได้ เป็นเพราะเจ้านั่นเองที่ไม่มีใจรักให้กับข้า” ซึ่งบทกวีทั้งสองบทนี้คือบทที่จะได้นำมาวิเคราะห์และอธิบายถึงกลวิธีการประพันธ์โดยละเอียดต่อไป และในตอนสุดท้ายของเนื้อเรื่องมีคำอธิบายเพิ่มเติมว่า มีคนเล่าลือกันว่า การที่ชายหนุ่มแต่งบทกวีเช่นนี้ไปให้หญิงสาวเพราะว่าหญิงสาวไปมีความสัมพันธ์กับชายอื่น

จากการที่ทราบถึงเนื้อเรื่อง ความหมายรวมทั้งเหตุผลในการแต่งบทกวีบทนี้แล้ว ลองมาวิเคราะห์ดูความสัมพันธ์ระหว่าง คำ ประดับ คือ amagumo no กับคำที่ถูกประดับ คือ yoso ว่า มีความเกี่ยวข้องทางด้านความหมายระหว่างกันอย่างไร

ลักษณะของ คำ ประดับ ในบทกวีนี้เป็นลักษณะ ของการเล่นภาพพจน์โดยนำภาพพจน์ของ คำประดับ amagumo no มาทำให้ความหมายของคำที่ถูกประดับ อันเป็นสารหลักของบทกวีนี้เด่นชัดขึ้นมา กล่าวคือ มีการนำภาพพจน์ ของเมฆ ที่ล่องลอยอยู่บนท้องฟ้า มาเพื่อเปรียบเทียบกับ ความสัมพันธ์ระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาวว่า นับวันที่จะห่างเหินออกไป

เรื่อยๆ โดยไม่มีวันจะกลับมามีความสัมพันธ์กันดั่งเดิมเหมือนเมฆที่ลอยกระจายออกไปไกลอยู่บนท้องฟ้าที่กว้างใหญ่ ไม่มีวันที่จะลอยหวนกลับมาที่เดิม ซึ่งเมื่อนำเนื้อหาจากเนื้อเรื่องในส่วนที่เป็นร้อยแก้ว มาประกอบกันก็ยิ่งจะทำให้เข้าใจ สารที่กวีต้องการสื่อออกมามากยิ่งขึ้น โดยในเนื้อเรื่องระบุถึง ความสัมพันธ์ระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาวที่เกิดขึ้นจากความใกล้ชิด เนื่องจากทั้งสองทำงานรับใช้อยู่ในสถานที่เดียวกัน แต่อยู่มาไม่นานความสัมพันธ์ของทั้งสองก็ขาดสะบั้นลง หลังจากนั้นหญิงสาวก็ยังคงมองเห็นชายหนุ่มอยู่เสมอ แต่ชายหนุ่มกลับแกล้งทำหมางเมิน ไม่ใส่ใจที่มองหญิงสาว ทำให้นางต้องแต่งบทกวีบทนี้ส่งไปให้เพื่อตัดพ้อต่อว่าในท่าทางของชายหนุ่ม ซึ่งทำตัวเหินห่างเป็นคนอื่น ทั้งๆ ที่ทำงานอยู่ในสถานที่เดียวกันและมองเห็นกันอยู่บ่อยๆ

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่าง คำประดับ amagumo no หมายถึง **เมฆที่อยู่บนท้องฟ้า** กับคำที่ถูกประดับ yoso หมายถึง **ที่อื่น ไกลห่าง คนอื่น ความสัมพันธ์ที่นับวันจะเหินห่างนั้น** มีความสัมพันธ์ในลักษณะของให้ภาพพจน์ กล่าวคือ ในเนื้อเรื่องระบุถึงความสัมพันธ์ของชายหนุ่มและหญิงสาวว่าเกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาไม่นานและก็สิ้นสุดลงซึ่งเมื่อลองวิเคราะห์ดูถึงลักษณะของก้อนเมฆ ก็จะพบว่าใช้เวลาในการก่อตัวขึ้นในช่วงระยะเวลาไม่นานนัก และโดยธรรมชาติของเมฆนั้นจะเบา และมักจะถูกลมพัดลอยไปยังที่ต่างๆ ได้โดยง่าย ซึ่งภาพพจน์จุดนี้เองทำให้จินตนาการเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่เปราะบางและนับวันจะเหินห่างของตัวละครของทั้งสองเด่นชัดขึ้น เนื่องจากความสัมพันธ์ของทั้งสองก็มีลักษณะเช่นเดียวกับเมฆที่ใช้เวลาในการก่อตัวขึ้นมาไม่นานและสิ้นสุดลงในระยะเวลาอันสั้น และนับวันที่จะลอยห่างออกไปไกลเรื่อย เพราะท้องฟ้านั้นกว้างใหญ่มาก การที่เราจะมองเห็นเมฆก้อนเดิมอยู่ที่เดิม หรือ เมื่อลอยไปที่อื่นแล้วจะลอยกลับมาและยังคงรูปร่างลักษณะเดิมนั้นไม่มีเลยส่วนใหญ่ เมฆมักจะถูกลมพัดทำให้เกิดการกระจายตัว ไปยังที่ต่างๆ ดังนั้นผู้วิจัยคิดว่า การกวีที่นำคุณลักษณะหรือภาพพจน์ของเมฆมาเปรียบเทียบกับความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายนั้น ช่างเป็นสิ่งที่น่าชื่นชมในความเป็นคนที่มีอารมณ์ละเอียดอ่อน และ เข้าใจในธรรมชาติของสรรพสิ่ง สามารถที่จะสรรหาคุณลักษณะของธรรมชาติ มาเปรียบเทียบกับอารมณ์ และ ความรู้สึกของมนุษย์ทำให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์ และ สามารถจินตนาการคล้อยตามและเห็นจริงในสิ่งที่กวีสื่อออกมาได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทกวีบทที่ 2

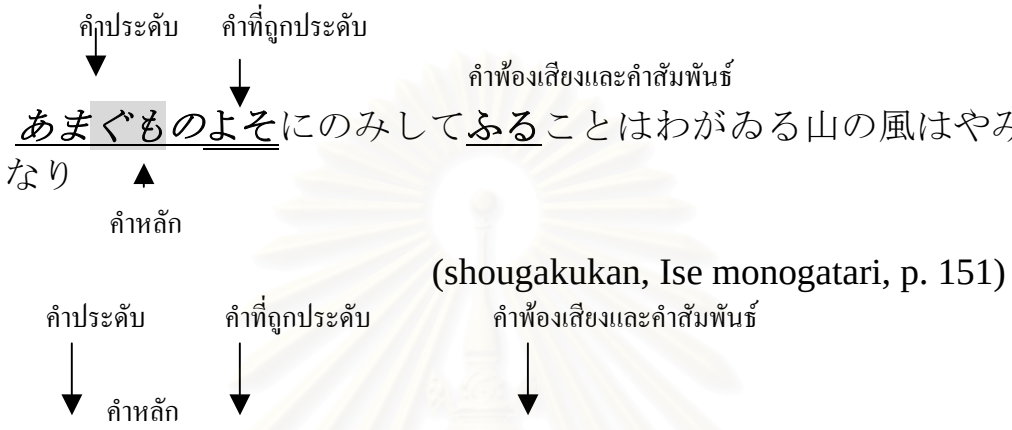

คำแปล

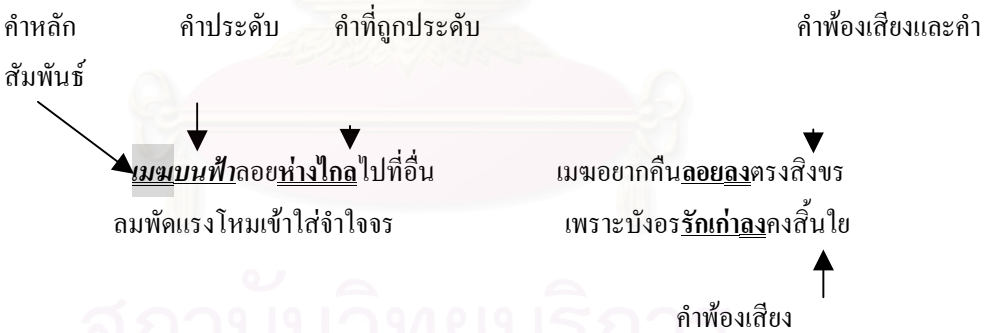

บทกวีบทนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ 3 ประเภท ได้แก่ กลวิธีการประพันธ์ ประเภทคำประดับ กลวิธีการประพันธ์ประเภท พ้องเสียง และ กลวิธีการประพันธ์ ประเภท คำสัมพันธ์

1. กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำประดับ คำที่ทำหน้าที่เป็นคำ ประดับ คือ amagumo no หมายถึง **เมฆที่อยู่บนท้องฟ้า** สำหรับคำแปลนั้นจะอยู่ในวรรคที่ หนึ่ง คือ คำว่า **เมฆบนฟ้า** และคำที่ถูกประดับคือ yoso หมายถึง **ที่อื่น ไกลห่าง คนอื่น ความสัมพันธ์ที่นับวันจะเหินห่าง** ผู้วิจัยแปลความหมายว่า **ห่างไกล** ซึ่งอยู่ในวรรคแรกของบทแปลเช่นเดียวกัน

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างคำ ประดับ กับ คำที่ถูกประดับนั้น เนื่องจากผู้วิจัยได้อธิบายไปแล้วในการอธิบายลักษณะกลวิธีการประพันธ์ในบทกวีบทแรก จึงจะไม่ขออธิบายซ้ำอีก

2. กลวิธีการประพันธ์ ประเภท พ้องเสียง คำที่ทำหน้าที่เป็นคำพ้องเสียง ในบทกวีนี้คือ คำว่า 降る (furu) ซึ่งมีสองความความหมายคือ ความหมายแรกหมายถึง **ตกลงมา** ใช้แสดง สภาพของ เมฆ ฝนหรือหิมะ ที่ตกลงมาจากฟ้า กับอีกความหมายหนึ่งคือ 経る(furu) หมายถึง **วันเวลาที่ผ่านไป**

จากบทแปลผู้วิจัยแปลความหมายแรกของ furu ว่า **ลอย<u>ลง</u>** เพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อความในบทกวี ซึ่งก็หมายถึง **เมฆที่ลอยคล้อยต่ำลง** นั่นเอง และในความหมายที่ 2 ผู้วิจัยใช้คำว่า **รักเก่า<u>ลง</u>** ซึ่งก็หมายถึง **วันเวลาผ่านไป เช่นเดียวกันกับความรักเมื่อเวลาผ่านไปรักนั้นก็เริ่มจืดจางลง กลายเป็นรักในอดีต หรือ รักเก่า นั่นเอง** ทั้งนี้ผู้วิจัย พยายามที่จะแสดงให้เห็นถึงการเล่นคำพ้องเสียงของคำว่า **ลง** อันได้แก่ คำว่า **ลอย<u>ลง</u>** กับ **รักเก่า<u>ลง</u>** ให้ทำหน้าที่เป็นคำ พ้องเสียง คล้ายกับบทกวีภาษาญี่ปุ่น ซึ่งคำแปลความหมายทั้งสองของคำพ้องเสียงจะอยู่ในบทแปลวรรคที่ สอง และวรรคสุดท้ายตามลำดับ

เมื่อลองมาพิจารณาวิเคราะห์ถึงความหมายของคำพ้องเสียง furu คำนี้ ในความหมายแรกจะให้ความหมายสัมพันธ์กับสารระดับตื้นของบทกวีกล่าวคือ การกล่าวถึงเมฆที่จะลอยคล้อยต่ำลงหรือ ลอยลงมายังภูเขาแต่ต้องมาเจอกับลมที่พัดแรงจึงไม่สามารถลอยลงมาได้ เป็นการใช้โวหารเปรียบเทียบของกวีโดยนำความหมายของสารระดับตื้นมาเปรียบเทียบกับความหมายของสารระดับลึกที่การกล่าวถึงความสัมพันธ์ของทั้งสอง โดยกล่าว**เปรียบเทียบเมฆว่าแท้ที่จริงก็คือ ชายหนุ่ม ซึ่งความจริงแล้วเขาก็อยากที่มาคืนดีและมีสัมพันธ์เหมือนเดิมกับหญิงสาวดั่งเมฆที่ต้องการลอยลงมายังภูเขา แต่ติดที่ว่าหญิงสาวนั้นไม่ได้รัก หรือ มีเยื่อใยกับรักที่เก่าลง หรือรักที่ผ่านไปในอดีตเลยถึงได้มีชายหนุ่มมาหาอยู่อีกคน** ดังนั้นเขาจึงมิอาจกลับมาคืนสัมพันธ์ได้ดั่งเดิม และเนื้อหาตอนนี้ กวีได้ใช้สัญลักษณ์ว่าเป็นเพราะมีลมพัดแรง พัดเข้าใส่ก้อนเมฆ ทำให้เมฆที่อยู่บนฟ้านั้นลอยต่ำลงมาไม่ได้ ดังนั้นจึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า คำ พ้องเสียง furu ทั้งสองความหมายมีส่วนช่วยขยายความหมายของกันและกันในลักษณะของการเปรียบเทียบและส่งผลให้บทกวีบทนี้มีความหมายที่กว้างไกลมากยิ่งขึ้น

เกี่ยวกับเนื้อหาในบทกวีนี้ ศาสตราจารย์ Narita ได้ตีความคล้ายๆ กับหลายๆ ทฤษฎีว่า การที่พูดถึงลมพัดแรงนั้นก็อาจหมายถึง การที่หญิงสาวมีชายหนุ่มอีกคน คอยกันท่าอยู่ มิให้ชายหนุ่มมีโอกาสเข้าใกล้หญิงสาวเพื่อขอคืนดี ซึ่งผู้วิจัยคิดว่า น่าจะสามารถตีความได้อีกอย่างหนึ่งว่า ชายหนุ่มแท้ที่จริงไม่ต้องการกลับมามีความสัมพันธ์กับหญิงสาวอีก แต่เมื่อหญิงสาวตัด

พ้อเช่นนี้ จึงหาข้อแก้ตัวเพื่อให้ดูเหมาะสมกับสถานการณ์ และทำให้ถูกมองว่าตนเป็นฝ่ายถูกและหญิงสาวเป็นฝ่ายผิดก็เป็นได้

นอกจากคำว่า furu แล้วยังมีนักวิชาการบางคนเห็นว่า คำว่า amagumo ยังทำหน้าที่เป็นคำ พ้องเสียง ด้วยกล่าวคือ เป็นคำพ้องเสียงระหว่างคำว่า 天雲 (amagumo) หมายถึง **เมฆที่อยู่บนฟ้า** 雨雲 (amagumo) หมายถึง วันที่ฝนตก สภาพอากาศที่มีฝนตก [54]

3. กลวิธีการประพันธ์ ประเภท คำสัมพันธ์ โดยคำว่า 降る (furu) ที่หมายถึง **ตกลงมา** นั้นทำหน้าที่เป็นคำ สัมพันธ์ หรือคำที่มีความหมายสัมพันธ์กับคำว่า kumo ซึ่งหมายถึง **เมฆ** เนื่องจาก คำว่า furu นั้นจะใช้เป็นคำกริยาของคำว่า kumo ตามลักษณะสภาพของเมฆเมื่อตกลงมาสู่เบื้องล่างไม่ว่า จะกลายเป็นฝนหรือ หิมะ ก็จะใช้กริยา furu จึงนับว่าสองคำนี้มีความสัมพันธ์กันทั้งในแง่ของไวยากรณ์และความหมาย

สำหรับคำว่า kumo นั้นถือว่าเป็นคำหลัก หรือ เป็นคำที่ให้ความหมายสำคัญสื่อถึงสารหลักของบทกวี การที่กวีเลือกใช้คำว่า furu ที่แปลว่า **ตกลงมา** ให้มามีความสัมพันธ์กับคำว่าkumo หมายถึง **ก้อนเมฆ** นั้นนับเป็นความลุ่มลึก ของกวี เพราะคำนี้นอกจากจะทำหน้าที่เป็นคำสัมพันธ์ที่สื่อความหมายโดยตรงกับสารระดับตื้นของบทกวีแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นคำ พ้องเสียง ที่สื่อความหมายถึงสารระดับลึก อันหมายถึง **ความรัก หรือ ความสัมพันธ์ที่เป็นอดีตระหว่างชายหนุ่มและหญิงสาว** ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว ในกลวิธีการประพันธ์ ประเภท คำพ้องเสียง และเป็นที่น่าสังเกตว่า บทกวีในสมัยก่อนมักจะใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท สัมพันธ์ กับกลวิธีการประพันธ์คำพ้องเสียง ควบคู่กันไปเสมอ ทั้งนี้ก็อาจด้วยเหตุผลที่ช่วยในการขยายความหมายของกันและกันอันส่งผลให้บทกวีมีความหมายที่ลึกซึ้ง และกว้างไกลออกไปมากยิ่งขึ้น

---

[54] Abe Toshiko, **Ise monogatari (jou)** : p. 96.

ตอนที่ 21 おのが世々 (Ono ga yoyo)

<u>คำอธิบายกลวิธีการประพันธ์</u>

บทกวี บทแรก

คำประดับ คำที่ถูกประดับ

人はいさ思ひやすらむ***<u>玉かづら</u>*** ***<u>おもかげ</u>***にのみいとど見えつつ

(Shougakukan, Ise monogatari, p.153)

คำประดับ คำที่ถูกประดับ

Hito wa isa omoi ya suran ***<u>tamakazura</u>*** **<u>omokage</u>** ni nomi itodo mietsutsu

คำแปล

คำประดับ

เจ้าอาจลืมหรือคิดถึงคะนึงหา **<u>กะสึระ ที่งดงาม</u>**ให้**<u>ฝันถึง</u>**

คำที่ถูกประดับ

<u>ภาพเจ้าลอยมาหลอนลวง</u>ห้วงคำนึง ให้คิดถึงครวญคร่ำอยู่ร่ำไป

บทกวีบทนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ ประเภท คำประดับ คำที่เป็นคำประดับ คือคำว่า tamakazura เนื่องจากคำนี้มี 2 คำ ประกอบกันอยู่ได้แก่คำว่า tama ซึ่งเป็นคำ bishou (ดูเพิ่มเติมที่หน้า 122) หรือคำที่นำมากล่าวชื่นชมคำว่า kazura ว่ามีความงดงาม แต่เดิมคำว่า tamakazura หมายถึง **การร้อยก้อนกลมๆ สวยงามที่เอาไว้สำหรับประดับตกแต่ง ผม ลำคอ และหู** จะถูกนำมาประดับหรือตกแต่งคำว่า影 (kage) หมายถึง **แสง เงา ภาพสะท้อนจากผิวน้ำ หรือ กระจก** ส่วนในบทกวีนี้จะถูกนำมาใช้เป็นคำประดับของคำว่า 面影(omokage) หมายถึง **ภาพหลอน หรือ ภาพลวงตาที่ปรากฏต่อหน้า เชื่อกันว่าถ้าคนเรารักและหลงไหลคลั่งไคล้ใครมาก ดวงวิญญาณของคนนั้นก็จะลอยออกมาจากร่าง และมาปรากฏตัวให้เห็นต่อหน้า หรือ มาปรากฏตัวในความฝัน**

สำหรับในบทแปล ผู้วิจัยได้แปลความหมาย tamakazura โดยการเขียนทับศัพท์ว่า ***<u>กะสึระ ที่งดงาม</u>*** เหตุที่ใส่คำว่า **ที่งดงาม** เพราะต้องการรวมความหมายของคำ bishou ซึ่งทำหน้าที่ในการกล่าวชื่นชมคำ kazura เข้าไปด้วยและจะอยู่ในวรรคที่ สอง ของบทแปล ส่วนคำที่ถูกประดับ คือ omokage นั้นในบทแปลจะรวมความหมายตั้งแต่ส่วนที่อยู่ตั้งแต่ตอนท้ายของวรรคที่ 2 เรื่อยมาจนถึงวรรคที่ 3 คือ**...ให้ฝันถึง ภาพเจ้าลอยมาหลอนลวง**

ก่อนที่จะนำบทกวีมาศึกษาถึงกลวิธีการประพันธ์โดยละเอียดจะขอเล่าเรื่องราวโดยย่อ ของเนื้อเรื่องเพื่อความเข้าใจในความเป็นมาและเหตุผลในการแต่งบทกวีบทนี้เนื้อเรื่องกล่าวถึงว่า กาลครั้งหนึ่ง ชายหญิงสาวคู่หนึ่ง ทั้งสองรักกันอย่างลึกซึ้ง โดยไม่มีการนอกใจซึ่งกันและกัน กระนั้นก็ตามคงจะเกิดอะไรบางอย่างขึ้นกระมัง ซึ่งเป็นเหตุให้หญิงสาว คิดเบื่อหน่ายในความสัมพันธ์ของทั้งสอง และคิดที่จะออกจากบ้านไป จึงเขียนบทกวีเอาไว้ ที่ของสิ่งหนึ่ง [55] ความว่า “การที่ข้าออกจากบ้านไปเช่นนี้ คงจะเข้าใจกันว่า ข้าเป็นหญิงใจคอไม่หนักแน่น นั่นเป็นเพราะเขาไม่ทราบความสัมพันธ์ระหว่างเราสองคน” หลังจากนั้นหญิงสาวก็จากไป เมื่อชายหนุ่มได้อ่านบทกวีที่หญิงสาวเขียนทิ้งเอาไว้ ชายหนุ่มไม่รู้จะทำอย่างไรดี และจำไม่ได้ว่าหญิงสาวได้เปลี่ยนใจไปจากเขาตั้งแต่ตอนไหน ชายหนุ่มร้องไห้ออกมาด้วยความเศร้าใจยิ่งนัก เขาคิดว่าจะออกตามหาหญิงสาวที่ไหนดี จึงได้เที่ยวออกตามหาไปในที่ต่างๆ แต่ก็ไม่พบหญิงสาว เขาจึงกลับมาที่บ้าน พร้อมกับแต่งบทกวีขึ้นมาว่า “ ถึงแม้จะรักเจ้ามากมายสักเพียงใดก็ดูไร้ค่าสัญญาที่มีต่อกันมาจนถึงบัดนี้ช่างเปล่าประโยชน์เสียเหลือเกิน ” หลังจากแต่งบทกวีแล้วชายหนุ่มก็เฝ้าแต่ครุ่นคิด ตกอยู่ในภวังค์ พร้อมกับแต่งบทกวีขึ้นมาอีกบทหนึ่งความว่า “ ไม่รู้ว่าเจ้าจะยังคงรักข้าอยู่หรือไม่ เพราะไม่พบถึงได้ไม่รู้ว่าเจ้าคิดอย่างไรแต่สำหรับข้าแล้ว ภาพของเจ้ายังลอยมาลวงตาให้เห็นอยู่ทุกเมื่อ”(บทกวีบทนี้เป็นบทแรกที่จะได้นำมาวิเคราะห์ถึงลักษณะกลวิธีการประพันธ์) หญิงสาวที่จากชายหนุ่มมานานคงจะอดทนนิ่งเฉยอยู่ไม่ไหวกระมัง จึงได้แต่งบทกวีส่งไปให้กับชายหนุ่มความว่า “ ท่านคงลืมข้าแล้วกระมัง ข้าไม่อยาก
เมล็ดพันธุ์ของหญ้าลืม [56] ไว้ในใจท่าน ”และชายหนุ่มได้แต่งบทกวีตอบกลับไปว่า

---

[55] ของสิ่งหนึ่ง เป็น สิ่งที่ตัวละครซึ่งเป็นภรรยา หรือ หญิงสาวเขียนบทกวีทิ้งเอาไว้ อาจหมายถึง ฝาเสา หรือ ประตูเลื่อน ของบ้าน

[56] หญ้าลืม เป็นหญ้าชนิดหนึ่งซึ่งอยู่ในตะกูลเดียวกับต้น ลิลลี่ (ต้นดอกไม้จำพวก บัวผัน บัวเผื่อน หรือ พลับพลึง) ในหน้าร้อนจะออกดอกสีแดงเหลือง คล้ายกับดอก ลิลลี่ นิยมเอามาแต่งในบทกวีเพราะเชื่อกันว่า เป็นหญ้าหรือต้นดอกไม้ที่ทำให้ลืมความ ทุกข์โศก ในบทกวีนี้นำมาใช้ในความหมายของการลืมคนรัก

“เพราะได้ยินมาว่า เจ้าจะปลูกหญ้าลืมเพราะอยากลืมคนรัก ก็คงจะเชื่อได้ว่าเจ้ายังรักข้าอยู่” หลังจากนั้นทั้งสองก็ยิ่งรักกันเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม และต่อจากนั้นชายหนุ่มได้แต่งบทกวีขึ้นมาว่า “ เจ้าคงจะลืมข้าเสียแล้ว กระมัง เพราะสงสัยในใจเจ้า ยิ่งทำให้ข้ารู้สึกเศร้าใจมากยิ่งขึ้นเสียกว่าแต่ก่อน” เมื่อชายหนุ่มส่งบทกวีมาเช่นนี้หญิงสาวจึงส่งบทกวีตอบกลับไปว่า “ตัวข้าเปรียบเหมือนเมฆที่ล่องลอยแล้วเลือนหายอยู่บนท้องฟ้า มิจีรังยั่งยืนและไร้ซึ่งที่พักพิง” บทกวีบทนี้เป็นบทที่ สองที่จะได้นำไปวิเคราะห์ถึงลักษณะกลวิธีการประพันธ์ต่อไป และในตอนท้ายของเนื้อเรื่องมีคำอธิบายเพิ่มเติมว่า หลังจากนั้นทั้งสองต่างก็แยกกันไปมีคนรักใหม่ และความสัมพันธ์ของทั้งคู่ก็ห่างเหินออกไป

จากความเป็นมาของเนื้อเรื่องจะเห็นว่าบทกวีบทนี้เป็นที่ชายหนุ่มแต่งให้กับหญิงที่เคยเป็นภรรยามาก่อน และเนื่องจากมีหลายๆ ทฤษฎีที่อธิบายเกี่ยวกับความหมายและความสัมพันธ์ระหว่าง คำประดับ กับคำที่ถูกประดับเอาไว้แตกต่างกัน จึงจะขออธิบายเป็นลำดับดังนี้

บางทฤษฎีได้ให้ความหมายของคำ tamakazura ว่าหมายถึง **เครื่องประดับผมที่ทำมาจากการใช้เชือกร้อยลูกกลมๆ ที่สวยงามไว้ด้วยกัน สำหรับเส้นที่ยาว ก็จะห้อยประดับลำคอ พันรอบศีรษะ , บริเวณหู และปล่อยให้ย้อยลงมา** เนื่องจากเป็นเครื่องประดับที่ใช้ห้อยอวัยวะส่วนศีรษะ ดังนั้นจึงเป็นคำประดับคำว่า 掛け(kake) ซึ่งแปลว่า **ห้อย** และจากเสียงที่ใกล้เคียงระหว่างคำ kake และ kage ดังนั้นจึงได้กลายมาเป็นคำ ประดับ ของคำว่า 影(kage) ใน 面影 (omokage) นั่นเอง [57] ในอีกทฤษฎีถึงแม้จะระบุว่าคำว่า tamakazura เป็นคำประดับของคำว่า kake ใน omokage เช่นเดียวกันกับทฤษฎีแรก แต่ในส่วนอธิบายความหมายนั้นค่อนข้างที่จะแตกต่างกันเล็กน้อย คือ คำว่า tama เป็นคำ bishou ของ kazura ที่หมายถึง **ต้นไม้ หรือ เถาวัลย์ซึ่งนำมาพันรอบศีรษะ ในงานเทศกาลในสมัยโบราณ** และเนื่องจาก tamakazura นั้นใช้นำมาห้อยประดับศีรษะ จึงเป็นคำประดับของคำว่า 掛け(kake) ที่แปลว่า **ห้อย** นอกจากนี้ยังใช้เป็นคำประดับของคำออกเสียงเหมือนกันคือ 影 (kage) อีกด้วย [58]

---

[57] Abe Toshiko, **Ise monogatari (jou)** : p. 106.

[58] Mitsuki Kinorihiko , **Ise monogatari seishaku** : p. 59.

บางตำราได้ระบุถึงความสัมพันธ์ของคำว่า tamakazura ว่าเป็นคำ ประดับ ของคำว่า 掛け (kake) ที่แปลว่า **ห้อย** กับคำว่า 影 (kage) ซึ่งมีหลายความหมายได้แก่ **แสง เงา ภาพสะท้อนจาก ผิวน้ำ หรือ กระจก** โดยคำว่า tama นั้นเป็นคำ bishou ซึ่งในสมัย Yamato – Nara (ค.ศ. 300-794) คนที่ถวายตัวรับใช้เทพเจ้า จะใช้เถาวัลย์มาผูกเข้ากับศีรษะ และปล่อยให้ห้อยลงมา และใช้เชือกร้อยลูกกลมๆ ที่สวยงาม มาห้อยประดับไว้ที่ลำคอ ดังนั้นคำนี้จึงเป็นคำประดับของคำว่า kake ที่แปลว่า ห้อย เนื่องจากในสมัยโบราณเรียก tamakazura ว่า 御陰 (gokage) ก็เลยใช้คำนี้เป็นคำประดับของคำว่า 影 (kage) ด้วย และในบทกวีนี้จะใช้เป็นคำว่า omokage [59]

เมื่อศึกษาดูความสัมพันธ์ระหว่างคำประดับ กับคำที่ถูกประดับ จากทฤษฎีของนักวิชาการหลายท่านที่กล่าวมาจะพบว่ามีการให้คำจำกัดความของคำประดับ หมายถึง การนำเชือกมาร้อยลูกกลมๆ ที่สวยงามซึ่งอาจหมายถึงเพชรนิลจินดา แล้วนำมาห้อยประดับที่ผม บริเวณใบหู หรือ ลำคอนั้น คำว่า ห้อยประดับ ในภาษาญี่ปุ่นตรงกับคำว่า kake และเนื่องจากการออกเสียงที่ใกล้เคียงกันระหว่าง kake กับ kage ต่อมาจึงนำมาใช้ประดับคำว่า kage และ omokage ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า คำว่า tamakazura ที่เป็นคำประดับ นั้นมีความสัมพันธ์คำที่ถูกประดับคือ คำว่า omokage ในแง่ของเสียงที่ใกล้เคียงกันระหว่างคำที่เกี่ยวข้องโดยตรงทางด้านความหมายกับคำประดับคือ kake กับคำที่ออกเสียงใกล้เคียงกันคือ kage นั่นเอง และเมื่อลองศึกษาจากความหมายของบทกวีที่กล่าวถึงหญิงคนรักว่า ตอนนี้นางจะยังรักข้าอยู่หรือไม่นั้นไม่อาจทราบได้ **แต่ภาพของนางนั้นยังคงลอยมาปรากฏตัวให้เห็นอยู่ต่อหน้าอยู่เสมอ** ซึ่งส่วนหลังนี้เองถือเป็นข้อความหลักหรือ สารสำคัญที่กวีต้องการสื่อออกมา หรือก็คือความหมายของคำว่า omokage การกล่าวถึงว่า มองเห็นภาพลวงตาของหญิงคนรักในลักษณะเช่นนี้นั้นย่อมแสดงให้เห็นว่า ฝ่ายชายยังคงรักและหลงใหลในตัวฝ่ายหญิงอยู่โดยไม่ลืม ดังนั้นเพื่อที่จะแสดงสารส่วนนี้ออกมากวีได้นำคำว่า tamakazura มาประดับคำว่า omokage

นอกจากความสัมพันธ์ทางด้านของเสียงระหว่าง kake และ kage แล้วผู้วิจัยพยายามที่จะหาความสัมพันธ์ทางความหมายของคำประดับ tamakazura ว่าเป็นคำที่ให้ภาพพจน์เกี่ยว

---

[59] Amagai Hiroyashi , **Ise monogatari : bumpouzenkai** : p. 61.

บริเวณศีรษะ ซึ่งคนที่จะใช้เครื่องประดับนั้นน่าจะเป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย ดังนั้นกวีจึงได้นำคำนี้มาประดับคำ omokage ที่หมายถึง **ภาพหลอน หรือ ภาพลวงตา** เพราะภาพลวงตาที่ปรากฏในบทกวีนั้นก็เป็นภาพของผู้หญิง แต่อย่างไรก็ตาม จากที่ศึกษาทฤษฎีต่างๆ มาก็ไม่ปรากฏว่ามี นักวิชาการท่านใดกล่าวไว้ในลักษณะเดียวกันนี้เลย จึงเป็นเพียงข้อคิดเห็นส่วนตัวของผู้วิจัยเองเท่านั้น

เนื่องจากกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ เป็นที่นิยมมาตั้งแต่สมัยโบราณ ตามที่กล่าวมาในบทที่ สอง ปัจจุบันแม้แต่ในหมู่นักวิชาการชาว ญี่ปุ่นเอง บางครั้งยังหาความสัมพันธ์และที่มาของความหมายระหว่างคำที่เป็น คำประดับ กับคำที่ถูกประดับไม่ได้ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การจะหาความสัมพันธ์ ระหว่างคำที่เป็นคำประดับ กับคำที่ถูกประดับนั้นนอกจากจะพิจารณาทางด้านภาพพจน์และความหมายของคำแล้ว จำเป็นที่จะต้องดูในเรื่องของเสียงประกอบกันด้วยว่ามีส่วนใดเกี่ยวของกันหรือไม่ อย่างไร

บทกวี บทที่ 2

คำกล่าวนำ　　คำที่ถูกกล่าวนำ

中空にたちゐる雲の あともなく身のはかなくもなりにけるかな

(Shougakukan, Ise monogatari , p. 154)

คำกล่าวนำ　　คำที่ถูกกล่าวนำ

Nakazora ni tachiiru kumo no **ato mo naku** mi no hakanaku mo narinikeru kana

คำแปล

คำกล่าวนำ　　คำที่ถูกกล่าวนำ

ในนภา ดุจดั่งเมฆที่เคลื่อนคล้อย　　ไม่เหลือรอยเลือนหายไร้เศษเสี้ยว

เหมือนตัวข้าไม่จีรังช่างดายเดียว　　คงโดดเดี่ยวแล้วลับหายคล้ายเมฆา

บทกวีบทนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ ประเภท คำกล่าวนำ โดยคำที่ทำหน้าที่เป็น คำกล่าวนำ คำว่า ***Nakazora ni tachiiru kumo no*** ที่แปลว่า **เมฆที่ก่อตัวและล่องลอยอยู่ในท้องฟ้า** นำมากล่าวคำว่า ato mo naku ที่แปลว่า **ไม่หลงเหลือร่องรอย**

ในบทแปลส่วนที่เป็น คำกล่าวนำหรือส่วนกล่าวนำนั้น จะอยู่ในวรรคแรกของบทแปลคือ **ใน*นภาดุจดั่งเมฆที่เคลื่อนคล้อย*** ส่วนคำที่ถูกกล่าวนำนั้นจะอยู่ในวรรคที่ 2 คือ **ไม่เหลือรอยเลือนหายไร้เศษเสี้ยว**

จากเนื้อหาของบทกวี ส่วนที่เป็นคำกล่าวนำ ***Nakazora ni tachiiru kumo no*** นั้น จะกล่าวถึงเมฆที่ก่อตัวและล่องลอยไปมาอยู่บนท้องฟ้า เพื่อนำภาพพจน์ของ คำว่า **ato mo naku** ไม่หลงเหลือร่องรอย และลักษณะโดยธรรมชาติของเมฆ จะก่อตัวขึ้นมาบนท้องฟ้า และ ล่องลอยไปมาในเวลาไม่นานนักก็จะลบเลือนหายไปไม่มีร่องรอยใดๆ หลงเหลืออยู่ให้เห็นอีก ซึ่งภาพพจน์นี้ถูกนำมาเปรียบเทียบกับตัวละครหญิงสาว ที่อยู่ในสภาพไร้ที่พักพิงเหมือนเมฆที่ไร้ภูเขาให้ยึดติด เป็นชีวิตที่ไม่จีรังยั่งยืน และอีกในไม่ช้าไม่นาน ตัวหญิงสาวก็คงจะลบเลือนหายไปไร้ร่องรอยเช่นเดียวกับเมฆ

เหตุใดในบทกวีจึงได้มีเนื้อความเปรียบเปรยในลักษณะเช่นนี้ เมื่อลองกลับไปพิจารณาถึงเนื้อหาของบทกวีและเรื่องราวส่วนที่เป็นร้อยแก้วก่อนหน้าที่ระบุว่า ตัวละครที่เป็นชายหนุ่มได้ส่งบทกวีในทำนองที่งอนง้อ ขอคืนดีกับฝ่ายหญิงหลังจากเลิกร้างกันไป แต่เมื่อทั้งสองกลับมามีความสัมพันธ์กันดังเดิม ชายหนุ่มกลับมีแต่ความทุกข์ระทมใจ อันเนื่องมาจากความหวาดระแวงสงสัยในตัวหญิงสาว จึงได้ส่งบทกวีมาให้กับหญิงสาวโดย มีเนื้อความบ่งบอกถึงความกังวลสงสัยเกี่ยวกับความรัก ความรู้สึกในจิตใจของหญิงสาว และบทกวีบทนี้ก็เป็นบทโต้ตอบจากฝ่ายหญิง ที่แสดงออกถึงความรู้สึก และ อารมณ์ ของคนที่มีแต่ความน้อยใจและเศร้าใจ หญิงสาวนั้นรู้สึกว่า เหมือนตัวเองกำลังถูกระแวงสงสัย และไม่ไว้ใจจากชายคนรัก ทั้งๆ ที่เพิ่งอุตส่าห์กลับมามีความสัมพันธ์กัน และจากจุดนี้เองหญิงจึงได้แต่สะท้อนใจว่า ชายหนุ่มที่เคยคิดว่าจะเป็นที่พักพิงได้นั้น กลับระแวงสงสัย ทำตัวเหินห่าง ออกไปจากตน ดังนั้นสถานการณ์ของหญิงสาวในตอนนี้ จึงเปรียบได้กับเมฆที่ล่องลอยไปมา อย่างไม่จีรัง ไม่มีภูเขาที่จะให้เกาะยึด ซึ่งภูเขาในที่นี้ก็ถูกนำมาเปรียบเทียบว่า หมายถึง**ตัวชายหนุ่ม** ดังนั้นหญิงสาวอาจ

คิดว่าไม่นานนักตัวของหญิงสาวเองก็คงจะต้องลบเลือนหายไปจากจิตใจของชายหนุ่ม ดั่งเมฆที่ล่องลอยไปมาอย่างไร้แก่นสาร แล้วเลือนหายไปบนท้องฟ้า

เมื่อลองวิเคราะห์ถึงเนื้อความส่วนที่เป็นสารของบทกวีบทนี้เห็นได้ชัดเจนว่า คำกล่าวนำ ได้นำภาพพจน์ของความหมายส่วนที่ถูกกล่าวนำให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นภาพพจน์ ในลักษณะของการเปรียบเทียบดังที่อธิบายมาแล้วในข้างต้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ส่วนที่เป็นคำกล่าวนำ นั้นมีความเกี่ยวพันกันโดยตรงกับ สาร หรือ ความหมายโดยของบทกวี ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่าบทกวีบทนี้ใช้กลวิธีการคำกล่าวนำ ประเภทแรกหรือแบบ ushin

ตอนที่ 22 千夜一夜 (Senya ichiya)

<u>คำอธิบายกลวิธีการประพันธ์</u>

คำพ้องเสียง

あひ見ては心ひとつを<u>かはしま</u>の水の流れて絶えじとぞ思ふ

(Shougakukan, Ise monogatari , p. 154)

คำพ้องเสียง

Aimite wa kokoro hitotsu o **<u>kawashima</u>** no mizu no nagarete taeji to zo omou

คำแปล

คำพ้องเสียง	คำพ้องเสียง
<u>สัมพันธ์สอง<u>เกาะ</u>กันจนแน่นเหนียว</u>	ดั่งชลเดียวไหลผ่าน<u>เกาะ</u>เลาะเป็นสอง
จากแยกพลันไหลรวมคู่สู่ครรลอง	รักเราสองไม่ขาดหายคล้ายนที

บทกวีนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียง คำที่ทำหน้าที่เป็นคำ พ้องเสียงคือ 川島 (<u>kawashi</u>ma) หมายถึง **เกาะที่ตั้งอยู่กลางแม่น้ำ** ซึ่งมีเสียงบางส่วนไปพ้องกับคำ

ว่า 交わし(kawashi) หมายถึง **การแลกเปลี่ยนสัญญาระหว่างกัน หรือ การมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างลึกซึ้ง ของชายหนุ่มและหญิงสาว**

บทกวีนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียง คำที่ทำหน้าที่เป็นคำ พ้องเสียงคือ 川島(kawashima) หมายถึง **เกาะที่ตั้งอยู่กลางแม่น้ำ** ซึ่งมีเสียงบางส่วนไปพ้องกับคำว่า 交わし(kawashi) หมายถึง **การแลกเปลี่ยนสัญญาระหว่างกัน หรือ การมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างลึกซึ้ง ของชายหนุ่มและหญิงสาว**

ส่วนบทแปลผู้วิจัย ได้แปลความหมายที่สองของคำ พ้องเสียง kawashi ไว้ในบทแปลวรรคแรก คือ **สัมพันธ์สองเกาะกันจนแน่นเหนียว** ส่วนความหมายที่แรกนั้นจะอยู่ในบทแปลวรรคที่ สอง คือ kawashima หมายถึง **เกาะ** โดยในการแปลนั้นจะมีการใช้คำว่า **เกาะ** ให้มีลักษณะของการพ้องเสียงที่ใกล้เคียงกับบทกวีภาษาญี่ปุ่นซึ่งจะสื่อความหมายออกมาในสองลักษณะคือหมายถึง **ความสัมพันธ์ของสองคนที่มีกันอย่างแน่นเหนียว หรือ มีความผูกพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น** ส่วนความหมายในลักษณะที่ สอง นั้น หมายถึง **เกาะที่ตั้งอยู่ตรงกลางแม่น้ำเมื่อน้ำไหลผ่านเกาะแห่งนี้ก็จะแยกออกเป็นสองสายเมื่อไหลอ้อมผ่านเกาะแล้วน้ำที่แยกออกเป็นสองสายก็จะไหลมารวมเข้าหากันเหมือนเดิม**

ก่อนที่จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ความหมายของคำพ้องเสียง ทั้งสองคำนั้นจะขออธิบายถึงเรื่องราวความเป็นมาของเนื้อหาในส่วนที่เป็นร้อยแก้วเพื่อช่วยในการตีความหมายบทกวี เนื้อเรื่องของตอนนี้กล่าวถึง ความสัมพันธ์ของชายหนุ่มและหญิงสาวผู้หนึ่งซึ่งขาดสะบั้นลงอย่างไม่ทันที่จะลึกซึ้งมากนัก แต่อย่างไรก็ตามแต่เนื่องจากฝ่ายหญิงยังคงจะอาลัยอาวรณ์ และ คิดถึงฝ่ายชายอยู่ จึงได้แต่งบทกวีไปหาฝ่ายชายเป็นทำนองว่า ถึงจะทำเย็นชาต่อชายหนุ่มแต่แท้ที่จริงภายในจิตใจส่วนลึกนั้นยังรักและคิดถึงชายหนุ่มอยู่ไม่สามารถที่จะลืมได้ บทกวีบทที่จะนำมาอธิบายกลวิธีการประพันธ์นี้เป็นบทกวีที่ชายหนุ่มเขียนโต้ตอบหญิงสาว ในเนื้อหาของบทกวีระบุว่า “เพราะว่าเราสองคนนั้น เคยเป็นสามีภรรยากันมา ความสัมพันธ์ระหว่างสองเรานั้น เกิดขึ้นอย่างแน่นแฟ้นและจริงใจ เปรียบประดุจสายน้ำที่แยกออกเป็นสองสายเมื่อไหลผ่านเกาะกลางแม่น้ำ และเมื่อไหลผ่านเกาะไปแล้วแม่น้ำนั้นก็จะไหลกลับเข้ามารวมกันเป็นสายน้ำเดียวเช่นเดิม ซึ่งความสัมพันธ์ของเราสองคนก็เช่นเดียวกัน ถึงแม้ว่าจะแยก

จากกันไปคนละทางก็ตาม สุดท้ายจะกลับมามีความสัมพันธ์กันดั่งเดิม ไม่มีวันที่จะขาดสะบั้นลงเหมือนกับสายน้ำ” และเนื้อเรื่องต่อจากบทกวีบทนี้ก็กล่าวถึงการแต่งบทกวีโต้ตอบกัน โดยมีเนื้อความระบุถึงความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของทั้งสอง

จากเรื่องราวของตอน และ ความหมายของบทกวี จะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของ ความหมายทั้งสองของคำ พ้องเสียง ดังนี้คือ ในความหมายแรกที่หมายถึง เกาะกลางแม่น้ำนั้น เป็นการสื่อถึงสารระดับตื้นของบทกวีนี้กล่าวคือ เป็นการให้ภาพพจน์ และจินตนาการในเชิงเปรียบเทียบโดยยกเอาสิ่งที่เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่ผู้คนพบเห็นคุ้นเคยกันมาเป็นอย่างดีคือ ภาพของแม่น้ำที่ไหลแยกออกจากกันและเมื่อไหลผ่านเกาะแล้วแม่น้ำก็จะไหลมารวมกันเป็นสายเดียวดังเดิม ซึ่งภาพพจน์เหล่านี้ถูกยกมาเป็นอุปมาโวหารเปรียบเทียบกับความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นของชายหนุ่มและหญิงสาวผู้เคยเป็นสามีภรรยากันมาก่อน ซึ่งการพูดถึงความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นนี้ก็คือ ความหมายที่ สอง ของคำพ้องเสียง

ดังนั้น จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ความหมายแรกของคำพ้องเสียง ที่หมายถึง เกาะ นั้นจะทำให้เกิดภาพพจน์ และ จินตนาการในเชิงเปรียบเทียบกับความหมายที่สองของคำ พ้องเสียง ซึ่งเป็นการสื่อถึงสารในระดับลึกของบทกวี ทำให้ความหมายของบทกวีนี้มีความลึกซึ้ง และ กว้างขวางยิ่งขึ้น และสิ่งนี้เองเป็นความลุ่มลึกและแยบยลของกวีญี่ปุ่นในสมัยก่อนที่สามารถใส่ความหมายที่ต้องการลงไปได้มากมายใต้ข้อจำกัดทางฉันทลักษณ์บทกวีญี่ปุ่นที่ระบุจำนวนของคำไว้เพียง 31 พยางค์เท่านั้น

อนึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าในบทกวีนี้มีการพูดถึง สายน้ำซึ่งให้ภาพพจน์ของความ คงทน อย่างยั่งยืน ที่ไม่มีวันขาดสะบั้นลงอย่างง่ายๆ เพราะภาพของสายน้ำไหลมักให้ภาพของความต่อเนื่อง และ ติดต่อกันไปเรื่อยๆ ไม่มีวันขาด และในภาษาไทยก็มักมีการใช้ภาพพจน์เดียวกันนี้ในการสื่อถึง ความสัมพันธ์ หรือ ความผูกพันที่ตัดกันไม่ขาดดั่งสายน้ำ จึงอาจเป็นไปได้ว่าคงอาจไม่ใช่เพียงความบังเอิญเท่านั้นที่คนสองชาติจะเข้าใจบางสิ่งที่ตรงกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งนั้นเป็นการพรรณนาเปรียบเทียบระหว่างสิ่งที่เป็นรูปธรรมและสิ่งที่เป็นนามธรรม ซึ่งผู้วิจัยคิดว่า ภาพพจน์นี้อาจเป็นสิ่งที่มีลักษณะเป็นสากลซึ่งกวีทั้งสองชาติเห็นตรงกันว่าสามารถจะหยิบยกนำมาเปรียบเทียบแล้วทำให้เห็นภาพที่ชัดเจนได้มากยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้โดยสรุปว่า ความหมายทั้งสองของคำ พ้องเสียง ในบทกวีนี้ให้ความหมายในลักษณะของการเปรียบเทียบ เป็นการช่วยขยายความหมายของกันและกันระหว่างสารในระดับตื้นและลึกของบทกวี

ตอนที่ 23 筒井筒 (つつゐづつ) (Tsutsu izutsu)

คำอธิบายกลวิธีการประพันธ์

บทกวี บทแรก

คำกล่าวนำ คำที่ถูกกล่าวนำ

筒井つの ***井筒***にかけしまろがたけ過ぎにけらしな妹見ざるまに

(Shougakukan, Ise monogatari, p. 156)

คำพ้องเสียง คำที่ถูกกล่าวนำ

Tsutsui tsu no **izutsu** ni kakeshi maro ga take suginikerashi na imo mizaru mani

คำแปล

คำกล่าวนำ คำที่ถูกกล่าวนำ

บ่อกลม วัดส่วนสูงกับ**ขอบบ่อ** เลยช่วงล้อเล่นวัยเด็กเล็กเล็กผ่าน

เจ้าไม่พบเห็นข้ามาเนิ่นนาน ความสูงนั้นเลยขอบบ่อก็หลายปี

บทกวีบทนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำกล่าวนำ ส่วนที่เป็นคำกล่าวนำคือ ***tsutsui tsu no*** โดย tsutsui มีความหมายว่า **บ่อน้ำที่มีลักษณะทรงกลม** คำว่า tsu ที่ติดกับ no Abe Toshiko กล่าวว่า นั้นยังไม่ทราบที่มาและความหมาย ในบางตำราเขียนเป็น tsutsu หรือ ก็คือ 筒井筒 (Tsutsu itsutsu) ซึ่งหมายถึง **บ่อน้ำที่เป็นทรงกลม** [60] โดยนำมากล่าวนำคำว่า **itzutsu** ที่มีความหมายว่า **ขอบบ่อ ซึ่งหมายถึง ส่วนที่ก่อขึ้นมาบนผิวดินริมบ่อน้ำมีลักษณะเป็นขอบสี่เหลี่ยม**

---

[60] Abe Toshiko, **Ise monogatari (jou)** , p. 116.

ในบทแปลนั้น ส่วนที่เป็น คำกล่าวนำ นั้นจะอยู่ในวรรคแรกคือ คำว่า **บ่อกลม** และ ส่วนที่ถูกกล่าวนำก็อยู่ในวรรคแรกเช่นเดียวกันคือ คำว่า **ขอบบ่อ**

ก่อนที่จะอธิบายถึงลักษณะของกลวิธีการประพันธ์บทนี้อย่างละเอียดจะขออธิบายถึงเรื่องราวความเป็นมาและเหตุผลในการแต่งบทกวีนี้เนื้อหาในตอนนี้กล่าวถึง กาลครั้งหนึ่ง ลูก ๆ ของคนที่มารับราชการอยู่ในชนบท มักจะออกมาเล่นกันที่บริเวณบ่อน้ำ จนกระทั่งเวลาผ่านไปทั้งสองเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ทั้งชายหนุ่มและหญิงสาวเกิดความรู้สึกอายซึ่งกันและกัน ฝ่ายชายปรารถนาที่จะได้ฝ่ายหญิงเป็นภรรยา และ ฝ่ายหญิงเองก็ปรารถนาที่จะแต่งงานกับชายหนุ่ม พ่อแม่ฝ่ายหญิงต้องการให้หญิงสาวแต่งงานกับชายอื่น แต่หญิงสาวไม่ยินยอม ในระหว่างนั้นเองชายหนุ่ม ได้ส่งบทกวีไปให้กับหญิงสาวโดยในเนื้อหาของบทกวีระบุถึง ว่า “ในช่วงเวลาที่เจ้าไม่ได้พบกับข้านั้น ส่วนสูงของข้าได้เลยขอบบ่อกลม [61] ที่เราเคยเล่นกันสมัยเด็กๆ ” และในบทกวีนี้เป็นการสื่อความนัยว่า ตนต้องการอยากจะพบกับหญิงสาวในฐานะที่คนหนุ่มสาวเขาพบกัน และบทกวีบทนี้เป็นบทแรกที่จะได้นำไปอธิบายถึงลักษณะกลวิธีการประพันธ์ และหญิงสาวได้ส่งบทกวีตอบกลับไปว่า “ จากช่วงที่เคยเทียบส่วนสูงกับท่านมา ผมแสกกลางของข้ายาวสยายเลยบ่ามามากแล้ว ถ้ามิใช่ท่านแล้วข้าจะเกล้าผมมวยสูงเพื่อใครกัน ” หลังจากที่ส่งบทกวีโต้ตอบกันไปมา ทั้งสองก็ได้แต่งงานกันสมปรารถนา หลังจากนั้นผ่านมาหลายปีพ่อแม่ของฝ่ายหญิงก็เสียชีวิตลง ทำให้สภาพการดำรงชีวิตของทั้งสองเริ่มขัดสน ชายหนุ่มจึงคิดว่าเขาควรที่จะอยู่กับภรรยาอย่างยากจนเช่นนี้ต่อไปดีหรือไม่ และจากนั้น เขาได้ไปมีสัมพันธ์กับหญิงสาวอีกคนที่อาศัยอยู่ตำบล 高安 (Takayasu) [62] เมือง 河内 (Kawachi)

---

[61] บ่อกลม (tsutsui) เป็นบ่อน้ำที่ขุดลงไปในพื้นดินให้มีลักษณะกลมๆ โดยปกติจะมีการทำขอบบ่อให้สูงขึ้นมาบนพื้นดิน สำหรับคำว่าขอบบ่อตรงกับภาษาญี่ปุ่นว่า izutsu

[62] เมือง Kawachi ปัจจุบันหมายถึง บริเวณทางทิศใต้ของจังหวัด 大阪府 (Osaka) ส่วนตำบล 高安 (Takayasu) ปัจจุบันคือ บริเวณทางทิศตะวันตกของภูเขา 信貴(Shigi) และอยู่ทางทิศใต้ของเทือกเขา 生駒 (Ikoma) อยู่บริเวณทางทิศตะวันตกของจังหวัด 大阪 (Osaka)

เนื่องจากภรรยาคนแรกไม่ได้แสดงอาการเกลียดชังหรือเคียดแค้นต่อสามี แต่กลับแสดงอาการยินดีเมื่อส่งสามีไปหาภรรยาใหม่ ดังนั้นทำให้สามีเกิดความระแวงสงสัยในท่าทีของภรรยาจึงแกล้งทำทีเดินทางไปเมือง Kawachi และไปแอบซ่อนตัวอยู่หลังต้นไม้ในสวน ขณะนั้นเองเขามองเห็นภรรยาของเขาผัดแป้งแต่งหน้าอย่างสวยงาม สายตาเหม่อมองออกไปข้างนอกพลางท่องบทกวีขึ้นมาว่า “ยามลมพัดพาคลื่นสีขาวก่อตัวอยู่กลางทะเลที่ไกลโพ้น ในยามค่ำคืนป่านฉะนี้ท่านคงกำลังเดินข้ามเขา “Tatsuta” [63] ด้วยความยากลำบากกระมัง” บทกวีบทนี้เป็นบทที่ สอง ที่จะได้นำไปอธิบายถึงลักษณะของกลวิธีการประพันธ์โดยละเอียดต่อไป ฝ่ายสามีเมื่อได้ฟังบทกวีที่ภรรยาแต่งขึ้นมานั้น ก็เกิดความซาบซึ้งใจและนึกรักภรรยาขึ้นมามากกว่าเก่า และ ไม่เดินทางไปที่เมือง Kawachi ต่อมาชายหนุ่มได้ลองเดินทางไปหาภรรยาใหม่ที่ Takayasu ดูบ้าง ภรรยาใหม่ที่เคยทำตัวเป็นผู้ดีพิถีพิถันในการแต่งตัวเมื่อชายหนุ่มไปหาใหม่ๆ เริ่มเปลี่ยนไปและไม่ระวังตัวในการปฏิบัติตน ชายหนุ่มมองเห็นภรรยาใหม่ใช้ทัพพีตักข้าวใส่จานด้วยตัวเองเสียจนพูนจาน (การตักข้าวใส่จานตัวเองถือเป็นกิริยาที่ไม่งาม สำหรับหญิงสาวที่เป็นผู้ดีซึ่งต้องให้คนรับใช้ทำให้) จึงเกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย และไม่ไปหาภรรยาที่รออยู่ที่ Kawachi อีกเลย ฝ่ายภรรยาใหม่ก็เฝ้ารอการมาของสามีและหันหน้าไปมองทางเมือง 大和 (Yamato) [64] พลางแต่งบทกวีขึ้นมาว่า “ ข้าเฝ้ามองไปทางที่อยู่ของท่าน ก้อนเมฆอย่าได้บดบังภูเขา 生駒 (Ikoyama) [65] แม้ว่าฝนจะตกก็ตาม แต่ ” พอแต่งบทกวีแล้วก็
ทอดสายตาเหม่อมองออกไปข้างนอก จนในที่สุด ได้ข่าวว่า ชายหนุ่มที่อยู่เมือง Yamato พูดว่า จะเดินทางไปหาทำให้หญิงสาวดีใจยิ่งนักและเฝ้ารอการมาของชายหนุ่ม แต่จนแล้วจนเล่า

---

[63] ภูเขา 龍田山 (Tatsutayama) เป็นภูเขา ที่อยู่ทางทิศใต้ของภูเขา Shigi ของเทือกเขา Ikoma ปัจจุบันอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของ 立野 (Tachino) ตำบล 王寺(Oji) เมือง 生駒 (Ikoma) จังหวัด 奈良 (Nara) บริเวณนี้จะมีแม่น้ำ 大和 (Yamato) ไหลผ่านทางทิศตะวันตกและในการเดินทางจากเมือง 大和 (Yamato) ไปเมือง 河内(Kawachi) จะต้องข้ามภูเขาลูกนี้ไป

[64] เมือง Yamato ปัจจุบัน คือ บริเวณ จังหวัด Nara

[65] ภูเขา Ikoma เป็นภูเขาที่อยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัด Oosaka และเป็นภูเขาที่กั้นพรมแดนระหว่าง จังหวัด Osaka และ จังหวัด Nara

ชายหนุ่มก็ไม่มาหา จนเวลาผ่านไป หญิงสาวจึงแต่งบทกวีขึ้นมาอีกว่า “ ทุกค่ำคืนเฝ้ารอ ที่ท่านบอกว่าจะมาหา จนเวลาล่วงเลยผ่าน แม้หมดหวังที่จะเฝ้ารอแล้ว ถึงอย่างไรใจก็รักและคิดถึงท่านอยู่ทุกวันเวลา ” หลังจากนั้นชายหนุ่มก็ไม่มาหาหญิงสาวอีกเลย

จากเนื้อหาและความเป็นมาเมื่อลองวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนที่เป็นคำกล่าวนำคือ tsutsui tsu no หมายถึง **บ่อน้ำที่มีลักษณะกลม กับส่วนที่ถูกกล่าวนำคือ** izutsu ที่หมายถึง **ขอบของทรงบ่อทรงกลมที่ก่อขึ้นมาบนพื้นดินมีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยม** จะพบว่ามีความสัมพันธ์กัน 2 ประการดังนี้

ประการแรก สิ่งที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่าง สองคำนี้คือ มีการเล่นเสียงซ้ำกันบางส่วนโดยนำเสียงของ คำกล่าวนำ มากล่าวซ้ำอีกทีในส่วนที่ถูกกล่าวนำคือ tsutsui นำมากล่าวซ้ำเป็น izutsu

ประการที่สอง ส่วนที่เป็น คำกล่าวนำ จะทำให้เกิดภาพพจน์และจินตนาการไปถึงส่วนที่ถูกกล่าวนำซึ่งถือเป็นสารสำคัญของบทกวีบทนี้ กล่าวคือ การพูดถึงบ่อกลมจะทำให้เกิดจินตนาการไปถึงเรื่องราวในสมัยที่หนุ่มสาวทั้งสองยังเป็นเด็ก โดยฝ่ายชายนั้นเคยเล่นวัดส่วนสูงกับขอบบ่อและมาถึงตอนนี้ส่วนสูงได้เลยขอบบ่อที่เคยวัดมานานมากแล้ว สารในส่วนนี้เป็นการกล่าวเปรียบเทียบโดยนัยเพื่อแสดงออกว่า ชายหนุ่มผู้เคยเป็นเด็กในสมัยก่อนนั้นในช่วงที่ไม่ได้พบกับหญิงสาวนั้นบัดนี้ได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่โดยสมบูรณ์แล้วและพร้อมที่จะพบกับหญิงสาวในฐานะของคนหนุ่มสาวจะพบกันและมีการตีความกันว่า การกล่าวเช่นนี้ของชายหนุ่มก็คือ การประกาศขอแต่งงานกับหญิงสาวนั่นเอง เมื่อพิจารณาถึงความหมายของสารสำคัญในบทกวีบทนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า ส่วนที่เป็น คำกล่าวนำ นั้น มีความหมายเกี่ยวพันกันอย่างลึกซึ้งกับส่วนที่ถูกกล่าวนำคือ **นำภาพพจน์และให้จินตนาการของความหมายสารในระดับลึก ของบทกวีกล่าวคือ การพูดถึงวัยของชายหนุ่มที่เติบโตเป็นผู้ใหญ่ และพร้อมแล้วที่จะพบกับหญิงสาวในฐานะของคนหนุ่มสาวพบกัน** เนื่องจากบทกวีบทนี้ส่วนที่เป็น คำกล่าวนำนั้นมีความเกี่ยวพันกันโดยตรงกับสารหรือเนื้อหาสำคัญที่กวีต้องการสื่อออกมา ดังนั้นกลวิธีการประพันธ์ ประเภท คำกล่าวนำ ในบทกวีนี้จึงถือได้ว่าเป็น ประเภทที่ สองหรือประเภทที่มีรูปแบบ ซ้ำเสียงเดียวกันหรือเสียงที่คล้ายกัน

การที่จะสามารถเข้าใจเนื้อหาของบทกวีนี้ได้ชัดเจนยิ่งขึ้นจำเป็นต้องพิจารณาความหมายของบทกวีบทหลังซึ่งเป็นบทโต้ตอบที่ฝ่ายหญิงส่งมาให้กับชายหนุ่ม เพราะในเนื้อหาของบทกวีของหญิงสาวที่ส่งตอบมานั้น ก็แสดงออกมาเป็นความนัยอย่างชัดเจนว่า ต้องการที่จะแต่งงานกับชายหนุ่มโดยกล่าวเป็นนัยถึงทรงผมแสกกลางในสมัยเด็กๆนั้นได้ยาวเลยบ่า และตนจะเกล้าผมทรงสูงรอการเข้าพิธีแต่งงานกับชายหนุ่ม เกี่ยวกับทรงผมของผู้หญิงในสมัยนั้น ศาสตราจารย์ Narita ได้กรุณาให้คำอธิบายเพิ่มเติมว่า เมื่ออยู่ในวัยเด็กเด็กผู้หญิงมักจะไว้ผมสั้นแสกกลาง แต่เมื่อพอเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว ก็จะไว้ผมยาว จนกระทั่งถึงวันเข้าพิธีแต่งงาน ฝ่ายหญิงก็จะเกล้าผมมวยขึ้นสูง และเกี่ยวกับประเพณีของการเติบโตเป็นผู้ใหญ่นั้นกล่าวกันว่า ตามประเพณี หรือ วิถีชีวิตของชนชั้นสูงในสมัยก่อนนั้น เมื่อเด็กอายุ 7 ขวบ เด็กชายและเด็กหญิงจะต้องแยกกันไปศึกษาวิชาความรู้เพื่อการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบรูณ์ในอนาคต โดยเด็กผู้ชายนั้น จะต้องศึกษาวิชาการแต่งบทกวี ของจีน (kanshi) และ บทกวี ญี่ปุ่น(waka) วรรณคดีคลาสสิคของจีน (kanbun) วิชาการดนตรี และ การร้องรำ โดยเฉพาะเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า ส่วนเด็กผู้หญิงนั้นจะต้องแยกไปศึกษา วิชาการทำอาหาร การทอผ้า การปฏิบัติตนต่อผู้อื่น และ เรียนพวกการแต่งบทกวีทั้งของจีนและของญี่ปุ่น การเล่นดนตรีซึ่งผู้หญิงมักจะเรียนเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสาย ฝ่ายชายส่วนใหญ่จะร่ำเรียนวิชาจนกระทั่งถึงอายุประมาณ 15-16 ปี ส่วนฝ่ายหญิงก็อายุประมาณ 17 ปี และในวัยนี้ก็จะเป็นวัยที่ทั้งชาย และ หญิงสามารถที่จะมีคู่ได้ จากเนื้อหาของบทกวีจะพบว่าบทกวีนี้ แต่งขึ้นในช่วงที่ทั้งสองต่างก็อยู่ในวัยที่สามารถจะมีคู่ได้หลังจากที่แยกกันไปศึกษาเล่าเรียน ตามขนบธรรมเนียมและประเพณีนิยมในสมัยนั้นแล้ว

บทกวี บทที่ 2

คำกล่าวนำ　　คำที่ถูกกล่าวนำ

*風吹けば沖つしら浪たつた*山夜半にや君がひとりこゆらむ

(Shougakukan, Ise monogatari, p.157)

คำกล่าวนำ　　คำที่ถูกกล่าวนำ

Kaze fukeba okitsu shiranami ***tatsu*****tayama** yowa ni ya kimi ga hitori koyuramu

คำแปล

คำกล่าวนำ	คำที่ถูกกล่าวนำ
<u>คลื่นก่อเกลียวเมื่อลมโชยโบยพัดพา</u>	**<u>เขาทะท์ซุตะ</u>** นามเดียวก่อเกียวคลื่น
ป่านฉะนี้เดินดงเดียวเปลี่ยวค่ำคืน	คงกล้ำกลืนยากเข็ญลำเค็ญเอย

บทกวีบทนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ ประเภท คำกล่าวนำ คำที่ทำหน้าเป็น คำกล่าวนำ คือ ***<u>Kaze fukeba okitsu shiranami tatsu</u>*** ซึ่งหมายถึง **เมื่อลมพัดมาคลื่นสีขาวได้ก่อเกลียวขึ้น ณ ที่ซึ่งห่างไกลจากชายฝั่งของแม่น้ำ ทะเลสาบ หรือ ทะเล** โดยนำมากล่าวนำคำว่า tatsutayama ที่หมายถึง **ภูเขาชื่อ tatsuta**

ในบทแปลของบทกวีส่วนที่เป็น คำกล่าวนำ จะอยู่ในวรรคแรกของบทคือ

<u>คลื่นก่อเกลียวเมื่อลมโชยโบยพัดพา</u>

จะเห็นว่าผู้วิจัยมิได้แปลความหมายของส่วนที่เป็น คำกล่าวนำ ทั้งหมดและมิได้มีการระบุถึงว่าคลื่นสีขาวได้ก่อตัวขึ้น ณ ที่ห่างไกลจากริมฝั่งของ ทะเล และ แม่น้ำต่างๆ เพราะเห็นว่ามิใช่เนื้อความที่สำคัญมาก แต่ส่วนที่สำคัญของคำ กล่าวนำในบทกวีนี้อยู่ที่การเล่นเสียงที่พ้องกันของ tatsu กับคำที่ถูกกล่าวนำ สำหรับส่วนที่ถูกกล่าวนำนั้นจะอยู่ในบทแปลวรรคที่ 2 ตรงคือ

“เขาทะท์ซุตะ” นามเดียวก่อเกลียวคลื่น

เหตุที่ผู้วิจัยแปลความหมายเช่นนี้เพื่อแสดงให้เห็นถึงการเล่นคำพ้องเสียง tatsu ที่เป็นชื่อภูเขาและมีเสียงไปพ้องกับบางส่วนของคำว่า nami tatsu หมายถึง **การก่อตัวขึ้นมาของเกลียวคลื่น**

สำหรับภูเขาชื่อ Tatsuyama นี้ตั้งอยู่อยู่ระหว่างเมือง Yamato กับเมือง Kawachi ดังนั้นเมื่อจะเดินทางจากเมือง Yamato ไปเมือง Kawachi จะต้องข้ามภูเขาลูกนี้ไป จากส่วนที่เป็นเนื้อเรื่องซึ่งระบุถึง หลังจากที่ชายหนุ่มได้แต่งงานกับหญิงสาวแล้วเมื่อพ่อแม่ฝ่ายหญิงเสียชีวิตลง ชายหนุ่มได้ไปมีภรรยาใหม่อีกคนซึ่งอยู่ที่เมือง Kawachi เมื่อจะเดินทางจากบ้านภรรยาเก่าที่เมือง Yamato ไปหาภรรยาใหม่จำเป็นต้องเดินทางผ่านเส้นทางข้ามภูเขา Tatsuta แห่งนี้ในสมัยก่อนการเดินทางข้ามเขาคนเดียวในยามค่ำคืนนั้นเป็นสิ่งที่ยากลำบากยิ่งนัก เพราะระหว่างทางนั้นเต็มไปด้วยอันตราย บทกวีบทนี้เป็นบทที่ภรรยาเก่าแต่งขึ้น

มาเพื่อแสดงถึงความเห็นอกเห็นใจฝ่ายสามีที่ลำบากในการเดินทางไปหาภรรยาใหม่ซึ่งในเนื้อเรื่องนั้นระบุว่าฝ่ายภรรยาเก่ามิได้โกรธแค้น หรือ แสดงความไม่พอใจที่สามีไปหาภรรยาเก่าในทางตรงกันข้ามกับแสดงออกซึ่งความเห็นอกและเห็นใจในความลำบากของสามี

จากเนื้อเรื่องและความหมายของบทกวีนี้ลองมาพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของส่วนที่เป็น คำกล่าวนำ ซึ่งพูดถึง คลื่นสีขาว ได้ก่อตัวขึ้น ณ ที่ที่ห่างไกลจากริมฝั่ง โดยคำว่า คลื่นก่อตัวคือ nami tatsuได้มีเสียงบางส่วนไปพ้องกับชื่อของภูเขา Tatsuta ดังที่อธิบายมาข้างต้นนอกจากความสัมพันธ์ทางด้านของเสียงแล้ว ส่วนที่เป็น คำกล่าวนำ ได้นำภาพพจน์ของสถานที่ที่อยู่ห่างไกล เนื่องจากบทกวีนี้ระบุว่าแต่งขึ้นโดยตัวละครที่เป็นภรรยาเก่าจึงอาจสามารถตีความหมายได้ว่า ริมฝั่งของแม่น้ำ ทะเล หรือ ทะเลสาบ อาจมีความหมายโดยนัยหมายถึงที่ภรรยาเก่าอยู่ และคลื่นที่อยู่กลางทะเลลึกอาจหมายถึง ชายหนุ่มหรือสามีที่อยู่ระหว่างการเดินทางไปหาภรรยาใหม่ เมื่อรวมเข้ากับชื่อของภูเขาก็ยิ่งเป็นการให้ภาพพจน์ที่แสดงออกถึงความยากลำบาก ในการเดินทาง แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ส่วนที่เป็น คำกล่าวนำ เหตุใดกวีถึงได้เอาจินตนาการ ถึงคลื่นสีขาวที่ก่อตัวอยู่ ณ ที่ห่างไกลมารวมเข้ากับชื่อของภูเขา Tatsuta ในความเป็นจริงของลักษณะสถานที่แห่งนั้นเกี่ยวพันกันอย่างไร เกี่ยวกับเรื่องนี้ ศาสตราจารย์ Narita ได้ให้คำอธิบายว่า ที่เชิงเขา Tatsuta ด้านเมือง Kawachi มีแม่น้ำแห่งหนึ่งซึ่งเวลามีลมพัดมา จะเกิดฟองคลื่นสีขาวก่อตัวขึ้นมากระทบกับซอกหินเชิงเขา ดังนั้น อาจเป็นไปได้ว่า กวีอาจนำภาพเหล่านี้มาใช้เป็นจินตนาในการแต่งบทกวี แต่ในบางทฤษฎีระบุว่า คำว่า shiranami ซึ่งแปลว่า คลื่นสีขาวนั้นในความเป็นจริงหมายถึง โจรผู้ร้าย ที่คอยดักปล้นคนเดินทางข้ามภูเขาแห่งนั้น แต่ไม่ว่าจะมีการตีความอย่างไรก็ตาม จากความหมายสิ่งที่สำคัญของบทกวีนี้ คือ ส่วนที่เป็น คำกล่าวนำ ได้ให้ภาพพจน์ และ จินตนาการไปในทำนองเดียวกันกับสารหลักที่กวีต้องการสื่อ คือ การครำ่ครวญถึงความยากลำบากในการเดินทางในเวลาค่ำคืน ของตัวละครเอกซึ่งเป็นสามี

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ส่วนที่เป็น คำกล่าวนำ นั้นนอกจากจะมีความสัมพันธ์ในด้านของเสียงที่พ้องกันบางส่วนกับส่วนที่ถูกกล่าวนำแล้ว ในส่วนของความหมายก็มีลักษณะของการเล่นภาพพจน์ไปในทำนองเดียวกันกับความหมายของบทกวี ถึงแม้ว่า ความหมายส่วนที่เป็น คำกล่าวนำกับส่วนที่ถูกกล่าวนำจะมีส่วนช่วยรับส่งและขยายความหมายของกันและกันในลักษณะการให้ภาพพจน์ แต่นักวิชาการส่วนใหญ่ต่างลงความเห็นและตีความว่า กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำกล่าวนำ ในบทกวีนี้จึงเป็น คำกล่าวนำ ประเภทที่สามหรือ ประเภทที่มีรูป

แบบของคำพ้องเสียง คือ ส่วนกล่าวนำและคำที่ถูกกล่าวนำมีความเกี่ยวข้องกันทางด้านของเสียงเท่านั้น หรือบางทฤษฎีระบุว่าเป็น คำกล่าวนำแบบ mushin

เกี่ยวกับเนื้อเรื่องในตอนนี้มีหลายจุดที่พบว่าน่าสนใจที่น่าจะต้องมีการอธิบายและแสดงความคิดเห็น จากการตีความเนื้อจะเห็นว่า ทั้งสองคนต่างก็เป็นลูกของข้าราชการที่ย้ายมาอาศัยอยู่ในชนบท และเคยเล่นกันมาตั้งแต่เด็กๆ เมื่อ เติบโตเป็นผู้ใหญ่ ฝ่ายชายปรารถนาที่จะแต่งงานกับหญิงสาวและฝ่ายหญิงสาวก็ตอบตกลง ซึ่งในตอนแรกนั้นพ่อแม่ฝ่ายหญิงต้องการที่จะให้ลูกสาวของตนแต่งงานกับชายอื่น ซึ่งจุดนี้อาจนำไปสู่การตีความในเรื่องต่อมา ที่พูดถึงว่า ฝ่ายชายหนุ่มเมื่อได้แต่งงานกับหญิงสาวตามที่ตนปรารถนาแล้ว ก็ไม่สามารถที่จะเป็นหลักให้กับครอบครัวได้ เพราะ เมื่อพ่อแม่ของฝ่ายหญิงเสียชีวิตลง สภาพการดำรงชีวิตของทั้งสองก็เริ่มมีปัญหา ขัดสนเงินทอง จนชายหนุ่มตัดสินใจไปมีภรรยาอีกคน ซึ่งจุดนี้เองพ่อแม่ของฝ่ายหญิงอาจเข้าใจและรู้ตั้งแต่แรกแล้วว่า ชายหนุ่มผู้นี้มิอาจเป็นที่พึ่งพาของลูกสาวได้ แต่เมื่อหันมามองประเพณีการแต่งงานของชนชั้นสูงในสมัยนั้น จะพบว่าเมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายชาย จะเป็นฝ่ายที่มาอาศัยอยู่บ้านฝ่ายหญิง การดำรงชีวิต ค่าใช่จ่าย ตลอดจนเสื้อผ้า อาหาร การกินต่างๆ ทางบ้านฝ่ายหญิงจะเป็นผู้รับผิดชอบทั้งหมด ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจเลยที่ฝ่ายหญิงไม่ได้แสดงอาการเกลียดชัง หรือพูดจากระทบกระทั่งสามี แต่กลับยอมรับในสภาพและยินดีให้สามีไปมีภรรยาอีกคน

Tawara Machi กล่าวว่า หญิงสาวที่เป็นภรรยามิอาจจะหาเหตุผลใดมาอ้างหรือเถียงในการนอกใจของสามีได้ เพราะถึงแม้จะไม่ใช่เรื่องแปลก ที่ฝ่ายสามีจะไปหาหญิงสาวหลายคนในคราวเดียวกัน เพราะประเพณีการแต่งงานที่แตกต่างกันระหว่างสมัยนี้กับสมัยนั้น แต่สภาพจิตใจของหญิงในสมัยนั้นกับสมัยนี้คงมิได้แตกต่างกัน หญิงสาวที่เป็นภรรยาก็คงจะมีแต่ความเครียด และ ความกล้ำกลืนฝืนทน และคงจะไม่มีอะไรดีไปกว่าการยอมรับสภาพ ที่เป็นอยู่ ดังนั้น ฝ่ายภรรยาจึงต้องหันมาแต่งตัว เพื่อรอคอยการกลับมาของสามี การทำเช่นนี้เองจึงทำให้ชายหนุ่มเกิดความระแวงสงสัย ว่า ภรรยาจะมีชายอีกคนมาหา จนกระทั่งต้องแอบดูภรรยาของตนด้วยความคิดเห็นแก่ได้ และเข้าข้างตัวองของผู้ชาย จนในที่สุดเมื่อได้ฟังบทกวีที่ภรรยาพร่ำพรรณนา แสดงความเห็นอกเห็นใจในความยากลำบากของตนในการเดินทางไปหาภรรยาใหม่ จึงเกิดความซาบซึ้ง ประทับใจ และอับอายในพฤติกรรมของตนเองที่คิดกระทำเช่นนั้น จึงได้เลิกไปหาภรรยาคนใหม่ และยิ่งได้เห็นพฤติกรรมความไม่พิถีพิถันในการปฏิบัติตนของ

ภรรยาใหม่ ขนาดตักข้าวรับประทานเองจนพูนจาน โดยไม่สั่งให้หญิงรับใช้ทำ ซึ่งในสมัยนั้น การตักข้าวรับประทานเองของผู้หญิงที่เป็นผู้ดีถือว่า เป็นสิ่งที่ไม่ควรทำเป็นอย่างยิ่งเพราะถือว่าเป็นงานของคนรับใช้ที่จะต้องทำให้ทำให้ชายหนุ่มเกิดการเปรียบเทียบระหว่างภรรยาเก่า ที่แสดงออกถึงความเป็นผู้ดีอยู่เสมอ กับภรรยาใหม่ซึ่งพอเริ่มคุ้นเคยกับสามีแล้ว ก็ไม่ระวังการปฏิบัติตน จนเบื่อหน่ายภรรยาใหม่และไม่ยอมไปหาอีก และนอกจากนี้Tawara Machi ได้แสดงเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับภรรยาสองคนของชายหนุ่มว่า ภรรยาคนแรกที่เอาแต่แต่งเนื้อแต่งตัวรอสามี น่าจะเป็นชู้รักมากกว่าที่จะเรียกว่าเป็นภรรยา ส่วนภรรยาใหม่นั้นมีลักษณะของความเป็นภรรยาอยู่เพราะมีความเป็น ธรรมชาติในการวางตน เพราะโดยปกติสามีภรรยาที่อยู่กันมานาน มักจะมีความสนิทสนมเป็นเพื่อนกัน และไม่ต้องวางตัวพิถีพิถันมาก ดังนั้นการวางตนพิถีพิถันตลอดเวลา จึงเป็นสิ่งที่ค่อนข้างจะผิดธรรมชาติ [66]

ตอนที่ 24 梓 弓 (Azusayumi)

คำอธิบายกลวิธีการประพันธ์

บทกวี บทแรก

คำประดับ คำที่ถูกประดับ

あらたまの としの三年を待ちわびてただ今宵こそ新枕すれ

(Shougakukan, Ise monogatari, p.158)

คำที่ถูกประดับ

คำประดับ

Aratama no toshi no mitose o machiwabite tada koyoi koso niimakura sure

---

[66] Tawara Machi , **Aisuru Ise monogatari** , p. 74-82 .

คำแปล

คำประดับ คำที่ถูกประดับ

<u>เปลี่ยนใหม่</u>สาม**<u>ปี</u>**ที่รอท่าน วันผันผ่านเฝ้ารอไปใจเปลี่ยวเหงา

มาคืนนี้จะเปลี่ยนใหม่หมอนใบเก่า เปลี่ยนจิตเราเป็นดวงใหม่ไม่รั้งรอ

บทกวีนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำประดับ คำที่ทำหน้าที่เป็นคำ ประดับ คือคำว่า aratama no หมายถึง **เปลี่ยนแปลงใหม่** เป็นคำที่นำมาประดับ คำว่า **<u>toshi</u>** หมายถึง **ปี**

จากบทแปลผู้วิจัยใช้คำว่า เปลี่ยนแปลงใหม่ เป็นคำแปลของคำว่า aratama no ส่วนคำที่ถูกประดับนั้นคือคำว่า **ปี** และทั้งสองคำนี้อยู่ในบทแปลวรรคแรก

ก่อนที่จะวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่าง คำประดับ และคำที่ถูกประดับนั้น จะขออธิบายถึงเนื้อหาเรื่องราวของตอนโดยย่อเพื่อให้ทราบถึงที่มาของบทกวีบทนี้ บทกวีบทนี้เป็นบทที่ฝ่ายหญิงสาวเขียนให้กับฝ่ายชายหนุ่มโดยในเนื้อเรื่องระบุว่า ชายหนุ่มผู้หนึ่งได้จากภรรยาไปทำงานในราชสำนัก หลังจากที่เขาจากไปก็ไม่เคยส่งข่าวคราวกลับมาอีกเลย จนกระทั่งล่วงเลยผ่านมา 3 ปี ฝ่ายภรรยาจึงตัดสินใจที่จะอยู่กินกับชายหนุ่มอีกคนซึ่งต้องการจะแต่งงานอยู่กินกับหญิงสาวอย่างจริงใจ และในคืนที่ชายหนุ่มคนใหม่จะมาหานั้น สามีก็กลับมาพร้อมกับเรียกหาให้ภรรยาเปิดประตู แต่แทนที่จะเปิดประตูนางกลับเขียนบทกวีบทนี้ส่งออกไปแทน ตามเนื้อหาของบทกวีได้บอกเป็นความนัยแก่สามีว่า นางได้รอคอยการกลับมาของสามีมานานถึง 3 ปี แล้วแต่สามีก็ไม่กลับมา จนมาถึงคืนนี้จึงตั้งใจว่าจะมีความสัมพันธ์กับสามีคนใหม่โดยการใช้สัญลักษณ์ว่าจะเปลี่ยนหมอนใบใหม่ซึ่งหมอนก็เป็นสัญลักษณ์ของการมีความสัมพันธ์กันฉันท์สามีภรรยา ตามกฎหมายของญี่ปุ่นในสมัยนั้นระบุว่า หญิงหม้ายที่สามีไม่กลับมาหาเป็นเวลานาน 3 ปี ก็มีสิทธิ์ที่จะแต่งงานใหม่ได้ตามกฎหมายแต่ถ้ากรณีที่มีลูกด้วยกันกฎหมายกำหนดว่า ฝ่ายหญิงจะสามารถแต่งงานใหม่ได้หลังจากที่แยกกันอยู่กับสามีนาน 5 ปี จากเนื้อหาเรื่องราวและความหมายของบทกวี จะเห็นว่าฝ่ายหญิงมีความชอบธรรมที่จะแต่งงานใหม่ หรือ มีความสัมพันธ์กับผู้ชายคนใหม่โดยที่ฝ่ายชายไม่มีสิทธิ์ที่จะว่ากล่าวใดๆ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในการแปลและตีความหมายของคำประดับในบทกวีนี้ได้ใช้ตามทฤษฎีของ Amagai Hiroshi ที่กล่าวว่า ทั้งคำประดับและคำที่ถูกประดับนั้น มีความเกี่ยวข้องกันเนื่องมาจากความหมายคำว่า เปลี่ยนเป็นปีใหม่ ในภาษาญี่ปุ่นใช้คำว่า 年があらたまる (nen ga aratamaru) ซึ่งมีการใช้คำว่า aratama ที่แปลว่า **เปลี่ยนใหม่** มาเป็นคำประดับของคำว่า nen หรือ ปี เพราะทั้งสองคำมีความเกี่ยวพันกันในกันทางด้านความหมาย นอกจากนี้ยังพบว่ามีการนำคำ aratama no มาเป็นคำประดับคำที่เกี่ยวข้องกันทางเวลาได้แก่คำว่า 月 (tsuki) หมายถึง เดือน 日 (nichi) หมายถึง วัน 春 (haru) หมายถึง ฤดูใบไม้ผลิ อีกด้วย [67]

จากทฤษฎีผู้วิจัยคิดว่า มีเหตุผลเป็นไปได้มากที่เดียวที่กวีในสมัยโบราณกำหนดคำ aratama no นี้ขึ้นมาเป็นคำประดับคำว่า toshi และคำอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัน เวลา เนื่องจาก ความหมายคำประดับที่หมายถึง การเปลี่ยนแปลงใหม่ นั้นสอดคล้องกับลักษณะของ วัน เดือน และปีที่มีการเปลี่ยนแปลงใหม่อยู่เสมอ

จากทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้นอาจสามารถนำความสัมพันธ์ทางความหมายของคำถูกประดับและคำที่ถูกประดับมาขยายความหมายและตีความบทกวีได้ว่า ช่วงเวลาที่สามีกลับมาหาหญิงสาวนั้นอาจเป็นเวลาช่วงปีใหม่ที่พึ่งจะครบ 3 ปีและเพิ่งผ่านวันปีใหม่มาไม่นาน หรือ อาจตีความได้อีกอย่างหนึ่งว่า หญิงสาวคิดว่าหลังจากที่วันเวลาเปลี่ยนมาครบครบ 3 ปีแล้วต่อไปนี้จะให้เป็นปีที่มีการเปลี่ยนแปลงใหม่ของชีวิต และตั้งใจจะลืมเรื่องราวและความรู้สึกเก่าๆ คือ ความทุกข์ทรมานใจกับการรอคอยการกลับมาของสามี ไปเสียพร้อมกับจะใช้โอกาสปีใหม่นี้ตั้งต้นชีวิตกับชายคนใหม่เสียที การที่สามารถตีความได้ สอง ลักษณะเช่นนี้ได้ เนื่องจากว่าในเนื้อเรื่องก็ระบุเพียงว่านางได้รอสามีมานาน 3 ปี ไม่ได้บอกว่าเป็นช่วงปีใหม่หรือไม่แต่อย่างใด

นอกจากทกฤษฎีที่กล่าวมานี้แล้วศาสตราจารย์ Narita ได้ตีความหมายคำประดับ aratama no ว่า น่าจะมาจากอักษรคันจิ 新魂 (aratama) ซึ่งอักษรตัวแรก 新 แปลว่า **ใหม่** และอักษรตัวที่สอง 魂 แปลว่า **ดวงจิต หรือ วิญญาณ** ดังนั้นคำ aratama no จึงน่าจะ

---

[67] Amagai Hiroshi , **Ise monogatari : bumpouzenkai** , p. 72.

แปลว่า **ดวงจิตใหม่** ซึ่งอาจารย์ได้ให้คำอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับความเชื่อของชาวญี่ปุ่นว่า ชาวญี่ปุ่นเมื่อมีการขึ้นต้นปีใหม่จะหมายถึง สิ่งเก่าๆ ได้ผ่านพ้นไปและสิ่งใหม่ๆ กำลังจะตั้งต้นขึ้นมาแทนที่ ดวงจิตในตัวคนเราก็เช่นเดียวกันเมื่อวันและเวลาเปลี่ยนแปลงไปก็จะมีดวงจิตดวงใหม่เกิดขึ้นมาแทนดวงเก่าที่ลับหายไปกับกาลเวลา ดังนั้นจึงมีเหตุผลเป็นไปได้มากทีเดียวที่กวีในสมัยโบราณกำหนดคำ aratama ขึ้นมาเป็นคำประดับของคำว่า toshi เนื่องจากว่า ดวงจิตดวงใหม่จะเกิดขึ้นมาใหม่ได้นั้นขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงของ วัน เดือน และปีนั่นเอง จึงอาจกล่าวได้ว่าทั้งคำ ประดับ aratama no และคำที่ถูกประดับคือ toshi เป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกันทางความหมายคือ มีการเปลี่ยนแปลงใหม่อยู่เสมอ

เมื่อลองศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของคำมาของคำประดับคำนี้ ว่ามีมาตั้งแต่สมัยใดในหนังสือพจนานุกรมที่รวบรวมคำศัพท์ที่เป็นชื่อสถานที่และ คำประดับที่มักปรากฏในบทกวีญี่ปุ่นมีการอธิบายไว้ว่าเป็นคำประดับ ที่มีหลายๆ ทฤษฎีอธิบายถึงความเป็นมาของต้นกำเนิดคำว่ามาจากไหน และทฤษฎีเหล่านั้นก็ยังไม่มีความชัดเจน เพียงแต่มีหลักฐานปรากฏว่ามีการใช้คำประดับคำนี้ ในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ Manyoushuu โดยทำหน้าที่เป็นคำ ประดับคำว่า toshi, tsuki ,寸戸 (kie) หมายถึง ชื่อสถานที่ , 伎倍 (kie) เป็นชื่อ ป่า 来(ku) หมายถึง มา 経 (fu) หมายถึง วัน,เวลา ผ่านไป มีหลักฐานปรากฏว่า ตั้งแต่สมัย Heian เป็นต้นมาก็มีการใช้คำนี้เป็นคำประดับ คำว่า toshi สืบต่อกันมา [68]

จากการศึกษาพบว่า ในหนังสือพจนานุกรม Koujien ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ห้า ระบุว่าคำว่า aratama no ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำ ประดับในบทกวีนี้ ยังสามารถนำมาประดับคำว่า 夜 (yoru) หมายถึง กลางคืนได้อีกด้วย [69]

---

[68] Katagiri Youichi, **Utamakura utakotoba jiten** , p. 38-39.

[69] Shinmura Izuru, **Koujien** , p. 88.

บทกวี บทที่ 2

คำกล่าวนำ　　คำที่ถูกกล่าวนำ

あづさ弓ま弓つき弓 **年**を経てわがせしがごとうるはしみせよ

(Shougakukan, Ise monogatari, p.158)

คำกล่าวนำ　　คำที่ถูกกล่าวนำ

Azusayumi mayumi tsukiyumi t**oshi** o hete wa ga seshi ga goto uruwashimi seyo

คำแปล

คำกล่าวนำ	คำที่ถูกกล่าวนำ
ธนูอะสึซะ มะ ท์ซุกิ	ผ่านหลาย**ปี**ที่พี่รักภักดีสมร
จงรักเขาเท่าพี่จักรักบังอร	ขออรชรจงรักเขาเท่าพี่เอย

บทกวีบทนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ ประเภท คำกล่าวนำ คำที่ทำหน้าที่เป็นคำกล่าวนำ นั้นคือคำว่า ***Azusayumi mayumi tsukiyumi*** หมายถึง **ชื่อธนูที่ทำขึ้นมาจากต้นไม้ 3 ชนิด คือ ธนู azusa ที่ทำมาจากต้น azusa ธนู ma ทำมาจากต้น ma และธนู tsuki ทำมาจากต้น tsuki** กวีนำชื่อธนูทั้ง 3 ชนิด มากล่าวนำคำว่า **toshi** หมายถึง **ปี**

ในบทแปลนั้นส่วนที่เป็น คำกล่าวนำจะอยู่ในวรรคแรกที่ผู้วิจัยใช้การเขียนทับศัพท์คือ **ธนูอะสึซะ มะ ท์ซุกิ** และคำที่ถูกประดับคือ **ปี** นั้นจะอยู่ในวรรคที่ 2 ของบทแปล

เนื่องจากบทกวีนี้เป็นบทที่โต้ตอบกับบทกวีที่ฝ่ายชายส่งไปให้กับฝ่ายหญิง ก่อนที่จะวิเคราะห์ถึงความหมาย และ ความสัมพันธ์ของกลวิธีการประพันธ์บทกวีนี้ ใคร่จะขออธิบายถึงความหมายของบทกวีและเนื้อเรื่องว่า หลังจากที่ฝ่ายชายไม่ได้รับการต้อนรับจากฝ่ายหญิงให้เข้าไปหามีแต่เพียงบทกวีเท่านั้นที่ส่งตอบมาว่าจะมีความสัมพันธ์กับชายคนใหม่ เขาจึงได้ส่งบทกวีบทนี้ไปในเนื้อความระบุถึงว่า ขอให้เจ้าจงรักใคร่กลมเกลียวกับสามีใหม่ให้เหมือนกับที่ข้ารักเจ้ามานานหลายปี โดยก่อนที่จะมีการกล่าวถึง ระยะเวลาที่อยู่ร่วมกันมากวีได้ เกริ่นเอาชื่อธนูชนิดต่างๆ ขึ้นมาก่อน เป็นที่น่าสนใจว่าเหตุใดกวีจึงใช้ชื่อชนิดของธนูมากล่าวนำคำว่า **ปี**

เพราะดูจากความหมายภายนอกของคำทั้งสองดูเหมือนจะไม่มีความเกี่ยวข้องอันใดต่อกันเลย แต่ความจริงแล้วมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่ไม่น้อย ดังนั้นต่อไปจะอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่าง คำกล่าวนำ กับ คำที่ถูกกล่าวนำ

มีหลายๆ ทฤษฎีกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างคำ กล่าวนำ คือ **azusayumi mayumi tsukiyumi** หมายถึง **ธนูที่ทำขึ้นมาจากต้นไม้ 3 ชนิด คือ ต้น azusa ต้น ma และต้น tsuki** กับคำที่ถูกกล่าวนำคือ **toshi** หมายถึง **ปี** ที่แตกต่างกันออกไปบ้างก็ระบุว่า คำว่า ธนู tsuki ที่ทำมาจากต้น tsuki นั้น มีเสียงไปพ้องกับคำว่า tsuki ที่แปลว่า **เดือน (ระยะเวลา)** ดังนั้นจึงใช้คำนี้มากล่าวนำคำว่า toshi ที่หมายถึง ปี ซึ่งเกี่ยวข้องกับระยะเวลาเหมือนกัน และ บ้างก็ว่าเป็นเพราะลักษณะของรูปร่างของ yumi หรือ ธนูนั้นทำให้เกิดความคิดเชื่อมโยงไปถึง ดวงจันทร์หรือ เดือน มีบางทฤษฎีกล่าวว่า เป็นการอ้างอิงเอาภาพพจน์ และ จินตนาการมาจากบทสวดเพื่อเซ่นสรวงเทพเจ้า ซึ่งกล่าวถึง ความทุกข์ยาก โดยนำภาพพจน์ในเรื่องความทุกข์ยากที่ผ่านมาหลายปีในการรอคอยผู้ชายที่จะมาหยิบเอาตนไปใช้ของธนูนั้นมาเปรียบกับความทุกข์ทรมานของหญิงสาวผู้เป็นภรรยาในการรอคอยการกลับมาของสามี

Toshiko Abe ได้ให้คำอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับคำ กล่าวนำ หรือ คำที่นำมากล่าวนำและคำที่ถูกกล่าวนำว่า ส่วนที่เป็น คำกล่าวนำ ได้ภาพพจน์มาจากบทสวดเพื่อเซ่นสรวงเทพเจ้าสำหรับความหมายของธนูทั้งสามชนิดนั้น เนื่องจากเป็นทฤษฎีที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ จึงเป็นสิ่งที่ยากต่อการเข้าใจ จากความหมายของบทสวดเพื่อเซ่นสรวงเทพเจ้ากล่าวถึง **การประสบกับความทุกข์ยากทั้งหลายทั้งปวงมานานหลายปีหลายเดือน** และธนูเป็นสิ่งที่ผู้ชายต้องมีไว้กับตน จึงมีการนำมาเปรียบเทียบกับผู้หญิง ที่ต้องประสบกับความทุกข์ยากในการใช้ชีวิตเพื่อรอคอยสามี ซึ่งความจริงแล้วก็ยังไม่มีใครทราบแน่ชัดถึงความสัมพันธ์ของสองคำนี้ คงอาจจะหมายถึง ช่วงเวลาของการใช้ชีวิตร่วมกันของสามีและภรรยาที่ผ่านมานานหลายปี หลายเดือนนั้นมีเรื่องราวต่างๆ เกิดขึ้นมามากมายในหลายปีเช่นเดียวกับการใช้งานของธนู [70]

---

[70] Toshio Abe, **Ise monogatari (jou)** , p. 122.

นอกจากนี้ Mitsuki Norihiko ได้ให้คำอธิบายที่ใกล้เคียงกันว่า ความหมายของธนูทั้งสามหมายถึง ช่วงเวลาที่ภรรยาจะใช้ชีวิตกับชายคนใหม่ ต่อไปก็คงมีเรื่องราวต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย เช่นเดียวกับชนิดของธนูที่มีหลากหลาย ส่วนอีกความหมายหนึ่งหมายถึง ในช่วงเวลาที่เราสองคนเป็นสามีภรรยากันมีเรื่องราวต่างๆเกิดขึ้นมากมายเช่นเดียวกับชนิดของธนู [71]

จากทฤษฎีต่างๆ ซึ่งอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนของคำกล่าวนำ กับ ส่วนของคำที่ถูกกล่าวนำในบทกวีนี้พอจะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์โดยสรุปดังนี้คือ การพูดถึงธนูสามชนิดในส่วนที่เป็น คำกล่าวนำนั้น เป็นการเกริ่นนำภาพพจน์ความหลากหลายของชนิดธนูมาเปรียบเทียบกับความหลากหลายของเรื่องราวที่เกิดขึ้นในช่วงที่ผ่านมาของการใช้ชีวิตคู่ระหว่าง สามี กับ ภรรยา และ เรื่องราวทั้งหลายทั้งปวงที่จะเกิดขึ้นกับภรรยาในการใช้ชีวิตกับสามีใหม่ ซึ่งความหลากหลายของเรื่องราวต่างๆ เหล่านี้มิได้เกิดขึ้นเพียงช่วงสั้นๆ แต่เกิดมานานหลายปี โดยส่วนใหญ่เรื่องราวที่เกิดในช่วงที่ทั้งสองใช้ชีวิตร่วมกันมานั้น จะเป็นการพูดในลักษณะที่ว่าเป็นความทุกข์ยากของฝ่ายหญิงที่ต้องเป็นฝ่ายรอคอย ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ส่วนที่เป็น คำกล่าวนำ นั้น มีการขยายความหมายระหว่างกันกับคำที่ถูกกล่าวนำ อันส่งผลโดยตรงไปสู่ความหมายโดยรวมของบทกวี ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า กลวิธีประเภทคำกล่าวนำในบทกวีบทนี้เป็นประเภทแรก หรือ แบบ ushin

นอกเหนือจากทฤษฎีต่างๆ ที่กล่าวมา ศาสตราจารย์ Narita ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับความหมายของส่วนที่เป็น คำกล่าวนำว่า การที่กวียกเอาชื่อธนูชนิดต่างๆ มาเป็นคำ กล่าวนำนั้น เพื่อต้องการอธิบายให้เห็นว่า ไม่ว่าจะเป็นธนู azusa ธนู ma และ ธนู tsuki ทั้งหมดต่างก็เป็นธนูเหมือนกัน ไม่มีความแตกต่างกันแต่อย่างไร เช่นเดียวกันกับที่กวีได้ขอให้ฝ่ายหญิงปฏิบัติต่อชายคนใหม่เหมือนกับที่ทำกับตน และรักกับสามีใหม่เหมือนกับที่ตนเคยรักภรรยามานานหลายปี อย่าได้มีข้อแตกต่างใดๆ

---

[71] Mitsuki Norihiko,1998, p. 72

บทกวีบทที่ 3

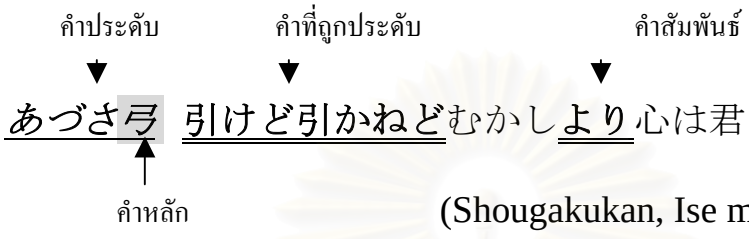

(Shougakukan, Ise monogatari, p.159)

คำแปล

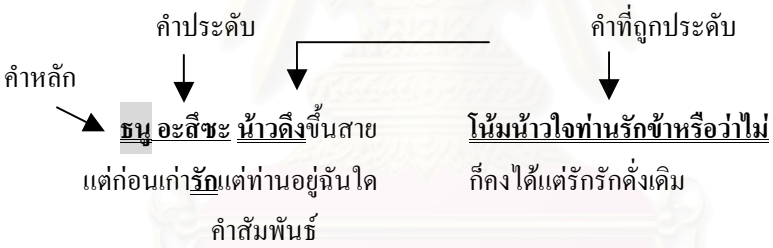

บทกวีนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ ประเภท คำประดับ และ คำสัมพันธ์

1. กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำประดับ คำว่า azusayumi หมายถึง **ธนู azusa** ซึ่งเป็นชื่อธนูชนิดหนึ่งที่ทำมาจากต้น azusa ถือว่าเป็นไม้ชั้นดีที่เหมาะสำหรับการทำธนูดังที่ได้อธิบายมาแล้วในข้างต้น คำนี้ถูกนำมาประดับคำว่า hiku หมายถึง **ดึง หรือ น้าว** หรือ ในความหมายของสาระดับลึกหมายถึง **การมีใจรัก** แต่ในบทกวีจะมีการผันกริยา hiku เป็นคำว่า hikedo หรือ hikanedo ซึ่งตามความหมายโดยรวมในบทกวีหมายถึง **ไม่ว่าจะมีใจรัก หรือ ว่าไม่รัก**

จากบทแปลคำ ประดับ ผู้วิจัย ใช้ทับศัพท์ภาษาไทยในการเขียนชื่อ ธนู ว่า **ธนูอะสึชะ** ซึ่งอยู่ในวรรคแรกของบทแปล ส่วนคำที่ถูกประดับ นั้น ผู้วิจัยแยกแปลเป็นสองส่วนส่วนแรกคือ แปลจากความหมายของสารในระดับตื้นของคำว่า hiku หมายถึง **น้าว ดึง** (ธนู) โดยจะอยู่ในวรรคแรก ส่วนที่ สองนั้นจะแปลจากความหมายตามเนื้อหาของบทกวีซึ่งถือว่าเป็นความหมาย

ของสารในระดับลึกคือ **โน้มน้าวใจท่านรักข้าหรือว่าไม่** ซึ่งอยู่ในวรรคที่ 2 ของบทแปล การที่ผู้วิจัยใช้คำ **น้าว** ก็เพื่อแสดงลักษณะการพ้องเสียงของความหมายทั้งสองระดับของคำว่า hiku ให้ใกล้เคียงกับบทกวีภาษาญี่ปุ่น

เนื่องบทกวีบทนี้เป็นบทกวีโต้ตอบจากบทที่ 2 ของฝ่ายหญิงที่เขียนโต้ตอบกับฝ่ายชายเนื้อหาความหมายกล่าวถึง การตัดพ้อของฝ่ายหญิงว่า ไม่ว่าสามีเก่าของนางจะมีใจคิดรักนางหรือไม่ก็ตาม นางก็จะยังคงรักสามีอยู่เหมือนแต่ก่อนที่เคยรักอย่างไรก็จะรักอยู่อย่างนั้นไม่เปลี่ยนแปลง

ในเนื้อความของบทกวีจะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ ระหว่าง คำประดับคือ azusayumi หมายถึง **ธนู azusa** ว่า มีความสัมพันธ์ทางด้านความหมายกับคำว่า hiku ตามความหมายสารบทกวีในระดับตื้นที่หมายถึง **น้าว หรือ ดึง** เพราะ โดยปกติของการใช้งานเมื่อจะมีการยิงธนูจะต้อง น้าว หรือ ดึงธนูเพื่อขึ้นสาย

มีบางทฤษฎีระบุว่า คำว่า azusayumi เป็นคำประดับคำว่า hiku เนื่องจากว่า ถ้าพูดถึงธนูก็ต้องหมายถึง ธนู azusa (เนื่องจากว่าเป็นธนูที่มีคุณภาพดี) ในบทกวีเป็นการเปรียบเทียบผู้ชายซึ่งเป็นสามีว่าเหมือน ธนู azusa ที่เป็นธนูดีในบรรดาธนูทั้งหลาย เช่นเดียวกันกับชายหนุ่มที่เป็นคนเดียวที่หญิงสาวมีใจรักในบรรดาผู้ชายทั้งหลาย [72]

หากจะพิจารณาจากทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้นนี้จะเห็นว่า ถ้าเปรียบเทียบ ธนู azusa กับชายหนุ่มที่เป็นสามี คำประดับ คำนี้มีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกันโดยตรงกับความหมายของคำที่ถูกประดับ ซึ่งสารระดับลึกของบทกวีกล่าวคือ ไม่ว่าสามีจะคิดอย่างไรก็ตาม จะรักหรือว่าไม่รักหญิงสาวก็ตามแต่นางก็รักเขาอยู่เช่นเดิม ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าความหมายของ คำ ประดับ ส่งผลโดยตรงต่อความหมายของคำที่ถูกประดับไม่ว่าจะเป็นในความหมายของสารระดับตื้น หรือ ลึกของบทกวี

2. กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำสัมพันธ์ จากการศึกษามีหลายๆ ทฤษฎีระบุว่าในบทกวีนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำสัมพันธ์ โดยคำที่ทำหน้าที่เป็นคำ สัมพันธ์ หรือ

---

[72] Hiroshi Amagai, **Ise monogatari : bumpouzenkai** , p. 73.

คำที่มีความสัมพันธ์กันทางความหมายกับคำหลัก yumi ในบทกวีนี้คือ คำว่า yoru หรือรูปที่ปรากฏในบทกวีคือ yori ซึ่งหมายถึง **เข้ามาใกล้ หรือ รัก**

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างคำหลักคือ yumi กับคำว่า yori นั้นคือ yori จะทำหน้าที่เป็นคำสัมพันธ์กับคำว่า yumi หมายถึง ธนูทั่วไปโดยไม่ได้จำกัด เฉพาะธนูazusa เท่านั้น เนื่องจาก yori มีความความหมายในระดับตื้นว่า **เข้ามาใกล้ๆ** กล่าวกันว่า เมื่อมีคนตายในสมัยก่อนและหากญาติผู้ตายต้องการจะมีการติดต่อวิญญาณผู้ตาย ผู้ทำพิธีมักจะมีการใช้ไม้ไผ่มาเคาะกับสายธนูเพื่อให้เกิดเสียงเมื่อวิญญาณของคนตายได้ยินก็จะเข้ามาหาผู้ทำพิธีใกล้ๆ ซึ่งคำว่า เข้ามาใกล้ ๆ นั้นในภาษาญี่ปุ่นจะใช้คำว่า yori

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า คำว่า yumi ทำให้เกิดจินตนาการคิดเชื่อมโยงไปถึงคำว่า yori จากนั้นก็มีการขยายผลนำเอาความหมายอีกอย่างหนึ่งของคำว่า yori หมายถึง **ใจรัก** นั้นมาเป็นความหมายของสารในระดับลึกของบทกวีนี้ เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์กับความหมายโดยนัยของ คำว่า azusayumi ว่าเป็นการเปรียบเทียบกับชายหนุ่มก็ยิ่งเห็นได้ชัดเจนถึงความสัมพันธ์ของ azusayumi กับ yori ในบทกวีบทนี้โดยเฉพาะความหมายที่สองในวรรคที่ 4 มีการใช้คำว่า kimi ni yori หมายถึง **มีใจรักให้แก่ท่าน** และ คำว่า kimi หรือ ท่าน นี้ คงหมายถึง ชายหนุ่มหรือสามี ที่ถูกยกมาเปรียบเทียบโดยนัยกับธนู azusa

นอกจากคำประดับ azusayumi จะทำหน้าที่ประดับคำว่า hiku ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว จากการศึกษายังพบว่า มีการใช้คำนี้ประดับคำอื่นๆ ได้แก่ คำว่า 音(oto) หมายถึง เสียง 末(zue) หมายถึง ริม หรือ ปลาย 春(haru) หมายถึง ฤดูไม้ผลิ 欲良 (yora) หมายถึง ชื่อภูเขา และคำว่า 入佐山 (Irusa no yama) หมายถึง ภูเขาชื่อ Irusa มีหลักฐานพบการใช้คำ azusayumi เป็นประดับมาตั้งแต่สมัยที่มีการรวบรวมหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ Manyoushuu และมีการใช้สืบต่อกันเรื่อยมาโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงจนถึงสมัย Heian และสมัย Kamakura[73]

---

[73] Youichi Katagiri, **Utamakura utakotoba jiten** , p. 21.

ตอนที่ 25 逢(あ)はで寝る夜 (Awade neruyoru)

คำอธิบายกลวิธีการประพันธ์

บทกวี

คำพ้องเสียงและคำสัมพันธ์ คำพ้องเสียงและคำสัมพันธ์ คำพ้องเสียงและคำสัมพันธ์ คำหลัก

みるめなきわが身をうらとしらねばや離れなで海人の足たゆく来る

(Shougakukan, Ise monogatari, p.160)

คำพ้องเสียงและคำสัมพันธ์ คำพ้องเสียงและคำสัมพันธ์ คำพ้องเสียงและคำสัมพันธ์ คำหลัก

Mirume naki waga mi o **ura** to shiraneba ya **kare**nade ama no ashi tayuku kuru

คำแปล

คำหลัก

ชาวเลช่างไม่รู้กระไรนี่ อ่าวไม่มี**สาหร่าย**ให้**ตัด**เก็บ
ไม่**ตัด**ใจเพียรมาขาเมื่อยเคล็ด ยังมิเข็ดทั้งอ่อนล้ามาหมายปอง
อันตัวน้องไร้**ที่แล**และไร้ค่า ท่านเพียรมา**โกรธฉุนทั้งขุ่นข้อง**
คงไม่รู้สักนิดว่าข้าไม่**มอง** เลยหมายปองหมั่นเยือนเหมือนชาวเล

หมายเหตุ : คำที่ขีดเส้นใต้สองเส้นคือ คำพ้องเสียง และเส้นเดียวคือ คำสัมพันธ์

บทกวีนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ ประเภท คำพ้องเสียง และ กลวิธีการประพันธ์ประเภทคำสัมพันธ์

1. กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียง คำที่ทำหน้าที่เป็นคำพ้องเสียง มีด้วยกันหลายคำดังที่จะได้อธิบายตามลำดับดังนี้

- คำว่า mirume เป็นคำพ้องเสียงระหว่างคำว่า 見る目(mirume) หมายถึง **ตาที่ดู ตาที่มอง และ ตาที่เห็น** กับคำว่า 海松布 (mirume) ที่เป็น**ชื่อของสาหร่ายชนิดหนึ่ง ต้นเล็กๆ มีสีเขียวเข้ม สามารถกินได้ ขึ้นตามซอกหินในทะเลน้ำตื้นของญี่ปุ่น**
- คำว่า u เป็นคำพ้องเสียงบางส่วนของคำว่า 浦 (ura) ซึ่งหมายถึง **อ่าว** กับคำว่า 怨み (urami) หมายถึง **ขุ่นแค้น โกรธเคือง เกลียด ไม่ชอบ**
- คำว่า kare ซึ่งเป็นคำพ้องเสียงของคำว่า 刈れ (kare) หมายถึง **การตัด หรือ เก็บ** (สาหร่าย ตามความหมายของบทกวี) กับคำว่า 離れ(kare) หมายถึง **ห่างออกไป ไกลออกไป (ใช้ทั้งในความหมายของ ระยะทาง และ ระยะเวลา) นอกจากนี้ยังใช้กับความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายหมายถึง ตัดใจจาก ตีจาก เอาใจออกห่าง**

นอกจาก คำพ้องเสียง ที่ระบุมาข้างต้นแล้ว Toshiko Abe ยังระบุว่า นอกจากคำ พ้องเสียง ที่ได้อธิบายมาข้างต้นแล้วยังมีอีกสองคำที่ทำหน้าที่เป็นคำ พ้องเสียง ในบทกวีนี้คือ คำว่า 身を(mio) ที่หมายถึง **ร่างกาย หรือ ตัวตน** เป็นคำพ้องเสียงกับคำว่า 水脈 (mio) หมายถึง **ร่องน้ำลึกในแม่น้ำ หรือ ทะเล ที่เป็นทางเดินเรือ** และอีกคำคือ คำว่า 来る(kuru) หมายถึง **มา** ทำหน้าที่เป็นคำ พ้องเสียง โดยมีเสียงไปพ้องกับคำว่า 繰る(kuru) ซึ่งหมายถึง **สาวสิ่งเล็กๆ ที่มีลักษณะยาวๆ เช่น เชือก ด้าย อวนตกปลา เข้ามาหาตัว**[74]

สำหรับในบทแปล นั้นจะพบว่าผู้วิจัยไม่สามารถที่จะหาคำ ในภาษาไทยที่มีลักษณะเป็นคำพ้องเสียง หรือ คำพ้องเสียงได้ทุกคำ โดยคำ พ้องเสียง คำแรกคือ mirume นั้นส่วนที่เป็นคำแปลจะอยู่ในวรรคที่ 2 ของบทแรกคือ คำว่า **สาหร่าย** ถึงแม้จะไม่ได้ใส่ชื่อสาหร่ายลงไปแต่ขอให้เข้าใจว่าเป็นสาหร่ายชื่อ mirume ส่วนในความหมายที่ สอง จะอยู่ในบทแปลบทที่ สองวรรคแรก คือ คำว่า **ที่แล** ความหมายของคำนี้ผู้วิจัยตีความว่า กวีพูดถึงหญิงสาวผู้ซึ่งไม่มีเสน่ห์อันใดไม่มีที่ที่สายตาผู้คนจะแลมอง หรือ คนที่ไม่มีค่าไม่มีความสำคัญอันใด

---

[74] Toshiko Abe, 1994 : p. 126.

สำหรับคำ พ้องเสียง คำว่า u คือ ura ผู้วิจัยแปลความหมายแรกว่า **อ่าว** จะอยู่ในวรรคที่ สอง ของบทแรก และแปลความหมายที่ สองของเสียง u คือ urami ว่า **โกรธฉุนทั้งขุ่นข้อง** ซึ่งอยู่ในวรรคที่ สอง ของบทแปลบทที่ สอง

คำว่า kare ในความหมายแรกนั้นจะอยู่ในวรรคที่ สองในบทแรก คือคำว่า **ตัดเก็บ** ซึ่งหมายถึง การมาตัดหรือเก็บสาหร่ายของชาวเลหรือชาวประมงตามความหมายของบทกวี ส่วนความหมายที่ สอง ของคำ พ้องเสียงคำนี้ คือ คำว่า **ตัดใจ** ซึ่งอยู่ในบทแปลวรรคที่ สาม ของบทแรก การที่ผู้วิจัยใช้คำว่า ตัดเก็บในความหมายแรกแทนที่จะใช้คำว่าเก็บเพียงคำเดียวก็เพราะต้องการแสดงให้เห็นการเล่นคำพ้องเสียงคล้ายกับกลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียงในบทกวีภาษาญี่ปุ่น โดยนำคำว่า **ตัด** มาใช้คำเป็นคำพ้องเสียงของคำว่า **ตัดเก็บสาหร่าย** และ **ตัดใจ** อนึ่งตามความเข้าใจของผู้วิจัยคิดว่าการเก็บสาหร่ายอาจต้องใช้ของมีคม มาช่วยในการเก็บจึงคิดว่าน่าจะใช้กับกริยา คำว่า **ตัด** ได้

บทกวีนี้เชื่อกันว่า แต่งโดยกวีหญิงผู้มีชื่อเสียงในสมัย Heian คือ Ono no Komachi แต่งโต้ตอบกับชายหนุ่มที่เป็นตัวละครเอกในเนื้อเรื่องซึ่งเป็นที่เข้าใจกันว่าหมายถึง Ariwara Narihira กวีเอกในสมัยเดียวกัน กวีหญิงผู้นี้เป็นผู้หนึ่งที่ได้รับการยกย่องว่ามีฝีปากคมไม่แพ้กวีที่มีชื่อเสียงคนอื่นๆในสมัยนั้น ลักษณะของผลงานกวีหญิงผู้นี้มักจะแสดงให้เห็นถึงความประณีตในการเลือกใช้ถ้อยคำ โดยสะท้อนออกมาให้เห็นถึงการใช้กลวิธีการประพันธ์หลายๆ ประเภทอยู่ด้วยกัน ซึ่งแต่ละคำที่กวีเลือกสรรมาใช้นั้น ล้วนแต่ซ่อนความหมายแฝงเอาไว้มากมาย กล่าวกันว่า กวีหญิงผู้นี้นอกจากจะมีอัจฉริยภาพในการแต่งบทกวีแล้วยังมีความงามเป็นเลิศเป็นที่หลงใหลใฝ่ฝันและหมายปองของบรรดาหนุ่มๆที่อยู่ในแวดวงชั้นสูงทั้งหลาย รวมทั้งกวีเอก Narihira ด้วย มีคำเล่าลือมาว่า กวีหญิงผู้นี้มีนิสัยหยิ่งและทนงตนซึ่งสะท้อนให้เห็นออกมาผ่านทางผลงานการประพันธ์ที่มักจะส่อออกมาในแนวต่อว่า เหน็บแหนม และประชดประชันเพศตรงกันข้าม

ก่อนที่จะได้อธิบายความสัมพันธ์ของความหมายทั้งสองของคำที่ทำหน้าที่เป็นคำ พ้องเสียงในบทกวีนี้จะขอกล่าวถึงเรื่องราวในส่วนที่เป็นร้อยแก้วที่แต่งขึ้นมาประกอบบทกวีนี้ โดยในเนื้อเรื่องกล่าวถึง ชายหนุ่มผู้หนึ่งได้ส่งบทกวีไปให้กับหญิงสาว ที่ไม่มีความชัดเจนในท่าทีว่าต้องการที่จะพบและมีความสัมพันธ์กับชายหนุ่มหรือไม่ ในเนื้อหาของบทกวีนั้นกล่าวถึง “น้ำค้างบนต้นไผ่ที่เปียกชายแขนเสื้อเมื่อเขาเดินฝ่าหลังจากกลับมาจากหาหญิงสาวในตอนเช้า

ของฤดูใบไม้ผลิที่ว่ามากแล้วยังน้อยกว่าน้ำตาแห่งความโศกเศร้าที่ร่วงหล่นลงมาอย่างมากมายเมื่อไม่ได้พบกับนางและต้องนอนคนเดียวอย่างเดียวดาย” ดังนั้นเมื่อหญิงสาวได้รับบทกวีจึงได้ส่งบทกวีบทนี้โต้ตอบกับชายหนุ่มไปโดยในเนื้อความนั้นมีสองส่วน คือส่วนที่เป็นสารระดับตื้น และ ส่วนที่เป็นสารในระดับลึก ความหมายของสารระดับตื้นกล่าวถึง การต่อว่า ชาวเลผู้หนึ่งซึ่งไม่ทราบว่าในอ่าวแห่งนี้ไม่มีสาหร่ายชื่อ mirume ให้มาตัดหรือเก็บจึงได้เพียรมาที่อ่าวหลายครั้งหลายครา มาจนขาเมื่อยและอ่อนล้า ด้วยความยากลำบาก แต่ก็ยังมิได้ละความพยายาม ส่วนในความหมายของสารระดับระดับลึกของบทกวีเป็นการเปรียบเทียบการกระทำของของชาวเลผู้นั้นกับพฤติกรรมของชายหนุ่มผู้หนึ่งซึ่งไม่ทราบเลยว่าหญิงสาวนั้นไม่เคยที่มีเยื่อใยไมตรีใดๆให้กับเขาตั้งแต่แรกแต่ก็ยังเฝ้าเพียรพยายามมาหาหญิงสาวอยู่เป็นประจำ ด้วยความโกรธและขุ่นเคืองในตัวหญิงสาวที่ไม่มีเยื่อใยกับตนเลย

จากความหมายของสารทั้งสองระดับของบทกวีจะเห็นว่าความหมายแรกของคำพ้องเสียงทั้งสามคำที่กล่าวมาข้างต้นนั้นจะเป็นส่วนสำคัญที่แสดงความหมายของสารในระดับตื้นของบทกวีไม่ว่า จะเป็นคำว่า u หรือ ura ที่หมายถึง **อ่าว** และคำว่า kare ที่หมายถึง **ตัด** หรือ **เก็บ สาหร่าย** และคำว่า mirume ที่หมายถึงชื่อ **สาหร่ายชนิดหนึ่ง** ในความหมายที่สองของคำ พ้องเสียงเหล่านี้ ได้แสดงความหมายของสารในระดับลึก อันเป็นสารหลักหรือสำคัญที่กวีต้องการสื่อออกมาในกวีบทนี้ อันได้แก่ ความหมายของคำว่า mirume และในการตีความหมายของคำนี้มักจะมีการตีความควบคู่ไปกับคำว่า naki เป็น mirume naki โดยในความหมายในระดับตื้นนั้นหมายถึง **ไม่มีสาหร่ายนามว่า** mirume ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว ส่วนในความหมายที่เป็นสารในระดับลึกนั้น Helen Craig McCullough ได้ตีความเอาไว้สามความหมายดังนี้คือ หมายถึง **ข้าผู้ซึ่งท่านไม่สามารถจะพบได้ ท่านผู้ซึ่งไม่สามารถพบกับข้าได้ และข้าซึ่งเป็นคนที่ไม่มีความน่าสนใจ และ สลักสำคัญอันใด** [75] และในความหมายที่สองของคำว่า ura คือ urami หมายถึง **ขุ่นแค้น โกรธเคือง** ส่วนในอีกความหมายของคำว่า kare หมายถึง **ตัดใจ หรือ ตีจาก**

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียง ในบทกวีนี้มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันกับบทกวีในตอนอื่นๆ ที่มีการใช้กลวิธีการประพันธ์เดียวกันนี้ คือ คำที่

---

[75] Helen Craig McCullough, **Tales of Ise** (Stanford : Stanford university press , 1968) , p. 214.

ทำหน้าที่เป็นคำพ้องเสียง ส่วนใหญ่ในบทกวีจะให้ความหมายในเชิงของการอุปมาและอุปไมย มักเป็นการนำสารระดับลึกมาเปรียบเทียบกับสารในระดับตื้นโดยการใช้คำเพียงคำเดียวและถึงแม้จะไม่มีคำพูดใดในบทกวีที่แสดงออกมาชัดเจนว่าเป็นการเปรียบเทียบในเชิงอุปมา แต่เมื่อผู้วิจัยนำมาแปลเป็นภาษาไทยได้ใส่คำว่า เหมือนลงไป เพื่ออธิบายให้ทราบว่าในบทกวีนี้มีการใช้โวหารเปรียบเทียบ และในบทกวีระบุถึงชายหนุ่มที่มาหาหญิงสาวอยู่เป็นประจำมีความขุ่นแค้นใจทั้งประสบกับความยากลำบากที่หญิงสาวไม่ยอมพบกับตน โดยที่เขาไม่รู้เลยว่า หญิงสาวผู้นั้นไม่มีใจกับเขาเลยและการกระทำเช่นนี้ของเขานั้นถูกนำมาเปรียบเทียบว่าเป็นเหมือนกับชาวเล ที่เทียวมาอ่าวเพื่อเก็บสาหร่าย โดยที่ไม่รู้ว่าในอ่าวนั้นไม่มีสาหร่ายให้เก็บแต่ก็ไม่เลิกความพยายามยังคงเพียรมาหาอยู่อย่างนั้นจนขาเมื่อยล้าและอ่อนแรง และคำว่า สาหร่ายก็ถูกนำมาเปรียบเทียบกับสิ่งที่เกี่ยวข้องกับหญิงสาวในความหมายต่างๆ ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว ลักษณะของการเปรียบเทียบโดยที่ไม่มี ถ้อยคำใดระบุชัดเจนว่านำสิ่งใดมาเปรียบกับสิ่งใดแต่เป็นที่เข้าใจกันในหมู่ผู้อ่านวรรณคดีว่าความหมายที่สองของคำ พ้องเสียง ที่กวีเลือกมาใช้เหล่านั้นเป็นโวหารที่แสดงออกมาในลักษณะของการเปรียบเทียบนับว่าเป็นความมีเสน่ห์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของบทกวีญี่ปุ่นที่ทำให้ผู้อ่านต้องใช้จิตนาการในการตีความหมายของคำควบคู่ไปกับการอ่านบทกวี และสิ่งนี้เองอาจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดอรรถรสในการอ่านบทกวีญี่ปุ่นก็เป็นได้

นอกจากโวหารการเปรียบเทียบแล้วบทกวีบทนี้ยังมีลักษณะของการใช้ภาพพจน์โดยยกเอาภาพพจน์ของชาวเล หรือ ชาวประมงที่ให้ความรู้สึกถึงความยากลำบากในการทำมาหาเลี้ยงชีพ เนื่องจากว่าชาวเลจะต้องใช้ความเพียรพยายามหลายครั้งในการมาอ่าวเพื่อเก็บสาหร่าย และภาพพจน์ส่วนนี้เองถูกนำมาใช้กับชายหนุ่มกล่าวคือ การที่ชายหนุ่มต้องประสบกับความยากลำบากเป็นอย่างยิ่งในการแวะเวียนมาหาหญิงสาวอยู่เสมอโดยไม่สามารถพบเจอกับหญิงสาวและไม่ได้รับความรัก ความเห็นใจจากหญิงสาวเลย

เป็นที่น่าสังเกตว่า คำพ้องเสียงส่วนใหญ่ที่ให้ความหมายในเชิงการเปรียบเทียบกันนั้นมักจะมีความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างลึกซึ้งในด้านของความหมายหรือ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียง ควบคู่ไปกับการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำสัมพันธ์ ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป

2. กลวิธีการประพันธ์ประเภทคำสัมพันธ์ ในบทกวีนี้มีหลายคำที่มีความหมายสัมพันธ์กับคำหลักคือ 海人(ama) หมายถึง **ชาวเล หรือ ชาวประมง** และคำเหล่านี้ส่วนใหญ่ก็จะ

ทำหน้าที่เป็นคำ พ้องเสียง อีกด้วยซึ่งได้แก่คำว่า mirume หมายถึง **สาหร่ายที่ชื่อ mirume** คำว่า ura หมายถึง **อ่าว** และคำว่า kare หมายถึง **การตัด หรือ เก็บ (สาหร่าย)**

เมื่อพิจารณาจากความหมายจะพบว่า คำเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นคำสัมพันธ์ หรือคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกันอย่างลึกซึ้งกับวิธีการดำเนินชีวิตของชาวเล หรือ ชาวประมง ที่มีการดำเนินชีวิตเกี่ยวข้องผูกพันอยู่กับทะเล จากความหมายในระดับตื้นของบทกวีระบุถึง ชาวเล (ama) ผู้หนึ่งซึ่งต้องไปอ่าว (ura) เป็นประจำเพื่อตัด หรือ เก็บ (kare) สาหร่ายชื่อ mirume มาใช้ในใช้ในการดำรงชีพ และกวีมองว่าวิถีชีวิตเช่นนี้เป็นความยากลำบากถึงได้มีการนำภาพพจน์นี้มาเปรียบเทียบกับความยากลำบากชายหนุ่มที่ไม่สามารถพบเจอกับหญิงสาวที่ตนรักได้ ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว ดังนั้นจึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า กวีได้นำเอาความเกี่ยวพันทางความหมายอย่างลึกซึ้งของคำสัมพันธ์แต่ละคำ มาแสดงความหมายของสารในระดับตื้นและนำอีกความหมายหนึ่งของคำเหล่านี้ไปขยายความหมายของสารในระดับลึกของบทกวี ทำให้บทกวีนี้มีความลุ่มลึกและกว้างไกลทางความหมายมากยิ่งขึ้น

ตอนที่ 28 あふごかたみ(Augo katami)

<u>คำอธิบายกลวิธีการประพันธ์</u>

บทกวี

などてかく<u>あふご</u> <u>かたみ</u>になりにけむ水もらさじと<u>むすび</u>しものを

(Shougakukan, Ise monogatari, p.161)

Nadote kaku **<u>augo</u>** **<u>katami</u>** ni nariniken mizu morasaji to **<u>musubi</u>**shi mono o

หมายเหตุ : คำที่แลเงาและขีดเส้นใต้คือ คำที่ทำหน้าที่เป็นคำ พ้องเสียง และคำสัมพันธ์

คำแปล

เหตุใดหนอ**การพบกัน**นั้น**ยากยิ่ง**	ทั้งทุกสิ่ง**สัญญาคู่**ดูแน่นเหนียว
มือวักน้ำมิรั่วแต่แม้หยดเดียว	เคยกลมเกลียวรักมั่นทุกวันคืน
แล้วเหตุใดสัญญาที่ว่านั้น	มาแปรผันเปลี่ยนได้ไปเป็นอื่น
ตะกร้าไผ่น้ำรั่วไหลไม่หวนคืน	มิอาจฝืนคืนสัมพันธ์สัญญาลวง

หมายเหตุ : คำที่แลเงาและขีดเส้นใต้คือ คำที่ทำหน้าที่เป็นคำ พ้องเสียง และคำสัมพันธ์

บทกวีนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียง และ กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำสัมพันธ์

1. กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียง คำที่ระบุว่า ทำหน้าที่เป็นคำพ้องเสียง ได้แก่

- คำว่า augo ซึ่งเป็นคำพ้องเสียงประกอบไปด้วย 2 ความหมายดังนี้ 逢う期 (augo) ในความหมายแรกหมายถึง **การพบกัน** และอีกความหมายหนึ่งคือ 枌 (augo) ที่หมายถึง **ไม้คานที่ใช้หาบสิ่งของต่างๆ**
- คำว่า 難み (katami) หมายถึง **ยาก หรือ ลำบาก** ซึ่งเป็นคำพ้องเสียงของคำว่า 筐 (katami) หมายถึง **ตะกร้าที่สานด้วยไม้ไผ่**
- ในตำราของ Abe Toshiko ระบุว่าคำ musubi ทำหน้าที่เป็นคำพ้องเสียง โดยในความหมายแรก 結び (musubi) หมายถึง **สาน** และในอีกความหมายหนึ่งซึ่งเป็นความหมายในระดับลึกหมายถึง **สัญญากันระหว่างคู่รัก** นอกจากนี้ในบางทฤษฎียังระบุว่าคำนี้ยังมีเสียงไปพ้องกับของคำว่า 掬び ที่หมายถึง **วักน้ำขึ้นมาโดยการซ้อนมือเข้าด้วยกัน** [76]

---

[76] Abe Toshiko, **Ise monogatari (jou),** p. 132.

สำหรับในบทแปลนั้น เนื่องจากมีคำที่ทำหน้าที่เป็นคำ พ้องเสียง ถึง 3 คู่ ทำให้ประสบความยากลำบากมากในการหาคำในภาษาไทยมาทำเป็นคำพ้องเสียงให้มีลักษณะเช่นเดียวกันกับบทกวีในภาษาญี่ปุ่น แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยก็ได้พยายามใส่ความหมายของคำพ้องเสียงในแต่ละคู่ดังนี้คือ

逢う期 (augo) ความหมายแรกในบทแปลคือ **การพบกัน** ซึ่งอยู่ในวรรคแรกของบทแรก ส่วน 杣 (augo) ที่หมายถึง **ไม้คานที่ใช้หาบสิ่งของต่างๆ** นั้นไม่มีการแปลความหมายออกมาเนื่องจากพบว่าในการถอดความภาษาญี่ปุ่นปัจจุบันไม่มีตำราฉบับไหนใส่ความหมายนี้เอาไว้ในบทกวีเลย เพียงแต่เป็นการอธิบายความหมายเอาไว้เท่านั้นว่า เป็นคำที่ทำหน้าที่เป็น คำพ้องเสียง ส่วนอีกคำหนึ่งคือ คำว่า 難み (katami) ในบทแปลจะอยู่ในวรรคแรกของบทแรกเช่นเดียวกันคือคำว่า **ยากยิ่ง** ส่วนคำพ้องเสียงอีกคำหนึ่งคือ 筐 (katami) ในบทแปลนั้นให้ความหมายว่า **ตะกร้าไผ่** ซึ่งความหมายนี้จะอยู่ในบทแปลวรรคที่ สามของบทที่ สอง และ คำว่า 結び (musubi) ความหมายแรกจะอยู่ในวรรคที่ สอง ของบทแรกคือ คำว่า **สัญญาคู่** ส่วนความหมายที่ สองของ 掬び (musubi) นั้นจะอยู่ในวรรคที่สามของบทแรกเช่นเดียวกันคือ คำว่า **มือวักน้ำ**

ก่อนที่จะมีการอธิบายถึงลักษณะกลวิธีการประพันธ์ประเภทคำพ้องเสียง จะขออธิบายถึงเรื่องราวความเป็นมาของบทกวีบทนี้ บทกวีบทนี้แต่งโดยชายหนุ่มผู้หนึ่งโดยแต่งให้กับหญิงสาวผู้เป็นภรรยา ซึ่งเป็นคนที่ชอบมักมากและหลายใจในเรื่องของความรัก และได้หนีออกจากบ้านสามีไปอยู่กินกับผู้ชายคนใหม่ บทกวีนี้ให้ความหมายในลักษณะของการตัดพ้อต่อว่าภรรยาผู้ที่เคยมีความรักและความผูกพันกันเหนียวแน่น แต่กลับลืมสัมพันธ์เหล่านั้นไปอยู่กินกับชายอื่น

ในกวีบทนี้คำที่ทำหน้าที่เป็นคำ พ้องเสียง คือ augo ที่หมายถึง **การพบกัน และไม้คาน** นั้นจะให้ความหมายในลักษณะของการเปรียบเทียบโดยมีการเอาความหมายของสาระดับลึกไปเปรียบเทียบกับความหมายของสารในระดับตื้นกล่าวคือ การพูดถึงความยากลำบากในการพบกัน เนื่องจากภรรยานั้นได้ไปอยู่กับชายคนใหม่แล้วจึงทำให้ชายหนุ่มไม่อาจที่จะไปพบภรรยาของตนได้โดยง่ายนั้น อาจตีความหมายได้ว่า ความยากลำบากนั้นเปรียบได้กับการใช้ไม้คานหาบของเอาไว้บนบ่าที่หนักอึ้ง การพูดถึงสัญญาที่ให้ไว้ต่อกันอย่างเหนียวแน่นซึ่งเป็น

ความหมายที่ สองของคำว่า musubi มีการนำไปเปรียบเทียบกับสองความหมายแรกของคำนี้ได้แก่ **เปรียบความสัมพันธ์ที่แนบแน่น กับความแนบชิดของสองมือที่ประสานเข้าด้วยกันอย่างแนบแน่นราวกับไม่มีช่องว่างเพื่อวักน้ำขึ้นมาดื่มและความแนบชิดของมือนี้เองจึงทำให้น้ำมิรั่วไหลออกมา** ขณะเดียวกันก็มีการนำความสัมพันธ์ที่เคยแนบแน่นนี้ไปเปรียบเทียบกับความหมายในระดับต้นของ musubi คือ **สาน** ซึ่งหมายถึง การสานตะกร้าไม้ไผ่ที่สานเอาไว้อย่างหยาบๆ ว่ามิอาจรองรับน้ำได้จนน้ำนั้นรั่วไหลออกมาว่าคล้ายกับความสัมพันธ์ที่เคยแน่นเหนียวระหว่างสามี และ ภรรยากลับไม่แนบแน่นดังเดิมซึ่งเปรียบได้กับตะกร้าสานด้วยไม้ไผ่มีช่องว่างมากมายที่น้ำจะรั่วไหลออกไปได้โดยง่าย

2. กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำสัมพันธ์ นอกจากกลวิธีการประพันธ์ประเภท คำสัมพันธ์ ดังที่อธิบายมาในข้อ หนึ่ง แล้วบทกวีบทนี้ยังมีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำสัมพันธ์ โดยคำที่ทำหน้าที่เป็นคำ พ้องเสียง อันได้แก่ augo , katami , musubi , ในความหมายระดับต้นหมายถึง ไม้คาน , ตะกร้าไม้ไผ่ , และสาน ตามลำดับทำหน้าที่เป็นคำ สัมพันธ์ทางความหมายกับกับคำหลักคือ 村の暮らし(mura no kurashi) ที่หมายถึง **วิธีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน**（村の暮らし）กล่าวคือ เป็นการพูดถึงไม้คานซึ่งใช้ในการหาบตะกร้า , การสานตระกร้า และ พูดถึงน้ำอันเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านญี่ปุ่นในสมัยนั้น ส่วนในอีกความหมายอันเป็นความหมายของสารในระดับลึกนั้นการกล่าวถึง ความยากลำบากของสามีและภรรยาในการพบกัน คำสัญญารักที่เคยให้ไว้ระหว่างกัน เหล่านี้ถือเป็นคำสัมพันธ์ทางความหมายกับคำว่า **ความรัก** หรือ **愛の縁語 (ai no engo)** และเกี่ยวกับบทกวีบทนี้ Watanabe Minoru ได้กล่าวว่า เดิมนั้นไม่ใช่บทกวีที่แต่งขึ้นมาเพื่อครำ่ครวญคิดถึงภรรยาที่ออกจากบ้านไป แต่เป็นแต่อาจเป็นบทเพลงหรือบทกวีของชาวบ้าน[77] เป็นที่น่าสังเกตว่า บทกวีบทนี้คำที่ถูกระบุว่า เป็นคำหลักของคำ สัมพันธ์ ได้แก่ คำว่า วิถีชีวิตการดำเนินชีวิตของชาวบ้านและ คำว่า ความรัก นั้นแม้ไม่ได้เป็นคำที่กล่าวถึงในบทกวี แต่สามารถทำหน้าที่เป็นคำ หลัก หรือ คำสำคัญได้จากการตีความบทกวี

---

[77] Watanabe Minoru, **Ise monogatari** : p. 45.

ตอนที่ 32 倭文の苧環 (Shizu no odamaki)

คำอธิบายกลวิธีการประพันธ์

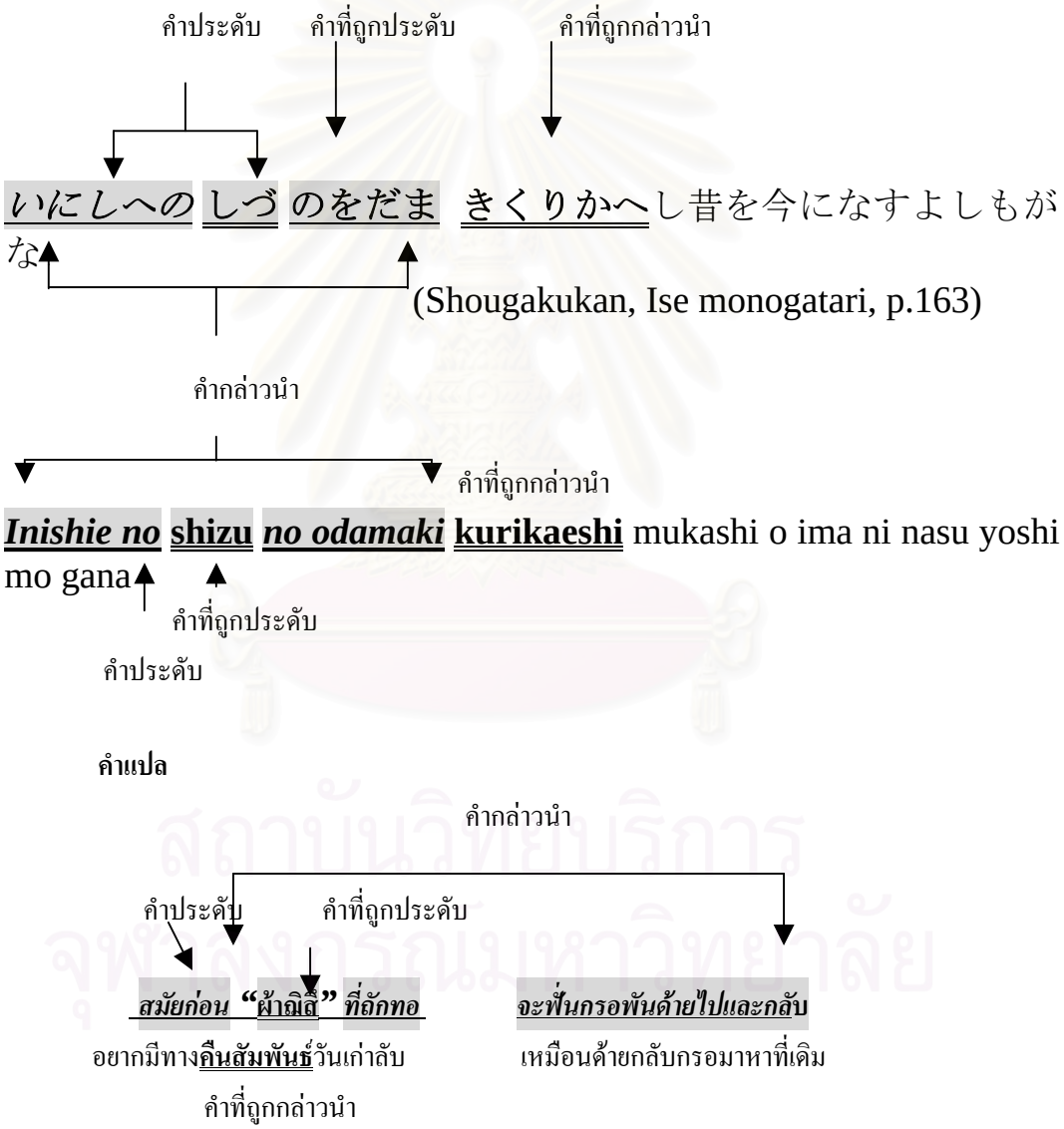

คำแปล

บทกวีบทนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ ประเภทคำประดับ และกลวิธีการประพันธ์ ประเภท คำกล่าวนำ

1. กลวิธีการประพันธ์ ประเภท คำประดับ คำที่ทำหน้าที่เป็นคำประดับ ในบทกวีนี้ คือคำว่า inishie no หมายถึง **สมัยก่อน** โดยนำมาประดับคำว่า shizu หมายถึง **ผ้าชนิดหนึ่งซึ่งทอขึ้นมาใช้ในสมัยโบราณ ด้ายที่ทอทางขวางจะย้อมเป็นสีน้ำเงินและสีแดงเป็นต้น โดยทำ**

196

เป็นลายทางลวดลายยุ่งเหยิงสับสน บางทฤษฎีระบุว่า เป็นผ้าที่นำเข้ามาจากประเทศจีนซึ่งถือได้ว่าเป็นผ้าและสิ่งทอในสมัยโบราณของญี่ปุ่น [78]

สำหรับในบทแปลนั้น ความหมายของคำ inishie no คือ **สมัยก่อน** นั้นจะอยู่ในวรรคแรก และสำหรับคำว่า shizu ผู้วิจัยได้ใช้การเขียนทับศัพท์ภาษาไทยลงไปเลยว่า **ผ้าฌิสึ** ซึ่งอยู่ในวรรคแรกเช่นเดียวกัน

บทกวีบทนี้เป็นบทกวีที่ชายหนุ่มแต่งให้กับหญิงสาวที่เคยมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งมาเมื่อหลายปีก่อน เมื่อเวลาผ่านไปหญิงสาวได้เปลี่ยนใจไปจากเขา ดังที่เนื้อหาของบทกวีได้สื่อออกมาว่า ถ้าหากมีทางที่จะสามารถกลับมามีความสัมพันธ์กับหญิงสาวได้ดังเดิม เหมือนดังการฟั่นและกรอเส้นด้ายเพื่อทอผ้าshizu ละก็ คงจะเป็นสิ่งที่น่ายินดียิ่งนัก และจากคำอธิบายความหมายของคำ ประดับ inishie no ที่หมายถึง **สมัยก่อน** นั้นจะเห็นว่ามีความสัมพันธ์ทางด้านของความหมายกับคำที่ถูกประดับแต่งคือ คำว่า **ผ้าshizu** เพราะทั้งสองคำมีความหมายเกี่ยวข้องกับอดีต กล่าวกันว่า shizu จะเป็นผ้าที่ทอไว้ใช้ในสมัยโบราณ ดังนั้น คำว่า inishio no จึงเป็นเหมือนเป็นการให้ภาพพจน์และขยายความหมายของคำที่ถูกประดับ ซึ่งเป็นสารของบทกวี ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้นกล่าวคือ เป็นการช่วยเน้นว่า ผ้า shizu ที่กวีกำลังกล่าวถึงนั้นเป็นผ้าที่ทอหรือทำมาแล้วในอดีต และนอกจากนี้คำประดับคำนี้ยังส่งความหมายและให้ภาพพจน์ไปยังความหมายโดยรวมของบทกวี ซึ่งกล่าวถึงการที่ชายหนุ่มต้องการกลับมามีความสัมพันธ์กับหญิงสาวดั่งเดิมเหมือนเช่นในอดีตที่ผ่านมา

2. บทกวีนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำกล่าวนำ ส่วนที่ทำหน้าที่เป็นคำ กล่าวนำ นั้นจะอยู่ในวรรคแรกและวรรคที่ สอง ของบทกวีอันได้แก่ ***Inishie no* shizu *no odamaki*** ความหมายในวรรคแรก คือ ***Inishie no shizu*** หมายถึง **ผ้า shizu ที่ทอในสมัยก่อน** ส่วนความหมายในวรรคที่ สอง คือ ***odamaki*** หมายถึง **การฟั่นกรอด้ายจำพวกป่านโดยทำเป็นเส้นบางๆ เล็กๆ แล้วนำมาฟั่นเข้าด้วยกันตามลำดับ โดยด้านในของแกนด้ายจะ**

---

[78] Nakano Kouichi and Haruta Hirayuki, **Ise monogatari zenshaku** , p. 80.

มีลักษณะเป็นรูกวง ซึ่งนำมากล่าวนำคำว่า kurikaeshi หมายถึง **การกรอพันด้ายหลายๆ ครั้ง หรือ การหมุนกลับมาที่เดิม หรือ การทำซ้ำหลายๆ ครั้งในเรื่องเดียวกันโดยไม่ขาดหรือหยุดกลางคัน** ซึ่งในความหมายระดับลึกตามบทกวีนี้หมายถึง **กลับมามีความสัมพันธ์กันดังเดิม**

ส่วนในบทแปลนั้น คำกล่าวนำ จะอยู่ในวรรคแรกและวรรคที่ 2 ของบทกวีคือ
สมัยก่อน "ผ้าฌิสึ" ที่ถักทอ จะฟั่นกรอพันด้ายไปและกลับ
และ คำที่ถูกกล่าวนำ คือ **คืนสัมพันธ์** จะอยู่ในวรรคที่ 3

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่าง คำกล่าวนำ กับ คำที่ถูกกล่าวนำนั้น Abe Toshiko กล่าวว่า เนื่องจากจะต้องค่อยๆ ดึงปลายด้ายออกมาจากม้วนที่พันเอาไว้ตามลำดับ ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นการกรอม้วนด้ายเข้าไป หรือ การดึงด้ายออกมา ด้ายก็จะหมุนกลับไปกลับมาจึงมีการนำคำ Inishie no shizu no odamaki มากล่าวนำคำว่า kurikaeshi [79] จากทฤษฎีของ Abe Toshiko จะพบว่า กวีได้ใช้ภาพพจน์ของลักษณะการม้วน กรอ และ ดึงด้ายออกมาใช้งานมากล่าวนำสิ่งที่ตนต้องการสื่อคือ การต้องการที่จะกลับไปมีความสัมพันธ์กับหญิงคนรักดังเดิม

เมื่อพิจารณาจากความหมายของสารโดยรวมที่กวีต้องการสื่อออกมาลักษณะของ คำกล่าวนำในบทกวีบทนี้จะให้ความหมายในลักษณะของการเปรียบเทียบ ในเชิงอุปมาโดยนำความหมายระดับลึกของคำที่ถูกกล่าวนำคือ kurikaeshi ที่หมายถึง การกลับไปมีความสัมพันธ์กันในเรื่องความรักอีกครั้งหนึ่งเหมือนกับที่เคยมีมาแล้วในอดีต ไปเปรียบเทียบกับความหมายของส่วนที่เป็น คำกล่าวนำ ว่ากวีต้องการจะกลับหรือย้อนไปมีความสัมพันธ์กับหญิงคนรักอีกครั้ง เหมือนลักษณะของการฟั่นและกรอด้ายซึ่งด้ายจะต้องหมุนกลับไปกลับมาที่เดิมซ้ำอยู่อย่างนั้น จากความหมายของบทกวีจะเห็นว่า เป็นการทำงานร่วมกันอย่างประสานกลมกลืนระหว่างคำที่ทำหน้าที่เป็น คำกล่าวนำ และคำที่ถูกกล่าวนำ โดยคำกล่าวนำนั้น จะทำให้เกิดภาพจน์ที่ชัดเจนต่อสารระดับในตื้นของบทกวีนี้ กล่าวคือ การพูดถึงลักษณะของการทอ

---

[79] Abe Toshiko, **Ise monogatari (jou)** , p. 138.

ผ้าว่า จะต้องมีการฟั่นและกรอด้ายกลับไปกลับมาก่อนที่จะนำเส้นด้ายที่กรอนั้นไปทอเป็นผืนผ้า นอกจากนี้ความหมายของส่วนที่เป็นคำกล่าวนำยังให้ภาพพจน์และจิตนาการไปยังสาระดับลึกของบทกวีในลักษณะของการเปรียบเทียบดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

อาจกล่าวโดยสรุปว่า คำที่ถูกกล่าวนำคือ kurikaeshi ซึ่งเป็นคำที่เป็นความหมายสำคัญของบทกวีนี้ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมต่อที่สำคัญร่วมกับส่วนที่เป็นคำกล่าวนำในการแสดงสารของบทกวีทั้งในระดับตื้นและลึก ดังนั้นลักษณะของ คำกล่าวนำในบทกวีบทนี้น่าจะจัดอยู่ในประเภทแรกคือเป็นแบบ ushin

ตอนที่ 41 紫 (むらさき) (Murasaki)

คำอธิบายกลวิธีการประพันธ์

คำพ้องเสียง

むらさきの色こきと時はめも**はる**に野なる草木ぞわかれざりける。

(Shougakukan, Ise monogatari, p.169)

คำพ้องเสียง

Murasaki no iro koki toki wa me mo **haru** ni no naru kusaki zo wakarezarikeru

คำแปล

คำพ้องเสียง

“มุระซะกิ”[80]ในยามนี้สีม่วงเข้ม ขึ้นอยู่เต็ม**ผลิแตกตา**หว่างหญ้าอื่น

ใบไม้**ผลิ**สีทุ่งหญ้าต่างกลมกลืน มิเป็นอื่นแยกขาดต่างญาติกัน

คำพ้องเสียง

---

[80] มุระซะกิ หมายถึง ชื่อของหญ้าชนิดหนึ่ง จะมีรากสีม่วงเข้มในฤดูใบไม้ผลิ (ดูคำอธิบายเพิ่มเติมในหน้า 92)

บทกวีบทนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียง คำที่ทำหน้าที่เป็นคำพ้องเสียง คือ คำว่า haru โดยเป็นคำพ้องเสียงระหว่างคำ 張る (haru) ซึ่งมาจากคำว่า 芽も張る (me mo haru) หมายถึง **ผลิตา หรือ แตกตา (ใช้กับการผลิตา หรือ แตกตาของต้นไม้ใบหญ้าเมื่อจะแตกใบอ่อน หรือ กิ่งอ่อน)** กับคำว่า 春 (haru) หมายถึง **ฤดูใบไม้ผลิ**

ในบทแปล ผู้วิจัยได้แปลความหมายแรกคือ **ผลิแตกตา** ไว้ในวรรคที่ สอง และความหมายที่ สอง คือ **ใบไม้ผลิ** อันหมายถึง **ฤดูใบไม้ผลิ** จะอยู่ในวรรคที่ สามโดยจะสังเกตเห็นว่าในบทแปลจะเล่นคำพ้องเสียงคำว่า **ผลิ** เพื่อให้มีลักษณะการใช้คำพ้องเสียง ที่ใกล้เคียงกับกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ในบทกวีภาษาญี่ปุ่น

ดังที่ได้อธิบายมาแล้วเกี่ยวกับกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ในตอนอื่นๆ ว่า ในบางครั้งคำที่ทำหน้าที่เป็นคำพ้องเสียง ก็สามารถสื่อความหมายออกมาในลักษณะของการเปรียบเทียบเชิงอุปมา และในบางครั้งทำหน้าที่เพียงเพื่อช่วยในการขยายความหมายของบทกวีให้กว้างขวางและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น โดยการทำให้เกิดความคิดเชื่อมโยงระหว่างกันของสองความหมาย

ก่อนที่จะอธิบายถึง ความสัมพันธ์ของความหมายคำ พ้องเสียง haru จะขออธิบายถึงเรื่องราวโดยย่อของเนื้อหาประกอบบทกวีในตอนนี้ ในเนื้อเรื่องกล่าวถึง หญิงสาวสองพี่น้อง พี่สาวนั้นได้แต่งงานกับบุคคลที่มีฐานะสูง ส่วนน้องสาวนั้นบังเอิญได้แต่งงานกับคนที่มีฐานะต่ำต้อย วันหนึ่งขณะที่น้องสาวได้นำเสื้อคลุมของสามีออกมาซักล้าง ทำความสะอาด ด้วยความที่เป็นคนที่เกิดในฐานะดีและไม่เคยชินทำงานที่คนรับใช้ทำ จึงได้ทำเสื้อคลุมด้านหลังของสามีขาดขณะนำออกไปตาก นางไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรดีจึงเอาแต่นั่งร่ำไห้ ขณะนั้นพี่เขยของนางซึ่งเป็นบุคคลที่มีฐานะสูงได้ยินเข้าเกิดความสงสารเป็นอันมาก จึงได้ไปเสาะหาเสื้อคลุมสีเขียวชั้นดีซึ่งเป็นเสื้อคลุมสำหรับข้าราชสำนักชั้นหก แล้วส่งไปให้น้องสาวภรรยาพร้อมบทกวีบทนี้ และในเนื้อความของบทกวีระบุถึง ในฤดูใบไม้ผลิ ช่วงนี้เป็นเวลาที่ต้นหญ้าจะแตกตาเพื่อผลิใบออกมาเป็นลำต้นใหม่เมื่อมองไปออกไปในท้องทุ่งก็จะมองเห็นสีของหญ้ากลมกลืนเป็นสีเดียวโดยไม่มีการแบ่งแยก และหญ้าทุกต้นก็เหมือนกับหญ้าmurasaki เช่นเดียวกันกับท่านผู้เป็นญาติของภรรยาสำหรับข้าแล้วก็มิได้ถือเป็นคนอื่นไกล ความรักที่ข้ามีต่อภรรยาก็จะเผื่อแผ่ไปถึงญาติของนางด้วยเช่นกัน

จากความหมายของกวีบทนี้ ผู้วิจัยคิดว่า เป็นบทกวีบทหนึ่งที่กวีมีความประณีต บรรจงในการเลือกสรร ถ้อยคำมาใช้ได้อย่างลุ่มลึกแหลมคม ก่อให้เกิดความหมายที่ลึกซึ้ง กินใจ ส่วนหนึ่งนั้นปฏิเสธไม่ได้ว่ามาจากการใช้ กลวิธีการประพันธ์ ประเภท คำพ้องเสียง เพราะการเลือกใช้คำว่า haru เพียงคำเดียวแต่ให้ความหมายที่กว้างไกล ออกไปโดยเฉพาะในความหมายที่ สอง ซึ่งกล่าวถึงฤดูใบไม้ผลินั้นเสมือนเป็นการช่วยเน้นย้ำความหมายโดยรวมของบทกวีและเจตนารมณ์แท้จริงที่กวีต้องการสื่อ กล่าวคือ แม้ในยามที่หญ้า“murasaki” จะเป็นสีม่วงเข้มในฤดูใบไม้ผลิเช่นนี้ ก็ไม่ได้เห็นว่ามีความแตกต่างจากหญ้าอื่นๆ ซึ่งหญ้านี้เป็นสัญลักษณ์ที่กวีใช้แทนภรรยาตนเองและก็เช่นเดียวกันในยามที่น้องสาวภรรยากำลังได้รับความเดือนร้อนอย่างหนักเขาก็พร้อมที่จะยื่นมือเข้าช่วยเหลือ และเราอาจตีความบทกวีบทนี้ต่อไปได้อีกว่า ในเวลาปกติที่น้องสาวภรรยามิได้มีเรื่องเดือดร้อนอันใด กวีก็มิได้คิดว่าเป็นคนอื่นไกลอยู่แล้วพร้อมและยินดีที่จะให้ความช่วยเหลือทุกเมื่อ และยิ่งกำลังได้รับความเดือดร้อนยิ่งต้องช่วยเหลืออย่างยิ่ง ดังนั้นความหมายที่สองของคำ พ้องเสียง haru ที่หมายถึงฤดูใบไม้ผลินี้จะมีส่วนช่วยในการแสดงอารมณ์และความรู้สึกที่แท้จริงของกวีออกมา อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ความหมายทั้งสองของ คำพ้องเสียง ในบทกวีนี้มีส่วนช่วยในการขยายความหมายของกันและกันอันส่งผลไปถึงความหมายโดยรวมของบทกวีให้มีความกว้างขวางและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

เกี่ยวกับความหมายของบทกวีนี้มีนักวิชาการหลายคนที่ถอดความบทกวีเป็นภาษาญี่ปุ่นปัจจุบันว่า สีที่กลมกลืนของทุ่งหญ้าในขณะนั้นคือ สีเขียว แม้ว่าในบทกวีจะมิได้ระบุชัดเจนว่าเป็นสีอะไร แต่สีเขียวก็ให้ความหมายโดยนัยว่าหมายถึง น้องภรรยาและสามี เพราะ สามีนางมีตำแหน่งในราชสำนักเป็นระดับ หก และสีเสื้อคลุมประจำตำแหน่งระดับหกคือ สีเขียว

ในส่วนของเนื้อเรื่องของตอนนี้กล่าวกันว่า ตัวละครเอกที่เป็นเจ้าของบทกวีบทนี้คือ Ariwara Narihira ผู้เป็นที่เชื่อกันว่าเป็นตัวละครเอกของ วรรณคดีเรื่องนี้ในเกือบทุกตอนนั่นเอง บทกวีนี้เป็นบทที่เขาแต่งให้กับน้องสาวของภรรยาซึ่งเป็นลูกสาวของ Ki no Aritsune นางได้แต่งงานกับลูกชายของตระกูล Fijiwara คือ 藤原の敏行 (Fujiwara noToshiyuki) ที่มีฐานะเป็นเพียงข้าราชการระดับหกเท่านั้น ซึ่งตัวละครทั้งสองตัวนี้ ได้ไปปรากฏอีกครั้งหนึ่งในตอนที่ 107 ซึ่งกล่าวถึงการแต่งบทกวีรักโต้ตอบกันระหว่าง หญิงสาวที่อยู่ในที่บ้านเดียวกันกับหนุ่มผู้หนึ่งผู้สูงศักดิ์คนหนึ่งกับ Fujiwara no

Toshiyuki โดยหญิงสาวผู้นี้ยังเพิ่งแตกรุ่นสาวยังไม่มีประสบการณ์ในการเขียนบทกวีรักโต้ตอบกับชายหนุ่มมาก่อน ดังนั้นชายหนุ่มผู้สูงศักดิ์คนนี้จึงได้เขียนบทกวีส่งไปแทน และเป็นที่เข้าใจกันว่าชายหนุ่มผู้สูงศักดิ์คนนี้ก็คือ Narihira และหญิงสาวผู้อ่อนวัยคนนั้นก็คือ น้องสาวของภรรยาของเขาที่เป็นเรื่องราวปรากฏในตอนนี้นั่นเอง

ตอนที่ 69 狩使（かりのつかひ） (Kari no tsukai)

<u>คำอธิบายกลวิธีการประพันธ์</u>

บทกวี 3 วรรคแรก

คำพ้องเสียง

かち人の渡れど濡れぬ<u>えにし</u>あれば

(Shougakukan, Ise monogatari, p.193)

คำพ้องเสียง

Kachibito no wataredo nurenu **<u>eni</u>** shi areba

คำแปล

คำพ้องเสียง

<u>วาสนาเราตื้น</u>ราว**<u>เวิ้งอ่าวตื้น</u>** ไม่เปียกชื้นชายผ้าแม้มาข้าม

ทั้ง**<u>ตื้น</u>**อ่าว**<u>ตื้น</u>**วาสนาตาม อยากห้ามปรามสัมพันธ์ใจใคร่ขอลา

บทกวี 2 วรรคหลัง

คำพ้องเสียง

また<u>逢坂</u>の関は越えなむ

คำพ้องเสียง

Mata **<u>Ausaka</u>** no seki wa koenamu

คำแปล

คำพ้องเสียง

คงต้องข้ามด่าน **“โอซาก้า”** [81] มาอีกครั้ง ชื่อด่านยังบอกเป็นนัยให้ไปหา

จะขอ**พบ**อีกครั้งข้ามด่านมา ไม่เลิกราถึงตัวไกลใจคะนึง

คำพ้องเสียง

บทกวี 3 วรรคแรกมีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียง คำที่ทำหน้าที่เป็นคำ พ้องเสียง คือ คำว่า 江に (eni) หมายถึง **เวิ้งอ่าว** โดยมีเสียงไปพ้องกับบางส่วนของคำว่า 縁 (enishi) ที่หมายถึง **วาสนา ในที่นี้หมายถึงบุญวาสนาที่มีร่วมกันระหว่างชายหนุ่มและหญิงสาว**บทคำแปลผู้วิจัยขีดเส้นใต้คำว่า **ตื้น**เพื่อให้เห็นลักษณะของการใช้คำพ้องเสียง **ตื้น** ที่หมายถึง **เวิ้งอ่าวที่ตื้นเขิน** และ**วาสนาต่อกันที่ไม่ลึกซึ้งของหนุ่มสาว**ถึงแม้คำว่าตื้นจะไม่ใช่ความหมายตรงตัวของคำพ้องเสียงทั้งสองในภาษาญี่ปุ่นแต่ก็พอที่จะแสดงให้เห็นลักษณะการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ ซึ่งคำนี้จะอยู่ในบทแปลวรรคแรกและวรรคที่ สาม

บทกวี 2 วรรคหลังก็เช่นเดียวกันกับ 3 วรรคแรกมีการใช้กลวิธีการประพันธ์ ประเภท คำพ้องเสียง เช่นเดียวกันกับบทแรก คำที่ทำหน้าที่เป็นคำ พ้องเสียง คือ คำว่า 逢坂の関 (Ausaka no seki) หมายถึง **ชื่อด่าน โอซาก้า** และชื่อด่าน โอซาก้า นี้เสียงไปพ้องกับบางส่วนของคำว่า 逢う (au) หมายถึง **พบ ในที่นี้หมายถึง การพบกันและมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งระหว่างหนุ่มสาว** และ สำหรับชื่อด่าน “Oosaka” ถึงแม้จะเขียนว่า ausaka แต่อ่านออกเสียงตามวิธีการอ่านอักษรญี่ปุ่นสมัย โบราณว่า Oosaka ในคำแปลคำพ้องเสียงทั้งสองความหมายจะอยู่ในวรรคแรกและวรรคที่ สาม

เนื่องจากบทกวีบทนี้ 3 วรรคแรกในเนื้อเรื่องระบุว่าแต่งโดยหญิงสาวที่ทำหน้าที่ 斎宮 (saiguu) [82] ส่วนอีกสองวรรคหลังระบุว่าแต่งโดยตัวละครที่เป็นหนุ่ม ถึงแม้บทกวีทั้งสองจะ

---

[81] เป็นชื่อด่านที่อยู่ทางทิศตะวันออกของเมืองเกียวโต สมัยก่อนถ้าจะข้ามไปเมือง Ise จะต้องเดินทางข้ามด่านนี้ไปปัจจุบันเป็นเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างเขตเมืองเกียวโตกับจังหวัด 滋賀 (Shiga)

[82] 斎宮 (saiguu) หมายถึง หญิงสาวบริสุทธิ์ที่ได้รับแต่งตั้งจากองค์จักรพรรดิ์ในคราวที่ขึ้นครองราชย์ให้ไปประจำที่ศาลเจ้าต่างๆ เพื่อทำหน้าที่ติดต่อกับเทพเจ้าในที่นี้หมายถึง หญิงสาวที่ทำหน้าที่ที่ศาลเจ้า Ise กล่าวกันว่าหมายถึง ราชธิดาคนแรกของจักรพรรดิ 文徳 (Montoku องค์ที่ 55 ค.ศ. 850-858) คือ เจ้าหญิง 恬子(Tenshi หรือYasuko) ซึ่งเป็นน้องสาวร่วมมารดาของเจ้าชาย 惟高 (Koretaka) โดยได้รับแต่งตั้งเป็น Saiguuในสมัยจักรพรรดิ์ Seiwa

เป็นบทเดียวกันแต่เนื่องจากในบทกวีภาษาญี่ปุ่นเขียนแยกกันไว้ ดังนั้นเพื่อความสะดวกในการอธิบายและง่ายต่อการเข้าใจ ผู้วิจัยจะแยกอธิบายออกเป็นสองส่วนตามที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง บทกวี 3 วรรคแรก จะอยู่ในคำ แปลบทที่ หนึ่ง โดยคำที่เป็นคำ พ้องเสียง ในความหมายแรกคือ **เว้งอ่าว** จะอยู่ในวรรคแรก และความหมายที่ สอง นั้นก็จะอยู่ในวรรคแรกเช่นเดียวกัน คือ คำว่า **วาสนา** ส่วนในคำแปลบทที่ สอง นั้นคำ พ้องเสียง ความหมายแรกคือ **ด่านโอซาก้า** จะอยู่ในวรรคแรกของบทแปล และความหมายที่ สอง ที่แปลว่า**พบ** นั้นจะอยู่ในวรรคที่ สาม

ก่อนที่จะอธิบายกลวิธีการประพันธ์บทกวีบทนี้ผู้วิจัยจะขออธิบายเรื่องราวของเนื้อหาเพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจความหมายและลักษณะของกลวิธีการประพันธ์ที่ใช้ในบทกวีนี้ เนื้อหาในตอนที่ 69 นี้นับเป็นตอนหนึ่งที่มีความสำคัญซึ่งมีการวิเคราะห์ออกมาว่ามีความเกี่ยวข้องกับที่มาของชื่อเรื่อง Ise monogatari อยู่บ้างไม่มากก็น้อยดังที่ได้อธิบายมาแล้วในส่วน บทนำ เนื้อเรื่องเริ่มจากชายผู้หนึ่ง ได้รับคำสั่งให้ออกไปล่าสัตว์พร้อมคณะที่เมือง Ise หญิงสาวที่ทำหน้าที่เป็น saiguu อยู่ที่ศาลเจ้าแห่งนั้นได้รับจดหมายของมารดาฝากฝังให้ดูแลชายหนุ่มผู้นี้เป็นอย่างดี และหญิงสาวก็ทำตามที่มารดาสั่ง นางได้เอาใจใส่ดูแลชายหนุ่มเป็นอย่างดี รวมทั้งจัดเตรียมสิ่งของและดูแลความเรียบร้อยเมื่อจะออกไปล่าสัตว์ในตอนเช้า และดูแลรับรองให้ชายหนุ่มมาพักในที่พักของตนในตอนที่กลับมาจากการล่าสัตว์ เวลาผ่านไป 2 วันชายหนุ่มกล่าวว่าเขาต้องการที่จะพบกับหญิงสาวในฐานะที่หนุ่มสาวจะพบกัน และหญิงก็มิได้ตั้งใจจะปฏิเสธเสียเลยทีเดียวว่าจะไม่พบกับชายหนุ่มแต่เนื่องจากมีสายตาผู้คนเฝ้ามองอยู่เป็นจำนวนมากจึงทำให้ไม่สะดวกที่จะพบกับชายหนุ่ม ขณะเดียวกันเป็นเพราะชายหนุ่มผู้นี้รับหน้าที่เป็นหัวหน้าคณะล่าสัตว์ จึงถูกจัดให้พักแยกออกมาต่างหากพักอยู่ใกล้กับที่พักของ saiguu ในเวลากลางคืนขณะที่ทุกคนนอนหลับไปหมดแล้ว หญิงสาวได้ออกมาหาชายหนุ่มในเวลาประมาณ 5 ทุ่มเศษๆ พร้อมกับเด็กรับใช้ผู้ติดตาม ในขณะนั้นเองชายหนุ่มก็ยังไม่ได้นอนหลับเอาแต่นั่งเหม่อมองออกไปด้านนอกภายใต้แสงจันทร์สลัวๆ ชายหนุ่มเมื่อได้พบกับหญิงสาวก็ดีใจมาก หญิงสาวพูดคุยอยู่กับชายหนุ่มจนกระทั่งเวลาประมาณตีสองเศษ ๆ จึงได้เดินทางกลับที่พักของตนโดยยังมิได้พูดคุยเปิดเผยความในใจของตนออกมา ชายหนุ่มเฝ้ารอฟังเรื่องราวในใจของหญิงสาวจนสว่าง แต่หญิงสาวก็มิได้มีจดหมายใด ๆ ส่งข่าวมานอกจากส่งบทกวีที่มีเนื้อความว่า “ข้าได้ไปยังที่พักของท่านหรือท่านมายังที่พักของข้าเหตุใดจึงจำไม่ได้ เรื่องในคืนก่อนเป็นความจริงหรือความฝันกันแน่ เกิดขึ้นเมื่อตอนตื่นหรือตอนหลับ” ชายหนุ่มเมื่อได้อ่านบทกวีก็ร้องไห้ออกมาด้วยความเศร้าและได้เขียนบทกวีตอบไปว่า “จิตใจที่มืดมนของข้าอันเกิดจากความเศร้า รู้สึกวุ่นวายสับสนจนแยกไม่ออกว่าเป็นเรื่องจริงหรือความฝัน ขอให้เจ้า

ได้มาทำให้เรื่องราวชัดเจนขึ้นในคืนนี้ ” หลังจากนั้นชายหนุ่มก็ออกไปล่าสัตว์ ขณะที่ไปล่าสัตว์จิตใจของชายหนุ่มก็จดจ่ออยู่กับการที่จะได้พบกับหญิงสาวในเวลากลางคืน แต่ในคืนนั้นเองเจ้าเมือง Ise ผู้รับผิดชอบเป็นหัวหน้าควบคุมดูแลที่พักในศาลเจ้า Ise ได้ทราบข่าวว่าชายหนุ่มมาพักจึงจัดงานเลี้ยงรับรองขึ้น ดังนั้นชายหนุ่มจึงไม่สามารถที่จะพบกับหญิงสาวได้ พอรุ่งเช้าเขาต้องออกเดินทางไปเมือง Owari [83] ชายหนุ่มรู้สึกเศร้าใจมากจึงแอบร้องไห้โดยไม่ให้ใครเห็น จนกระทั่งเวลารุ่งสาง หญิงสาวได้ส่งถ้วยเหล้ามาให้กับชายหนุ่มในโอกาสที่จะลาจาก พร้อมกับเขียนบทกวี 3 วรรคไว้ในจานรองถ้วยเหล้านั้น ซึ่งบทกวี 3 วรรคนี้คือบทที่ผู้วิจัยได้แปลไว้แล้วในข้างต้นและจะได้อธิบายถึงกลวิธีการประพันธ์บทกวี 3 วรรคนี้ต่อไป ในเนื้อหาของบทกวี 3 วรรคนี้ระบุถึงว่า วาสนาของนางกับชายหนุ่มนั้นช่างตื้นเขินยิ่งนักราวกับเวิ้งอ่าวตื้นๆ ที่ไม่เปียกแม้ชายผ้าเมื่อเวลาที่คนเดินข้าม เมื่อชายหนุ่มได้อ่านบทกวีแล้ว จึงใช้เศษถ่านที่เหลือจากการจุดไต้ไม้สนมาเขียนบทกวี 2 วรรคหลังเพิ่มเข้าไปความว่า “คงจะข้ามด่าน “โอซาก้า ”มาอีกครั้ง (เพื่อมาพบกับเจ้า) ” เมื่อถึงตอนเช้าชายหนุ่มจึงได้ออกเดินทางไปเมือง Owari

จากความเป็นมาของเนื้อเรื่องอาจจะช่วยให้เข้าใจความหมายของบทกวีในระดับหนึ่ง ดังนั้นจะขออธิบายถึงกลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียง ใน 3 วรรคแรกก่อน ซึ่งเป็นการเล่นคำพ้องเสียงบางส่วนระหว่างคำว่า eni หมายถึง **เวิ้งอ่าว** กับคำว่า enishi หมายถึง **วาสนา** โดยความหมายแรกของ พ้องเสียง eni จะเป็นความหมายของสารในระดับตื้นและถูกนำไปเปรียบเทียบกับความหมายที่สองซึ่งเป็นความหมายของสารในระดับลึกของบทกวีนี้หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่กวีต้องการสื่อออกมา กล่าวคือ การพูดความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในระยะเวลาอันสั้นระหว่างหญิงสาวและชายหนุ่มนั้น ไม่ลึกซึ้งเลยราวกับเวิ้งอ่าวที่ตื้นเขินมีน้ำขังอยู่ใน
ระดับที่ไม่ลึกนักขนาดคนเดินข้ามก็ไม่เปียกแม้ชายผ้า การใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียงในบทกวีนี้นอกจากจะเป็นการเปรียบเทียบระหว่างความหมายระดับตื้นและลึกของคำที่เป็นคำพ้องเสียง แล้ว ยังมีลักษณะของการเล่นภาพพจน์ โดยมีการเอาภาพพจน์ของสภาพอ่าวที่ตื้นเขินมาช่วยในการเน้นความหมายของบทกวีให้มีความลึกซึ้งมากยิ่ง

---

[83] เมือง Owari ปัจจุบัน คือ ส่วนหนึ่งของจังหวัด 愛知 (Aichi) (ดูคำอธิบายเพิ่มเติมในหน้า 115)

โดยปกติเมื่อพูดถึงเวิ้งอ่าวแม้จะมีน้ำขังอยู่ในระดับที่ไม่ลึกนักก็ตาม แต่ธรรมชาติของคนเวลาเดินเหยียบลงไปในผิวน้ำก็มักจะมีน้ำกระเซ็นขึ้นมาเปียกชายผ้า และยิ่งชุดกิโมโนของญี่ปุ่นนั้นจะมีลักษณะยาวลงมาคลุมถึงข้อเท้าการกล่าวว่า อ่าวนั้นตื้นขนาดคนเดินข้ามยังไม่เปียกกระทั่งชายผ้านั้นจึงเป็นการช่วยเน้นว่าความสัมพันธ์ของชายหนุ่มและหญิงสาวนั้นช่างไม่มีความลึกซึ้งเลยแม้แต่นิดเดียว และหญิงสาวต้องการที่จะหยุดความสัมพันธ์นั้นเสีย การกล่าวเปรียบเทียบเช่นนี้ออกจะเป็นการกล่าวที่เกินจริงไปสักหน่อย เพราะเป็นไปได้ยากมากที่คนเดินข้ามเวิ้งอ่าวแล้วชายผ้าจะไม่เปียกเพราะชายเสื้อ กิโมโน นั้นยาวมาก แต่ถึงจะเป็นการกล่าวที่เกินจริงแต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าการใช้ความหมายของคำพ้องเสียงทั้งสองในลักษณะการเปรียบเทียบใน สาม วรรคนี้มีส่วนช่วยเน้นย้ำให้ความหมายของบทกวีนี้เด่นชัดขึ้นมา

สำหรับความสัมพันธ์ของความหมายทั้งสองของคำ พ้องเสียง ในบทกวี สองวรรคหลังนั้นจะแตกต่างจาก สาม วรรคแรก เพราะไม่ได้เป็นการนำเอาความหมายของทั้งสองคำมาใช้ในลักษณะของการเปรียบเทียบแต่อย่างใด แต่เป็นการใช้ขยายความหมายของบทกวี กล่าวคือ กวีกล่าวเพียงสั้นๆ ว่าคงจะต้องข้ามด่าน Ausaka อีกครั้งกระมัง เนื่องจากสองพยางค์แรกของคำว่า Ausaka ไปพ้องกับคำว่า au ที่แปลว่า พบ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น เป็นการขยายความหมายของเนื้อหาบทกวีให้กว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น กล่าวคือ การจะข้ามด่านโอซาก้า นั้นก็หมายถึง การจะไปพบกับหญิงสาวอีกครั้ง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในความหมายของสารระดับตื้นที่ระบุว่า เมื่อข้ามด่านนี้ออกจากเมืองเกียวโตก็จะสามารถเดินทางไปเมือง Ise ซึ่งเป็นที่อยู่ของหญิงสาวได้ ดังนั้นจึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า แม้บทกวีส่วนหลังนี้จะมีขนาดสั้นๆ เพียงสองวรรคหรือ สิบสี่คำเท่านั้น แต่กลับให้ความหมายที่สมบูรณ์ สอดรับกับบทกวี สาม วรรคแรก ราวกับเป็นบทกวีทั้งบทที่แต่งโต้ตอบกับหญิงสาวเลยทีเดียว นับว่าปั่นเป็นความหลักแหลมของกวีในสมัยก่อนที่เป็นผู้ คิดริเริ่ม ศึกษานำเอาข้อดีของภาษาญี่ปุ่นที่มีการออกเสียงเหมือนกันหลายคำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการแต่งบทกวี จนกวีรุ่นหลังๆ ได้เอามาเป็นแบบอย่างจนเรียกได้ว่า เป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งในการแต่งบทกวีญี่ปุ่นเลยทีเดียว

กล่าวกันว่า เนื้อหาเรื่องราวความรักในตอนนี้ ค่อนข้างจะแปลกเป็นตอนที่มีลักษณะเนื้อหาเรื่องราวที่โดดเด่นกว่าตอนอื่นๆ เนื่องจากเป็นเรื่องราวความรักต้องห้ามระหว่างหญิงสาวบริสุทธิ์ผู้ได้รับแต่งตั้งจากองค์จักรพรรดิให้ทำหน้าที่ติดต่อกับเทพเจ้า ซึ่งไม่สามารถที่จะแต่งงานหรือมีความรักได้ ดังนั้นเมื่อมีเรื่องราวเกี่ยวกับความรักเกิดขึ้นจึงเป็นที่ร่ำลือกันมาก ในหมู่ชนชั้นสูงในสมัยนั้น เพราะเชื่อกันว่าหญิงสาวที่เป็น saiguu นั้นคือ คือ เจ้าหญิง 恬子(Tenshi หรือ Yasuko) ราชธิดาของจักพรรดิ Montoku ซึ่งเป็นน้องสาวร่วม

มารดาของเจ้าชาย Koretaka เพื่อนสนิทคนหนึ่งของ Ariwara Narihira ดังนั้น จึงมีข้อสันนิษฐานออกมามากมายว่า แท้ที่จริงเรื่องราวความรักในตอนนี้ก็คือ เรื่องราวของ Narihira กับเจ้าหญิง Tenshi ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในส่วนบทนำเกี่ยวกับความสำคัญของตอนนี้ว่า มีหลายทฤษฎีเชื่อว่า ตอนนี้เป็นที่มาของชื่อเรื่องวรรณคดีเรื่องนี้ เนื่องจากการศึกษาของนักวิจัยในยุคแรกๆ ค้นพบว่ามีหนังสือที่เรียกว่า 狩の使本 (Kari no tsukaibon) หรือก็คือหนังสือชื่อ Koshikibu naishibon ซึ่งเชื่อว่าเป็นหนังสือต้นแบบของวรรณคดีเรื่องนี้ โดยในหนังสือเล่มดังกล่าวนี้ จะใช้เรื่องราวและเนื้อหาในตอนที่ 69 นี้ขึ้นต้นเป็นตอนแรก ไม่ว่าทฤษฎีต่างๆ ที่กล่าวกันมานั้นจะมีความถูกต้องหรือไม่แต่สิ่งหนึ่งที่ปฏิเสธไม่ได้คือ เนื้อหาเรื่องราวความรักในตอนนี้มีลักษณะที่โดดเด่น และ มีความน่าสนใจมากทีเดียว

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4
บทสรุป

ก่อนที่จะได้อธิบายสรุป ขอทำความเข้าใจเบื้องต้นดังนี้ บทสรุปในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการเสนอแนวทางเลือกหนึ่งในการอธิบายกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภทในวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari ทั้งนี้เนื่องจากว่า ส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ต้องอาศัยความสามารถเฉพาะตัวทางการแปลบทกวีซึ่งแต่ละคนมีไม่เท่ากัน การที่ผู้วิจัยไม่สามารถที่จะหาคำในภาษาไทยมาใช้แสดงลักษณะกลวิธีการประพันธ์ประเภทต่างๆ ได้ทั้งหมดเหมือนกับในบทกวีภาษาญี่ปุ่น ไม่ได้หมายความว่า ผู้ศึกษาวิจัยคนอื่นๆ หรือกวีผู้มีความสามารถ จะไม่สามารถทำได้ด้วย เพราะเชื่อว่า ผู้วิจัยคนอื่นๆ อาจเสนอแนวทางอื่นในการศึกษาเพื่ออธิบายกลวิธีการประพันธ์ประเภทเดียวกันนี้ และการวิจัยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญคือ มุ่งเสนอแนวทางการอธิบายกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภท เพื่อให้คนไทยเข้าใจและสามารถที่จะชื่นชมความงามในอรรถรสของบทกวีญี่ปุ่นได้ในระดับหนึ่ง หากผู้วิจัยคนอื่นศึกษาแนวทางการอธิบายกลวิธีการประพันธ์เหล่านี้ด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน เชื่อว่า ผลสรุปจากการวิจัยย่อมจะแตกต่างออกไป

บทสรุปของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะประกอบด้วยเนื้อหา สองส่วน ส่วนแรกจะเป็นการวิเคราะห์สรุปข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในบทที่ 3 ส่วนหลังจะเป็นการสรุปรวมเนื้อหาทั้งหมดที่ได้จากการศึกษาวิจัย

<u>ส่วนแรก การวิเคราะห์และสรุปแนวทางการอธิบายกลวิธีการประพันธ์ในบทที่ สาม</u>

จากการศึกษาแนวทางการอธิบายกลวิธีการประพันธ์ ทั้ง 4 ประเภทอันได้แก่ คำพ้องเสียง คำสัมพันธ์, คำกล่าวนำ และคำประดับ โดยผ่านการแปลความหมายของบทกวีใน Ise monogatari 30 บท ในตอนที่คัดเลือกมาศึกษา 22 ตอนพบว่า กลวิธีการประพันธ์ส่วนใหญ่เมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้ว สามารถคงลักษณะที่สำคัญของกลวิธีการประพันธ์ประเภทนั้นๆได้เหมือนและใกล้เคียงกับบทกวีภาษาญี่ปุ่น แต่อย่างไรก็ตามมีบางส่วนของกลวิธีการประพันธ์แต่ละประเภทเมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้วไม่สามารถที่จะทำให้เห็นถึงลักษณะของกลวิธีการประพันธ์นั้นๆ ได้เลย ดังจะได้อธิบายสรุปตามลำดับดังนี้

1. กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียง จากการศึกษาแนวทางในการอธิบายกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ ในบทกวีที่แปลทั้งหมด 30 บทใน 22 ตอน พบว่า มีบทกวีที่ใช้กลวิธี

การประพันธ์ประเภทคำพ้องเสียงมากถึง 14 บท และในบทกวี 14 บทนี้ มีจำนวนคำพ้องเสียง 24 คำ ในจำนวนคำพ้องสียง 24 คำเมื่อแปลเป็นภาษาไทยพบว่า 11 คำสามารถแปลโดยคงลักษณะของการใช้คำพ้องเสียงได้ใกล้เคียงกับบทกวีภาษาญี่ปุ่น ซึ่งในจำนวน 11 คำ สามารถสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตอน	**ความหมายของคำศัพท์ที่สามารถแปลโดยคงลักษณะการพ้องเสียงใกล้เคียงกับบทกวีญี่ปุ่น**	**คำพ้องเสียงที่ใช้ในบทแปล**
ตอนที่ 2	คำว่า nagame หมายถึง ฝนที่ตกพรำๆ ในฤดูใบไม้ผลิโดยไม่มีทีท่าว่าจะหยุดและอีกความหมายหนึ่งคือ สายตาที่ทอดเหม่อมองออกไปข้างนอกขณะที่กำลังตกอยู่ในห้วงแห่งการครุ่นคิด	ในบทแปลจะใช้คำว่า **สาย** ให้สื่อความหมายถึง สายฝนและสายตา
ตอนที่ 6	คำว่า shiratama ในความหมายแรกตีความหมายว่าหมายถึง เม็ดไข่มุกและอีกความหมายหนึ่งคือ เม็ดน้ำตาหรือหยาดน้ำตา	ใช้คำว่า **เม็ด** ให้สื่อความหมายถึงเม็ดไข่มุกและเม็ดน้ำตา
ตอนที่ 7	คำว่า kaeru ที่หมายถึง การกลับมาของคนและการซัดกลับเข้าหาฝั่งของคลื่น	ใช้คำว่า **กลับ** ให้สื่อความหมายถึง การกลับมาของคนและการกลับมาของคลื่น
บทกวีบทแรกในตอนที่ 9	คำว่า tsuma ในบทกวีนี้หมายถึง ภรรยาหรือคนรักและในอีกความหมายหนึ่งหมายถึง ขอบแถบ หรือชายผ้า	ใช้คำว่า **เนื้อ** ให้สื่อความหมายถึง ชายเนื้อผ้า และเนื้อเย็นซึ่งก็หมายถึง หญิงคนรักหรือภรรยา
ตอนที่ 10	คำว่า hitaburu ที่หมายถึง การสั่นแผ่นเหล็กเพื่อไล่ห่านที่ลงมากินข้าวบนผืนนา ซึ่งเป็นคำพ้องเสียงกับคำว่า hitasura ที่หมายถึง หัวใจที่รักและมั่นคงต่ออีกฝ่าย	ใช้คำว่า **สั่น** ให้สื่อความหมายถึง การสั่นแผ่นเหล็ก และหัวใจที่มั่นคงต่ออีกฝ่ายอย่างสั่นคลอน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 16	คำว่า ama ที่หมายถึง นางชี และอีกความหมายหนึ่งหมายถึง สรวงสวรรค์	ใช้คำว่า **นาง** ให้สื่อความหมายถึง นางชีและนางฟ้า (แปลโดยการตีความหมายรวมว่า หมายถึง เสื้อผ้าอาภรณ์ของผู้อยู่บนสรวงสวรรค์)
บทกวีบทที่ 2 ในตอนที่ 19	คำว่า furu หมายถึง เมฆที่ลอยลงมา หรือตกลงมา และอีกความหมายหนึ่งคือ วันเวลาที่ผ่านล่วงเลยไป	ใช้คำว่า **ลง** ให้สื่อความหมายถึง เมฆที่ลอยต่ำลงมา หรือ ตกลงมากับความ หมายของความรักที่เก่าลงจนกลายเป็นอดีตเมื่อเวลาผ่านไป
ตอนที่ 22	คำว่า kawashi ที่หมายถึง เกาะกลางแม่น้ำ และอีกความหมายหนึ่งคือ ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างสามีและภรรยา	ใช้คำว่า **เกาะ** ให้สื่อความหมายถึง เกาะกลางแม่น้ำ และสัมพันธ์รักของสามีและภรรยาที่เกาะกันจนแนบแน่น
ตอนที่ 25	คำว่า kare ที่หมายถึง ตัดใจ ตีจาก หรือ เอาใจออกห่าง และอีกความหมายหนึ่งคือ การตัดหรือเก็บสาหร่ายของชาวประมง	ใช้คำว่า **ตัด** ให้สื่อความหมายถึง การตัดใจออกห่าง และการตัดหรือเก็บสาหร่าย
ตอนที่ 41	คำว่า haru ที่หมายถึง ฤดูใบไม้ผลิและอีกความหมายหนึ่งคือ การแตกตาของต้นไม้หรือต้นหญ้าในฤดูใบไม้ผลิ	ใช้คำว่า **ผลิ** ให้สื่อความหมายถึง ฤดูใบม้ผลิ และการผลิหรือแตกตาของต้นไม้
บทกวี 3 วรรคแรกใน ตอนที่ 69	คำว่า eni ที่หมายถึง เวิ้งอ่าวตื้นๆ และอีกความหมายหนึ่งคือ ความสัมพันธ์ที่ไม่ลึกซึ้งของหนุ่มสาว	ใช้คำว่า **ตื้น** ให้สื่อความหมายถึง เวิ้งอ่าวตื้นๆ และความสัมพันธ์ที่ตื้นเขินของหนุ่มสาว

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากจำนวน 11 คำในตาราง แม้จะสามารถแปลความหมายเป็นภาษาไทยแล้ว ยังคงแสดงลักษณะการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทคำพ้องเสียงได้ใกล้เคียงกับบทกวีภาษาญี่ปุ่นก็ตาม แต่ก็ยังเป็นลักษณะการใช้คำแปลซ้ำเสียงสองคำมาการแสดงความหมายทั้งสองของคำพ้องเสียง ทั้งนี้ผู้วิจัยไม่สามารถแปลโดยใช้คำในภาษาไทยเพียงคำเดียวแล้วสื่อความหมายได้สองความหมายดังเช่นในบทกวีญี่ปุ่นได้ และถึงแม้จะมีการแปลความหมายสองความหมายแล้วก็ตาม แต่ในบางครั้งพบว่า เกือบทั้งหมดเป็นความหมายที่ไม่ตรงตามภาษาญี่ปุ่นทีเดียวแต่เป็นการอาศัยการตีความและนำเอาความหมายของคำอื่นๆ มาช่วยในการขยายความหมายของคำนั้น จึงจะสามารถแสดงความหมายทั้งหมดของคำพ้องเสียงเหล่านั้นได้ยกตัวอย่าง คำว่า nagame ในตอนที่ 7 เพียงความหมายคำว่า สายฝน กับ สายตา นั้นยังไม่สามารถเก็บความหมายทั้งหมดของคำภาษาญี่ปุ่นได้จำเป็นต้องใช้การขยายความและคำอื่นๆ เข้าช่วยโดยผู้วิจัยได้แปลความหมายของทั้งสองว่า

สายฝนพรำใบไม้ผลิที่**เนิ่นนาน** **สายตา**นั้นทอด**นานเนิ่น**เกินห้าม

ในบทแปลจะเห็นว่า ผู้วิจัยใช้คำ เนิ่นนาน และ นานเนิ่น มาช่วยขยายความหมายของ สายฝนที่ตกยาวนานในฤดูใบไม้ผลิ และสายตาที่ทอดเหม่อมองออกไปข้างนอกอย่างเนิ่นนาน

บทกวีตอนที่ 16 ก็เช่นเดียวกัน คำว่า ama มีความหมายหนึ่งว่า นางชี แต่ไม่ได้มีอีกความหมายว่า นางฟ้า ซึ่งความหมายที่แท้จริงตามภาษาญี่ปุ่นคือ คำว่า สรวงสวรรค์ ดังนั้นเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ผู้วิจัยจึงใช้การแปลโดยรวมความหมายของคำว่า ama no hagoromo (หมายถึง อาภรณ์ของเทวดา หรือ นางฟ้าบนสรวงสวรรค์) เข้าไปเพื่อที่จะสามารถเก็บความหมายทั้งหมดของบทกวีได้ตรงตามภาษาญี่ปุ่น

นอกจากนี้ตัวอย่างที่กล่าวมาจากการศึกษาพบว่า แม้จะสามารถแปลความหมายออกมาได้ ในบางครั้งผู้วิจัยได้ใช้ความพยายามในการที่แปลความหมายของคำโดยคงแสดงให้เห็นลักษณะคำพ้องเสียงมากจนเกินไป จนทำให้ขาดการคำนึงถึงการใช้ภาษาไทยที่เป็นธรรมชาติ ยกตัวอย่างบทกวีในตอนที่ 22 คำพ้องสียงระหว่าง kawashi (ที่หมายถึง เกาะกลางแม่น้ำ) และ kawashi (ที่หมายถึง สัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างสามี และภรรยา) ผู้วิจัยได้แปลความหมายที่สองของคำนี้ว่า

“ สัมพันธ์สอง**เกาะ**กันจนแน่นเหนียว ดั่งชลเดียวไหลผ่าน**เกาะ**เลาะเป็นสอง”

จากตัวอย่างจะเห็นว่าคำว่า **เกาะ** ในความหมายที่สองนั้นดูจะขาดความเป็นธรรมชาติไป เพราะหากจะกล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายในภาษาไทยนั้นมักจะใช้คำว่า ความ

สัมพันธ์ที่แนบแน่น หรือแน่นแฟ้น แทนที่จะใช้ความสัมพันธ์เกาะกันจนแน่นเหนียว ซึ่งฟังดูแล้วไม่มีความเป็นธรรมชาติในภาษาไทย

นอกจากคำพ้องเสียงทั้ง 11 คำที่สามารถแปลโดยคงลักษณะบทบาทและหน้าที่ของคำพ้องเสียงได้ใกล้เคียงกับบทกวีภาษาญี่ปุ่นแล้ว จากการศึกษาพบว่า มีอีก 13 คำ ที่ไม่สามารถแปลความหมายโดยคงลักษณะของการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียงได้

ในจำนวนนี้มี 13 คำนี้ เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจผู้วิจัยจึงได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภทตามลักษณะที่ปรากฏเมื่อมีการแปลเป็นภาษาไทยได้ดังนี้คือ

- ประเภทแรก เป็นคำพ้องเสียงที่ทำหน้าที่เป็นคำสัมพันธ์ด้วย ประกอบด้วย 11 คำ ซึ่งใน 11 คำนี้ มี 6 คำ สามารถแปลความหมายของคำพ้องเสียงลงไปได้ทั้งสองความหมาย และอีก 5 คำ สามารถแปลได้เพียงความหมายเดียว
- ประเภทที่ สอง เป็นประเภทของคำพ้องเสียงที่ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นคำสัมพันธ์ ซึ่งประเภทนี้ถึงแม้จะสามารถใส่ความหมายของคำพ้องเสียงลงไปในบทกวีได้หมดแต่มิอาจสะท้อนลักษณะของการพ้องเสียงออกมาได้ ประเภทนี้มี 2 คำ

ประเภทแรก เป็นประเภทที่คำพ้องเสียงทำหน้าที่เป็นคำสัมพันธ์ด้วย ซึ่งสามารถแบ่งเป็น 2 ลักษณะดังนี้

1. คำพ้องเสียงที่ทำหน้าที่เป็นคำสัมพันธ์ด้วย แต่เมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้วสามารถที่จะใส่ความหมายทั้งสองความหมายของคำพ้องเสียงเหล่านั้นลงไปในบทกวีได้ ซึ่งประกอบไปด้วย 6 คำ ได้แก่

- คำว่า ura ที่เป็นคำพ้องเสียงกับ urayamashiku ที่หมายถึง อ่าว และ อิจฉา ในตอนที่ 7 ,
- คำว่า nare ที่หมายถึง การนิ่ม อ่อนตัวลงของผ้า และอีกความหมายหนึ่งหมายถึง เคยชิน อยู่ในบทกวีบทแรกตอนที่ 9
- คำว่า abumi ซึ่งเป็นคำพ้องเสียงกับคำว่า aumi หมายถึง โกลนม้า และอีกความหมายหนึ่งคือ การมีคนรักใหม่ อยู่ในบทกวีบทแรก ตอนที่ 13
- คำว่า mirume เป็นชื่อสาหร่ายชนิดหนึ่ง และอีกความหมายหนึ่งหมายถึง ตาที่ดู ตาที่มอง หรือ ตาที่เห็น

- คำว่า ura หมายถึง อ่าว ซึ่งเป็นคำพ้องเสียงกับคำว่า urami หมายถึง โกรธ ฉุน ขุ่นแค้น
- คำว่า katami หมายถึง ตระกร้าไม้ไผ่ และอีกความหมายหนึ่งคือ ยาก และลำบาก ในบทกวีตอนที่ 28

คำพ้องเสียงทั้ง 6 คำนี้ แม้จะสามารถใส่ความหมายทั้งสองลงไปในบทแปลได้ แต่ไม่อาจทำให้คำเหล่านั้นคงลักษณะของการพ้องเสียงได้เช่นเดียวกับบทกวีญี่ปุ่น ดังนั้นผู้วิจัยคิดว่า การใส่ความหมายของคำพ้องเสียงทั้งสองความหมายลงไป น่าจะช่วยผู้อ่านได้ในระดับหนึ่ง ในการทำความเข้าใจถึงลักษณะของกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ แต่อย่างไรก็ตาม เพื่อช่วยให้ผู้อ่าน ได้เข้าใจและเห็นคุณค่า ความงามทางวรรณศิลป์ของกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ นอกจากจะต้องพยายามแปลความหมายทั้งสองความหมายลงไปแล้ว จำเป็นต้องอาศัยการอธิบายความหมายของคำเหล่านั้นเพิ่มเติมเพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นภาพ และสามารถทำความเข้าใจในสารทั้งสองระดับของบทกวีได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2. คำพ้องเสียงที่ทำหน้าที่เป็นคำสัมพันธ์ด้วย แต่พบว่าสามารถแปลเป็นภาษาไทยได้เพียงความหมายเดียวคือ ความหมายที่สองเท่านั้นประกอบด้วย 5 คำดังนี้

- haru ที่หมายถึง ขึง หรือ ตึง ที่เป็นคำพ้องเสียงกับคำว่า harubaru หมายถึง มาไกล อยู่บทกวีในบทแรกตอนที่ 9
- คำว่า sasuga ที่หมายถึง โลหะ หรือหมุดที่ใช้ติดสายโกลนม้าเข้ากับสายหนัง ซึ่งเป็นคำพ้องเสียงกับคำว่า sasuga ni หมายถึง อย่างไรก็ตาม อยู่ในบทกวีบทแรกตอนที่ 13
- คำว่า kakete ที่หมายถึง ห้อยเอาไว้กับ...และอีกความหมายหนึ่งคือ มีใจรักให้อีกฝ่าย เป็นคำที่ใช้ในบทกวีบทแรกตอนที่ 13
- คำว่า kakaru หมายถึง ห้อยเอาไว้กับ...วางเอาไว้กับ...และอีกความหมายหนึ่งคือ อย่างนี้ หรือเช่นนี้ อยู่ในบทกวีบทที่ สอง ตอนที่ 13
- คำว่า augo หมายถึง ไม้คาน และอีกความหมายหนึ่งคือ พบ หรือ เจอ

คำพ้องทั้ง 5 คำที่กล่าวมานี้ เมื่อแปลเป็นภาษาไทยพบว่า ไม่สามารถแปลความหมายแรกลงในบทแปลได้ เนื่องจากทุกคำทำหน้าที่เป็นเพียงคำสัมพันธ์ทางความหมายกับคำอื่นๆ ที่

สื่อหรือแสดงความหมายในระดับตื้นของบทกวีเท่านั้น โดยความหมายของคำเหล่านั้นไม่สามารถเข้ากันได้กับความหมายโดยรวมของบทกวี ดังนั้นจึงสามารถแปลความหมายเป็นภาษาไทยได้เพียงความหมายเดียว ผลจากการแปลเพียงความหมายเดียวนี้ทำให้ผู้อ่านไม่อาจที่จะเข้าใจและเห็นถึงลักษณะการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทคำพ้องเสียง รวมถึงไม่สามารถที่จะมองเห็นบทบาท หน้าที่ ความสัมพันธ์ทางความหมายของคำเหล่านี้กับคำอื่นๆในบทกวีได้ จำเป็นต้องมีการอธิบายเพิ่มเติมถึง ความหมาย บทบาท หน้าที่ และความสำคัญของคำเหล่านั้นในบทกวีอย่างละเอียด จึงจะทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าถึงอรรถรสของบทกวีได้

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้โดยสรุปว่า คำพ้องเสียงที่ทำหน้าที่เป็นคำสัมพันธ์ด้วย มีมากกว่าครึ่งที่สามารถแปลโดยใส่ความหมายทั้งสองของคำพ้องเสียงลงไปในบทแปลได้ และมีส่วนน้อยที่ไม่อาจทำได้ เนื่องจากคำเหล่านั้นทำหน้าที่เป็นเพียงคำสัมพันธ์ที่ให้ความหมายในระดับตื้นของบทกวีเท่านั้น แต่หากจะพยายามใส่ความหมายทั้งสองของคำพ้องเสียงลงไปในบทกวีให้ได้ทั้งหมดทุกความหมาย อาจต้องใช้การแปลเป็นกลอนสุภาพมากกว่า 1 บท เหมือนในบทที่ 13 , 25 และ 28 เป็นต้น แต่ถึงแม้จะใช้กลอนสุภาพมากกว่าสองบทแล้วก็ตามพบว่าคำพ้องเสียงบางคำยังมิอาจแปลความหมายลงไปได้หมดทุกความหมาย

ประเภทที่สอง เป็นประเภทที่คำพ้องเสียงไม่ได้ได้ทำหน้าที่เป็นคำสัมพันธ์ คำพ้องเสียงในลักษณะนี้แม้จะสามารถแปลโดยใส่ความหมายของคำพ้องเสียงได้ครบทั้งสองความหมาย แต่มิอาจคงลักษณะให้เห็นถึงการพ้องเสียงได้ คำพ้องเสียงในประเภทนี้มี 2 คำได้แก่

- คำว่า hijikimo ซึ่งเป็นคำพ้องเสียงกับ hijikimono ที่หมายถึง ชื่อสาหร่ายชนิดหนึ่ง และอีกความหมายหนึ่งหมายถึง ฟูกหรือที่นอน เป็นบทกวีในตอนที่ 3
- คำว่า Ausaka และคำว่า au หมายถึง ชื่อด่าน Oosaka และอีกความหมายหนึ่งคือ พบ หรือ เจอ อยู่ในบทกวี 2 วรรคหลังของตอนที่ 69

เป็นที่น่าสังเกตว่า ลักษณะของคำพ้องเสียงในประเภทที่สามนี้ แม้ไม่มีลักษณะเป็นคำสัมพันธ์ กับคำอื่นๆ ในบทกวี แต่กลับพบว่าไม่สามารถที่จะทำให้มีลักษณะของการใช้คำพ้องเสียงได้ใกล้เคียงกับบทกวีภาษาญี่ปุ่น ซึ่งการที่เป็นเช่นนี้ผู้วิจัยคิดว่า เป็นเพราะอีกความหมายหนึ่งของคำพ้องเสียงทั้งสองคำเป็นชื่อเฉพาะของพืชและสถานที่ ดังนั้นจึงน่าจะเป็นอุปสรรค

อย่างหนึ่งในการที่จะหาคำในภาษาไทยมาแปลให้มีความหมายเป็นลักษณะของการพ้องเสียงได้ กลวิธีการประพันธ์ประเภทคำพ้องเสียงนี้ มีลักษณะเด่นที่สำคัญคือ การใช้คำเพียงคำเดียวในบทกวีแต่สามารถสื่อความหมายได้มากกว่าหนึ่งความหมาย ทำให้มีปัญหาในการแปลเพื่อที่จะเก็บเนื้อหารายละเอียดของบทกวีได้หมด โดยเฉพาะในบทกวีที่มีการตีความหมายของคำพ้องเสียงเป็นหลายๆ ความหมาย พบว่า การใช้กลอนสุภาพเพียงบทเดียวในการแปลนั้นไม่พอที่จะเก็บเนื้อหารายละเอียด การตีความทั้งหมดของคำในบทกวีได้ จำเป็นต้องมีการแปลโดยใช้กลอนสุภาพ สองบทดังในบทกวีตอนที่ 25 และ 28 นอกจากนี้ยังพบว่ากลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ หากมีการใช้ร่วมกับกลวิธีการประพันธ์ประเภทอื่นๆ นอกจากจะประสบปัญหาการหาคำในภาษาไทยมาแปลความหมายแล้ว ยังอาจต้องใช้กลอนสุภาพ 2 บท จึงจะสามารถแสดงความหมายและสะท้อนให้เห็นกลวิธีการประพันธ์ประเภทต่างๆ เหล่านั้นได้ทั้งหมด ดังบทกวีบทแรก ในตอนที่ 13 ที่มีการใช้ คำพ้องเสียงร่วมกับกลวิธีการประพันธ์ประเภท คำกล่าวนำ และคำประดับ

จากการแปลความหมายเพื่อแสดงให้เห็นถึง ลักษณะการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้นั้นอาจกล่าวได้โดยสรุปว่า ในบทกวีที่มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้อย่างเดียว ส่วนใหญ่สามารถแปลเป็นภาษาไทยแล้วคงแสดงให้เห็นถึงลักษณะการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ได้ใกล้เคียงกับบทกวีภาษาญี่ปุ่น ซึ่งบทกวีในลักษณะนี้เมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้วเชื่อว่า จะทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าถึงคุณค่าและชื่นชมความงามของกลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียงได้โดยง่าย ขณะเดียวถึงแม้จะมีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทคำพ้องเสียงอย่างเดียว แต่ถ้ามีคำพ้องเสียงมากกว่าหนึ่งคำขึ้นไปกลับพบว่า เป็นการยากที่จะหาคำในภาษาไทยมาแสดงลักษณะของการพ้องเสียงได้ทุกคำ ดังบทกวีบทแรกในตอนที่ 25 ซึ่งมีคำพ้องเสียงอยู่สามคำแต่สามารถแปลความหมายให้มีลักษณะของการพ้องเสียงได้เพียงคำเดียว หรือในตอนที่ 28 มีคำพ้องเสียงอยู่สามคำแต่ไม่สามารถแปลให้เป็นคำพ้องเสียงได้แม้แต่คำเดียว

สำหรับบทกวีที่มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ร่วมกับกลวิธีการประพันธ์ประเภทอื่นๆ เช่น คำกล่าวนำ คำสัมพันธ์ คำประดับและตกแต่ง ดังบทกวีบทแรกในตอนที่ 9 บทกวีบทแรกและบทที่ สองในตอนที่ 13 ยิ่งพบว่า ประสบความยากลำบากในการแปล เพราะนอกจากจะไม่สามารถแปลโดยคงลักษณะของคำพ้องเสียงได้เช่นในบทกวีภาษาญี่ปุ่นแล้ว ยังไม่สามารถที่จะแปลความหมายทั้งหมดของคำพ้องเสียงเหล่านั้นลงไปในบทแปลได้

โดยเฉพาะคำที่ทำหน้าที่เป็นเพียงคำสัมพันธ์ซึ่งสื่อความหมายของสารในระดับตื้นในบทกวีดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

2. กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำสัมพันธ์ จากการศึกษาถึงแนวทางการอธิบายกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้พบว่า ส่วนใหญ่สามารถแปลความหมายออกมาเป็นภาษาไทยแล้วคงแสดงลักษณะของคำสัมพันธ์ทางความหมายได้เช่นเดียวกันกับบทกวีภาษาญี่ปุ่น ขณะเดียวกันมีส่วนน้อยที่ไม่สามารถแปลความหมายของคำสัมพันธ์ได้ครบถ้วนทั้งสองความหมาย ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการแปลความหมายของบทกวีปรากฏเป็นข้อสรุปดังนี้คือ

จากการแปลบทกวี 30 บทใน 22 ตอนที่เลือกมาศึกษาพบว่า มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ในบทกวี 10 บท มีคำสัมพันธ์ที่ใช้ทั้งหมด 21 คำ และในจำนวนคำสัมพันธ์ 21 คำพบว่า เป็นคำสัมพันธ์ที่ทำหน้าที่เป็นคำพ้องเสียงด้วย 16 คำ และในจำนวน 16 คำพบว่า มีถึงครึ่งหนึ่งที่ไม่สามารถแปลความหมายของคำสัมพันธ์ได้ทุกความหมาย คำสัมพันธ์ทั้งหมดที่กล่าวมาเมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้วจะปรากฏลักษณะที่แตกต่างกันซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทดังนี้

ประเภทแรก เป็นคำสัมพันธ์ประเภทที่ทำหน้าที่เป็นเพียงคำสัมพันธ์กับคำหลัก หรือคำสำคัญในบทกวีเพียงอย่างเดียวไม่ได้มีลักษณะเป็นคำพ้องเสียง ได้แก่

- คำว่า kie หมายถึง **เลือนหายไป** เป็นคำที่มีความสัมพันธ์กับคำว่า tsuyu แปลว่า **น้ำค้าง** ซึ่งอยู่ในบทกวีตอนที่ 6
- คำว่า ki แปลว่า **สวมใส่** เป็นคำสัมพันธ์กับคำ goromo หมายถึง **เสื้อผ้า อาภรณ์** ในบทกวีบทแรก ของตอนที่ 9
- คำว่า kumoi ที่หมายถึง **เมฆ** และคำว่า sora หมายถึง **ท้องฟ้า** ซึ่งทั้งสองคำเป็นคำสัมพันธ์กับคำหลัก tsuki หมายถึง **เดือน หรือ ดวงจันทร์** อยู่ในบทกวีตอนที่ 11
- คำว่า ura ที่หมายถึง **อ่าว** ซึ่งเป็นคำสัมพันธ์ของคำว่า ama หมายถึง **ชาวประมง** ในตอนที่ 25

คำสัมพันธ์ ทั้ง 5 คำที่กล่าวมานี้สามารถแปลเป็นภาษาไทย และคงแสดงให้เห็นถึงลักษณะการใช้คำสัมพันธ์ทางความหมายในบทกวีได้ค่อนข้างชัดเจน การที่สามารถทำได้เช่นนี้

อาจเป็นเพราะ ส่วนใหญ่คำสัมพันธ์เหล่านี้มักใช้ในบทกวีที่มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทคำสัมพันธ์อย่างเดียวได้แก่ คำสัมพันธ์ kie ในตอนที่ 6 และคำสัมพันธ์ kumoi และ sora ในตอนที่ 11 นอกจากนี้ยังพบลักษณะเดียวกันนี้ในบทกวีที่มีการใช้ร่วมกับกลวิธีการประพันธ์ประเภทคำพ้องเสียงเพียงอย่างเดียว ได้แก่ คำสัมพันธ์ ura ในตอนที่ 25 มีเพียงคำสัมพันธ์ ki ในบทกวีบทแรกตอนที่ 9 เท่านั้นที่มีการใช้ร่วมกับกลวิธีการประพันธ์ประเภทอื่น คือ คำกล่าวนำ และคำพ้องเสียง

ประเภทที่ สอง คือประเภทที่คำสัมพันธ์ทำหน้าที่เป็นคำพ้องเสียงด้วยในบทกวีเดียวกัน คำสัมพันธ์ในประเภทนี้จากการศึกษาพบว่า มีจำนวน 15 คำ คำสัมพันธ์ในประเภทนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

ลักษณะแรก คำสัมพันธ์ที่สามารถแปลความหมายออกมาเป็นภาษาไทยได้ทุกความหมาย มีทั้งหมด 8 คำ

ลักษณะที่ สอง คำสัมพันธ์ประเภทที่ไม่สามารถแปลความหมายได้ทั้งสองความหมายในบทแปลภาษาไทยมี 7 คำ คำสัมพันธ์ทั้งสองลักษณะสามารถอธิบายตามลำดับได้ดังนี้

1. คำสัมพันธ์ที่สามารถแปลความหมายออกมาเป็นภาษาไทยได้ทุกความหมาย มีทั้งหมด 8 คำ ได้แก่

- คำว่า kaeru หมายถึง **การกลับมาของคลื่น** และอีกความหมายหมายถึง **การกลับมาของคน** คำว่า ura หมายถึง **อ่าว** ซึ่งไปพ้องเสียงกับคำว่า urayamashiku หมายถึง **อิจฉา** ซึ่งคำเหล่านี้เป็นคำสัมพันธ์คือ nami หมายถึง **คลื่น** ในตอนที่ 7
- คำว่า tsuma หมายถึง หมายถึง **ขอบ แถบ ชายผ้า** และอีกความหมายหนึ่งคือ **หญิงคนรัก ,** คำว่า nare หมายถึง **การอ่อนตัว หรือ นิ่มลงของเสื้อผ้า** และอีกความหมายหนึ่งหมายถึง **เคยชิน ,** เป็นคำสัมพันธ์ที่อยู่ในบทกวีบทแรก ตอนที่ 9
- คำว่า furu หมายถึง **ตกลงมา** และวันเวลาที่ผ่านไป ซึ่งเป็นคำสัมพันธ์ของคำว่า kumo หมายถึง **เมฆ** ในบทกวีบทที่ 2 ตอนที่ 19
- คำว่า mirume เป็นชื่อ**สาหร่ายชนิดหนึ่ง** และหมายถึง **ตาที่มอง ตาที่ดู หรือ ตาที่เห็น** , คำว่า kare หมายถึง **การตัดและเก็บสาหร่าย** และอีกความหายคือ **การตัดใจ ตีจาก เอาตัวออกห่าง**

ซึ่งทั้งสองคำนี้เป็นคำกล่าวนำของคำว่า ama หมายถึง **ชาวเล หรือ ชาวประมง** คำสัมพันธ์ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้อยู่ในบทกวีตอนที่ 25

- คำว่า katami หมาย**ถึง ตระกร้าที่สานด้วยไม้ไผ่** และอีกความหมายหนึ่งคือ **ยาก หรือ ลำบาก**

คำสัมพันธ์ที่สามารถแปลความหมายเป็นภาษาไทยได้ครบถ้วนทุกความหมายทั้ง 8 คำนี้ ผู้วิจัยเชื่อว่าผู้อ่านบทกวีที่แปลภาษาไทยอย่างเดียว น่าที่จะพอเข้าใจและมองเห็นลักษณะที่สำคัญของกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ว่า มีความหมายสัมพันธ์กันอย่างไรคำหลัก และเกี่ยวข้องทางความหมายอย่างไรกับคำอื่นๆ ในการตีความหมายบทกวี

2. คำสัมพันธ์ที่มีลักษณะของการพ้องเสียงด้วย แต่ไม่สามารถที่จะแปลความหมายของคำเหล่านี้ออกมาในบทแปลได้ทั้งหมดทุกความหมาย มี 7 คำ ดังนี้

- คำว่า haru หมายถึง **ขึงและตึง** เป็นคำสัมพันธ์กับคำหลัก goromo ซึ่งมีเสียงไปพ้องกับคำว่า harubaru หมายถึง **มาไกล** อยู่ในบทกวีบทแรกตอนที่ 9 คำ สัมพันธ์ในบทกวีสามารถแปลความหมายเป็นภาษาไทยได้เฉพาะความหมายที่สอง
- คำว่า sasuga ที่หมายถึง **หมุดที่เป็นโลหะสำหรับติดโกลนม้าเข้ากับสายหนัง** ซึ่งเป็นคำพ้องเสียงกับคำว่า sasuga ni หมายถึง **ถึงอย่างไรก็ตาม** , คำว่า kakete หมายถึง **ห้อยเอาไว้กับ** และอีกความหมายหนึ่งคือ **มีใจให้กับอีกฝ่าย** และคำว่า kakaru หมายถึง **ติดอยู่กับ ห้อยอยู่กับ** และอีกความหมายคือ **อย่างนี้ หรือ เช่นนี้** ทั้งสองคำเป็นคำสัมพันธ์กับคำว่า abumi หมายถึง **โกลนม้าและการพบรักใหม่** เป็นคำสัมพันธ์ที่ใช้ในบทกวีบทแรก และบทที่ สอง ในตอนที่ 13 จากการแปลความหมายเป็นภาษาไทยพบว่า สามารถแปลความหมายออกมาได้เฉพาะความหมายที่สองเช่นเดียวกับ คำสัมพันธ์ haru ในบทกวีบทแรก ตอนที่ 9
- คำว่า yori หมายถึง **เข้ามาใกล้ๆ** และอีกความหมายหนึ่งหมายถึง **มีใจรัก** ซึ่งเป็นคำสัมพันธ์ของคำหลัก yumi หมายถึง **ธนู** ในบทกวีบทที่ 3 ตอนที่ 24 ในตอนนี้ก็เช่นกันไม่สามารถแปลความหมายแรกคือ **เข้ามาใกล้ๆ** ออกมาในบทแปลได้

- คำว่า augo หมายถึง **ไม้คาน และ การพบกัน** , คำว่า musubi หมายถึง **สาน และ การช้อนมือเข้าด้วยกันเพื่อดื่มน้ำ** กับอีกความหมายคือ **สัญญากันระหว่างคู่รัก** ซึ่งทั้งหมดเป็นคำสัมพันธ์กับคำว่า mura no kurashi หมายถึง **วิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน** เป็นคำสัมพันธ์ที่ใช้ในบทกวีตอนที่ 28 และคำสัมพันธ์ในตอนนี้ก็เช่นเดียวกันไม่สามารถแปลความหมายเป็นภาษาไทยได้ครบทุกความหมาย

จากการที่คำสัมพันธ์ที่กล่าวมาทั้งหมด 7 คำนี้ไม่สามารถแปลความหมายเป็นภาษาไทยได้อย่างครบถ้วน อาจทำให้ผู้อ่านเมื่ออ่านบทกวี เฉพาะคำแปลที่เป็นภาษาไทยจะพบว่า ไม่สามารถที่จะเข้าใจและมองเห็นความสัมพันธ์ทางความหมายของคำเหล่านี้กับคำหลักได้เลย เนื่องจากเป็นคำที่มีลักษณะการพ้องเสียงแต่มีการแปลเพียงความหมายเดียว ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการอธิบายความหมายของคำสัมพันธ์ในทุกความหมายอย่างละเอียด จึงจะสามารถเข้าใจ และพอที่จะมองเห็น คุณค่า ความงามทางภาษาในบทกวีที่ปรากฏจากการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้

3. กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำกล่าวนำ จากการศึกษาแนวทางการอธิบายกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้โดยการแปลความหมายของบทกวี ในจำนวนบทกวีที่แปล 30 บทจาก 22 ตอน พบว่ามีการใช้กลวิธีประเภท คำกล่าวนำ ทั้งหมด 10 บทและใน 10 บทนี้เมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้วสามารถคงลักษณะสำคัญประการหนึ่งของกลวิธีประเภทคำกล่าวนำไว้ได้คือ สามารถวางตำแหน่งของคำกล่าวนำซึ่งต้องอยู่หน้าคำที่ถูกกล่าวนำเสมอ และเมื่อแปลเป็นภาษาไทยก็เช่นกันสามารถวางตำแหน่งของคำกล่าวนำ ไว้หน้าคำที่ถูกกล่าวนำได้ใกล้เคียงกับบทกวีภาษาญี่ปุ่น และโดยส่วนใหญ่คำกล่าวนำมักจะอยู่ในวรรคแรกและเรื่อยมาจนถึงวรรคที่สองในบทแปล ดังนั้นในการอธิบายความหมายของบทกวี จึงสามารถชี้ให้เห็นได้โดยง่ายว่า ส่วนใดคือ คำกล่าวนำ และนำมากล่าวนำส่วนใดในบทกวี

นอกจากนี้จากการศึกษาพบว่า มีบทกวีมากถึง 9 บทใน 10 บท ที่มีลักษณะการใช้คำกล่าวนำประเภทแรกคือ ประเภทที่คำกล่าวนำมีความหมายสัมพันธ์กับความหมายโดยรวมของบทกวี เพื่อให้สามารถเข้าใจถึงข้อสรุปต่อไปนี้ได้ง่ายขึ้นผู้วิจัยจะแบ่งบทกวีทั้ง 9 บทนี้ออกเป็น สามประเภท ตามลักษณะที่ปรากฏเมื่อมีการแปลเป็นภาษาไทย ดังนี้

ประเภทแรก เป็นประเภทที่ใช้โวหารการเปรียบเทียบ ในการแปลบทกวีที่มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ เป็นภาษาไทยพบว่า สามารถคงลักษณะของการใช้โวหารเปรียบเทียบได้ใกล้เคียงกับบทกวีญี่ปุ่น ส่วนใหญ่จะมีการนำส่วนที่เป็นคำกล่าวนำมาเปรียบเทียบกับแนวคิดหรือสารของบทกวีที่ต้องการนำเสนอ โดยทั้งนี้เพื่อให้เข้าถึงอรรถรสและความหมายที่แท้จริงของบทกวี ผู้วิจัยได้ใช้คำที่แสดงการเปรียบเทียบในภาษาไทยอันได้แก่ คำว่า ดั่ง ดุจ ที่อยู่ในบทกวีบทแรกและบทที่ สอง ในตอนที่ 1 , คำว่า ดั่ง อยู่ในบทกวีบทแรกในตอนที่ 9 และคำว่า ดุจดั่ง อยู่ในบทที่สองในตอนที่ 21 การนำคำที่มีความหมายแสดงการเปรียบเทียบมาใช้ในการแปลนี้ ถึงแม้ในตัวเนื้อหาของบทกวีจริงๆ มิได้มีคำใดแสดงความหมายในลักษณะของการเปรียบเทียบก็ตาม แต่เมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้วกลับพบว่า คำเหล่านี้อาจมีส่วนช่วยอย่างมากที่จะทำให้ผู้อ่านคนไทยเข้าใจในสารที่บทกวีต้องการสื่อได้ง่ายขึ้น มากกว่าบทที่ไม่มีการใช้คำแสดงโวหารในลักษณะการเปรียบเทียบ

ประเภทที่ สอง เป็นประเภทที่ไม่มีการใช้โวหารในลักษณะของการเปรียบเทียบเป็นแต่เพียงการนำคำกล่าวนำ มาช่วยในการขยายความหมายของบทกวีซึ่งบทกวีในประเภทนี้ได้แก่ บทที่ 2 ในตอนที่ 9 , บทแรกและบทที่ 2 ในตอนที่ 13 , บทแรกในตอนที่ 23 และบทที่ 2ในตอนที่ 24 ในการแปลความหมายบทกวีที่มีการใช้คำกล่าวนำประเภทนี้ พบว่าบางครั้งยากที่จะอธิบายให้เห็นได้ชัดเจนถึงความหมายและความสัมพันธ์ระหว่าง คำกล่าวนำและคำที่ถูกกล่าวนำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ร่วมกับกลวิธีการประพันธ์ประเภทอื่นๆ ยิ่งพบว่าเป็นการยากที่จะหาคำมาแสดงความหมายของคำกล่าวนำและคำที่ถูกกล่าวนำให้เข้าใจได้ชัดเจน ยกตัวอย่างเช่นบทกวีบทที่ 2 ในตอนที่ 13 ซึ่งในบางส่วนของคำกล่าวนำคือ musashi abumi มีลักษณะของคำพ้องเสียง คือ abumi (ความหมายแรกว่า **โกลนม้า** และความหมายที่สองคือ **การมีหรือพบรักใหม่ที่เมือง Musashi**) ขณะเดียวกันคำที่ถูกกล่าวนำคือ kakaru เองก็มีความหมายในลักษณะเป็นคำพ้องเสียง โดยความหมายแรกคือ **ห้อยเอาไว้กับ หรือ วางเอาไว้กับ** และความหมายที่ 2 คือ **อย่างนี้ และเช่นนี้** เมื่อแปลเป็นภาษาไทยผู้วิจัยไม่สามารถที่ใส่ความหมายทั้งสองของคำกล่าวนำ และคำที่ถูกกล่าวนำลงไปในบทแปลได้ และยิ่งไปกว่านั้น ส่วนของคำกล่าวนำได้แปลเฉพาะความหมายแรกซึ่งถือเป็นสารในระดับตื้นของบทกวี ขณะเดียวกันกลับแปลความหมายที่สองของคำที่ถูกกล่าวนำซึ่งถือเป็นความหมายในระดับลึกของบทกวี ทำให้ความหมายของคำกล่าวนำและคำที่ถูกกล่าวนำ ไม่สอดคล้องกันเช่นบทกวีบทที่ 2 ในตอนที่ 13 จึงอาจเป็นสาเหตุให้ผู้อ่านเกิดความสับสนและไม่สามารถเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างคำกล่าวนำและคำที่ถูกกล่าวนำได้โดยง่ายจำเป็นต้อง

อาศัยการอธิบายประกอบเพื่อชี้ให้เห็นความหมายทั้งสองของคำกล่าวนำและคำที่ถูกกล่าวนำว่าเกี่ยวข้องกันอย่างไร

อนึ่งในบทกวีที่แม้นักวิชาการชาวญี่ปุ่นเองยังไม่มีความเห็นที่ชัดเจนและตรงกันถึงความสัมพันธ์ระหว่างคำกล่าวนำ และคำที่ถูกกล่าวนำ เมื่อแปลเป็นภาษาไทยทำให้ยิ่งยากสำหรับคนไทยที่จะเข้าใจและชื่นชมอรรถรสของบทกวีได้โดยง่าย ยกตัวอย่างเช่น บทกวีบทที่ 2 ในตอนที่ 24 ส่วนที่เป็นคำกล่าวนำในบทกวีนี้คือ ชื่อธนูทั้งสามชนิดอันได้แก่ **ธนู** azusa ,ma ,tsuki ซึ่งมีคำที่ถูกกล่าวนำคือ คำว่า toshi หมายถึง **ปี** จะเห็นว่าบทกวีนี้เมื่อแปลออกมาเป็นภาษาไทยแล้ว ไม่สามารถที่จะเข้าใจความหมายและมองเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนที่เป็นคำกล่าวนำและคำที่ถูกกล่าวนำได้เลยต้องอาศัยทฤษฎีของนักวิชาการต่างๆ มาช่วยอธิบายความหมาย จึงพอที่จะสรุปให้เห็นถึงลักษณะของความสัมพันธ์ดังกล่าว

ประเภทที่ สาม เป็นประเภทที่มีการตีความว่า มีการใช้คำกล่าวนำแบบ ushin ร่วมกับคำกล่าวนำประเภท ที่มีการซ้ำเสียง หรือประเภทที่คำกล่าวนำ และคำที่ถูกกล่าวนำมีความเกี่ยวข้องกันทางด้านเสียงและความหมาย ซึ่งคำกล่าวนำประเภทนี้เมื่อแปลเป็นภาษาไทยพบว่ามีถึง 2 บทใน 9 บท ตัวอย่างบทกวีที่มีการใช้คำกล่าวนำประเภทนี้คือ บทกวีบทที่ 2 ในตอนที่ 9 และบทแรกในตอนที่ 23 ซึ่งคำกล่าวนำในลักษณะนี้พบว่า เมื่อแปลเป็นภาษาไทยสามารถคงลักษณะความสัมพันธ์ได้เหมือนกับในบทกวีญี่ปุ่นบทเดียว อีกหนึ่งบททำไม่ได้ สำหรับบทที่สามารถแปลและคงลักษณะเหมือนกันกับบทกวีในภาษาญี่ปุ่นได้ คือ บทกวีบทที่สอง ในตอนที่ 9 โดยจะมีการแปลส่วนหนึ่งของคำกล่าวคือ utsu ว่า **เขาจริง** ขณะเดียวกันก็แปลความหมายของคำที่ถูกกล่าวนำ utsutsu ว่า **ความจริง** จึงทำให้เห็นลักษณะของการซ้ำเสียงเดียวกันคือ **จริง** ได้เช่นเดียวกับบทกวีภาษาญี่ปุ่น ขณะที่บทกวีบทแรกในตอนที่ 23 มีการซ้ำเสียงระหว่างบางส่วนของคำกล่าวคือ tsutsui จาก tsutsui tsu no หมายถึง **บ่อกลม** และคำที่ถูกกล่าวนำ izutsu หมายถึง **ขอบบ่อ ใน**บทนี้จะเห็นว่าเมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้ว กลับไม่สามารถแสดงลักษณะของการซ้ำเสียงได้เหมือนในบทกวีภาษาญี่ปุ่นเลย ดังนั้นจึงอาจทำให้ผู้อ่านเกิดความไม่เข้าได้ว่าในบทกวีบทหลังนี้มีเสียงสัมพันธ์กันอย่างไร ระหว่างคำกล่าวนำ และคำที่ถูกกล่าวนำ จึงจำเป็นที่จะต้องมีการอธิบายความหมายและความสัมพันธ์ ของคำกล่าวนำและคำที่ถูกกล่าวนำประกอบ จึงจะสามารถเข้าใจความหมายของบทกวี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้โดยสรุปว่า ในบทกวีทั้ง 9 บทถึงแม้จะมีการใช้คำ กล่าวนำประเภทแรก หรือแบบ ushin เหมือนกันก็ตามแต่ในการแปลความหมายเป็นภาษาไทยนั้น มิอาจสะท้อนและแสดงความหมายตลอดจนสามารถคงลักษณะการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ได้เหมือนกันทุกบท ดังนั้นจึงอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้อ่านบทแปลไม่อาจเข้าใจในความหมาย และรับรู้ถึง อรรถรส ตลอดจนสามารถชื่นชมความงามทางภาษาของบทกวีที่มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ในบทกวีได้เท่ากัน หรืออาจกล่าวได้ว่า บทกวีที่แสดงโวหารการเปรียบเทียบอย่างชัดเจนระหว่างส่วนที่เป็นคำกล่าวนำกับสารของบทกวีเมื่อแปลเป็นภาษาไทยสามารถทำให้เข้าใจได้ง่ายถึงความหมายและลักษณะการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในกลวิธีการประพันธ์ของไทยก็มีลักษณะของการใช้อุปมาโวหารอยู่แล้วดังที่ได้อธิบายมาในบทที่ 2 ดังนั้นเมื่อแปลบทกวีเป็นภาษาไทย จึงทำให้สามารถสื่อความหมายออกมาได้โดยง่ายว่า กวีต้องการนำคำกล่าวนำคำใดมาเปรียบเทียบกับความหมายใดในสารของบทกวี

นอกจากบทกวีทั้ง 9 บทที่มีการใช้คำ กล่าวนำ ประเภทแรกดังที่กล่าวมาแล้ว ยังพบว่ามีบทกวี 1 บท คือบทที่ 2 ของตอนที่ 23 ที่มีการใช้คำ กล่าวนำประเภทที่ สาม คือ ประเภทที่มีรูปแบบของคำพ้องเสียง โดยคำพ้องเสียงที่ปรากฏในบทกวีนี้คือคำว่า Tatsuta ที่เป็น**ชื่อภูเขาลูกหนึ่ง** และคำว่า nami tatsu หมายถึง **คลื่นที่ก่อเกลียว** ซึ่งเมื่อแปลมาเป็นภาษาไทยแล้วกลับไม่เห็นถึงลักษณะของการใช้คำพ้องเสียงเหมือนในบทกวีภาษาญี่ปุ่นเลย ทั้งนี้ผู้วิจัยคิดว่า เป็นเพราะความหมายหนึ่งของคำพ้องเสียงเป็นชื่อเฉพาะจึงเป็นการยากที่จะหาคำในภาษาไทยมาทำให้มีลักษณะการพ้องเสียงได้เหมือนกับบทกวีภาษาญี่ปุ่น ซึ่งก็คือเหตุผลเดียวกันกับที่อธิบายสรุปมาแล้วในกลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียง

4. กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำประดับ จากการศึกษาแนวทางการอธิบายกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ในตอนต่างๆ ที่เลือกมาศึกษาทั้งหมด 22 ตอน ในบทกวี 30 บทพบว่า มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ในบทกวีทั้งหมด 10 บท และใน 10 บทนี้ มีคำประดับที่ใช้ 9 คำ เนื่องจากบทกวีบทแรกและบทที่สองในตอนที่ 19 นั้นจะใช้คำประดับซ้ำกัน และจากการศึกษาพบว่า คำประดับทุกคำ สามารถวางตำแหน่งไว้หน้าคำที่ถูกประดับได้ใกล้เคียงกับบทกวีในภาษาญี่ปุ่น ซึ่งถือเป็นลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ที่จะต้องนำ คำประดับจะนำมาวางไว้หน้าคำที่ถูกประดับซึ่งเป็นคำที่มีความหมายสำคัญในบทกวีบทนั้นๆ ในจำนวนคำประดับทั้ง 9 คำ พบว่า มี 6 คำ ที่เมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้วสามารถคง

ลักษณะ ความหมาย และภาพพจน์ได้ใกล้เคียงกันกับบทกวีภาษาญี่ปุ่น เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจในบทสรุปนี้ผู้วิจัยจะได้แยกประเภทของคำประดับเป็น 3 ประเภทตามลักษณะที่ปรากฏเมื่อมีการแปลความหมายเป็นภาษาไทยดังนี้

ประเภทแรก คือประเภทที่เมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้วพอที่จะมองเห็นความหมายและความสัมพันธ์ระหว่างคำประดับกับคำที่ถูกประดับได้ค่อนข้างชัดเจนซึ่งได้แก่

- คำ wakakusa ที่หมายถึง หญ้าอ่อน นำมาประดับคำว่า tsuma ที่หมายถึง สามี หรือ ภรรยา ในบทกวีตอนที่ 12 คำนี้เมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้วพอที่จะทำให้เห็นและเข้าใจถึงภาพพจน์ในลักษณะของการเปรียบเทียบระหว่างคำประดับกับคำที่ถูกประดับที่กวีต้องการนำเสนอ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในภาษาไทยก็มีการเปรียบเทียบในลักษณะที่คล้ายกันนี้ คือ มีสุภาษิตที่ว่า “โคแก่กินหญ้าอ่อน ” ซึ่งการเปรียบหญิงสาวที่อ่อนวัยว่าเป็นหญ้าอ่อน ถึงแม้ในภาษาไทยจะไม่มีการเปรียบเทียบหญ้าอ่อนกับผู้ชายเหมือนกับในภาษาญี่ปุ่นแต่ก็สามารถที่จะเข้าใจและเห็นถึงความสัมพันธ์ทางภาพพจน์และความหมายระหว่างคำประดับกับคำที่ถูกประดับได้ไม่ยากนัก
- คำ amagumo หมายถึง เมฆบนท้องฟ้า ที่นำประดับว่า yoso ที่หมายถึง **ที่อื่น , ห่างไกล , คนอื่น , ไม่มีความสัมพันธ์ต่อกัน** ใช้ในบทกวีบทแรกและบทที่ สอง ในตอนที่ 19 ทั้งคำประดับที่ใช้ในบทกวีนี้เมื่อแปลเป็นภาษาไทย ก็พอที่จะมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างคำประดับ และคำที่ถูกประดับ เนื่องจากคำว่า เมฆบนฟ้านั้นก็ให้ภาพพจน์ของสิ่งที่อยู่ห่างไกลได้เป็นอย่างดี
- คำ aratama no ที่หมายถึง **เปลี่ยนใหม่** ซึ่งนำมาประดับคำว่า toshi หมายถึง **ปี** ที่ใช้ในบทกวีบทแรก ตอนที่ 24 ซึ่งเมื่อดูจากความหมายของทั้งสองคำที่แปลเป็นภาษาไทยแล้วพอที่จะเข้าใจถึงความสัมพันธ์ทางความหมายได้ เนื่องจากเกี่ยวข้องกับการเวลาเหมือนกัน
- คำ inishie หมายถึง **สมัยก่อน หรือ อดีตกาล** ที่นำมาประดับคำว่า shizu ซึ่งเป็นชื่อผ้านิดหนึ่งที่ทอขึ้นในสมัยโบราณ ในบทกวีตอนที่ 32 คำที่ถูกประดับ แม้ว่าเมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้วจะไม่สามารถเก็บความหมายของคำที่ถูกกล่าวนำได้หมดในบทแปล แต่เมื่อมีการอธิบายความหมายเพิ่มเติม ก็สามารถเข้าใจได้ใน

- ระดับหนึ่งว่า ทั้งสองคำมีความเกี่ยวข้องกันทางความหมายในสิ่งที่เป็นอดีตเช่นเดียวกัน

ประเภทที่ สอง คำประดับที่เมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้ว สามารถคงลักษณะของความสัมพันธ์ทางเสียงในลักษณะของการซ้ำเสียง และการพ้องเสียงได้ใกล้เคียงกับบทกวีภาษาญี่ปุ่น ซึ่งได้แก่บทกวีในตอนต่อไปนี้

- คำ Shinobuyama เป็นชื่อภูเขาลูกหนึ่งซึ่งผู้วิจัยแปลว่า **"เขาลับ"** และคำว่า shinobite หมายถึง **ซ่อน <u>ลับ</u> แอบ** และผู้วิจัยได้แปลว่า **<u>ลับๆ</u>** ซึ่งเป็นคำใช้ในบทกวีตอนที่ 15 คำทั้งสองคำนี้เมื่อแปลเป็นภาษาไทยจะเห็นว่าได้ค่อนข้างชัดเจนว่า ทั้งคำประดับและคำที่ถูกประดับมีความสัมพันธ์ทางด้านเสียงคือ มีการใช้คำว่า ลับ ซ้ำกันในสองจุด ซึ่งเป็นการคงลักษณะการซ้ำเสียงได้คล้ายกันกับบทกวีในภาษาญี่ปุ่น ในส่วนของความหมายนั้นอาจจะไม่เห็นชัดเจนนักว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร จึงต้องอาศัยการอธิบายความหมายและความสัมพันธ์ของคำทั้งสองประกอบ จึงจะทำให้เข้าใจและชื่นชมความงามของบทกวีได้
- คำ azusayumi ที่หมายถึง ธนู azusa นำมาประดับคำว่า hiku ซึ่งมีลักษณะเป็นคำพ้องเสียงโดยความหมายแรกหมายถึง **<u>น้าว</u> ดึง (สายธนู)** ความหมายที่สองหมายถึง **มีใจรักให้กับอีกฝ่าย** แต่คำนี้เมื่อนำมาใช้ในบทกวีบทที่ 3 ตอนที่ 24 พบว่าจะมีการผันกริยา hiku เป็นคำว่า hikedo hikanedo ซึ่งเมื่อแปลเป็นภาษาไทยจะใช้คำว่า **โน้ม<u>น้าว</u>ใจท่านรักข้าหรือว่าไม่** โดยจะเห็นว่าผู้วิจัยใช้คำว่า **น้าว** แสดงความหมาย **น้าวธนู และ โน้มน้าวใจให้มารักหรือว่าไม่รัก** เพื่อคงลักษณะของคำพ้องเสียง hiku ที่มีสองความหมายดังกล่าว

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ในการแปลความหมายของคำประดับประเภทที่สองนี้ สามารถที่จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจในลักษณะความสัมพันธ์ทางเสียงได้โดยไม่ยากนัก ว่าคำไหนแสดงการซ้ำเสียงและพ้องเสียงใด

ประเภทที่ สาม คำประดับ ประเภทที่เมื่อแปลออกมาเป็นภาษาไทยแล้วไม่สามารถคงลักษณะใดๆ ได้เหมือนกับบทกวีในภาษาญี่ปุ่น และเป็นประเภทที่ยากต่อการแปลและการอธิบายถึงความหมายเพื่อโยงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคำประดับ และคำที่ถูกประดับ บทกวีที่ใช้กลวิธีประเภทนี้ได้แก่

- คำประดับที่ใช้ในบทกวีบทแรกและบทที่สองในตอนที่ 13 คือคำ Musashi abumi โดยคำ abumi มีลักษณะเป็นคำพ้องเสียง ตามความหมายในสารระดับตื้นของบทกวีหมายถึง โกลนม้าที่ทำจากเมือง Musashi และตามความหมายของสารในระดับลึกหมายถึง **การพบหรือมีคนรักใหม่ที่เมือง Musashi** เป็นคำที่นำมาประดับคำ kakete ซึ่งมีลักษณะเป็นคำพ้องเสียงในความหมายระดับตื้นหมายถึง **ห้อยเอาไว้กับ** และความหมายระดับลึกหมายถึง **มีใจรักให้อีกฝ่าย** และนอกจากนี้ยังใช้เป็นคำ ประดับคำว่า kakaru หมายถึง **ห้อยเอาไว้กับ หรือ ติดอยู่**กับคำประดับในบทกวีนี้ เนื่องจากมีลักษณะของคำพ้องเสียงด้วยกันทั้งคู่ ทำให้ประสบปัญหา และยุ่งยากในการหาคำมาแปลเพื่อเก็บความหมายทั้งหมด ดังนั้นเพื่อให้ความหมายสอดคล้องกันกับความหมายโดยรวมของบทกวี ผู้วิจัยจึงได้แปลเฉพาะความหมายระดับลึกและไม่สามารถแปลความหมายที่เกี่ยวข้องกับสารระดับตื้นในบทกวีได้

ดังที่ได้อธิบายสรุปมาแล้วในเรื่องกลวิธีการประพันธ์ประเภท คำพ้องเสียง คำสัมพันธ์ และคำกล่าวนำ จะพบว่าบทกวีบทแรก ในตอนที่ 13 นี้จะเป็นปัญหาในการแปลความหมายของกลวิธีการประพันธ์ประเภทต่างๆ มากเพราะบทกวีทั้งสองบทในตอนนี้ มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภทรวมอยู่ในบทเดียวกัน ดังนั้นจึงพบว่าการแปลความหมายของคำต่างๆ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของกลวิธีการประพันธ์ต่างๆ นั้นไม่สามารถทำได้ครบทุกอย่าง ถึงแม้ว่าบทกวีบทแรกในตอนที่ 13 จะสามารถแปลความหมายทั้งสองของคำ ประดับ คือ โกลนม้า musashi และคำว่า มีใหม่ไว้อีกคน ได้ แต่สำหรับคำที่ถูกประดับ kakete และ kakaru การแปลเฉพาะความหมายที่เกี่ยวข้องกับสารในระดับลึกของบทกวี อาจทำให้ไม่เห็นถึงความสัมพันธ์ทางความหมายทั้งสองระดับของคำประดับและคำที่ถูกประดับ จำเป็นต้องมีการอธิบายเพิ่มเติมเพื่อเชื่อมโยงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของทั้งสองคำในสารแต่ละระดับ

ในบทกวีที่มีการใช้คำประดับในประเภทที่คำที่ถูกประดับมีเสียงที่ใกล้เคียงกันกับคำมีความหมายสัมพันธ์กันกับคำประดับหรือเป็นคำที่ใช้คู่กันมาก่อนที่จะนำมาใช้กับคำที่ออกเสียงใกล้เคียงกันนี้ พบว่า เมื่อแปลแล้วไม่สามารถมองเห็นถึงความสัมพันธ์ทางเสียงดังกล่าว คำประดับในลักษณะนี้พบในบทกวีบทแรกในตอนที่ 21 ซึ่งเมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้ว ไม่สามารถที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ใดๆ ระหว่างคำประดับ และคำที่ถูกประดับได้เลย นอกจากนี้ยังไม่สามารถมองเห็นถึงความสัมพันธ์ทางเสียงของคำที่มีเสียงใกล้เคียงกันของคำที่

ถูกประดับเดิมและคำใหม่ ซึ่งลักษณะที่ปรากฏคือคำ tamakazura (หมายถึง **ก้อนกลมๆ สวยงามที่นำมาประดับร่างกายส่วนศีรษะ**) ในบทกวีนี้นำมาประดับคำว่า omokage โดยคำ tamakazura เดิมนั้นเป็นคำ ประดับของคำว่า kake หมายถึง **ห้อย** เพราะมีความสัมพันธ์ทางความหมายระหว่างกันมาก่อน กล่าวคือคำว่า tamakazura เป็นเครื่องประดับที่ใช้สำหรับห้อยประดับร่างกายส่วนศีรษะ ดังนั้นจึงนำมาประดับคำว่า **ห้อย** แต่เนื่องจากเสียงที่ใกล้เคียงกันระหว่าง kake กับ kage จึงมีการนำคำ tamakazura มาใช้กับคำว่า kage ใน omokage ที่แปลว่า **ภาพหลอน หรือ ภาพลวงตา** จากบทกวีญี่ปุ่นจะเห็นถึงความสัมพันธ์ทางเสียงที่ชัดเจนระหว่างคำที่ถูกประดับเดิมและคำใหม่ แต่เมื่อมีการแปลบทกวีบทนี้เป็นภาษาไทยพบว่า จะไม่เห็นลักษณะใดๆ ของเสียงที่ใกล้เคียงกันระหว่างคำ kake และ omokage

จากลักษณะต่างๆ ของคำประดับ ทั้งสามประเภทที่ปรากฏผ่านการแปลบทกวีเป็นภาษาไทย จะพบว่าส่วนใหญ่คือ 7 คำใน 9 คำจากบทกวี 10 บทที่มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ สามารถแปลความหมายและคงแสดงให้เห็นถึงลักษณะการใช้กลวิธีการประพันธ์ดังกล่าว ตลอดจนสามารถเข้าใจถึงความหมายความสัมพันธ์ระหว่างคำประดับกับคำที่ถูกประดับได้ ขณะเดียวกันพบว่ามีส่วนน้อยที่ไม่อาจแปลความหมายและคงลักษณะเดิมของกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ได้ใกล้เคียงกับบทกวีภาษาญี่ปุ่น

จากการศึกษาแนวทางการอธิบายกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภทผ่านการแปลความหมายของบทกวีทำให้ทราบว่า กลวิธีการประพันธ์ส่วนใหญ่สามารถแปลเป็นภาษาไทยโดยคงลักษณะ คุณค่าและอรรถรสเดิมของการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภทนั้นๆ ได้ใกล้เคียงกับในบทกวีญี่ปุ่น ดังจะสรุปตามลำดับต่อไปนี้

- กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำกล่าวนำนั้นมี 9 คำใน 10 คำ หรือคิดเป็นร้อยละ 90 เปอร์เซ็นต์ที่สามารถแปลโดยคงลักษณะ ความหมาย บทบาท หน้าที่และความสำคัญของ คำกล่าวนำเอาไว้ได้

- กลวิธีการประพันธ์ประเภทคำพ้องเสียงนั้น มีถึง 19 คำใน 24 คำ ที่สามารถแปลเป็นภาษาไทยแล้วคงความหมายเดิมของคำพ้องเสียงได้ใกล้เคียงกับบทกวีญี่ปุ่น โดย 11 คำแรกนั้น สามารถแปลโดยใช้การซ้ำเสียงเดียวกันในบทกวีได้ ส่วนอีก 8 คำ แม้ไม่ได้แสดงการซ้ำเสียงเพื่อคงลักษณะของการพ้องเสียงก็ตาม แต่สามารถ

แปลความหมายทั้งสองความหมายของคำพ้องเสียงลงไปในบทแปลได้ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการรักษา ความหมาย บทบาท หน้าที่ และความสำคัญของคำพ้องเสียงในบทกวีได้ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า คำพ้องเสียงส่วนใหญ่ หรือร้อยละ 79.16 เปอเซ็นต์สามารถแปลเป็นภาษาไทยแล้วคงลักษณะเดิมของกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ได้

- กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำประดับ มีมากถึง 6 ใน 9 คำ หรือคิดเป็นร้อยละ 66.66 เปอร์เซ็นต์ ที่สามารถแปลเป็นภาษาไทย แล้วคงรักษาตำแหน่ง การวางคำในบทกวี ตลอดจนสามารถคงความหมายและความสัมพันธ์ระหว่างกันของคำ คำประดับ กับคำที่ถูกประดับได้ใกล้เคียงกับบทกวีในภาษาญี่ปุ่น

- กลวิธีการประพันธ์ประเภทคำสัมพันธ์มีมากถึง 13 คำใน 21 คำ หรือคิดเป็นร้อยละ 61.9 เปอร์เซ็นต์ ที่สามารถแปลเป็นภาษาไทยแล้วคงความหมายเดิมของบทกวีภาษาญี่ปุ่นเอาไว้ได้

สำหรับในบทกวีที่มีการใช้ กลวิธีการประพันธ์หลายๆ ประเภทรวมกัน และในบทกวีที่มีการตีความหมายของคำต่างๆ หลากหลาย แม้จะพบว่ายากและลำบากอย่างยิ่งในการหาคำในภาษาไทยที่เหมาะสมมาแปลและคงความหมายให้เหมือนในบทกวีภาษาญี่ปุ่นหมด แต่เมื่อใช้กลอนสุภาพ 2 บทมาใช้ในการแปลก็สามารถที่จะคงความหมายและเนื้อหาสำคัญของบทกวีเดิมเอาไว้ได้ ซึ่งได้แก่ กวีบทแรกในตอนที่ 13 บท กวีในตอนที่ 25 และบทกวีในตอนที่ 28

การที่ผู้วิจัยไม่สามารถแปลบทกวีโดยคงลักษณะได้เหมือนกับบทกวีในภาษาญี่ปุ่นนั้น ดังที่กล่าวมาในเบื้องต้นของบทสรุปว่า สิ่งหนึ่งที่ปฏิเสธไม่ได้คือ ความสามารถเฉพาะตัวทางการแปลของผู้วิจัยเองอาจเป็นข้อจำกัดหนึ่งที่ไม่สามารถแปลบทกวีโดยสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะ ความหมาย ความสำคัญ และคุณค่าตลอดจนความงามทางวรรณศิลป์ของบทกวีบางบทที่มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ประเภททั้ง 4 ประเภทได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

<u>ส่วนที่สอง บทสรุปรวมจากการศึกษาแนวทางการอธิบายกลวิธีทั้ง 4 ประเภท</u>

โดยภาพรวมจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า การอธิบายความหมายและลักษณะที่สำคัญพร้อมกับยกตัวอย่างกลวิธีการประพันธ์แต่ละประเภทในบทที่ 2 อย่างละเอียด ช่วยให้คนไทยเห็นภาพ และเข้าใจถึงแนวคิด และลักษณะเด่นที่สำคัญของการใช้กลวิธีการประพันธ์นั้นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการยกตัวอย่างกลวิธีการประพันธ์ของไทยที่พบว่าเหมือนหรือใกล้เคียงกันกับกลวิธีการประพันธ์แต่ละประเภทมาเปรียบเทียบให้เห็นจริง เชื่อว่า ยิ่งสามารถทำให้เข้าใจถึงกลวิธีการประพันธ์เหล่านั้นได้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น และจากการศึกษาพบว่า มีเพียงกลวิธีการประพันธ์ประเภท คำประดับเท่านั้นที่ไม่ปรากฏว่ามีลักษณะใกล้เคียงกับกลวิธีการประพันธ์ของไทย แต่เมื่อมีการอธิบายความหมายพร้อมยกตัวอย่างที่ละเอียดแล้ว คิดว่า คนไทยสามารถเข้าใจถึงลักษณะของกลวิธีการประพันธ์ประเภทนี้ได้โดยไม่ยากนัก

ในส่วนของการจัดลำดับเนื้อหาการอธิบายในบทที่ สอง นั้นโดยส่วนใหญ่ในตำราวิชาการของญี่ปุ่นมักจะอธิบายกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภท โดยเรียงลำดับจาก กลวิธีการประพันธ์ประเภท คำประดับ คำกล่าวนำ คำพ้องเสียง และคำสัมพันธ์ ตามลำดับที่เชื่อว่า น่าจะเกิดก่อนและหลัง แต่ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้อธิบายโดยเรียงลำดับจากกลวิธีการประพันธ์ประเภทคำพ้องเสียง คำสัมพันธ์ คำกล่าวนำ และคำประดับ การจัดลำดับการอธิบายเช่นนี้ คิดว่าเหมาะสมกับคนไทย เพราะจะช่วยให้สามารถเข้าใจได้ง่ายกว่าการอธิบายตามตำราวิชาการภาษาญี่ปุ่นทั่วไป ทั้งนี้เนื่องจาก การแบ่งประเภทของคำกล่าวนำ และคำประดับ นั้นล้วนแบ่งโดยยึดเอาลักษณะของกลวิธีการประพันธ์ประเภท คำสัมพันธ์และคำพ้องเสียงมาใช้เป็นเกณฑ์สำคัญในการแบ่ง ดังนั้น หากไม่เข้าใจถึง แนวคิด และลักษณะที่สำคัญของกลวิธีการประพันธ์ประเภทคำพ้องเสียง และคำสัมพันธ์ มาก่อนเชื่อว่า สำหรับคนไทยแล้วคงจะยากที่จะเข้าใจถึงกลวิธีการประพันธ์ประเภทคำกล่าวนำ และคำประดับโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลวิธีการประพันธ์ประเภทหลังนี้ จากการศึกษาไม่พบว่า มีลักษณะใกล้เคียงกันกับกลวิธีการประพันธ์ของไทยเลย

อนึ่งการตั้งชื่อที่เหมาะสมเป็นภาษาไทยให้กับกลวิธีการประพันธ์แต่ละประเภท พบว่าสามารถสื่อความหมาย ถึงลักษณะเด่นของกลวิธีการประพันธ์ประเภทนั้นๆ ได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งถือว่าเป็นการเสนอแนวทางเลือกหนึ่งสำหรับคนไทยผู้สนใจในวรรณคดีญี่ปุ่นที่ต้องการจะใช้ชื่อภาษาไทยในการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภท และจากการอธิบายเพื่อให้เข้าใจถึงหลักการและแนวคิดของกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภทอย่างมีระบบ

ในบทที่สอง เชื่อว่า สามารถทำให้คนไทยเข้าใจความหมายของสารทั้งในระดับตื้นและลึกของบทกวีที่มีการแปลความหมายเป็นภาษาไทยในบทที่ สาม ซึ่งความเข้าใจในบทที่สองนี้เป็นเสมือนขั้นตอนของการนำความรู้ความเข้าใจใน กลวิธีการประพันธ์ประเภทต่างๆ มาใช้เป็นกุญแจสำคัญที่จะเปิดเข้าไปสู่การชื่นชมความงามความไพเราะ และอรรถรสของบทกวีญี่ปุ่น และจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในบทที่ สาม พบว่าการแปลบทกวีโดยพยายามรักษา คุณค่า ความสำคัญ ของกลวิธีการประพันธ์ประเภทต่างๆ นั้นสามารถทำได้ โดยพบว่า มีมากกว่าครึ่งหนึ่งของบทกวีที่เลือกนำมาศึกษาแล้วสามารถแปลโดยคงคุณค่าของกลวิธีการประพันธ์ประเภทต่างๆ ได้ ดังที่อธิบายสรุปมาแล้วในเบื้องต้น

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้โดยสรุปว่า การศึกษาแนวทางการกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภทเป็นภาษาไทย โดยการตั้งชื่อภาษาไทยที่เหมาะสมให้กับกลวิธีการประพันธ์เหล่านั้น การแปลและการวิเคราะห์ถึงบทบาท หน้าที่ของกลวิธีการประพันธ์ต่างๆ ในบทกวีในวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari อย่างละเอียดในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ถือได้ว่าเป็นองค์ความรู้ใหม่ในวงการศึกษาวรรณคดีญี่ปุ่นในเมืองไทย ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้เป็นแนวทางเบื้องต้นสำหรับผู้สนใจศึกษาวรรณคดีญี่ปุ่นชาวไทยที่ต้องการจะศึกษาในเรื่องเดียวกันหรือเรื่องที่ใกล้เคียงกันนี้อย่างละเอียดต่อไป

ข้อสรุปในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ในเบื้องต้นดังนี้

1. บทกวีที่ใช้กลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภท บางกรณีสามารถแปลเป็นภาษาไทยโดยคงลักษณะเดิมของกลวิธีการประพันธ์ประเภทนั้นๆ ได้ใกล้เคียงกับบทกวีญี่ปุ่น

2. การแปลบทกวีที่ใช้กลวิธีการประพันธ์ดังกล่าว ช่วยให้คนไทยเข้าใจความหมายและเห็นคุณค่า ความงามทางวรรณศิลป์ของบทกวีญี่ปุ่นในวรรณคดีเรื่องนี้ได้ในระดับหนึ่ง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความสำคัญของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

1. เป็นงานวิจัยฉบับแรกที่มุ่งการศึกษาแนวทางการอธิบายกลวิธีการประพันธ์ทั้ง 4 ประเภท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ให้คนไทยเกิดความรู้ ความเข้าใจในกลวิธีการประพันธ์บทกวีญี่ปุ่นในสมัยโบราณ

2. เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการศึกษาแนวทางการอธิบายกลวิธีการประพันธ์ใน Ise monogatari โดยการแปลบทกวีให้คงลักษณะตามอรรถรสเดิมของบทกวีญี่ปุ่น เพื่อให้คนไทยสามารถชื่นชมความงามทางภาษาของบทกวีนั้นๆ ได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมพระปรมานุชิตชิโนรส , พระมหาสมณเจ้า . **ลิลิตเตลงพ่าย** . พิมพ์ครั้งที่ 2 . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณาคาร , 2515.

ชลลดา เรืองรักษ์ลิขิต. **ตะเลงพ่ายศรีมหากาพย์** . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ สหธรรมิก , 2541.

ชลลดา เรืองรักษ์ลิขิต. **อ่านโองการแช่งน้ำ** . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

ชวน เพชรแก้ว . **การศึกษาวรรณคดีไทย** . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ อักษรสัมพันธ์ , 2520 .

ดิเรกชัย มหัทธนะสิน . **ลักษณะและโครงสร้างภาษาไทย** . เชียงใหม่ : สุริวงศ์ บุ๊คเซ็นเตอร์. 2516.

พระพุทธเลิศหล้านภาลัย , พระบาทสมเด็จพระ . **บทละคอน เรื่อง อิเหนา** . พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา , 2514.

เพลงยาวกลบทและกลอักษร (แต่งจารึกที่วัดพระเชตุพนฯในรัชกาลที่ 3) ใน **อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพรองอำมาตย์ตรี มนู นาคามดี**. หน้า 54 , 62. พิมพ์ครั้งที่ 5 . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ , 2512.

มานิต มานิตเจริญ . **พจนานุกรมไทย** . พิมพ์ครั้งที่ 17 . กรุงเทพฯ : รวมสาส์น , 2543 .

ลิลิตพระลอ . พิมพ์ครั้งที่ 14 กรุงเทพฯ : โพธิ์สามต้นการพิมพ์ , 2514.

วิภา กงกะนันท์ . **วรรณคดีศึกษา** . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช , 2523 .

สามเณรกลั่น . **นิราศพระแท่นดงรัง** . กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร , 2504 .

สุนทรภู่ . **นิราศพระบาท** . กรุงเทพฯ : ศิวพร , 2503 .

สุนทรภู่ . **นิราศภูเขาทอง** . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระจันทร์ , 2498 .

สุภาพร มากแจ้ง . **กวีนิพนธ์ไทย 1** . กรุงเทพฯ : โอ . เอส . พริ้นติ้งเฮ้าส์ , 2535 .

เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล . **ศึกษาบทละครโน่**. กรุงเทพฯ : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.

อนันต์ อ่วมศาสตร์ และ เนาวรัตน์ อ่วมศาสตร์ . **ไทย 104 ลักษณะทางภาษาไทย** . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2519.

โอสถ โกศิน . **การศึกษาคำกลอนสุนทรภู่ เรื่อง พระอภัยมณี** . พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พิราบ , 2537 .

ภาษาญี่ปุ่น

Abe Toshiko . **Ise monogatari (jou)** . 19 ed. Tokyo : Koudansha , 1994.

Amagai Hiroshi . **Ise monogatari (Bunpou zenkai)** . Tokyo : Obunsha , 1999.

Fujimura Yuka . **Makurakotoba sennen no nazo** . Tokyo : Shinchousha , 1992

Fukui Kyozou . **Makurakotoba no kenkyo to shakugi** . Tokyo : Yuuseidou , 1987.

Hagitani Boku . Engo . **Bunpou** (February 1969) : 56-57.

Ide Itaru . Kakekotoba . **Bunpou** (February 1969) : 36-37.

Ikeda Kikan . **Ise monogatari ni tsukite no kenkyu (kouhonhen)** . 8 ed. Tokyo : Yuuseidou , 1963.

Inukai Kiyoshi. And others. **Wakadaijiten**. Tokyo : Meijishoin, 1989.

Ishida Jouji. **Ise monogatari**. 27 ed. Tokyo : Kadogawashoten , 1997.

Kaneko Takeo. **Shoukotoba. Makurakotoba. Jokotoba no kenkyu** . 2 nd ed. Tokyo : Koronsha , 1978.

Katagiri Youichi . **Utamakura utakotoba jiten** . 2 nd ed. Tokyo : Kasamashoin , 1999.

Katagiri Youichi , T. Hukai, S. Takahashi and Y. simizu. **Taketori monogatari , Ise monogatari , Yamato monogatari , Heichuu monogatari** . 24 ed. Tokyo : Shougakukan , 1995.

Katagiri Youichi . **Ise monogatari no kenkyu (kenkyuhen)** Tokyo : Meijishoin , 1963.

Katagiri Youichi . **Ise monogatari no kenkyu (shiryohen)** Tokyo : Meijishoin , 1969.

Kondou Nobuyoshi . **Makurakotobaron** . Tokyo : Kyoshin , 1990.

Lee Yong-Hee . **Makurakotoba no himitsu** . Tokyo : Bungeishunju, 1992.

Manyou. Kokin . Shinkokin. Tokyo : Nichieisha , 1997.

Matsuda Osamu. **Manyou no shokubutsu** . Tokyo : Hoikusha , 1972

Mitsuki Norihiko . **Ise monogatari (Seishaku)**. Tokyo : Chuudoukan, 1998.

Miyamoto Eiko . Kakekotoba. Engo. **Tanka kenkyu** 55 no. 6 (June 1998) : 74.

Murashima Shouko . Kakekotoba : kouzou no bunseki to keitai no bunrui **Nihon bungaku shiyou** 57 (March 1998) : 140 – 142.

Nakano Kouichi and Haruta Hiroyuki . **Ise monogatari zenshaku** . Tokyo : Musashino , 2000 .

Okumura Tsuneya. **Kokinshuu.** 6 ed. Tokyo : Shinchousha , 1987.

Ootsu Yuuichi . **Ise monogatari ni tsukite no kenkyu** . Tokyo : Yuuseidou , 1961.

Shimada Ryoji . Makurakotoba . **Bunpou** (February 1969) : 44-45.

Shinmura Izuru . **Koujien** . 5 ed. Tokyo : Iwanami shoten , 1998 .

Suzuki Kazuhiko and Hayashi Ooki . **Kenkyu shiryo nihon bunpou** . Tokyo : Meijishoin , 1985.

Tawara Machi . **Aisuru Ise monogatari** . Tokyo : Chikumashobo , 2000.

Ueta Setsuo . **Manyou jokotoba no kenkyu** . Tokyo : Iwamuraden , 1983.

Watanabe Minoru . **Ise monogatari** . Tokyo : Shinchousha , 1976.

Yamada Seiichi. **Ise monogatari (kouhon to kenkyu)** . Tokyo : Sakurakaede, 1977.

Yamaguchi Tadashi . **Manyoushuu shuuji no kenkyu** . Tokyo : Toushishobou , 1984.

ภาษาอังกฤษ

The Tales of Ise. Translated by McCullough Helen Craig. Stanford, CA : Standford university press, 1968.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กาญจนา ประสบเนตร. **วิวัฒนาการวรรณคดีญี่ปุ่น สมัย โบราณ – สมัยเอโดะ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2536 .

นิรันดร์ นวมารค และ สุคนธ์ ดวงพัตรา. **ประวัติวรรณคดี** . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ , 2520 .

ภาษาญี่ปุ่น

Hara Kunito . **Ise monogatari no genfuukei** . Tokyo : Yuuseidou , 1985.

Ide Itaru . Makurakotoba . **Kokugo kokubun** 46 no. 5 (October , 1950) : 402-410.

Ikeda Yasuko . **Kotenwakaronshuu** . Tokyo : Kasamashoin , 1984.

Itou Youshio . Kakekotoba shiken . **Bunpou** (March 1969) : 102-112.

Katagiri Youichi and Gotou Myosei . **Ise monogatari,Tosa nikki** . Tokyo : Shinchousha , 1998.

Kojima Shouden . Makurakotoba . Jokotoba no keitai teki ni kousatsu . **Kokugakuin zasshi** 9 (September, 1969) : 146-148.

Kuwabara Hiroshi . **Manyoushuu. Kokinshuu . Shinkokinshuu**. 7 ed. Tokyo : Sanshoudou , 1999.

Miyagi Keiichi and Usuda Noburu. **Tanka bunpou jiten** . Tokyo : Iizukashoten , 1985.

Nishihara Kazuo, Tsukakoshi Kazuo , Katou Minoru , Watanabe Yasuaki and Ikeda Shou . **Shinsou gouzu setsu kokugo** . 6 ed. Tokyo : Toukyoshoseki , 1999.

Ookubo Tadashi . Makurakotoba . Jokotoba . Kaishaku to kanshou. **Kokugakuin zasshi** (June 1955) : 39-42

Ootsu Yuuichi . **Nihon bungaku 3** . Tokyo : Sanseidou , 1968.

Suzuki Hideo and others. **Ookura hyakuin isshu**. Tokyo : Buneisha , 2000.

Taketori monogatari. Ise monogatari . 122 ed Tokyo : Nichieisha, 1996.

Tanaka Gen . Taketori . **Ise monogatari no sekai** . Tokyo : Yoshigawa koubunkan , 1982.

Terada Junko. **Kotenwakaronshuu**. Tokyo : Kasamashoin, 1984.

Waka bungakukai . **Tankabungaku no sekai dai juu** . Tokyo : Kasamashoin, 1986.

Yamamoto Misei . **Tankakouzou** . Tokyo : Kaizousha , 1932.

Yamazaki makoto . **Ise monogatari** . Ise monogatari . Tokyou\ : Yuuseidou , 1978.

Zenkokudaigaku kokugo bungakukai. **Nihon bungaku 3** .Tokyo : Sanshoudou , 1968.

ภาษาอังกฤษ

A Waka Anthology . Translated by Cranston Edwind A., Standford, CA : Stanford university press , 1993.

Brocade by Night : Kokinwakashuu and the Court Style in Japaneses classical poetry . Translated by McCullough Helen Craig. Standford,CA : Stanford university press , 1985.

Kokinwakashuu . Translated by McCullough Helen Craig . stanford, CA : Standford university press , 1985.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

อักษรโรมะจิ	**คำอ่านภาษาไทย**	**ภาษาญี่ปุ่น**
Abo Shinnou	อะโบะ ฌินโน	阿保親王
Akutagawa	อะกุตะงะวะ	芥川
Amagumo no yoso	อะมะกุโมะ โนะ โยะโซะ	天雲のよそ
Ariwara Narihira	อะริวะระ นะริฮิระ	在原業平
Augo katami	อะอุโงะ กะตะมิ	あふごかたみ
Awade neruyoru	อะวะเดะ เนะรุโยะรุ	逢はで寝る夜
azusayumi	อะสึซะยุมิ	梓弓
chouka	โชกะ	長歌
denki teki na monogatari	เด็งกิ เตกินะ โมะโนะงะตะริ	伝記的な物語
douon hanpuku shiki jokotoba	โดอง ฮังปุกุ ฌิกิ โจะโกะโตะบะ	同音反復式序詞
douon (ruijion) hanpuku shiki makurakotoba	โดอง(รุอิจิอง) ฮังปุกุ ฌิกิ มะกุระโกะโตะบะ	同音(類似音) 反復式序詞
Edo	เอะโดะ	江戸
engo	เอ็งโงะ	縁語
engo shiki jokotoba	เอ็งโงะ ฌิกิ โจะโกะโตะบะ	縁語式序詞
engo shiki makurakotoba	เอ็งโงะ ฌิกิ มะกุระโกะโตะบะ	縁語式枕詞
Fudoki	ฟุโดะกิ	風土記
Fujiwara Takaiko	ฟุจิวะระ ทะกะอิโกะ	藤原高子
Fujiwara Teika	ฟุจิวะระ เทะอิกะ	藤原定家
ganchikugata	กันชิกุงะตะ	含蓄型
Genji monogatari	เก็นจิ โมะโนะงะตะริ	源氏物語
Gosen wakashuu	โกะเซ็น วะกะฌู	後撰和歌集
Heian	เฮะอิอัน	平安
Heizei	เฮเสะอิ	平城
Hijikimo	ฮิจิกิโมะ	ひじき藻
honkadori	ฮงกะโดะริ	本歌取り
Hyakunin isshu	เฮียะกุนิง อิซฌุ	百人一首
Ise monogatari	อิเซะโมะโนะงะตะริ	伊勢物語

อักษรโรมะจิ	คำอ่านภาษาไทย	ภาษาญี่ปุ่น
Itonai Shinnou	อิโตะนะอิ ฉินโน	伊都内親王
jokotoba	โจะโกะโตะบะ	序詞
Kaeru nami	คะเอะรุ นะมิ	かえる浪
kakekotoba	คะเกะโกะโตะบะ	掛詞
kakekotoba shiki jokotoba	คะเกะโกะโตะบะ ฉิกิ โจะโกะโตะบะ	掛詞式序詞
kakekotoba shiki makurakotoba	คะเกะโกะโตะบะ ฉิกิ มะกุระโกะโตะบะ	掛詞式枕 詞
Kamakura	คะมะกุระ	鎌倉
Kammu	คัมมุ	桓武
kana	คะนะ	仮名
kanshi	คันฉิ	漢詩
Kari no tsukai	คะริ โนะ ท์ซุกะอิ	狩使
kayou	คะโย	歌謡
kenyougata	เค็นโยงะตะ	兼用型
kikikayou	คิกิกะโย	記紀歌謡
Ki no aritsune	คิโนะ อะริซุเนะ	記の有り常
Ki no Tsurayuki	คิโนะ ท์ซุระยุกิ	紀貫之
Kokin wakashuu	โคะกิง วะกะฌู	古今和歌集
Kokin wakashuu kanajo	โคะกิง วะกะฌู กะนะโจะ	古今歌集仮名所
kotobagaki	โคะโตะบะงะกิ	詞書
makurakotoba	มะกุระโกะโตะบะ	枕詞
Makura no zoushi	มะกุระ โนะ โสฉิ	枕の草子
Manyoushuu	มันโยฌู	万葉集
Montoku	มนโตะกุ	文徳
murasaki	มุระซะกิ	紫
Murasaki Shikibu	มุระซะกิ ฉิกิบุ	紫式部
Muromachi	มุโระมะชิ	室町
Musashi abumi	มุซะฉิ อะบุมิ	武蔵鐙
Mushin	มุฉิน	無心

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อักษรโรมะจิ	คำอ่านภาษาไทย	ภาษาญี่ปุ่น
Narihirashuu	นะริฮิระฌู	業平集
Nishi no kyou	นิฉิ โนะ เกียว	西の京
Nusubito	นุซุบิโตะ	盗人
Onono Komachi	โอะโนะโนะ โกะมะชิ	小野小町
Ono ga yoyo	โอะโนะ งะ โยะโยะ	おのが世々
rensagata	เร็นซะงะตะ	連鎖型
rokkasen	รกกะเซ็น	六歌仙
sandai jitsuroku	ซันดะอิ จิท์ซุโระกุ	三代実録
Sarashina nikki	ซะระฉินะ นิกกิ	更級日記
sedouka	เซะโดกะ	旋頭歌
Seiwa	เซะอิวะ	清和
Senya ichiya	เซ็นยะ อิชิยะ	千夜一夜
shajitsu teki monogatari	ซะจิท์ซุ เตกิ โมะโนะงะตะริ	写実的物語
Shinkokin wakashuu	ฉินโกะกิง วะกะฌู	新古今和歌集
Shinobuyama	ฉิโนะบุยะมะ	しのぶ山
Shizu no odamaki	ฉิสึ โนะ โอะดะมะกิ	倭文の苧環
Shougakukan	โฌงะกุกัน	小学館
shuujihou	ฌูจิโฮ	修辞法
Sora yuku tsuki	โซะระ ยุกุ ท์ซุกิ	空ゆく月
tanka	ทังกะ	短歌
Tanomu kari	ทะโนะมุ กะริ	たのむ雁
ushin	อุฉิน	有心
Tsutsu izutsu	ท์ซุท์ซุ อิสึท์ซุ	筒井井筒
tsuyu	ท์ซุยุ	露
Uikou buri	อุอิโกะอุ บุริ	初冠
uta awase	อุตะอะวะเซะ	歌合せ
uta monogatari	อุตะ โมะโนะงะตะริ	歌物語
waka	วะกะ	和歌
Yousei	โยเซะอิ	陽成

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อักษรโรมะจิ	คำอ่านภาษาไทย	ภาษาญี่ปุ่น
Zagoromo monogatari	สะโงะโระโมะ โมะโนะงะตะริ	狭衣物語
Zaichuujou	สะอิชูโจ	在中将
Zaigo chuujou no nikki	สะอิโกะ ชูโจ โนะ นิกกิ	在中将の日記
Zaigo ga monogatari	สะอิโกะ งะ โมะโนะงะตะริ	在五が物語

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางยอดสวรรค์ อิกูจิ เกิดเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2510 ที่จังหวัดสกลนคร สำเร็จการศึกษา ศิลปศาสตร์บัณฑิต สาขา บรรณารักษศาสตร์ (เกียรตินิยม) จาก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยของแก่นเมื่อปี 2533

ปี พ.ศ. 2533 – 2537 เข้าทำงานที่ธนาคารโตเกียวสาขา กรุงเทพฯ (ชื่อปัจจุบันคือ ธนาคารโตเกียว และ มิซูบิชิ จำกัด) ในตำแหน่งพนักงานฝ่ายการเงิน และ สินเชื่อฝ่ายใน

ปี พ.ศ. 2537 – 2539 ได้รับทุนจากรัฐบาลญี่ปุ่นไปศึกษาวิจัย ณ ประเทศญี่ปุ่น ในฐานะนักศึกษาวิจัย

ปี พ.ศ. 2539 – 2540 ทำงานที่บริษัท เอ.พี. เนชัลแนลเซลส์ จำกัด ในตำแหน่งล่ามและเลขานุการ กรรมการผู้จัดการ และ ประธานบริษัท

ปี พ.ศ. 2540 – 2542 ทำงานที่บริษัท ไทยโคะอิโท (ประเทศไทย) จำกัด ในตำแหน่งล่ามและเลขานุการประธานบริษัท

ปี พ.ศ. 2542 เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขา ภาษาและวรรณคดีญี่ปุ่นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย